Z. Topelius.

Samlade skrifter, 17. delen.

LJUNGARS SAGA

AF

ZACHARIAS TOPELIUS

Fulminat, fulget, refulget.

TVÅ DELAR I ETT BAND

G. W. EDLUND.
HELSINGFORS.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1900.

LJUNGARS SAGA.

FÖRRA DELEN.

1. Huru mäster Gervasius kom att uppbära arrendet från Myllyranta kvarn och hvad därvid tilldrog sig.

Vid en af de talrika forsar, i hvilka de stora västfinska insjöarna utströmma genom Kumo älf till Bottenhafvet, låg vid början af femtonhundratalet en liten by, hvilken af den där belägna kvarnen fått namnet Myllyranta. De vältimrade pörtena, de frodiga boskapshjordarna på dess betesmarker och en och annan välhägnad åkertäppa gåfvo byn ett utseende af välstånd, som ingalunda var allmänt i denna oroliga tid och därför med en viss afund betraktades af kringliggande nejders fattige inbyggare. Orsaken därtill var lätt att gissa, när man visste, att Myllyranta med dess kvarn och indräktiga laxfiske lydde under brigittinerklostret i Nådendal och i denna egenskap varit någorlunda fredadt för de tryckande krigsgärderna och de nästan ännu vanligare plundringstågen af både vänner och fiender.

Hvarken moskoviter eller danskar, som vid denna tid härjat vida sträckor af landet, hade funnit en väg till denna fredliga bygd; men däremot hade det legat i klostrets intresse att med särdeles välvilja omhulda nämnda aflägsna besittning. Det var således icke blott

för att uppbära kvarntullen och laxarrendet, som klosterfogden två eller tre gånger om året besökte Myllyranta, ehuru visserligen detta var hans egentliga ärende; utan det var tillika för att med goda råd och förbättringar allt mera öka klostrets inkomster på samma gång som dess underhafvandes trefnad och välmåga. Härigenom hade kvarnen blifvit inredd på ett helt annat sätt än de vanliga skvaltorna, som i landet utträngt den förut brukliga besvärliga handkvarnen, och kunde till och med mala försvarliga gryn; laxpatorna hade blifvit byggda med synnerlig omsorg, och åkertäpporna sköttes ordentligt med plog och harf, i stället för det annars öfver hela landet vanligaste sättet att svedja hvar det bäst föll sig, närmast kring gårdarna. Följden var ganska riktigt den, att Myllyranta med skäl ansågs som en af de mest välmående nejder i denna del af landet, helst sedan de tätt befolkade och välodlade trakterna närmast kring Åbo nu lidit stort afbräck genom de danska fejderna.

En dag strax efter midsommar år 1512 hade klosterfogden, den välbetrodde och axelbrede mäster Gervasius, åtföljd af tvenne tjenare, ankommit till byn i det vanliga ärendet, att uppbära Myllyrantas arrende till klostret. Denne myndige man, som funnit för godt att gifva sitt ärliga finska namn Järvinen en mera reputerlig klang genom att nappa tag i det första latinska helgon han tyckte sig vara släkt med, tillhörde detta slags mellanting mellan munk och lekman, som utgjorde den världsliga klosterbetjeningen och hade på sin lott att styra och ställa sådana göromål, hvilka de fromma systrarna i ett nunnekloster icke själfva kunde omhänderhafva. Hans andliga värdighet, hvarpå han tycktes lägga synnerlig vikt, antyddes af en vid svart kåpa, som tillika tjenade i egenskap af öfverplagg, medan den järnfodrade mössan

på hans orakade hufvud, elghudskyllret öfver hans breda bringa och ett ansenligt slagsvärd i bältet vid hans sida tillfyllest utvisade att mäster Gervasius ingalunda förlitade sig endast på sina andeliga vapen. För närvarande hade han just slutat sin uppbörd och satt vid trappan utanför kvarnstugan, sysselsatt med det lofliga förehafvandet att pröfva musten af Myllyrantas hembryggda midsommaröl, under det att hans blickar likgiltigt hvilade på det sköna sommarlandskapet med strömmen i förgrunden.

— Bra skjortlärft det där, Inkeri, yttrade han flegmatiskt till en frodig äldre kvinna, som höll på att utbreda väfvar till bleke på den gröna gårdsplanen. — Hvitt lärft, som inte mycket ger efter klosterlärft; men ni har ju också i er ungdom tjenat i klostret.

Detta, liksom allt det följande, yttrades på finska, emedan endast prästerne, köpmännen och en del af adeln vid den tiden talade andra tungomål, tyska lika mycket som svenska, oberäknadt latin, som de andlige lärde i Raumo klosterskola.

Den tilltalade, hvilken var ingen mindre betydande person än kvarnföreståndarinnan eller arrendatorskan själf och så att säga den lilla byns egentliga medelpunkt, svarade med flink tunga och utan att se upp från väfvarna:

— Går väl an, mäster. Sankt Brita har gifvit oss långt lin i år, och något har man lärt sig i sina unga dagar, den tiden jag tjente hos salig abbedissan Ingegerd, som skam att säga stått fadder åt mig, efter far min var portvakt i klostret. Gud fröjde själen, det var en bra fru. I hennes tid gick allt som det skulle, och fullt opp fanns att både byka och väfva, skulle jag tro, men nu är det andra tider, mäster Gervasius; man hör intet annat än örlig och gudsförsmädelse. Och rätt så

tjenstepiga jag var, hade jag väl också kunnat ta slöjan, som mången förnäm jungfru, efter jag stod väl hos min gumor, men se, ungdom och visdom följas sällan åt, mäster, och jag hade mina ögon på salig Jonas, som då var en rask ung karl och jägare vid klostret, och så ringde det som bröllopsklockor i mina öron hvar gång han kom med en elg eller en hare till klosterköket. Nå, inte för att jag ångrar den saken, mäster, för si, vi gifte oss i all ärbarhet, och så fingo vi kvarnen, som alltid haft någon mjölskäppa öfver för oss; och när juten, den Sankt Henrik må dränka med allt hans anhang, drap min stackars Jonas, Sankt Karins natten i Åbo[1], fick jag bref på kvarnen till dödedag. Gud signe vår nådiga abbedissa för det, mäster, fast jag menar att jag betalat arrendet så punktligt som någon vid jul och midsommar; men jag ville bara säga, att om jag nu inte läser mitt *ave* och *credo,* jag som de andra renlifves jungfrur, så var det mitt eget fel, mäster Gervasius, han kan tro det på mina ord.

— Jag tviflar ej därpå — återtog fogden med värdighet, smuttande på ölkruset — och ni har nu två raska söner, mor Inkeri, som kunna sköta kvarnen och laxpatan, sedan er Jonas blifvit uppslukad i hvalfiskens buk och ni själf blir för gammal.

— Hvad åldern angår, har det ingen fara — svarade Inkeri något mulen — och tack vare helgonen, artar sig Josua, min äldre pojke, till en så duktig mjölnare som någon annan på hela klosterområdet. Jag ville kunna säga detsamma om er gudson David, mäster Gervasius, men det är annat trädslag, skall jag säga, han brås på far sin och bryr sig om intet annat än spjut och båge, så helgonen sig förbarme. Jag tänker, den

[1] Danska blodbadet i Åbo den 2 Augusti 1509.

järn vill ha, den järn skall få, mäster, och samma ände tar det väl också med David en gång... Men se här kommer han från skogen, där han drifver hela dagen omkring. Krök nacken, din slyngel; förstår du inte att hälsa på din gufar, välvördige fogden?

Denna förmaning yttrades till en smärt och vacker barfota pojke om tretton eller fjorton år, som just slank in på gården, bärande på axeln en båge, längre än han själf, och dessutom på ryggen en lurfvig tingest, hvilken hade den äran att tillvinna sig fogdens särskilda uppmärksamhet.

— Hvad nu, David — utlät sig den myndige mannen med en nådig nick — hämtar du redan stek till huset? Är det en hare eller en tjäder?

— Det skulle visst löna sig att kosta långbåge och pilar på hare och tjäder! svarade gossen hurtigt, i det att han, för att lyda moderns befallning, skrufvade lammskinnsmössan helt litet på ena örat.

— Så så, det lär väl då vara en räf, efter du ser så högfärdig ut.

— Bättre opp, svarade David.

— Hvad, din knyffel? Det må väl aldrig vara en varg?

— Litet för luden, litet för luden! skrattade gossen och svängde på klacken. — En björnunge är det, tre månader gammal, mäster. Och frågar ni efter björnmodern, så ligger hon med benen i vädret därborta i Ljungars skog; men jag rådde inte med att släpa henne hit.

Fogden skakade misstroget på hufvudet.

— Ni voro då ett helt skall? yttrade han. Eller vill du inbilla mig att dina fågelpilar tränga igenom en björns bringa?

— Jag har ett spjut — genmälde gossen oförskräckt — men när det blef sittande i björnens bringa, hade jag

ingen annan utväg, än att klubba honom med en sten, efter jag var allena i skogen.

— Bah, jägarhistorier vid din ålder! återtog fogden.

— Jag ljuger aldrig, mäster, och den som säger att jag ljuger...

Här hejdade sig David, blossande röd, och fingrerade bågen på ett sätt, som icke röjde alldeles vänliga afsikter.

— Gå på bara! fortfor mäster Gervasius, road af piltens manhaftiga vrede. — Gå på bara, min son; mana ut mig på lans och svärd, till häst eller fot, för Sankt Henrik eller Sankt Göran; jag tror dig verkligen vara i stånd därtill.

— Gå din väg, pojke, och skäms litet att käbbla mot dem som äro förmer än vi! bannade modern, i det hon sköt den uppretade vilden in i stugan. — Och räkna inte så noga, mäster, med den öfverdådiga slyngeln; han är gunås sådan man blir här på bondlandet, när man stryker kring i berg och mossar. Men två ting har jag lärt mina barn, mäster, så okunnig jag är, och det är att tala sanning och frukta Gud och de välsignade helgonen. När David säger att han slagit en björn, så har han slagit en björn, mäster; det är så visst som *credo* och *benedicite;* och för resten är det ej heller första gången.

— Jag tycker om raska pojkar, Inkeri, och i sanning finner jag ej något ondt däri, att min gudson begynner som den helige konung David med att dräpa lejon. Vi lefva i sådana tider, när det är godt att ha en stark arm och en säker brynja, Inkeri, och vårt kloster behöfver icke blott kvinnor som bedja, utan ock män att försvara dem. Jag vill draga försorg om gossen; det kan bli något af honom. Ja, tacka mig inte, kvinna, den

dag kan komma, när David möjligtvis stiger så högt, att han kan blifva min efterträdare. Och nu, sedan hästarna hvilat ut, vill jag tänka på att begifva mig af. Men medan jag minns, Inkeri — den där laxpatan kunna vi gärna bygga ut litet längre mot midten af strömmen. Jag räds att där simmar mången skön lax förbi, som bättre kunde användas till helgonens ära och de fromma systrarnas kök i Nådendal.

2. Hvad vidare tilldrog sig vid Myllyranta, och huru riddaren Bo Knutsson, med tillnamnet Ljungars, kom ridande till kvarnen.

Klosterfogdens senaste förslager tycktes sätta mor Inkeri i icke ringa förlägenhet, hvilket syntes däraf att hon mer än engång vände och slätade sina väfvar, innan hon tog sig före att öppna sin talföra mun.

— Jag önskar ni spådde sant, mäster, yttrade hon, och att David skulle förstå sitt eget bästa, fastän det vore för mycken heder för honom, att någonsin klifva till ett så högt och förnämt äresäte, som fogdesysslan. Men för att säga sanningen, så fruktar jag att han lär sig allt annat än klostersysslor i Ljungars skog. Ni vet att där aldrig stått rätt till, mäster, och för alla de gånger pojken kommit dädan i skymningen med hufvudet fullt af allehanda ... jag säger ej mer, det är bäst att ej tala om sådant, när vinden blåser från norr. Men det säger jag, att helgonen må beskydda oss för dåligt grannskap, mäster Gervasius, ty däraf ha vi här mer än tillräckligt.

— Då borde ni ju förr dess hellre skicka David till klostret.

— Det har jag ofta tänkt, mäster, men han vill inte höra talas därom, och nytta gör han mig med både

slunga och båge, utom att han ändock är min yngsta son, och ... nu skall ni dricka ett krus till, mäster. I alla fall kan ni inte resa nu på en stund. Det ser ut att bli åskväder, och då slår det sällan fel, att vi ej få höra något af Ljungarsfolket.

Med dessa ord, som illa dolde hennes moderliga fruktan att nödgas skicka sonen från hemmet, skyndade Inkeri att ånyo fylla det ansenliga ekstopet, hvarefter hon fortfor, i den hemliga afsikt att afleda fogdens tankar från gossen:

— Och hvad laxpatan angår, är det just det som salig Jonas alltid brukade säga, att här gå flera stjärtar förbi, än vi draga på torr backe; men hvad skola vi göra? Öfverbyggarne äro ett gudlöst släkte, som inte respektera Sankt Britas egendom mer än en kronoallmänning, och det första vi göra min af att nedslå en påle i kungsådern, ha vi alla Ljungarne öfver oss; först riddar Bo Knutsson, vår närmaste granne, och med honom kan man dock tala vid klar himmel; men sedan ha vi hans bror, riddar Sten, och den heliga jungfrun bevare oss från att någonsin ha med den herren att skaffa, vare sig i klart eller mulet väder.

— Vi få väl se, Inkeri — genmälde fogden med rynkad panna — vi få väl se huru länge vår vördige fader biskopen tillåter dessa öfvermodige lekmän att kujonera oss så som de nu en tid bortåt haft lust att göra. På Sankt Henriks stol sitter nu en Kurckeherre, som icke låter någon, eho det vara må, komma kyrkan för nära och som i nödfall kan föra svärdet med lika stadig arm som han redan för kräklan. Kurckesläkten har af gammalt legat i delo med Ljungarne om fiskevattnen i Satakunta, och Ljungarne, skall jag säga er, äro starkt misstänkte att hålla med danska partiet.

Därför menar jag att biskop Arvid håller oss ryggen fri, och så skola vi, för att trotsa de obändige skogsriddarne, bygga vår pata öfver hela strömmen med ens.

— Nej, för alla helgons skull, mäster Gervasius, tänk aldrig på det, såframt ni inte vill se våra stugor brinna innan Larsmässan och vår boskap drifvas till skogen första månljusa natt efter höbärgningen! utbrast Inkeri med oförställd häpnad.

— Var obekymrad och låt mig sörja för det, återtog fogden. Josua — och den unge mjölnaren, änkans äldre son, närmade sig nu med mössan i handen — Josua, låt karlarne genast hugga pålvirke, så det förslår. I morgon skola vi bygga patan ett godt stycke längre ut.

Josua, på hvars undersätsiga, groflemmade och järnfasta kropp naturen tycktes hafva placerat ett något tjockt hufvud, stirrade på fogden med ett par ärliga dumma ögon och svarade, utan att ändra en min:

— Det skall ske, mäster.

Därpå gick han med säfliga, tunga steg, och utan minsta bekymmer för följderna, att utföra sin förmans befallning.

Fogden blef nu synbarligen vid godt lynne och fortfor, kanske något muntrad af andra ölstopet, att lugna sin skrämda värdinna på följande sätt:

— Blek ni edra väfvar och sof edra nätter i ro, Inkeri; de höga herrarne ha nu annat än edrá pator att tänka på. Bo Knutsson, menar jag, skall väl öfver till herredagen, som hålles om några veckor i Stockholm, och riddar Sten kan under tiden roa sig med att stjäla hans hästar. Det skall icke vara mycken broderlig sämja mellan de båda herrarne, sägs det. Sten Knutsson lärer ej kunna glömma, att äldre brodern tog Ljungars slott och lämnade åt den yngre några usla svedjeländer

borta i erämarkerna[1]. Och efter Bo Knutsson har två söner, lärer riddar Sten ej ens kunna tänka på att ärfva sin bror.

— Två söner och en dotter, rättade Inkeri, icke obelåten att få skryta med förnäma bekantskaper. — Unga herr Knut är snart tjugu år och väntar på sporrarna, men unga herr Birger är årsbarn med min David, och den välsignade lilla fröken Beata är åtta år sedan kyndelsmässan. Jag känner dem väl, sedan salig fru Cecilias tid, hon var af Totteslákten och en mildsint och nådig fru, hvilken inte höll sig för god att begära råd i både väfstol och bryggstuga af ringare folk, som visste mera än hon. På hennes tid var här god grannsämja, och herrebarnen kommo ofta hit att leka med våra barn, liksom våra till slottet. Men hon dog, som ni vet, för tre år sedan, och hvarifrån riddar Bo då tog sin andra husfru, kan ingen så noga veta. Inte lärer det vara så helt med den saken. Fru Ursula, sägs det, skall vara ett trollebarn, som af sin fader, bergsrået, fått en häxesten, och så länge hon bär den, går allt henne väl i händer. Hon har förhäxat herr Bo, det kan ni lita på, mäster. Hon väntade i höstas en pojke. Det var han som skulle bli herre på Ljungars. Och si, när pojken kom, var han dödfödd. Jag säger ingenting; barnen veta väl bäst, att en styfmors hand breder tunn smörgås, som ordspråket säger.

— Jag har hört sägas att hon är en riddaredotter, som af en jude i Reval lärt sig spå i stjärnorna.

— Hvarifrån hon är, det vet jag inte — fortfor Inkeri, som tycktes hafva ett horn i sidan till sin nya grannfru — men det vet jag, att sedan hon kom till Ljungars, får boskapen hälften mindre gruta och barn

[1] Ödemarkerna. Ordet till hälften finskt.

och tjenare hårda kakor att bita. Riddar Bo själf, som förr var en frikostig herre, har blifvit karg och argsint, så att man känner inte igen honom. Det var i Viborg herr Bo blef förhäxad. Den svarta frun har lärt sina konster af Possen. Ingen har ännu sett henne gå i en kristen kyrka, men väl finnas de, som sett den döda fru Cecilia vrida sina händer i månskenet, det har jag med egna öron hört af hennes kammarpiga Renata. Och sedan det där vid källan, mäster, ni vet; det har visat sig oftare nu än någonsin förr.

Fogden skrattade.

— Nej, Inkeri, sade han, nu är det så godt att jag låter sadla, medan jag ännu är i stånd att begifva mig af. Ni är så full med skrock, att ni kunde skrämma hästar att skena. Till slut vill ni väl inbilla mig att edra grannar Ljungarne stå i förbund med åskan.

— Hvar och en har sin tro, mäster — svarade Inkeri stött — men ännu har jag ej sett någon af det folket sitta till häst i full rustning utan åska om sommaren och yrväder om vintern. Ser ni det svarta molnet där, som stiger allt högre öfver skogstopparna? Jag skulle mycket bedraga mig, om vi ej snart hafva någon af Ljungarne här.

— Bah! Liksom de öfvermodige herrarne kunde befalla väder och vind. Botolf! Matti! Sadla hästarna och led dem i stallet! När ovädret är öfver, gifva vi oss på väg.

Medan tjenarne gjorde sig i ordning att utföra denna befallning, steg det mörka åskmolnet allt högre, luften blef kvalmig, och naturen antog detta dödsstilla, dystra utseende, som vanligen föregår ett starkt oväder. Inkeri kastade en blick utåt beteshagen och såg fåren trängas i en skock med hufvudena mot hvarandra. Hästarna

fnyste oroligt, korna upphörde att beta och lade sig tröga ned att idissla i gräset; fågelkvittret upphörde i träden, och Leimauskoski fors i öster hördes brusa med ökadt dån. Det dröjde ej heller länge, innan en hvass blixt, genast åtföljd af en skrällande knall, slog ned i forsen, och strax därpå begynte störtregnet falla i stora droppar. Innan fogden ännu hann maka sig under tak, förnam han ljudet af hästhofvar och hörde Inkeri säga på trappan:

— Nu äro de här! Jag visste ju att de skulle komma nu.

På den smala byvägen, som ledde i öster ut från skogen, såg man ett tåg af mer än fyrtio personer med synbar brådska närma sig byn för att erhålla skydd mot ovädret. Främst red en högvuxen äldre riddare i full rustning med uppslaget visir, och vid hans sida en likaledes järnklädd yngling, som med möda tyglade sin af blixten uppskrämda häst. Närmast bakom dem red en ståtelig fru med fladdrande plym i den svarta baretten; till vänster om henne en gosse och till höger en flicka på sediga gångare, som leddes vid tygeln af tjenare till fots. Därefter följde omkring femton ryttare med skramlande rustningar af järn från hufvud till fot, lika många beväpnade tjenare till fots och till sist några af den lägre betjeningen, hvaribland två eller tre kvinnliga domestiker, samt packhästar, lastade med tillbehör för en längre resa. Alla dessa styrde sin kosa rakt på kvarnstugan.

Det var riddaren Bo Knutsson med tillnamnet Ljungars, som följdes af sin gemål och sina barn ett stycke på väg åt Åbo, när han begaf sig till herredagen i Stockholm.

---

3. Huruledes riddar Bo Knutsson gästade på Myllyranta, och hvad fru Ursula där förehade.

Emellertid utbröt ovädret med fullt raseri. Blixt på blixt genomkorsade luften, hagelblandadt regn störtade ned i strömmar, och en hvinande stormvind böjde trädens kronor i den kringliggande höga skogen. Den antågande skaran råkade i oordning; fotgångarne, kvinnorna och barnen brådskade att komma under tak; endast riddar Bo Knutsson tyglade, fullkomligt känslolös för elementernas uppror, sin frustande svarta häst och utdelade kallblodigt sina befallningar till de uppskrämde tjenarne.

— Anfast — sade han till en lång, mager ryttare, som red vid hans vänstra sida — låt karlarne sitta af för en timme; gör en brasa i pörtet och skaffa dem öl. För hästarna under skjul, och hämta dem hafre från kvarnen. Knut, håll fru Ursulas stigbygel; för din mor och barnen i kvarnstugan. Hvad nu, Beata, jag tror du är rädd? Toka! Vara en Ljungars och frukta för blixten!

De sista orden yttrades till en vacker, blond flicka om åtta år, som ofrivilligt skyggade till för hvarje gång blixten, hvass som en eldpil, genomkorsade luften. Hennes bror, den trettonårige Birger Bosson, klädd i en pagejacka med kort kappa och en spenslig värja vid sidan,

skyndade till och lyftade henne från hästen, medan äldre brodern Knut, synbart motsträfvig, visade sin styfmor den vanliga artighet, som hans far anbefallt, och ledsagade henne med syskonen till kvarnstugan. Riddaren Bo däremot tycktes snarare finna ett nöje i att trotsa ovädret, ty medan de öfriga redan funnit skydd, red han i långsam skridt nedåt älfstranden, i det han uppmärksamt betraktade kvarnen, laxpatan och de välodlade åkerfälten, som gungade i gröna vågor under det dubbla trycket af regnet och stormvinden.

Kvarnstugan, som dock var förnämsta huset i byn, erbjöd de resande inga sådana bekvämligheter, hvilka man nu för tiden väntar att finna i en vanlig gästgifvargård. Dess enda företräden framför de öfverallt på landet brukliga pörtena bestodo i en stor murad spis af tegel med ordentlig skorsten, i stället för det vanliga rökhålet i taket, och tvenne små fönster, i stället för de annars brukliga gluggarna med deras skottluckor, som tillskötos nästan endast om vintern. Man må likväl icke föreställa sig att dessa fönster hade rutor af glas, hvilken vara ännu var så sällsynt annorstädes än i kyrkor och kloster, att kung Kristian I sades hafva bortfört med sig till Danmark glasfönstren från Stockholms slott. Sedan hans tid hade man likväl begynt se glasfönster i de rikare husen i Åbo, hvars handelsflotta medförde denna och annan lyx från Lybeck; men på Myllyranta kvarnstuga hade icke belupit sig mera däraf, än en liten ruta af en hands storlek, hvilken var infattad i öfversta hörnet af ena fönstret och utgjorde ett föremål för hela byns afund och nyfikenhet. Resten af rutorna bestod dels af horn, dels af marienglas, som spridde en svag dager i den rymliga stugan och icke tillät någon utsikt, hvarför i stället en skottlucka var anbragt på dörren, för att

insläppa luft och hålla utkik i farliga tider. Ett stort omåladt furubord, dito bänkar, ett groft skåp, tvenne sängar ofvanför hvarandra, tvenne lafvar till sofställen under taket, några vapen, redskap och elghorn på väggarna samt slutligen ofvanför dörren en plump helgonabild af trä, föreställande Sankt Brita, utgjorde hela den tarfliga möbleringen i denna bostad för klostrets ansedda och förmögna kvarnföreståndarinna.

Den som lyssnat till samtalet kort förut mellan denna välbetrodda matrona och klosterfogden mäster Gervasius, torde utan svårighet gissa, att besöket hvarken för den ena eller den andra var synnerligen kärkommet. Likväl var gästfrihet en så naturlig sak i dessa tider, när sällan eller aldrig ett publikt härberge fanns på de resandes väg, att hvarken värdar eller gäster därvid brydde sig om något slags krus. Endast när kronans fogdar och krigsfolk, eller biskopar och adel med sina stora följen missbrukade denna vackra sed och betungade bönderne med dyra gästningar, uppstod ofta nog knot och stundom motstånd, därvid den starkares rätt till slut blef den rådande, så att antingen gästerne jagade sin värd på dörren eller tvärtom. Och just sådana våldgästningar hade under den oroliga, ofta laglösa unionstiden tagit så öfverhand, att gäster af den beskaffenhet, som riddaren Bo Knutsson och hans följe på Myllyranta, ansågos redan i sig själfva såsom högeligen ovälkomna och bekymmersamma för landtfolket.

Klosterfogden hade i medvetande af sin värdighet satt sig trumpen vid spiseln och låtsade icke se de inkommande, medan mor Inkeri sökte att hålla så god min som möjligt och anvisade den förnäma grannfrun en plats i högsätet uppe vid bordsänden. När denna artighet var undangjord, ansåg hon sig befriad från

vidare krusande och sörjde för att den unga fröken, som af gammalt var hennes favorit, fick torka sina våta kläder framför en nytänd brasa. Mötet var nästan hjärtligt; den lilla flickan kysste och klappade Inkeri, och den spenslige Birger, som antagit ett slags beskyddarerätt öfver sin syster, slösade icke mindre hjärtligt sina vänskapsbetygelser på den goda gumman, hvilken båda tycktes vara glada att återse.

Under tiden satt fru Ursula stolt och kall i högsätet, egnande knappt åt barnen en likgiltig blick. När man såg henne, förstod man de vidskepliga sägner, som gjort henne fruktad i grannskapet. Hon var en högväxt och ståtelig fru om knappast trettio år, med ramsvart rikt hår, starkt böjd örnnäsa och ett par bruna ögon, hvassa som svärdsuddar. I sydländsk smak skulle hon kanske ansetts som en sällsynt skönhet; men här i norden förekom hennes hy nog mörk, hennes hela väsende alltför främmande, och man anade snart, att under denna kalla, högdragna yta bodde starka passioner, hvilka det icke var rådligt att komma för nära. För öfrigt bidrog icke heller hennes dräkt att förminska det frånstötande i hennes person, ty i stället för den enkla, åtsittande ylleklädning, som de förnämsta damer den tiden buro i hvardagslag — vid fester såg man dem grant utstyrda — bar fru Ursula en lång ridklädning af svart sammet, prydd med ett eldrödt skärp och bandrosor af samma färg i ärmarna, hvilket, i förening med den svajande strutsfjädern i hennes lilla svarta hatt, föranledde Inkeri att i all tysthet fråga fogden, om han ej fann den förnäma frun »rätt så likna ett skogsrå, som det ena kråkbäret liknar det andra».

När fru Ursula en stund hade stillatigande och skenbart liknöjd betraktat barnens fröjd att återse Inkeri,

for där en glimt öfver hennes ögon, likasom hade hon funnit ett lyckligt infall, och hon behagade nådigt vinka Inkeri till sig samt yttra några förbindliga ord om det vackra stället och den ordentliga stugan.

— Det måste vara en sund trakt, fortfor hon; men vi ha nära vårt slott ett kärr med många osunda dunster om sommarnätterna. Det skulle icke skada barn med så klen hälsa som vår Birger och vår Beata, att tillbringa några veckor under den varma årstiden här hos er.

— Aha — tänkte Inkeri vid sig själf — min gunstiga fru vill gärna slippa se sina styfbarn, och så godt kunde det vara.

Men hon aktade sig att säga sin tanke högt och svarade blott, att hon i sin ringa stuga visst icke kunde hoppas värdigt härbergera så höga gäster.

Fru Ursula yttrade härtill mycket vänligt, att här funnes allt som behöfdes för barnens trefnad: tak öfver hufvudet, bädd för natten, söt mjölk och färskt bröd, efter ingen brist kunde vara på mjöl. Hon ville därför, ifall Inkeri ej själf hade något däremot, föreslå riddar Bo, att junker Birger och fröken Beata finge vistas några veckor på Myllyranta, och skulle icke underlåta att rikeligen ersätta det omak de kunde förorsaka.

Inkeri försökte att läsa i fru Ursulas ögon, men fann endast en dunkel, spejande blick, som icke bebådade godt, och råkade därför i förlägenhet om hvad hon egentligen borde svara. Hon kände sannerligen föga lust att göra den mäktiga frun en tjenst, men också en viss fruktan att förtörna henne genom ett afslag. Icke föreslogs detta för barnens hälsa, det var Inkeri inom sig säker uppå; kanske hellre för den händelse att fru Ursula till hösten väntade sig en egen arfvinge. Men, tänkte hon, vare huru som helst, så är det ändå den

välsignade fru Cecilias barn; åtminstone skola de få äta sig mätta på Myllyranta, och hvem vet, om icke Sankt Brita just hittat på denna utväg att rädda dem ur deras elaka styfmoders klor. Därför svarade Inkeri slutligen ja till förslaget och neg därvid med mycken prudentlighet, såsom hon hade lärt sig i klostret, försäkrande att hon skulle sköta de kära barnen som sina ögonstenar.

Hon fick ej tid att gifva akt på den hemliga belåtenhet som därvid lyste ur fru Ursulas ögon, emedan ett starkt oväsende utanför stugan ådrog sig hennes uppmärksamhet, och strax därpå såg hon till sin stora förskräckelse hennes egen David inskuffas med bakbundna händer af tre eller fyra larmande ryttare bland riddarens följe. Orsaken därtill var följande:

Äldre brodern Josua hade, som vi minnas, gått till byn för att besörja fogdens befallning om pålarna till patan, och under tiden hade han uppdragit åt David att passa på kvarnen. Medan nu gossen var sysselsatt att påfylla ny mäld, infunno sig några bland ryttarne i kvarnen och grepo utan krus hvar och en sin hafresäck till foder åt hästarna. Häraf fann sig unge David i sin egenskap af kvarnvakt med rätta förnärmad, och det så mycket mer, som hafren tillhörde byfolket och var inlämnad att förmalas till gryn. Och då hans häftiga protester besvarades af ryttarne med gyckel och hån, betänkte han sig icke längre, utan grep den närmaste kvarnhackan och slungade henne med så säker hand midt i flinten på en af våldsverkarne, att karlen damp, så lång han var, utför trappan och blef där liggande i sitt blod. Härmed var uppslaget gifvet till ett af dessa, så ofta blodiga uppträden, som åtföljde den tidens våldgästningar.

Den fallnes kamrater begynte strax att ursinnigt förfölja den stackars David, som undgick deras lansar blott

genom att retirera in i kvarnrännan ofvanför det brusande vattenhjulet. Här underkastades han en formlig belägring, och det var blott genom att dämma kvarnen och nedklifva i rännan, som fyra af ryttarne slutligen lyckades att efter det tappraste motstånd öfvermanna och binda den starka gossen, ej utan skråmor och blånader af hans blotta näfvar, hvarmed han i det yttersta försvarade sig.

Sannolikt skulle David blifvit af sina förföljare på stället nedhuggen eller kastad i kvarndammen, därest icke junker Knut lagt sig emellan och förbehållit domsrätten åt sin fader, hvilken nu, sedan ovädret något saktat sig, återvände från sin ridt kring byns ägor. Riddaren fann vid sin återkomst stugan uppfylld af hans folk, som med höga rop fordrade att den unge förbrytaren skulle, androm till varnagel, genast hängas. Processen var kort: ett människolif mer eller mindre betydde föga i dessa våldsamma tider.

Men se, då uppträdde mäster Gervasius i all sin andeliga värdighet, hvilken icke illa anstod hans väldiga figur, och förklarade oförskräckt, att eftersom förbrytelsen var begången på klostrets område, tillkom det kyrkan och biskopen att däröfver ensamme döma; hvarför han, vid hotelse af kyrkans bann, genast ålade riddaren Bo Knutsson och hans folk att åt honom, Gervasius, öfverlämna besagde gosse, hvilken, i händelse han befanns skyldig och hans ålder icke vore något hinder, skulle dömas efter kanoniska rätten och konung Kristoffers lag; i hvilket afseende fogden tillika instämde riddarens folk att stå till svars för det öfvervåld de föröfvat mot klostrets underhafvande genom att tillegna sig deras spannmål ur kvarnen.

4. Huru David och mäster Gervasius råkade illa ut samt hvad där vidare tilldrog sig i kvarnstugan på Myllyranta.

Riddaren Bo Knutsson aftog hjälmen, och mäster Gervasius inbillade sig ett ögonblick att det skedde af vördnad för honom som kyrkans målsman. Men riddaren behöfde endast svalka sig efter ridten. Herr Bo bevärdigade fogden knappt med en blick af förakt, i det han räckte hjälmen åt väpnaren, och befallde något att dricka, hvarpå väpnaren skyndade att blanda åt sin herre vin och vatten i en silfverbägare, som medfördes enkom för detta ändamål.

Herr Bo syntes betydligt lägre när han aflagt sin höga hjälm; men han var dock en reslig och ståtlig riddare om vidpass femtio år, med ädelt ansikte och manlig hållning. Det var någonting sorgset i hans ögon, likasom led han af ett hemligt kval, och kanske var det däraf, mer än af åren, som hans bruna hår redan begynte att märkbart gråna. Ständiga fejder, jämte umgänget med råa knektar och en föga mera bildad landtadel, som bodde i närheten af hans ensliga slott, hade gjort honom sträng och befallande äfven när allt omkring honom var ödmjukt och lugnt. Men retades

han till vrede af hvem det vara månde, då visste man om herren af Ljungars, att hans panna var af koppar och hans arm af järn; då beklagade man den som ställde sig i hans väg, ty dens timme var räknad, antingen han var ung eller gammal, antingen han bar en riddares sporrar eller en munks rakade hjässa, antingen han möttes i stridens tummel på fältet eller, som nu, i en fredlig stuga. Blixten, som Ljungars bar i sin vapensköld och med hvilken det vidskepliga folket ansåg hans släkt stå i hemligt förbund, hvad frågar han efter hvem han träffar, när engång tordönet vaknat till lif i skyarna?

Det var därför med en förvåning gränsande till beundran man hörde fogdens dumdristiga ord till denne fruktade man, och Inkeris rörliga tunga nekade henne sin tjenst, ehuru hon mer än någon var intresserad af sakens vändning. Dock när riddaren helt lugnt hade tömt sin bägare, lät han lösa Davids händer, betraktade honom flyktigt och sade:

— Du har dödat en karl du, byting!

— Jag vet ej om han är död — svarade gossen oförskräckt — men det vet jag, att han en annan gång låter bli att stjäla hafre ur vår kvarn.

— Huru gammal är du? frågade riddaren.

— Nådigaste herre — inföll Inkeri fermt, i det hon hastigt fick mål i munnen — han är bara barnet ännu, tio eller elfva år, som jag tror, och vet inte umgås med folk mer än kräk i skogen. Därför, ers nåd, om en duktig risbastu kunde förslå, så vore jag så villig som skyldig att...

— Tig, kvinna! afbröt henne riddaren, i det han med rynkad panna upprepade frågan.

— Jag fyller fjorton nästa allhelgona, svarade David utan betänkande och såg riddaren stint i synen.

— Har du lust att bli hängd? frågade riddaren.

— Nej, sade David. Ers nåd skulle hellre hänga honom, som jag slog ihjäl, för han var en tjuf.

Herr Bo måtte icke ha tyckt illa om detta naiva svar, ty han smålog bistert under de mörka ögonbrynen och frågade åter:

— Kanske skulle du hellre ha lust att gå i min tjenst?

— Säg ja, säg ja! hviskade Inkeri och knyckte gossen ängsligt i jackan.

Inom sig tänkte hon, att han väl sedan alltid funne någon utväg att rymma till klostret.

Men David betänkte sig litet och svarade:

— Det kommer an på.

— Hvad kommer det an på? sade herr Bo.

— Det kommer an på, om ers nåd vill betala hafren, för att det är Pekkas och den fattige Mustilas hafre. Och sedan — tillade han med en hotande blick på ryttarne, som bundit honom — sedan kommer det an på, om jag får ge hvar och en stryk, som kallar mig stackare.

Äfven detta svar skulle troligen snarare afväpnat, än ökat den i grunden ädle riddarens vrede, därest icke olyckligtvis Gervasius, i känslan af sin stora vikt och betydenhet såsom kyrkans målsman, ansett sig förpligtad att protestera mot alla värfningsförsök bland klostrets underhafvande, så mycket mer som han fått i sitt hufvud att David, hans gudson, engång borde sträfva till samma ärofulla plats i samhället, som han själf. Han steg således dristigt fram och yttrade i samma myndiga ton som förut:

— Jag tager alla här närvarande till vittne uppå, att likasom ingen annan än vår högvördigste fader biskopen har att förfoga öfver denne gosses lif och välfärd, så

har heller ingen annan än vår fromma och välsignade moder abbedissan rätt att förfoga öfver hans person, alldenstund han utan tvifvel är en bland klostrets och den heliga Brigittas underlydande.

Icke förr var det sagdt, innan riddaren af Ljungars mörknade öfver ögonen och vände sig, i stället för svar, med dessa ord till sin liftjenare:

— Anfast, där ute vid grinden stå två björkar. I ena björken hänger du den där lunsiga klosterskräflarn, och se till, karl, att du har ett stadigt rep, som kan bära en oxe. I andra björken hänger du pojken. Vänta; du kan bestå pojken ett stycke hampa, det är han värd; men åt Sankt Britas legohjon bruka vi aldrig annat än bast.

I stugan blef nu en allmän uppståndelse. Mäster Gervasius anade genast oråd af riddarens min och var icke sen att draga sitt breda svärd, i det han skyndade att mellan spiseln och väggen intaga en vrå, där han hade ryggen fri. David slank i detsamma undan knektarne, som lösgjort hans händer, ryckte ett rostigt björnspjut från väggen och ställde sig flinkt vid fogdens sida. Båda spelade dock ett högt spel, ty ögonblicket därefter riktades mer än tjugu lansar och hillebårdar emot deras bröst. Riddaren själf försmådde att deltaga i denna olika strid och ställde sig orörlig vid furubordet längre bort i stugan. Då trädde fru Ursula fram och sade med verklig eller låtsad vrede till honom på tyska:

— Hvad, min nådige herre? Blod i min närvaro? Är detta den aktning en riddare här i landet visar sin husfru?

— Och femtio mot två, femtio mot två, är det kristligt, ers nåd? snyftade Inkeri, hvilken i sin nöd grep till ett argument, som icke var illa beräknadt att anslå

riddarens bättre känslor. — Hvad säger jag, två? Nej, en och en half! tillade hon, rättande sig själf, för att ytterligare förstärka effekten af sin aritmetik.

— Kom, min fru — svarade riddaren, synbart förlägen, sin förtörnade maka — kom, låt oss stiga till häst och öfverlämna åt Anfast att tukta de näsvisa slynglarne!

Men fru Ursula, hvilken man annars icke just tilltrodde ett blödigt hjärtelag, tycktes denna gång ovanligt angelägen att visa sig från sin vackra sida. Hon drog sin herre och man litet åt sidan och talade fortfarande tyska med lifliga åtbörder. Inkeri såg den fruktansvärde mannen likasom delad mellan stridiga känslor, antingen nu dessa voro fruktan och vrede, eller kärlek och afsky. Och när han än vidare tycktes tveka, såg Inkeri fru Ursula upprycka den bröstnål, som framtill sammanhöll hennes svarta ridklädning, och vid denna nål var fästad en stor, guldglänsande sten. En annan skulle ha funnit det naturligt, att den höga damen fann sig generad af värmen i stugan och, utan att tänka därpå, ryckte bort nålen, för att andas friare. Men Inkeri inbillade sig, att den glänsande stenen sprakade gnistor och på riddaren utöfvade någon hemlig trollkraft, ty strax därpå såg man honom med ömhet kyssa sin maka på pannan, och med detsamma befallde han de stridande nedlägga vapnen, han ville, till fru Ursulas ära och på hennes förbön, skänka de dömde lifvet.

Det var ock hög tid, ty fogden och hans unga kamrat i olyckan hade endast deras goda position i spiselvrån och den yttersta ansträngning att tacka för att de icke redan blifvit huggne i stycken eller fastspikade vid väggen. Fogden hade undkommit med ett skrubbsår i kindbenet, och Davids jacka var sönderrispad af

lansspetsarna; deras fiender däremot hade skyddats af sina rustningar. De vilde knektarne, som nu kommit i farten med sitt rätta handtverk, ville icke tro sina öron, när de hörde riddarens dunderstämma befalla dem fred. De voro icke vana vid klemiga försoningar, och man hörde Anfast mumla i skägget, att den lede måtte anamma häxan, som förvändt deras ärlige herres sinne till sådant pjåsk.

Emellertid åtlyddes befallningen, och mäster Gervasius, som fått nog af ett honom så föga värdigt sällskap, makade sig ofördröjligen på dörren, glad att med sina uppskrämde tjenare och med kvarnarrendet insydt i gördeln kunna i sporrstreck begifva sig af på vägen åt Nådendal. David och Inkeri däremot kallades fram, och herr Bo tilltalade dem på följande sätt:

— Fru Ursula har sagt mig, att det vore nyttigt för barnens hälsa, om min son Birger och min dotter Beata kunde tillbringa några veckor af sommaren här vid kvarnen. Jag samtycker därtill, och ni torde veta, Inkeri, att jag har makt att belöna, likasom jag har makt att straffa. Som förskott för ert besvär skänker jag er pojke lifvet, änskönt han kostat mig en handfast karl; men ni kan säga edra grötmyndiga klosterdrängar, att de och deras nunnor må se sig väl före, därest de en annan gång blanda sig i mina angelägenheter. Du pojke där, jag tycker om att du ser mig rätt i synen. Du har hjärta i bröstet som en hel karl, och med tiden kan du bära stålhufva så väl som en annan. Men därom få vi talas vid, när jag vänder tillbaka. Nu anförtror jag junker Birger och fröken Beata åt ditt beskydd; vid Sankt Göran, det är heder nog för din trasiga jacka. Behöfver du tio man till hjälp, så skicka en korpfjäder till min borgfogde Goliath, men behöfver du tjugu, så

skicka två. Och nu farväl; det är tid att vi fortsätta resan.

Med dessa ord omfamnade riddaren Bo Knutsson kärligen sin husfru och sina barn samt begaf sig å väg med sin äldre son Knut och sina järnklädde ryttare, en mindre än förut. Fru Ursula återvände till slottet med en del af tjenarne, hvilka dit medförde den svårt sårade ryttaren, som stupat för Davids kvarnhacka. Men junker Birger och fröken Beata blefvo kvar med deras kammarpiga Renata hos mor Inkeri vid Myllyranta kvarn.

5. Huru Ljungars barn lefde på Myllyranta och huru fröken Beata ville rida på Birgers fåle.

På Myllyranta förgingo nu flera veckor i stillhet och trefnad. Sommaren blef vacker, åker och äng stodo i herrligaste grönska, kvarnen malade in mången vacker kappe säd i Inkeris spannmålsbod, och patan gaf mer än på månget år. Tunna efter tunna delikata Kumolaxar uppfångades till riklig utkomst för den lilla byn och till icke ringa båtnad för klostertionden. Själfva de oroliga grannarne hördes icke af; man visste endast att fru Ursula lefde tyst och indraget i Ljungars slott, under beskydd af borgfogden Goliath Svensson, hvilken herr Bo där kvarlämnat med hälften af sina hofmän och knektar. Om riddaren själf förnam man att han lyckligen anländt till Åbo och därifrån öfverseglat till Stockholm, och om hans vilde broder, herr Sten, hvilken annars beständigt spökade för mor Inkeris inbillning såsom det värsta hon visste, hade man nu på länge icke hört knäpp eller kny. Upplandets bönder och resande, som drogo ned till Ulfsby, berättade ryktevis, att denne svåre herre för närvarande var invecklad i fejd med de mäktige Kurckarne på Laukko och hade fulla händer med att bärga sin egen välfärd, så att han troligen nu måste

lämna sina grannar i fred. Tiderna voro sådana, att lag och rätt båtade föga, där icke goda lansar och hillebårdar voro till hands, och däraf kom sig, att fred och ordning herskade endast i nejden af större fästen, och knappt nog där; men hvarje adelsman var egenmäktig herre på sin gård och huserade där efter eget godtycke.

Oaktadt således allt syntes stilla på det fredliga Myllyranta, var det likväl en sak, som ingaf Inkeri ett hemligt bekymmer, och det var just laxpatan, som nu gaf en så förträfflig fångst. Den hade nämligen på fogdens befallning blifvit förlängd utåt strömmen, och sanningen att säga, så intog den numera, just icke alldeles lagligt, en del af kungsådern, hvarför det rika fänget här troligen skulle göra öfverbyggarnes pator och fängen desto fattigare. Och emedan herrarne af Ljungars, både herr Bo och herr Sten, just hörde till dessa öfverbyggare, som ägde älfstränderna och fiskfångsten ofvanför Myllyranta, darrade Inkeri med så mycket mera skäl för efterräkningarna med dessa vådliga grannar, emedan hon ganska väl ihågkom deras förra hotelser. Hon hade därför gärna åtnöjt sig med några laxar mindre, om hon sluppit att drömma alla nätter om lansspetsar och stålhufvor; men efter hon väl visste att mäster Gervasius var ytterst envis, när han fått i sitt hufvud ett sådant påfund, längtade hon högeligen att få rådgöra med någon af de vördige fäderne i klostret; ty Nådendal hyste både munkar och nunnor.

I sitt bekymmer ansåg Inkeri såsom en himmelens skickelse, att hon kunde göra sig herr Bo förbunden genom att härbergera och vårda hans barn, och hon hade också af dem en nästan moderlig glädje. Junker Birger och fröken Beata voro båda älskvärda barn, som alldeles icke tycktes sakna sin faders borg eller på något

sätt låta hennes David märka att de voro till börd och stånd så vida upphöjda öfver det ringa mjölnarefolket. De trifdes tvärtom förträffligt i den friska sommargrönskan vid älfstranden och underkastade sig utan minsta knot den tarfliga stugans brist på de bekvämligheter, hvilka en så förnäm ungdom kunde begära. Ja, det förekom Inkeri som om de med hvar dag fingo ett friskare och gladare utseende, och hon underlät icke att göra sin vän Renata uppmärksam därpå. Då brukade Renata, som var änka efter en af Ljungars ryttare och trotjenarinna på slottet, i all vänskap knycka litet förnämt på nacken och mena att det kunde väl gå an med lax och sötmjölk, fast man nog hade sett bättre dagar, när fru Cecilia lefde, och hon mindes nog den tid, när fröken Beata sofvit i sin förgyllda vagga med sidenkudde under hufvudet. Det var ändå något annat, än en omålad säng, hemväfda lakan och blårandigt bolstervar.

— Jag tänker att hon inte nu heller sofver på bara backen, genmälde då Inkeri något stött. — David har fångat hvarenda tjäder, som släppt till dunen i frökens kuddar, och äro lakanen ej tillräckligt granna, och är middagen här ej tillräckligt fin, så kunde vi skicka efter bättre från slottet.

Inkeri visste rätt väl att sådant aldrig kunde komma i fråga; hon visste, att fru Ursula i stället för den förgyllda vaggan gifvit sina styfbarn en grof halmbädd och i stället för läcker spis endast knapp och dålig mat från tjenarnes bord. Att »skicka efter bättre från slottet» betydde därför i hennes mun ungefär: Skäms litet; liksom ej jag visste, att barnen må bättre här, än hos deras egna föräldrar.

Då brukade Renata, som ej gärna efterskänkte sin värdighet, i brist på annat invända att fröken Beata fick

alldeles för grofva händer här på bondlandet, och sådant flygande, som här, öfver stockar och stenar, kunde anstå David, men för junker Birger vore det mindre passande, och fröken Beata blefve snart lika solbränd som torparflickorna i byn. Härpå svarade åter Inkeri, att om barnen borde hållas rätt fint, så kunde de ju när som helst återvända till deras trånga, mörka och små kamrar på slottet, där de aldrig fingo se Guds dager annorlunda än på den stenlagda borggården och mellan de ödsliga slottsmurarna. Slutet på detta småkrig mellan storfolk och simpelt folk blef då vanligen, att Renatas tårekällor begynte flöda vid tanken på den stora förändring, som skett i slottet sedan fru Cecilias död, hvarefter båda två, Inkeri och hennes väninna, glömde hela trätan genom att komma på det vanliga kapitlet om fru Ursulas tyranni och huru det icke mera stod rätt till på slottet, hvarken med herrskap eller tjenare, med folk eller fänad, ja, osvuret bäst, hvarken med lefvande eller döda.

Det såg ut som om David blifvit ett par år äldre sedan den farliga dagen, då riddaren af Ljungars gästade Myllyranta och utnämnde honom till barnens beskyddare. Ett sådant förtroende gjorde honom till en hel karl i hans egna ögon, och han ville visa sig förtjent däraf. Han var nog klok att icke särdeles lita på Renatas uppsikt, huru hon än pysslade och klemade med sin lilla fröken, och hvad Birger angick, tycktes han hellre behöfva tillsyn själf, än kunna försvara sin syster. Ehuru lika gammal som David, var junker Birger nära ett hufvud kortare och klen i armarna, en mjölkhvit och späd gosse, finkänslig som en flicka och till lynnet from som ett lamm. Ryktet visste berätta, att den stränge herr Bo mer än engång utfarit i hårda ord öfver denna veka och älskliga varelse, hvilken var moderns afbild och varit

hennes älsklingsbarn, men som tycktes så litet lofva att blifva en värdig arftagare af Ljungars stolta vapensköld; och det var troligen med en känsla af förakt som fadern bifallit hans böner, att af en kringvandrande djäkne lära sig de föga ridderliga konsterna att läsa och skrifva. Man sade också, att junker Birger var mycket mera hemmastadd i den lilla, grant målade mässboken, som han ärft af sin mor, än med den ystra fåle han fått till skänks af sin far och med den lilla barnvärjan, som han bar vid sidan, till tecken af sin adliga börd. Sannolikt var det också emedan gossens späda krafter icke väl stodo ut med hans ålders vanliga vapenöfningar, som herr Bo nu tillåtit honom andas frisk luft på Myllyranta; ett ombyte som alldeles var i junker Birgers smak och gaf honom full frihet att lefva ett stilla drömlif i naturens sköte.

Den vackra, brunlockiga lilla fröken Beata var af ett annat lynne än brodern och bråddes så mycket på sin far, som en späd ljusgrön telning i skogen kan brås på en hög fura. Hon var fri och frisk som luftens fågel, yr, öfverdådig, häftig och gladlynt; så skälmsk, egensinnig och ostadig, som man har lof att vara vid åtta år, och likväl med ett litet barnhjärta så godt som guld, endast man tog henne från den rätta sidan. Med sin sköterska Renata lefde hon i en ständig fejd, som nästa ögonblick åter förbyttes i smekningar och slutade med att hon vanligen fick sin vilja fram. Och då Inkeri, som ofta brummade att man alldeles skämde bort flickan, var i grunden lika svag, om ej svagare än Renata själf, för sin täcka skyddsling, så hände, som så ofta händer när två kvinnor täfla att bortklema ett godt barn, att fröken Beata blef hela gårdens, ja hela byns medelpunkt, för hvilken alla krusade, och som skulle haft makt att

tyrannisera dem alla, därest hon icke haft respekt för den ende som stundom vågade motsätta sig hennes infall, och denne ende var David.

— I dag vill jag rida på Liekki, förklarade Beata en vacker morgon med mycken bestämdhet.

Liekki var Birgers unga tavastländska fåle, som medföljt till Myllyranta; men Birger själf red icke mera, och Liekki fann det behagligare att flöja kring hagarna, än att bita i betslet.

— Rara lilla Beata, det går inte an, hästen är skygg, invände Renata i smekande ton.

— Nej, söta barnet, det våga vi inte, genmälde Inkeri i samma ton. — Tänk hvad det blefve för en grufvelig sorg, om någonting skulle hända jungfru Beata med det elaka kräket.

— Men jag vill rida på Liekki, nu strax vill jag rida på Liekki, återtog flickan, utan att fråga efter några invändningar. Och därvid tog hon sin lilla sommarhufva och begaf sig på egen hand utåt hagen.

— Nej, för allt i världen! skreko de båda kvinnliga vårderskorna och skyndade efter; men Beata hade flinkare fötter och flög som en svala bort öfver gården. Hvad var att göra?

— David — ropade Inkeri till sonen, som just kom från kvarnen hvit af mjöl — David, betsla hästen, efter fröken nödvändigt skall rida i dag; men jag säger dig, pojke, led Liekki i tygeln och släpp honom inte; det kära barnet måste ju litet få roa sig.

— Och hon skulle sätta sig upp på den sprakfålen? Nej, mor, det känner jag bättre, svarade David.

— Hvad nu, din näsvisa slyngel, vill du sätta dig mot nådig frökens befallningar? utropade Renata, som mer än engång tyckte att David tog sig alldeles

för stora friheter både mot henne och hennes högborna fröken.

— Ja, det vill jag, svarade David tvärt. Fålen har blifvit vild här på betet och lyder ej mera tygeln.

— Men du kunde ju leda honom ett hvarf kring gårdsplanen, menade Inkeri, mån om att icke reta Beatas häftiga lynne.

David skakade på hufvudet och hade om några ögonblick upphunnit flickan vid gärdet.

— Beata kan inte rida nu, ty Liekki skenar och behöfver starka tyglar, sade han allvarsamt, i det han såg på henne med ett par vänliga ögon.

— Men jag vill rida; nu strax vill jag rida! utropade flickan, blossande af både språng och förtrytelse.

— Och jag säger att Beata inte får rida på Liekki; Beata skall få Siivo, mors gamla vallack, svarade gossen.

— Nej, jag vill rida på Liekki! Gå, sadla honom i hagen! skrek den egensinniga flickan.

— Beata har så ofta begärt att få rida till skogen. Nu skall jag följa med, och Birger också, ifall han har lust, och Beata skall få rida på Siivo, som aldrig skenar, och så skola vi rida till Ljungars källa, fortfor David saktmodigt, utan att låtsa märka sin skyddslings barnsliga vrede.

— Bryr jag mig om Ljungars källa! Hvad du är elak, du unnar mig ej att rida. Gå strax och hämta hit Liekki, upprepade Beata, som ej tog reson.

— Men om fålen skenar och kastar Beata mot stenarna, så gråter herr Bo, och Birger och Renata och mor skulle gråta, och jag skulle gråta bort mina ögon af sorg, fortfor gossen i samma milda, allvarliga ton, i det han trofast och hjärtligt såg in i flickans lifliga bruna ögon, hvilka blixtrade nästan som Ljungars vapen.

Fröken Beata såg en stund tyst på den ärlige gossen, och hur det var, smalt hennes vrede liksom ett regnmoln om våren.

— Nej — sade hon slutligen — jag vill inte att du skall gråta bort dina ögon, och inte de andra heller. Efter du vill, skall jag rida på Siivo. Och så rida vi ut till Ljungars källa.

— Ja, det göra vi, svarade David hurtigt. Och nu skall det bli roligt; jag skall vittja mina snaror på vägen, och då skall Beata få en liten lefvande ekorre, som hoppar rätt som en kattunge i buren. Beata skall inte ångra att ha varit lydig i dag.

— Ja, ja, en ekorre, en ekorre! utropade flickan, och därpå följdes båda, försonade, tillbaka till gården.

6. Huru Beata, Birger och David redo till Ljungars skog.

De båda kvinnorna blefvo icke litet häpna vid underrättelsen att barnen ämnade begifva sig på egen hand ut till skogen. Inkeri förklarade att hon ej kunde tillåta ett sådant öfverdåd, ty skogen var illa beryktad för stigmän, odjur »och annat, som man aldrig kunde så noga veta». David, menade hon, kunde slinka hvart han behagade, fastän han väl hade annat att göra; junkern och fröken däremot borde hållas hemma och läsa sitt radband ordentligt på kvällen, i stället att flacka kring kärr och ödemarker.

Men när Beata fått en nyck i sitt hufvud, var det icke lätt att få den dädan igen, och nu ville hon se Ljungars källa, om hvilken Renata så ofta berättat och som var målad i hennes faders sköldemärke. Finge hon ej rida dit, så skulle hon ännu i afton rida på Liekki, om hon också själf skulle gå och betsla honom i hagen.

Mot detta argument var ingenting att invända. David förklarade att han skulle medtaga både båge och spjut, och dessutom hade han redan aftalat med Hirvi-Jaakko att göra dem sällskap, för att i nödfall bära junkern

öfver sumpiga ställen, medan David bar fröken. De skulle rida ut strax efter middagen och vara tillbaka i god tid, innan solen gick ned. Och som Davids ord, alltsedan hans manhaftiga träta med självfva herr Bo, var kungsord i moderns ögon, måste vederbörande låta sig härmed nöja, hvarefter färden beslöts.

Klockan var mellan två och tre på eftermiddagen, när det lilla sällskapet af fyra personer, en man, två pojkar och en flicka, begaf sig på väg. Främst gick David som vägvisare och avantgarde; efter honom följde Beata och Birger hvar på sin sediga arbetshäst, och sist lunkade Jaakko, en gammal laxfiskare, som arriergarde för karavanen. Den lilla ostyriga fröken var utom sig af förtjusning öfver att engång få färdas fritt i skog och mark; än skulle hon ha en löfruska för att jaga bort myggorna, än viftade hon med löfven den ena och andra hurtigt kring öronen. Birger åter såg idel märkvärdigheter vid sidan af vägen; än en röd sten, som blänkte förunderligt; än en ängsnejlika, som Jaakko skulle plocka åt honom; än ett besynnerligt moln, som tycktes kullra på skogstopparna. Men emedan man hade nära en half mil till källan, som låg ungefär halfvägs mellan slottet och byn, ehuru något på sidan, fann David för godt att icke göra junkern till viljes och stanna vid alla märkvärdigheter, utan trafvade friskt på; och så kom man till skogen.

Nu för tiden ha stränderna af den forsande Kumo redan länge varit antingen skoglösa, eller bevuxna med löfträd och små tallar, hvilka icke dugat att såga till plankor för Björneborgs hamn. Men vid tiden för denna berättelse växte på båda sidor om älfven en hög timmerskog, som endast ställvis afbröts af svedjemarker och en eller annan fiskares fattiga torpstuga. Barnen hade

därför knappt öfverskridit den lilla öppna slätten vid Myllyranta by, innan de snart befunno sig i tjocka skogen, genom hvilken, i stället för den nuvarande breda vägen, endast en smal ridväg ledde till Ljungars slott och det inre af Satakunta. Denna väg, eller snarare ridstig, som nu skulle anses för usel att tjena den simplaste by, var likväl då en allmän stråtväg mellan det inre landet och kusten och uppfyllde behjälpligen sitt ändamål, emedan man endast om vintern brukade färdas med åkdon, men sommartid nästan alltid lastade folk och gods i båt eller på hästryggen.

När karavanen så en stund hade följt vägen och älfstranden åt, tog David Beatas häst vid tygeln, ledde honom af åt vänster och följde en knappt märkbar gångstig, som förde inåt ödemarken. De andra följde, och innan kort hade man förlorat nästan hvarje tecken att någonsin en människofot trampat dessa ensliga nejder. Löfskogen blef tätare, granarna lummigare, furorna mera jättelika; ofantliga multnande trädstammar stängde passagen vid hvarje steg; enrisbuskarna tycktes blifva allt ogenomträngligare, och sumpiga ställen nödgade ofta den lilla karavanen att göra betydliga omvägar. Likasom för att ytterligare öka markens oländighet, blef trakten tillika uppfylld af mosslupna berghällar och stora bullerstenar, omväxlande med stenrös, på hvilka foten slintade i den beständiga fuktighet, som midt i torra sommaren underhölls af de täta trädkronornas skugga.

Denna ödemark hade likväl ett lif, som största delen af Finlands skogar numera sakna. Nästan vid hvarje steg skrämdes en orre eller en tjäder upp ur snåren; räfvar och lodjur, harar, mårdar och ekorrar vimlade öfverallt, och på afstånd hördes ett brummande, som tydligen kunde urskiljas från forsarnas dån. David betraktade

detta öfverflöd på villebråd med en van jägares lugn och nöjde sig med att räcka Beata en liten förbluffad harunge, som han grep i förbigående. Mera behöfdes ej för att hålla den lilla flickan vid godt lynne, men Birger begynte redan känna sig underlig till mods och önska att han följt mor Inkeris råd och stannat beskedligt hemma vid kvarnen.

Alltsedan de veko af inåt skogen, förekom det honom som vore de icke mera fyra, utan fem i det lilla tåget. Än var det en gubbe med krokig rygg, som tycktes gå framför dem och visa dem vägen; än en liten flicka, som tittade så besynnerligt på honom bakom den gulbruna stammen af en hög fura; än åter tyckte han sig strax bredvid höra sin styfmors röst, som ropade honom vid namn. Och när han vände sig om för att se hvem det var, tyckte han sig tydligt höra sin fars stridshäst gnägga och se en skymt af riddarens höga hjälm bakom den yfviga granen ett stycke till höger.

— Jaakko — hviskade han, mån om att dölja sin rädsla för David och systern — hörde du ej liksom någon hade ropat i skogen?

— Jo, det hörde jag — svarade Jaakko lugnt — det var en varglo någonstädes därborta i kärret.

— Men ser du ingenting där vid den höga granen?

— Jag ser att där hänger ett skägg af hvit mossa på grenen, genmälde fiskaren lika trygg. — Junkern har visst aldrig färdats i skog förut? Är junkern rädd?

— Rädd är jag inte — återtog gossen förlägen — men jag tänkte att här kunde vara andra än vi, och... ser du, nu går den lilla hvita flickan framför oss igen!

Jaakko nickade lika flegmatiskt och menade att här kunde man ju få se det ena och det andra, som folk icke förstår sig rätt uppå, men han ville ge junkern ett

godt råd. Man skulle göra sitt korstecken och icke bry sig om alla småsaker, och så skulle man sjunga en hurtig visa, det vore ett godt medel att drifva trollen på flykten.

Och liksom för att själf bevisa sanningen af sina ord, begynte han med hög röst sjunga en gammal visa, hvars till hälften hedniska innehåll väl öfverensstämde med den enformiga, konstlösa och vemodiga melodin:

Mariatta, liten tärna,
gick att smör i skogen kärna,
gick med röda strumpor granna,
silfverband omkring sin panna.
    Gå ej dit,
    skär och hvit!
Mariatta, Mariatta,
Lempos troll i skogen skratta.

Mariatta, hvita dufvan,
fann ett lingon rödt på tufvan.
Plocka mig, du vackra tärna,
innan masken stjäl min kärna!
    Akta, nej,
    plocka ej!
Mariatta, Mariatta,
Lempos troll i skogen skratta.

Utan grädde står min kärna,
mina kor i kärret spjärna,
kom, mitt lingon, kom, du röda;
Mariattas läppar glöda.
    Pärleglöd,
    hvit och röd!
Mariatta, Mariatta,
Lempos troll i skogen skratta.

Mariatta, liten docka,
trodde dig ett lingon plocka.

Var ej lingon, var ett stycke
guld af Mielikkis smycke.
Ädelsten!
Pärlesken!
Mariatta, Mariatta,
Lempos troll i skogen skratta.

Mariatta, liten tärna,
utan grädde står din kärna.
Dina kor i kärret snafva,
Mielikki vill dig hafva.
Tjena nu
skogens fru!
Mariatta, Mariatta,
Lempos troll i skogen skratta.

Långt ifrån att känna sig muntrad af denna visa, hvilken den gamle fiskaren i sin välmening fortfor att sjunga, obesvärad af det eko, som, från alla håll återstudsande mot klippor och stammar, likasom gaf honom ord och toner mångdubbla tillbaka, blef Birger däraf blott ständigt underligare till mods. Han tyckte sig nu alldeles tydligt se densamma hvitklädda flickan med röda strumpor och silfverband om håret springa vid deras sida i skogen och buga sig ned för att plocka bär från tufvorna. Men en känsla af blygsel afhöll honom från att vidare yppa sin rädsla; och kanske var det till slut ändå endast björkarnas hvita stammar, som lutade sig, böjda af vinden, bakom de mörka granarna.

Nu stannade David och lyftade Beata ned från hästen, ty den korta väg, som ännu återstod, gick öfver ett berg och en sumptrakt, där man ej mer kunde rida. Man band alltså hästarna vid träden, tog märke på stället och fortsatte färden till fots genom en ytterst oländig trakt, där Davids och Jaakkos armar ofta

anlitades att bära de förnäma barnen öfver klyftor och gungflyn. Detta var något nytt för dem, som aldrig förr haft begrepp om sådana vandringar, och själfve Birger skulle varit högeligen road, om han kunnat undgå att beständigt titta omkring sig och upptäcka än ett, än annat, som tycktes smyga sig bredvid dem eller framför dem bakóm stenar och trädstammar.

Ändtligen kommo de till en vacker öppen plats med en jämn gräsplan vid foten af berget och befunno sig nu vid målet för sin vandring.

7. Om Ljungars källa, och huru Beata sprang natthugg med en hvit flicka.

Förrän de inre vattnen genom Kumo älf hinna till hafvet, måste de genombryta Kyrönselkä höjdkedja, som bildar deras naturliga gränsvall i väster, och uppsöka därför den djupaste dalgången mellan denna kedja och den från sydost kommande Salpausselkä eller stängselkedjan, som bildar vattendelaren i söder. Det var i denna sköna, bergiga, men då ännu mycket öde trakt, som David hade infört sitt lilla sällskap, och han hade sina skäl att därvid välja den kortaste, ehuru mest besvärliga vägen, i stället för en annan bekvämare, men längre väg, som vanligen begagnades af de få jägare, hvilka stundom besökte den af villebråd vimlande bergstrakten. David hade nämligen märkt, att man färdas icke så fort när man har en ung fröken att vakta, som när man ensam drifver omkring på ett par flinka pojkfötter. Solen begynte redan nog mycket luta åt väster, och den fuktiga svalka, som fläktade med blomstrens ånga uppåt höjdsluttningen, gaf tydligt tillkänna, att aftondimmorna redan begynte uppstiga nere i dalarna.

Man hade nu kommit till en af dessa dälder, i hvars botten en sorlande bäck, omgifven af gula ranunkler och

kaflekor, förde de omgifvande höjdernas vatten nedåt älfven. Öfver denna bäck och dess yppiga gröna stränder sväfvade redan ett tunt, knappt märkbart flor af den började dimman, och på andra sidan om bäcken vidgade sig dälden till en vacker gräsplan om femtio steg, hvarefter utsikten åter stängdes af en motliggande höjd, bevuxen med tallar.

— Se, där är en stuga! utropade Beata.

— Och där står den hvita flickan vid dörren till stugan! inföll Birger nästan på samma gång, glad att finna andra mänskliga varelser i denna ödemark, ty han begynte redan, som läsaren märkt, känna sig underlig till mods.

David nickade småleende och lyftade Beata öfver bäcken, hvarefter Jaakko företog samma manöver med Birger. Man gick nu fram öfver gräsplanen, men huru barnen sågo och sågo, kunde de på närmare håll icke mera upptäcka hvarken människor eller människoboningar. Det som Beata tagit för en stuga var ett ofanteligt rödaktigt klippstycke, eller rättare två stycken af en klippa, ty hon befanns remnad i tu, och båda styckena lågo till utseendet så löst på den närmaste höjdsluttningen, att man väntade sig hvarje ögonblick att se dem nedstörta i dalen. Ofvanför denna klippa växte en gammal tall, hvars krona hade blifvit afbruten, antingen af en storm, eller mera sannolikt af tunga drifvor, sådana som i snörika vintrar bruka samla sig på barrträden och ofta nog bräcka stam och grenar, när töväder inträffar och tyngden fördubblas af snöns fuktighet. Efter någon sådan katastrof tycktes det åldriga trädets hela återstående lifskraft hafva samlat sig i en af sidogrenarna, hvilken, grof som en timmerstock, sträckte sig öfver klippan och kastade öfver henne en egen sällsam skugga,

som på afstånd frambragte synvillan af ett rödt eller brunmåladt hus.

— Nu äro vi här, sade David, pekande på klippan.

Barnen uppspände sina förvånade ögon, ty de hade väntat sig något högst besynnerligt, men funno ingenting annat än »en stor sten» och »ett gammalt träd».

— Hvar är då Ljungars källa? frågade Beata, som föreställde sig att åtminstone detta märkvärdiga släktminne, som hon hört omtalas från sin spädaste barndom, skulle vara ett praktfullt mellanting mellan slottsbrunnen på Ljungars och kvarndammen på Myllyranta.

— Här, svarade David, och ställde sig midtframför remnan i klippan.

Ur bottnen af denna remna framkvällde en klar vattenåder, samlade sig i en liten vacker naturlig bassäng vid klippans fot och sipprade öfver dess bräddar utefter sluttningen nedåt gräsplanen, där den slutligen skänkte sin skatt af kristall åt den sorlande bäcken.

— Är det alltsamman? frågade Beata åter i en ton af sviken förväntan.

— En sjö är det inte — svarade David saktmodigt — men en vacker källa är det, och en underlig källa för Beatas släkt, det ha mor och Renata ofta berättat oss. Så länge herrarne af Ljungars dricka ur denna källa, skall deras släkt hafva seger i krig, och rikedom och makt under fredliga tider; men hvar gång en olycka händer dem, uttorkar källan till en tid och försinar alldeles, utan att någon vet huru och hvarför. En gång, sade mor, hände en vacker morgon att källan var torr. Natten därpå blef storm, och slottet brann med en stor hast till aska. Det är nu mellan trettio och fyrtio år

sedan, och mor minns det mycket väl, fastän hon då var ett barn, när salig herr Knut, Beatas farfader, stupade i slaget på Brunkeberg, och hans egen broder, herr Åke, som stod på danska kungens sida, rände lansen igenom honom. Men det sägs att i detsamma herr Knut föll, högg han herr Åke med stridsyxen tvärsöfver hjälmbucklan, så att yxskaftet gick af, och då föll herr Åke på samma stund som herr Knut. Den gången, sade mor, var källan i fyra veckor alldeles torr, fastän det regnade som om himmelen varit öppen; men två herrar af Ljungars vätte i dess ställe Stockholms mark med sitt rödaste blod.

— Ja, sade Birger, och när min mor dog för fyra år sedan, var det om våren, när snön smälte, men källan var torr, som om aldrig en droppe funnits på tre mils afstånd. Min fader brukade hvar morgon skicka den enögda Botvid efter vatten till källan, och annat vatten ville min far inte dricka. Men Botvid tyckte det var för ledsamt att rida den långa vägen och hämtade engång vatten från närmaste brunn. Det märkte min far och lät hänga Botvid i den stora björken utanför slottsporten; jag minns det så väl, jag grät hela dagen, ty Botvid hade gjort min bästa trähäst, och det var så styggt att se honom dingla som en kråkskrämma uti det höga trädet. Men när min styfmor kom till slottet, sade hon, hvar gång min far drack, att vattnet från Ljungars källa var ohälsosamt, efter det smakade järn, och från den tiden begynte min far dricka annat vatten.

— Och från den tiden blef herr Bo förhäxad, mumlade Jaakko, i det han försiktigt såg sig omkring, om icke tilläfventyrs någon obehörig person kunde lyssna i närheten.

Lyckligtvis hörde icke barnen detta förgripliga mummel, ty båda förklarade nu att de ville dricka ur källan.

David hämtade ett par breda blad af *caltha palustris* och presenterade dem som dryckeskärl, hvartill bladen endast behöfde böjas en smula. Vattnet smakade verkeligen starkt af järn, men det hindrade icke Ljungars barn att dricka deras förfäders dryck.

Birger drog ett djupt andedrag och rätte på sig med en förunderlig manhaftighet, likasom hade han i hast blifvit en annan karl. Han tyckte i detta ögonblick, att han kunnat taga en björn i kragen. Men på Beata hade vattnet den mindre förunderliga verkan, att hon kände sig med ens obegripligen hungrig. Man framtog därför den medförda vägkosten af smör, bröd, ost och mjölk, som smakade förträffligt efter dagens mödor i den svala aftonluften och på den vackra höjden vid klippan.

— Hvarför stå källan och klippan i Ljungars vapen? frågade Beata gladlynt, mumsande på den sköna färska osten.

— Den gamla tallen och den hvita flickan stå där också, svarade Birger. Det har ju Renata tusen gånger berättat oss.

— Jag tror att hon gjort det — sade Beata flyktigt — men det är en saga, och vackra sagor tycker jag om att höra flera gånger.

— Jag vet ej om det är rätt att tala därom just här, sade Birger och såg sig något förlägen omkring.

— Just här vill jag höra det, återtog Beata, som, efter sin vana, icke lätt gaf med sig, när hon fått något i hufvudet. — Just här! Och när du berättar, vill jag se på den röda klippan och den fula gamla tallen och höra källan plaska mot stenarna, och då vill jag tänka att Ljungars hvita flicka står bredvid källan och vinkar oss, som hon förr sades göra med Ljungars barn. Men så börja då engång; hvarför ser du så underligt ditåt

klippan? Birger, Birger, minns du huru vår far brukade säga: vara en Ljungars och vara rädd!

Och det glada barnet gjorde med pekfingret en liten cirkel i luften, såsom man gör när man rätt vill skämma ut någon.

Men Birger betraktade klippan, som var omkring femtio steg på sidan om deras lägerplats, och hans lifliga fantasi var genast färdig att besanna systerns skämtsamma ord. Solen hade förändrat ställning och kastade sin vackra aftonblick på den gamla tallen, som nu helt och hållet beskuggade mellersta delen af klippan. Blott genom en öppning uti den tjocka grenens barr bröt en klar, röd ljusstråle fram och färgade dimman, som ännu helt tunn uppsteg från den fuktiga marken. För Birgers ögon uppstod då ånyo gestalten af den hvitklädda flickan, som han flera gånger förut hade tyckt sig se, och nu stod hon tydligt och vinkade honom vid källan.

— Ser du, Beata? utropade han. Där ... där, just vid foten af klippan!

I stället för svar flög Beata upp och var om några sekunder vid det utpekade stället. Där ställde hon sig skrattande, ungefär som hon tänkte sig den hemlighetsfulla bilden i Birgers fantasi, och vinkade honom högtidligt med handen. Men Birger, som kvarblifvit på kullen, uppgaf ett rop af förskräckelse, ty det förekom honom alldeles som stodo nu två vid klippan.

— Beata, Beata, utropade han, för alla helgons skull, kom därifrån! Hon står alldeles bredvid dig och vinkar med handen, liksom du gör.

— Står hon här, så vill jag leka natthugg med henne, fortfor Beata lika oförskräckt och slog omkring sig med armarna, för att rätt tydligt visa huru litet hon brydde sig om broderns inbillningar.

Då förekom det Birger som om Beata slog tvärtigenom dimbilden, hvilken icke förändrades däraf det minsta, utan fortfor att vinka honom med en till hälften sorgsen, till hälften befallande åtbörd. Källans plaskande, som nyss hördes allt tydligare, ju mera fågelkvittret upphörde i skogen och vinden icke mera susade i grenarna, aftog med detsamma alltmera och blef slutligen icke mera märkbart.

Nu kom David, som jämte Jaakko plockat blåbär åt barnen i närmaste skogsbacke. Hans närvaro återgaf Birger modet. Båda följdes åt till klippan och funno där, som man lätt kan föreställa sig, intet annat ovanligt än Beata själf, som fortfor att med hela sin naturliga ysterhet springa natthugg med Birgers spöke.

— Ljungars flicka! Ljungars flicka! ropade hon öfverdådigt. Leker du hellre kurra gömma, så säg hvar du är.

— Nu står hon på berget, inföll Birger, pekande på den höjd, öfver hvilken de först kommo till dalen.

Samma fenomen af en bruten solstråle på dimman mellan träden tycktes där frambringa samma synvilla. Äfven David och Beata kunde nu tydligt se den hvita flickan vinka.

— Det är bäst att vi genast bege oss på hemvägen, ty det börjar bli sent, sade David.

— Men hvem är det då som står där borta på berget? frågade Beata, mera förvånad än häpen att se Birgers syn förverkligad.

— Det är hon, svarade David allvarsamt.

— Hvilken hon? Är det en vallflicka, som gått vilse i skogen?

— Nej, det är Ljungars flicka, som Beata själf har ropat vid namn. Det bör ej Beata göra. Jag har ofta sett henne här, och mer än engång har hon

ledt mig på villspår, ty sådana varelser äro aldrig att lita på.

— Kom, David, låt oss rida tillbaka till kvarnen. Hon gör väl oss inte illa?

— Det tror jag visst inte. Vanligtvis ser man henne aldrig utan att sedan få någon förtret. Men det betyder ingenting, så länge källan rinner.

— Ja, låt oss än en gång dricka ur källan! Men — hvar är källan?

Denna fråga gjorde alla tre på en gång. David gnuggade sina ögon, liksom hade han icke varit rätt vaken. Ty af källan, som nyss plaskat så muntert mot stenarna, fanns icke mer ett spår, utom de våta småstenarna på dess förra plats och den späda ljusgröna mossan, som vuxit invid dess bräddar.

8. Huru den hvita flickan ledde Ljungars barn genom skogen och hvad som under tiden hände vid kvarnen.

Vidskepelsen är lika gammal som världen och skall aldrig kunna fullkomligt utrotas, så länge världen står. Den antager endast under olika tider olika form. Vid tiden för denna berättelse hade katolska läran i Finland, långt ifrån att förmå med roten upprycka den gamla hedniska vantron, endast förökat den med egna tillsatser, hvaraf hände sig att folktron i landet ännu kort före reformationen — och mångenstädes ännu långt senare — utgjorde en besynnerlig blandning af hednisk och kristen vidskepelse. När konungar och höfdingar, biskopar och lärde fullt och fast trodde på trolldom och signerier, häxor och tomtar, näckar och skogsrån; ja, när religionen själf till största delen bestod af legender om Sankt Erik, Sankt Olof, Sankt Brita, Sankt Henrik, Sankt Hemming[1] och otaliga andra helgon med deras reliker

[1] Biskop Hemmings ben »skrinlades» i Åbo år 1514, hvarigenom han till hälften erhöll ett helgons värdighet; men därtill fordrades ännu »kanonisation» eller högtidligt utropande af påfven i Rom, hvilket icke hann ske, innan reformationen kom med sitt streck öfver alla sådana tillställningar.

och underverken på deras grafvar; hvad kunde man vänta af det godtrogna folket, som med eller utan afsikt hölls i den gröfsta okunnighet? Ingen lärer därför undra, att en gammal laxfiskare och en fattig mjölnaregosse trodde på hedniskt otyg i skogen likaså visst som att Sankt Henriks ben hade botat blinda och lama; och om förnäma herrars barn visste något mera än de, så bestod deras större kunskap blott i ett förråd af sådana vidunderliga släktsagor, som aldrig saknades och utgjorde en sorts ny trosartikel i de gamla riddareborgarna.

Man kunde gå längre: man kunde säga, att allt underligt häxeri, som längesedan förlorat krediten i upplystare dagar, på den tiden icke allenast troddes, utan verkligen fanns till, emedan det troddes. Men då ett sådant påstående sannolikt endast skulle hos de fleste läsare möta ett medlidsamt småleende, torde vara bäst att låta enhvar i den vägen hafva sin tro för sig och nu se till, huru den lilla karavanen i Ljungars skog betedde sig vid den oväntade och förskräckande upptäckten att källan plötsligen hade torkat ut.

Att en sådan händelse kunde bero af källåderns tillfälliga stoppande och således hafva lika naturliga orsaker, som när ännu i våra dagar så mäktiga vattenådror som Motala ström och Kyrö fall plötsligen tillstängas och tyckas försina, det föll ingen in, som visste i hvilken nära förbindelse denna källa stod med Ljungars öden. Ingen af det lilla sällskapet tviflade ett ögonblick, att ju en snar och säker olycka förestod den högborna släkten; men när, hvar och huru, det visste ingen, om icke den spöklika hvita flickan, som fortfor att vinka därborta på höjden.

När David förvissat sig om att hans ögon icke bedrogo honom och att källan var torr, rann det honom

bjärt i hågen, att han möjligen kunde förekomma olyckan genom att varna invånarne på Ljungars slott.

— Kom, sade han, låt oss genast skynda till slottet; vi ha icke längre dit än till kvarnen, och vägen dit är bekvämare än vår förra väg.

— Men då måste vi stanna öfver natten i slottet, inföll Birger oroligt.

— Ja, sade David, men jag går därifrån till Myllyranta, för att mor ej må tro oss ihjälrifna af björnar, och i morgon kommer jag för att hämta er tillbaka till oss igen.

— Jag vill inte till slottet, jag vill till kvarnen, förklarade Beata i sin vanliga näpna, bestämda ton.

— Och jag vill inte heller till slottet, innan vår far kommer tillbaka, fortfor Birger vid tanken på styfmodern, för hvilken båda barnen hyste en instinktlik fruktan.

David öfverlade en stund och tycktes mycket hugad att ensam begifva sig till Ljungars och öfverlämna barnen åt Jaakkos beskydd. Men denna plan mötte ett likaså afgjordt motstånd. Huru kunde han också hafva hjärta att öfvergifva sina skyddslingar sent på kvällen midti den öde skogen, helst när denna skog befolkades af öfvernaturliga väsenden, om hvilka man icke rätt visste huruvida de borde anses som vänner eller fiender?

— Låt oss då vända tillbaka samma väg som vi kommit, sade David misslynt. Jag kan aldrig tro att den hvita flickan vill något ondt åt Ljungars barn. Se, hon vinkar oss; låt oss följa henne, och vill hon föra oss vilse från rätta vägen, så lofvar jag att ha ögonen öppna.

Alla fyra anträdde nu utan dröjsmål återvägen. De kommo öfver bäcken, de stego uppför höjden, de passerade

klyftorna; allt gick den hvita flickan framför dem. Ja, hon tycktes stundom vara dem så nära, bakom en framskjutande klippa eller en yfvig gran, att man tydligt kunde urskilja hennes sällsamt vackra, bleka men skalkaktiga ansikte, hennes ljusgula hår, silfverbandet kring hennes panna, de röda strumporna, vecken på hennes hvita klädning och det breda bältet af guld, som sammanhöll klädningen omkring medjan. Visan om Mariatta klingade ännu i Birgers öron.

I godt sällskap vänjer man sig likväl snart vid allehanda, som synes fruktansvärdt i ensamheten, och den lilla hvita flickan, som knappt tycktes vara mer än fyra eller fem år, hade i sig själf intet förskräckande. Det var förunderligt att se med hvilken lätthet hon slank öfver de oländiga ställena, som kostade varelser af kött och blod så mycket besvär. Klyftor och klippor uppehöllo henne lika litet som de skulle förmått uppehålla ett töcken från kärret; de tjocka trädstammarna tycktes likasom gå tvärtigenom henne, när hon ilade som en rök förbi dem, och när hon sväfvade öfver skogssnåren, trodde man sig se en flik af hennes klädning fastna på enrisbuskarna, men det var endast en spindelväf, som glimmade hvit, för det att den blifvit fullstänkt med fina pärlor af den ymniga aftondaggen.

Nu hade man kommit till det ställe, där hästarna voro bundna, och Siivo, som tvärtemot sin flegmatiska natur tycktes vantrifvas i ensligheten, tillkännagaf med ett högt gnäggande sin glädje öfver sällskapets återkomst. Innan kort sutto Birger och Beata åter till häst, och färden fortsattes, under det att gräset blef allt våtare af dagg och dimmorna uppstego allt tätare från lågländerna. Det var i medlet af Juli och således intet mörker att frukta; men det lätta flor af skymning, som bredde sig

öfver nejden, ökades betydligt af trädens skuggor uti den täta skogen. David såg därför icke ogärna, att fullmånen höjde sig, stor och röd som en ofantlig sköld af polerad koppar, vid himmelens rand och lyste här och där vid öppnare ställen på den daggiga ljungen och de slippriga berghällarna.

Plötsligt stannade Siivo, klippte med öronen och kunde icke förmås att fortsätta vägen. Nu kom turen att blifva skrämd till Beata, som längesedan önskat sig vara väl hemma tillbaka i kvarnstugan på Myllyranta.

— Hvad nu? sade David och klappade det trogna djuret på halsen. — Hvad nu, Siivo? Är det en varg, som du vädrar där borta i buskarna, så lita på mig, min gosse; inte frukta vi sådana bestar.

Hästen fnyste och rörde sig ej ur fläcken.

Birger hade sina egna tankar om denna motsträfvighet.

— Se, sade han, den hvita flickan går ej mera framför oss. Hon har stannat ett stycke till höger och vinkar oss åter att följa henne.

Verkligen såg äfven David — eller tyckte sig se — att den luftiga dimbild, som förut hade sväfvat framför dem, nu stod stilla på det utpekade stället, likasom manande dem att taga en annan väg. På detta ställe föll månskenet mellan träden; man såg guldbältet glimma, och likväl syntes tydligt genom luftbildens kropp den mossiga stammen af en hög gran, som hade blifvit kvistad ända upp till toppen af människohänder, medan i toppen var lämnad en liten kvast af de högsta grenarna. Sådant skedde fordom ofta och sker ännu stundom i obanade nejder, för att tjena vandraren till märke och vägledning, när han stannar i villrådighet om den riktiga kosan.[1]

[1] Dylika »tippagranar» brukas äfven som sjömärken vid kusterna ännu i dag.

— Nej, tack skall du ha — sade David förargad — du har narrat mig i kärret mer än engång förut, och jag låter ej lura mig engång till. Framåt, Siivo! Skäms du inte, gamla narr, att låta trollen narra dig bort från rätta vägen?

Siivo stod likväl ej att beveka. Beata begynte gråta, så Ljungars hon var. Birger anmärkte ganska förståndigt, att om också den hvita flickan ej var att lita på, så kunde man låta hästen följa sin vilja, ty han ville säkert lika gärna som de själfva hem till kvarnen.

När intet annat var att göra, nödgades David följa den gifna vinken, likväl bedyrande vid Sankt Brita, att han ej skulle gå ett steg längre, om han fann att det hvita otyget ville gyckla med honom. Han vek således motvilligt af till höger mot den toppade granen, och se, knappt hade han vändt sig ditåt, innan Siivo åter muntert lunkade efter åt samma håll.

Till Davids icke ringa förvåning kom den lilla karavanen nu in på en bekvämare gångstig än deras förra, oaktadt han trodde sig kunna svära på att granen förut varit ämnad till vägmärke vintertid, men sommartid till att varsko vandraren för ett nära befintligt bottenlöst kärr. Kärret fanns visserligen kvar, det märkte man af dunsterna och den egna rökiga lukt, hvilken nattetid uppstiger från sådana trakter; men vid dess rand gick en jämn och hård gräsvall, som lämnade både hästar och vandrare säkert fotfäste. Dimbilden sväfvade nu åter framför dem, tydligare än förut i månskenet, emedan hon icke skymdes af träden; och det förekom David som jämnade sig marken hvar hon gick fram. En så ypperlig ridväg hade han aldrig förr blifvit varse i Ljungars skog. Ändock trodde han icke rätt den hvita flickan och gaf därför noga akt på månens ställning och älfvens aflägsna

brus, för att vara säker på kosan. Han slöt däraf, att de nu färdades i en båge på sidan om den vanliga vägen, och ehuru en sådan omväg var längre, uppvägdes denna olägenhet af den större skyndsamhet, hvarmed markens beskaffenhet tillät dem att här komma fram.

Till sin stora fägnad fann också David snart af forsarnas dån, som hördes allt närmare, att bågen af deras väg krökte sig åt det rätta hållet, utan att hvarken kärr eller andra äfventyr vidare besannade hans fruktan, och inom kortare tid, än de skulle behöft att tillryggalägga den vanliga stigen, befann sig sällskapet snart i sikte af den öppna slätten vid Myllyranta kvarn. Här förlorade sig bilden af den hvita flickan, som hittills varit deras vägvisare, och försvann alldeles ett stycke från kvarnen, likasom hade hennes område här varit slut.

Det var redan sent på aftonen, när David anlände med sina skyddslingar, trötta och sömniga, men välbehållna, till kvarnen. Huru förvånades han icke att se allt folket från byn i rörelse, beväpnadt med bågar, spjut, laxljustrar och andra i hast tillgripna vapen! Men var han förvånad, så voro glädjen och förvåningen icke mindre vid stugan, när kvarnfolket och byaungdomen såg det lilla sällskapet rycka an från ett håll där man minst väntat dem, då ju stora vägen från källan låg öster om kvarnen. Inkeri och Renata voro utom sig; de ryckte barnen af hästryggen, omfamnade dem, gräto, skrattade och pratade, allt på en gång, så att David på allvar begynte frukta att den hvita flickan varit framme äfven vid kvarnen och med sina häxkonster bragt det goda folket alldeles från förståndet.

— Hvad vill det säga? utropade han. Hvarför äro ni så sent i rörelse och allt folk under vapen?

— Hvarför? upprepade Renata och Inkeri på en gång, i det de sökte öfverrösta hvarandra. — Helgonen vare oss nådiga, det frågar han, den slyngeln, den varg-ungen! Gud välsigne er, barn, efter ni äro väl tillbaka, men det säger jag, David, vore jag karl, skulle du smaka en god käpp af årsgammal björk, pojke! Att blifva så länge borta med Ljungars barn och skrämma oss, fattiga människor, till döds för er skull; utom att det lär kosta några vackra stop öl för att ställa byfolket tillfreds, sedan det för er skull lupit ifrån sin söta sömn! Men hur i all världen komma ni ridande genom skogen i månskenet, där knappast en katt slipper fram på ljusa dagen?

— Vi kommo att försinka oss litet för... ja, mor vet nog hur det är med Ljungars skog, svarade David. Men är det möjligt att folket gått i vapen för att vi dröjt litet längre än ämnadt var?

— Dröjt litet längre, du genompiskade skalk! — skyndade Inkeri att fortsätta, medan Renata lyckligtvis fick i aftonkylan ett anfall af hosta, som hindrade henne att hugga i med sin kraftiga stämma — dröjt litet längre! Vet du då inte, din odåga, att ett helt tjog af herr Stens ryttare hålla till därborta vid landsvägen? Josua har sett dem med egna ögon, när jag skickade honom ut för att söka er; och truppen anföres af Sven med den klufna näsan; Josua kände strax igen honom på korpfjädern i järnhufvan.

— Ni har rätt, mor, sade David betänksamt. Är det Sven och herr Stens ryttare, så begriper jag hvarför byn är under vapen. Men jag förstår ej hvad de kunna hafva att göra med vår utfärd till Ljungars källa.

— Det skall jag säga dig, blindstyre, ifall du ej begriper det själf, utbrast Inkeri förargad. Ryttarne höllo icke för ro skull till vid vägkanten. Herr Sten har icke

godt öga till sin broder herr Bo; Sankt Henrik bevare oss för en sådan brodersämja, som af ålder har rådt i den släkten. Och jag ville inte för mycket godt, att junker Birger och vår välsignade lilla fröken skulle råka i herr Stens klor... Men här stå vi, Renata, och glömma att föra de stackars barnen till sängs. Kom, barn, jag vill koka varm mjölk att värma eder!

— Det är som ni säger, mor, och nu förstår jag hvarför den hvita flickan... Ja, så är det, tack skall du ha, troll; i dag har du gjort oss en god tjenst. Men bida litet, mor, jag skall berätta er något. Klockan sex i afton rann Ljungars källa som vanligt, och klockan sju var hon torr.

— Hvad är det du säger? utropade Inkeri, förfärad vid hågkomsten af hvad som tilldragit sig i hennes barndomsdagar.

— Jag säger, att sedan klockan sju i afton är Ljungars källa torr och att jag tänker gå med bud därom till slottet ännu i natt.

9. Huru David redde sig med herr Stens hofmän.

Inkeri hörde med häpnad Davids beslut att ännu på natten begifva sig af till Ljungars slott. Den kära gossen hade intet godt att vänta, om herr Stens ryttare — eller hofmän, som de den tiden kallades — finge tag uti honom; och hvem visste hvad de kunde företaga sig under hans frånvaro? Antingen hade de kommit för att uppsnappa Ljungars barn, eller — hviskade det onda samvetet uti Inkeris öra — hade de kommit att utkräfva hämnd för laxpatan, som gjorde herr Sten och alla öfverbyggare så mycket förfång. Hvilken ock deras afsikt var, så hade de utan tvifvel ondt i sinnet, och den lilla byn, som räknade knappt tjugu stridbare män, hvilka ingalunda kunde mäta sig med ryttarne i vapen och krigskunnighet, hade således allt att frukta af dessa ovälkomna gäster. Hade herr Bo varit hemma, så kunde man haft hopp om undsättning från slottet; men fru Ursula var icke att lita på, och slottsfogden hade väl föga lust att utskicka en del af det ringa manskap herr Bo kvarlämnat, just när slottet själf behöfde med all omsorg bevakas.

I stället att vederlägga dessa och andra inkast, gick David till stallet, där han hade en tam korp, och plockade ur hans vinge två svarta fjädrar.

— Jag tänker — sade han — att fogden skall lyda herr Bos märke; och hvad herr Stens hofmän angår, skall jag draga försorg om att de lämna mor i fred, tills jag kommer tillbaka.

— Hvad i alla helgons namn har du i sinnet, pojke? utbrast modern, föga lugnad af denna försäkran. — Du må väl aldrig gifva dig på egen hand i färd med ryttarne?

— Det kommer an på, svarade gossen. Men var obekymrad, jag reder mig nog. Låt hälften af folket hålla utkik vid gärdet, medan de andra sofva fullklädda i rian med vapen vid sidan. Läs sedan er bön, mor, och lägg er att sofva. Innan solen lyser öfver björkarna därborta vid forsen, är jag åter tillbaka.

Med dessa ord fattade David sitt korta björnspjut, hängde sin långa båge öfver axeln, stack flera pilar i bältet och vid sidan af dem en liten handyxe, hvilken i nödfall kunde tjenstgöra äfven som vapen. Sålunda fullt rustad för nattens äfventyr, begaf han sig utan dröjsmål på vägen åt Ljungars.

De sista strimmorna af aftonrodnaden dröjde ännu med en egen glans i nordväst, och i hela naturen herskade den ljusa, fridfulla stillhet, som skänker så eget behag åt en nordisk sommarnatt. Det led emot midnatt, och månen hade med allt blekare sken stigit högre på himmelen. Från dikena i det gröna åkerfältet hördes kornknarrens hesa stämma, och i björkarna vid stranden sjöng trasten sin vackra visa, som tid efter annan besvarades af ett lika melodiskt kvitter på andra sidan om älfven.

David aktade sig väl att följa den öppna ridvägen åt Ljungars skog, utan smög sig längs stranden, tilldess han uppnådde skogen. Där vek han af åt vänster och kröp försiktigt framåt, tilldess han nalkades vägen, hvars

slingring han sedan följde med samma varsamhet, utan att lämna skogsbrynet, där han bättre doldes af trädens skuggor. I början upptäckte han intet misstänkt. Endast harar och ekorrar, uppskrämda ur sin korta hvila, rasslade här och där mellan torkade grenar i skogssnåren.

Redan begynte han tro att Josua onödigt uppskrämt byn med inbillade faror, då han ett stycke längre fram hörde en häst gnägga på norra sidan om vägen. Snart besvarades gnäggandet af en annan, och kort därpå blef David varse en rök mellan träden. Han kröp nu med ljudlös försiktighet längre fram och öfvertygade sig genast, att Josua väl räknat miste, men icke bedragit sig om de gäster, som närmat sig Myllyranta.

På en liten öppen gräsplan inne i skogen stodo elfva fullt sadlade hästar bundna vid träden, och ett stycke därifrån, nära vägkanten, hade en trupp beväpnade hofmän slagit sig ned kring en upptänd eld. David räknade dem; de voro tio; således hade en blifvit utsänd som spejare eller utkik.

Desse mäns utseende var vildt och röfvarelikt, deras vapen rostiga; hästarna, liksom de själfva, syntes magra och uthungrade; det var ett annat folk, än de raske, välklädde och väl beväpnade män, som utgjorde herr Bos följe. David igenkände några bland dem, hvilka han visste vara i herr Stens tjenst, i synnerhet anföraren, som med sitt af ett yxhugg förfärligt vanställda ansikte var känd under namn af Sven med den klufna näsan. De tycktes hafva slaktat och stekt ett par får, dem de troligen snattat från Ljungars betesmarker, och vräkte sig nu, efter slutad måltid, makligt i gräset.

— Se åt hvar Kukko dröjer! yttrade anföraren otåligt. Mjölnarpacket sofver längesedan på sitt öra, och det blir tid att börja, innan solen går upp.

David började ana att det icke hängde så rätt ihop med kornknarrens läte i åkern vid byn. Kukko var herr Stens slugaste spejare, som alltid sändes förut att rekognoscera om luften var ren, när något streck var å bane, och sitt namn hade han fått af en sällsynt förmåga att härma alla djurs läten, i synnerhet tuppens.

En af ryttarne sträckte sig motvilligt gäspande och stod upp för att lyda anförarens befallning.

David besinnade sig icke längre, utan kröp hastigt tillbaka till det ställe, där hästarna voro bundna, knappt trettio steg från ryttarnes lägerplats. Lyckligtvis hindrade några träd och buskar deras fria utsikt ditåt.

Hästarna blefvo honom varse, spetsade öronen och visade tecken till oro; men så snart de öfvertygat sig att det icke var ett odjur, som smög sig på dem, läto de honom nalkas, utan att vidare förråda hans närvaro eller fästa vid honom någon uppmärksamhet.

Hastigt framtog nu David den lilla knif, som han alltid bar vid sin sida, och begynte att afskära sadelgjordarna på den ena hästen efter den andra. Det var ett flinkt arbete och gick med en mästerlig hastighet. Men när det var gjordt, föll det honom in, att ryttarne kunde i nödfall umbära sadlarna. Han begynte därför äfven afskära tyglar och grimmor, likväl så, att hästarna icke genast sleto sig lösa. Medan han ännu höll på därmed, hördes en uf skräna helt nära i skogen. David förstod att det var en öfverenskommen signal, ty ryttarne uppreste sig från sitt läger och gjorde sig i ordning att fortsätta färden.

David var ingen narr och väntade på belöning för den tjenst han gjort dem. Han tog till fötter och hade just hunnit på lagom pilhåll från stället, då han greps af en oemotståndelig lust att se hvad skogsriddarne nu

skulle företaga sig. Han klef därför upp i en hög gran, där han kunde ge akt på dem, utan att själf blifva sedd.

Det dröjde icke heller länge, innan han hörde Sven med den klufna näsan utfara i de grufligaste förbannelser, hvari den öfriga truppen hjärteligen instämde. Fyra eller fem rusade inåt skogen, huggande och stickande i alla buskar. Men spejaren, som kallades Kukko, yttrade nog högt för att höras till granen:

— Det har ingen annan gjort, än mjölnarens David. Jag såg honom smyga sig ut från byn, och långt borta kan han ej vara. Ride maran den pojken, han kan göra oss mera skada än tio andra i byn.

— Han skall ej tacka för skjutsen, när vi få honom vid örat, genmälde Sven förgrymmad. Nästa gång han färdas från byn, skall han göra det bunden vid svansen af min svarta häst.

Härefter fortsattes rådplägningen med lägre röster, och David förstod att han ej borde längre förspilla tiden. Men innan han klef ned från sitt observatorium, föll det honom in att ännu skicka en hälsning till tack för Svens goda löfte att hafva honom i gunstig åtanke. Han makade undan grenarna, spände sin båge och skickade, så godt han kunde i skymningen, en lång pil midt i skocken af de församlade ryttarne. Ett rop och en svordom vittnade om att målet icke förfelats.

Nu klef David, vig som en ekorre, ned ur granen och tog till fötter det fortaste han kunde, likväl icke utan den pojkaktiga lusten att ännu retas med sina fiender, i det han galade så att det ekade i skogen. De förbittrade ryttarne satte efter honom till fots, men utan framgång. David kände för väl alla hemliga stigar och smyghål i denna skog, för att numera kunna ertappas,

och innan kort hade han fått ett betydligt försprång på vägen åt Ljungars.

Himlen i nordost begynte redan färgas af den första morgonstrimman, när David efter ett besvärligt språng genom ödemarkerna uppnådde det gamla herresäte, hvilket läsaren redan känner under namn af Ljungars slott. Man må därvid icke föreställa sig en regelbunden befästning, sådan som kronans slott och borgar under medeltiden i Finland och sådan som till exempel de gamla riddareborgarna vid Rhen. Landtadeln i Finland var icke nog rik och befolkningen icke nog talrik, för att uppföra så kostsamma byggnader som Åbo slott, Kuustö, Raseborg, Tavastehus med flera af de större borgarna, hvilkas byggnad och underhåll vanligen utarmade hela den kringliggande nejden. Men tidernas osäkerhet och nödvändigheten att sörja för eget försvar hade af hvarje herregård gjort en fästning i mindre skala, tillräcklig att skydda för plötsliga öfverfall, om också ur stånd att emotstå en ordentlig belägring. Vanligen bestodo dessa så kallade slott af en hufvudbyggnad, än af sten, än af trä, med en stark järnbeslagen port och omgifven, jämte några mindre hus, af en gemensam mur, stundom ock af en jordvall, mera sällan af en vattenfylld vallgraf. Denna sällsynta förmån hade herrarne af Ljungars vetat förskaffa sig genom deras grannskap med älfven. Hufvudbyggnaden, som reste sig i två våningar af tegel med en jordvåning af ohuggen granit, vette med långsidan mot älfven, som i en strid fors brusade rakt under dess små fönster, eller rättare skottgluggar. Kring denna tämligen plumpa, men fasta byggnad och dess uthus, hvaribland stall och foderlador för femtio hästar, sträckte sig på tre sidor en åtta fot hög mur af sten, öfverst betäckt med jord och försedd

med ett bröstvärn samt tre eller fyra långa fältslangor. Genom att inleda vattnet från öfra delen af forsen i en djup graf eller ränna rundt kring muren, hade man fått ett ständigt friskt och rinnande vatten, där öfvergången för hvarje fiende försvårades af spetsiga pålar, eller så kallade spanska ryttare. Genom muren ledde en port och öfver vallgrafven en vindbrygga, hvilken ytterligare försvarades af ett litet torn, som med sina skotthål för bågskyttar beherskade stora vägen till slottet. För att vara hvad vi skulle kalla en större herrgård, var således Ljungars slott tämligen väl försvaradt, och mer än mången adelig boning i vårt land på denna tid, i synnerhet under en krigisk släkt och med en besättning, som vanligen räknade fyrtio till femtio välrustade män. För ögonblicket var likväl denna styrka, som vi minnas, förminskad till hälften genom herrens af Ljungars resa till Sverige.

Till detta slott anlände nu David och fann, som han kunde förmoda, vindbryggan uppdragen.

10. Huru David blef emottagen i Ljungars slott.

I likhet med de flesta adeliga sätesgårdar, var äfven Ljungars omgifvet af en by, hvilken likasom ställt sig dit under slottets beskydd; men dess förfallna utseende, de vanskötta svederna och de ohägnade betesmarkerna utvisade tillräckligt, att den fredliga odlingen icke funnit någon trefnad i detta krigiska grannskap.

David brann af törst, men gaf sig icke ens tid att dricka ur vallgrafven, utan ropade genast an väktaren i det lilla tornet vid porten.

— Släpp in mig, sade han, jag måste genast tala vid Goliath.

— Packa dig din väg, och låt folk sofva i fred, eller skall jag lappa din tröja med orrfjäder, genmälde väktaren vresigt på bruten finska, i det han tittade ut genom torngluggen.

— Och jag skall lappa din hals med korpfjäder, om du icke genast släpper mig in, ropade gossen tillbaka, i det han oförskräckt framhöll de tvenne fjädrarna, dem han bar i sitt bälte. Han kände karlen, det var en liffländare vid namn Malko, som för ett år sedan följt fru Ursula till slottet.

Vare sig att postkarlen igenkände detta tecken, som icke sällan brukades vid beskickningar af sådan beskaffenhet, eller att han af Davids tvärsäkra ton begrep någonting vara å färde; alltnog, han nedfällde puttrande en lång stege, som stundom begagnades för sådana ändamål, när man ej gjorde sig mödan att nedfälla bryggan, och med dess tillhjälp befann sig David snart innanför muren.

— Nu är du inne, sade karlen med ett elakt grin. — Låt se att du kommer lika bra ut.

— Väck genast upp fogden — befallde David myndigt — jag är här på herr Bos befallning.

— Menar du det? yttrade karlen försmädligt. Liksom vår fogde ej hade annat att göra, än hoppa ur sängen för alla hönstjufvar! Hvad är det för slag? Hvad har du för ärende?

— Jag har sagt dig, att jag är här på herr Bos befallning, och om du icke genast för mig till fogden, må du akta din hals, svarade gossen.

— Så så, jo nu för tiden tycker sig hvarje valp kunna rycka en karl i skägget. Följ mig, så skall jag föra dig in i slottet.

Väktaren ruskade nu på en annan karl, som sof uti tornet, och ställde honom på vakt, hvarefter han ledsagade David genom en bakdörr in i den höga, mörka labyrint, som utgjorde hufvudbyggnaden i Ljungars slott.

David hade aldrig förr beträdt det inre af detta stora hus, som alltsedan hans tidiga barndom varit ett föremål för hans fruktan och vördnad, och det var därför icke utan en hemsk känsla han från den ljusa sommarnatten inträdde i ett mörker, där endast ljudet af hans ledsagares tunga steg vägledde honom genom de

trånga gångarna. De stego uppför en smal vindeltrappa, vidare i en mörk förstuga och så åter uppför en annan trappa, till'dess att de kommo till ett litet förrum i andra våningen.

— Vänta här, sade ledsagaren och lämnade honom ensam i mörkret.

David väntade och väntade; det dröjde länge för hans otålighet, men ändtligen kom karlen tillbaka.

— Följ mig, sade han åter.

— Är detta Goliaths rum? frågade gossen.

— Följ mig! återtog mannen lika enstafvigt och förde honom genom två eller tre kamrar till ett hörnrum, där han öppnade dörren, inskuffade gossen och stannade själf utanför.

Ett klart sken bländade Davids ögon, och i samma stund fann han sig ansikte mot ansikte, icke, som han förmodat, med slottsfogden Goliath, utan med den person han minst af alla hade lust att möta, och det var fru Ursula själf.

Hon satt där vakande genom natten med två vaxljus framför sig, klädd i sin svarta sammetsklädning, som hon alltid brukade och som på ett så eget sätt förhöjde hennes skönhet, men gaf henne ett så dystert, för att ej säga så misstänkt utseende i folkets ögon. Det rum, där David så oförmodadt befann sig, var ej heller egnadt att undanrödja hans misstankar och ingifva honom mera förtroende till denna fruktansvärda fru. Det hade blott ett enda litet hörnfönster, och äfven detta var täckt med en svart gardin. I stället för den vanliga madonnabilden hängde på väggen underliga redskap af metall, somliga runda, somliga trekantiga, af ett för David obekant ändamål, och vid fönstret låg på en hög ställning ett långt svart rör, som liknade fältslangorna

därute på muren. På bordet stod på en annan ställning af silfver ett måladt klot, betäckt med svarta tecken, och bredvid detta låg uppslagen en stor bok, full med allehanda besynnerliga figurer — bestämdt icke en mässbok, och David hade aldrig anat att andra böcker funnos i världen. Några pergamentsrullar och en vaxtafla, äfven fullritad med tecken, kompletterade samlingen, hvilken, i förening med fru Ursulas hela personlighet, gjorde på David ungefär det intryck, som om han med ens blifvit införd i en elak trollpackas hemliga verkstad, just i den stund när hon beredde sig i nattens enslighet till något ondt anslag mot sina medmänniskor.

Hvad David ej kunde veta, det var att fru Ursula, lik så mången annan på denna tid och ännu långt efteråt, befattade sig med astrologi eller konsten att spå i stjärnorna; och om äfven denna hemliga vetgirighet icke alltid var så främmande för jordiska beräkningar, så var den likväl ett studium som fru Ursula delade med många gudfruktiga och lärda personer i hennes tidehvarf.

Den svartklädda frun såg upp och fäste på David ett par mörka, genomträngande ögon, i det hon frågade:

— Hvad vill du här?

David samlade allt det kurage han ännu hade kvar och svarade:

— Jag ville tala med slottsfogden och underrätta honom att Ljungars källa är torr sedan klockan sju i går afton.

— Hvad sen? Hvad angår det fogden, om källan är torr?

— Jag tänkte — fortfor David förlägen — att det alltid brukar vara ett ondt märke för Ljungars, och så ville jag säga till, ifall det skulle betyda något.

— Hvad är det för enfaldigt prat? Har du ej annat att säga mig? Väktaren sade mig att du var skickad från herr Bo.

— Jag är skickad af herr Bo, efter han bedt mig lämna en eller två korpfjädrar till tecken åt Goliath, när någon fara vore å färde för junker Birger och fröken Beata. Och nu ha Sven med den klufna näsan och tio af herr Stens hofmän i sinnet att anfalla byn, och så behöfva vi hjälp, ers nåd, ty annars kan jag ej svara för Ljungars barn.

— Dumheter! Tror du att herr Stens hofmän våga anfalla byn, så länge den står under herr Bos beskydd?

— Ja, det tror jag, svarade David hurtigt. Och därför, ers nåd, för alla helgons skull, låt mig ej vänta längre, utan gif genast befallning åt tio man att sitta till häst och följa mig till byn, ty annars vet jag ej hvad som kan hända.

Fru Ursula tycktes besinna sig några ögonblick. Därpå ringde hon, och väktaren, som stannat utanför, kom in.

— Malko — sade hon kallt — för gossen till hans bestämda ort, och invänta sedan vidare befallningar.

— Ers nåd — bad David ifrigt och enträget — om tio äro för mycket, så skicka oss fem, och jag svarar för att intet ondt skall hända junkern och fröken.

Fru Ursula svarade icke, hon vinkade endast med handen, och strax därpå befann sig David åter i den mörka trappan, men denna gång leddes han vid armen af liffländaren Malko.

— Jag vill tala med Goliath! utropade gossen, i det han gjorde ett tveksamt försök att slita sig lös.

— Kom bara — sade hans följeslagare — Goliath är här nere, du skall strax få möta honom.

Något lugnad af denna försäkran, följde nu David trapporna utför, tilldess att de på nedra botten kommo till en stor järnbeslagen dörr, på hvilken en strimma af morgonljuset föll genom den på glänt stående bakdörren utåt.

— Här bor Goliath; stig bara på! sade Malko, i det han uppläste ett rostigt lås.

Och innan David hann fråga huru det kom sig att slottsfogden valt en så underlig bostad, hade Malko skjutit honom in i en kolmörk källare, där en unken luft slog iskall emot honom.

För sent insåg den bedragne gossen, att hans »bestämda ort», till hvilken man nu fört honom, icke var annat än ett af de mörka fängelsehvalf, som aldrig saknades i medeltidens riddareborgar. Men i samma stund han gjorde denna upptäckt, slogs den tunga dörren i lås bakom honom, och han hörde sin följeslagares hånande röst därutanför:

— Godnatt, ungersven! Godnatt, David i lejonkulan! När du nästa gång sticker hit näbben, så se åt att du ej lämnar stjärten i fällan!

David var ej en af de rädda, men nu var modet nära att svika honom. Han hade hört Ljungars fängelser omtalas som hopplösa murar, och nu skulle han själf begrafvas lefvande i dessa till hälften underjordiska hvalf, där så mången fånge före honom bortsuckat sitt lif under de inbördes fejderna. Hvad skulle det blifva af hans mor, af Ljungars barn och af hela byn? Vid detta laget måste herr Stens ryttare ha reparerat sina afskurna remtyg och vara färdiga att kasta sig med mord och brand öfver Myllyranta. Och han kunde icke

hjälpa dem! Denna tanke var honom så plågsam, att han med hela sin ålders barnsliga häftighet störtade sig mot järndörren, hälften hotande, hälften bedjande, i det fåfänga hopp att den elaka väktaren endast velat gyckla med honom och ännu stode utanför dörren, för att släppa honom ut. Förgäfves. Malko hade, likgiltig för hans hot, likasom för hans böner, redan aflägsnat sig och troligen gått tillbaka för att taga sin skada igen med en god lur i tornet vid vindbryggan.

När David märkte att ingen svarade honom och att järndörren motstod alla hans ansträngningar, satte han sig ned på det fuktiga golfvet och begynte att bitterligen gråta, såsom hvar gosse skulle ha gjort i hans ställe, fången, förrådd och utan att veta någon utsikt till räddning.

När han så hade gråtit en god stund, begynte han uppläsa alla de böner till helgonen och jungfru Maria, som han lärt af sin mor, och kände sig däraf betydligt lugnare. Han företog sig nu att, trefvande i mörkret, undersöka sitt fängelse. Det var ett lågt, men rymligt hvalf, tolf eller femton steg i längd och bredd, samt tycktes utgöra förrummet till ett inre fängelse, hvars stängda dörr ledde hit ut. David bultade på denna dörr; han hade ju intet annat att göra. Till hans förundran besvarades bultningen inifrån.

— Är det du, Malko, så låt upp, och hämta mig vatten, jag förgås af törst, ropade en bedröflig röst från det inre hvalfvet.

Vatten? Nu först började äfven David känna en brännande törst.

— Hvem är du? frågade gossen och lade sitt hufvud tätt emot dörren.

— Hvem är du själf? frågade rösten, bedragen i sin förväntan.

— Jag är David från Myllyranta, svarade gossen, och har blifvit nedrigt fången, när jag kom att begära hjälp mot herr Stens hofmän.

— Då får du länge vänta, stackars gosse, återtog rösten. Jag är Goliath, herr Bos trotjenare och fogde på slottet. Sedan två veckor försmäktar jag i detta fängelse för det att jag lydt min herres befallningar. Vet, att det nu är fru Ursula och Malko som råda i slottet. De ha bortskickat eller röjt ur vägen alla som varit herr Bo tillgifne, och helgonen veta hvad de hafva i sinnet, men godt kan det inte vara. Herr Stens hofmän, säger du? Gud gifve, David, att vi kunde beskydda vår herres barn!

— Vi skola bryta oss ut, Goliath, vi äro två, vi skola bryta oss ut! sade David, åter modigare, när han fann sig äga en kamrat i olyckan. Han begynte ana, att fru Ursulas förräderi, hans egen fångenskap och herr Stens anslag stodo med hvarandra i något hemligt sammanhang.

— Att bryta oss ut är omöjligt, svarade fången. Jag känner murarna; förr skulle korpen hacka Ljungars klippa i stycken. Dessutom är detta hvalf till hälften under flodens yta. Men — fortfor han, sänkande rösten — låt oss passa på, David, när Malko nästa gång hämtar oss mat, ifall det icke är meningen att låta oss hungra och törsta ihjäl. Så snart han öppnat min dörr, så tag honom om benen, pojke, jag vet du är stark, och sen må Sankt Brita sörja för resten. Låt oss tilldess hafva tålamod och nu ej vidare tala med hvarandra; väggarna hafva öron.

David lofvade att göra sitt bästa, och det blef åter tyst som en graf i det mörka hvalfvet. Minuterna för-

gingo långa som timmar, och timmarna tycktes skrida så trögt som vore de veckor. Gossen fann vid ena väggen en stenbänk och en halmkärfve; tröttheten uttog sin rätt efter den föregående dagens och nattens mödosamma vandringar, och han somnade tungt, som man sofver vid fjorton år med en frisk kropp och ett godt samvete.

---

11. Ett märkvärdigt kapitel om hvad som vidare hände David på Ljungars.

David hade troligen sofvit i flera timmar det goda samvetets sömn, då ett oredigt minne af den föregående dagens händelser begynte spöka i hans drömmar. Han tyckte sig åter vara vid Ljungars källa; han ville dricka, men källan var så torr, att icke ens stenarna på dess botten mer voro fuktiga. Ett stycke längre borta på höjden stod den hemlighetsfulla flickan och vinkade honom att följa sig. Men han kunde icke röra hvarken hand eller fot; han var som fastvuxen vid klippan. Den lilla flickan vinkade allt häftigare och otåligare; omöjligt, han förstod att han borde gå, men han kunde det icke. Bakom den gamla tallen skymtade fållarna af en svart sammetsklädning; det var fru Ursula, och hon förhäxade honom med sina mörka, genomträngande ögon. Långt borta i skogen hördes rop, och på himmelen uppsteg en tjock rök. Han kunde ej längre tvifla, det var Myllyranta som brann, det var hans mor och Beata och Birger som ropade på hjälp . . .

Utom sig af ångest, slet David sig lös ur sömnens armar. Förtrollningen var bruten; han vaknade och befann sig sittande i kolblinda mörkret på stenbädden i det hemska fängelsehvalfvet.

Hans första tanke var att ropa på Goliath, för att åtminstone hafva en mänsklig varelse att trygga sig till. Men i det han vände sig ditåt, såg han något som uppfyllde honom med en ny förskräckelse.

I det mörka hvalfvet syntes ett blekt, obestämdt sken afspegla sig på den motstående väggen, ungefär som när man en mörk höstnatt ser ett svagt månsken långt borta på sjön. Ju längre David betraktade skenet och undrade hvad det kunde vara, desto tydligare blef det och tycktes tilltaga i klarhet. Han vågade icke utföra sin föresats att bulta på dörren. Han satt orörlig och såg på den oförklarliga ljuspunkten borta i mörkret.

Om en stund blef den lysande punkten allt klarare, och nu märkte han att bilden af Ljungars hvita flicka begynte småningom afteckna sig på muren. Han kunde redan urskilja först hennes klädning, sedan hufvud och armar, därefter silfverbandet om pannan, därpå guldbältet kring hennes lif och slutligen äfven de röda strumporna. Ju mer han såg på henne, desto vissare blef han, att det var hon. Nu kunde han äfven se hennes bleka kinder, hennes vackra barnsliga ögon, som liknade Beatas, och det på engång sorgsna och skalkaktiga löjet på hennes fina små läppar. Ofta förr hade han sett henne vid källan och i skogen, men så nära hade hon aldrig nalkats honom, och hvart skulle han fly?

Omkring tio minuter fortfor gestalten att klarna, tilldess att den slutligen stod fullkomligt tydlig sex eller sju steg ifrån honom. David märkte med en underlig känsla, att så ljus denna skenbild själf stod framför honom, så kastade hon likväl icke det allraminsta återsken på marken vid sina fötter, utan allt omkring henne förblef lika mörkt som förut. Gossen gned sina ögon; fortfor han kanske ännu att drömma?

Ur stånd att röra sig eller öppna sin mun, hade han ingen annan utväg än att tåligt vänta hvad som vidare skulle följa på denna uppenbarelse. Då tycktes honom som hörde han på afstånd Ljungars källa sorla. Detta sakta, enformiga sus tog till och förvandlades småningom till en melodi — samma gamla melodi, på hvilken Hirvi-Jaakko så ofta sjungit för honom sin visa om Mariatta. David tyckte att gestaltens läppar rörde sig; slutligen märkte han att det var hon som sjöng, och nu kunde han äfven uppfatta orden:

Svarta hjärtan, svarta fållar!
Ljungars fru dig här förtrollar.
Ljungars frid vill hon förstöra,
Ljungars barn vill hon förgöra.
    Ljungars barn
    fly från kvarn.
Svarta hjärtan, svarta fållar!
Ljungars fru dig här förtrollar!

Oaktadt dessa skrämmande ord, var melodin så bekant och ingaf David ett sådant förtroende, att han småningom återhämtade modet och vågade fråga, ehuru med tvekande röst:

— Hvad vill du att jag skall göra?

Gestalten fortfor att sjunga:

Mjölehvita, mjölehvita,
svarta korpen skall du bita.
Icke vet hon, fru Ursula,
räfvens gångar ur sin kula.
    Följ du mig!
    Lyd och tig!
Mjölehvita, mjölehvita,
svarta korpen skall du bita.

Davids mod växte allt mera, och när gestalten efter de sista orden rörde sig åt höger i hvalfvet, kände han sig nog stark att följa henne. Men i detsamma rann det honom i hågen, att Ljungars hvita flicka så ofta förr hade förvillat honom i skogen. Hans gamla misstroende vaknade, och han stannade, brydd af tanken att det var ett hedniskt spöke han nu ville följa. Mor hade sagt honom, att detta var en synd mot helgonen.

Den hvita flickan tycktes läsa hans tankar, ty hennes små läppar rörde sig åter, och hon sjöng, i det hon vinkade honom med handen:

Utan fruktan på mig blicka,
jag är Ljungars bleka flicka.
Ljungars barn i nöd och fara,
Ljungars barn vill jag bevara.
Hopp och mod,
gosse god!
Utan fruktan på mig blicka;
jag är Ljungars bleka flicka.

Vid dessa ord betraktade honom gestalten med ett par så silfverklara glänsande ögon, att David mot sin vilja åter kom att tänka på Beata, och han tyckte sig nu utan tvekan kunna följa den hemlighetsfulla varelsen, hvilken så tydligt tillkännagaf sin afsikt att beskydda de kära barnen, dem herr Bo hade anförtrott i hans vård. Gestalten sväfvade nu till ett hörn i det innersta af hvalfvet och tycktes där med ens försvinna. David följde henne med klappande hjärta och kände, mer än han såg, att en stor sten var rubbad ifrån sin plats. Bakom den var en mörk håla eller gång, i hvilken den hvita gestalten sväfvade framåt.

— Vänta! ropade David. Du måste äfven befria slottsfogden Goliath, som sitter fången i hvalfvet här innanför.

Gestalten svarade icke; hon fortfor att sväfva bort.

— Goliath, Goliath! ropade David och bultade på järndörren.

Ingen svarade. Antingen hade Goliath somnat, eller hade han kanhända redan dött af hunger? Med bedröfvadt hjärta måste David lämna honom åt sitt öde och trefva sig fram i den mörka gången.

Sannolikt hade någon af Ljungars herrar fordom anlagt denna hemliga väg, såsom man ofta brukade i dessa osäkra tider, antingen för att utskicka spejare i slottets närhet, eller för att rädda sig själfva, i händelse slottet blefve stormadt och intaget af en öfverlägsen fiende. David hade ofta hört sin mor omtala den hemliga underjordiska gången från Åbo domkyrka under ån till biskopsgården, och det var icke utan en känsla af rysning han tyckte sig höra forsen brusa öfver sitt hufvud och föreställde sig att denna gång möjligen ledde honom under älfvens botten; ty i hvilken riktning den gick, var honom omöjligt att gissa. På en del ställen, där berg mötte, var gången så låg, att David måste krypa på händer och fötter; på andra ställen var den högre, så att han nästan kunde gå upprätt. Vid hvarje steg stötte han mot stenar och grushögar; luften var tjock, kylig och likväl kvalmig; vatten droppade ned från sidorna och tillät David att släcka sin törst. Gången tycktes icke på lång tid ha varit i bruk. Den hade därför mycket förfallit och var kanhända alldeles glömd af Ljungars nuvarande invånare.

Vandringen var lång och besvärlig. I grannskapet af de hålor, som stundom öppnade sig på sidorna af hufvudgången, skulle det varit David omöjligt att finna rätta vägen, därest icke den hvita gestalten beständigt sväfvat framför honom som ett blåblekt skimmer, obekymrad, liksom i går i skogen, för alla hinder som

lågo i hennes väg. En mindre ung eller en mindre vig vandrare än David skulle knappt hafva härdat ut med denna mödosamma väg. Men tanken på Ljungars barn höll honom vid mod, och detta mod blef icke utan belöning.

Om en stund anade David af den friskare luft, som strömmade emot honom, att han nalkades utgången, och snart såg han framför sig en svag dagstrimma. Nu påskyndade han sina steg med förnyade krafter; gestalten sväfvade framför honom ut genom öppningen, och David följde henne. Klarheten af den sköna sommarmorgonen förbländade hans ögon. Han såg sig omkring och befann sig i tjocka skogen nära en kvart mil från Ljungars slott.

---

12. Huru David återvände till Myllyranta och drog ut att befria Ljungars barn.

När David fann sig befriad ur fångenskapen och midti skogen, ett stycke från Ljungars slott, stod solen högt på himmelen. Klockan kunde vara vidpass åtta på morgonen. Allt omkring honom var solsken och grönska; fåglarna kvittrade, ekorrarna hoppade muntert i granarna, på afstånd hördes forsarnas välkända dån, den eviga striden, som i all sin oro dock ständigt ger intrycket af ett nästan söfvande lugn. Endast långt i söder sväfvade en svartgrå örn med majestätiskt utbredda vingar öfver den ljusgröna björkskogen.

David såg sig om. Han igenkände stället af en väldig kullfallen fura, under hvars rötter han vintern förut uppskrämt en björn ur idet. Han tog märke på den underjordiska gångens mynning; den var lätt att igenkänna genom en krokig hägg, som växte däröfver vid foten af en liten kulle, bevuxen med nyponbuskar. Men när David tagit väl fasta på dessa kännemärken, rann det honom bjärt i hågen, att tiden led och att han icke visste hvad där timat på Myllyranta under hans frånvaro.

Han såg sig om efter den hvita flickan. Hon var försvunnen. Endast ett ljusgrått moln dref för

vinden mellan granar och björkar bortåt den nejd, där kvarnen låg.

David besinnade sig icke länge. Han var fjorton år; han hade ej ätit sedan i går middag, men däremot gått och sprungit flera mil. Ändock böjde han sig icke ned för att plocka ett blåbär från tufvorna; han tog till fötter, det fortaste han kunde, på genvägar genom skogen bortåt Myllyranta.

Med klappande hjärta uppnådde han den öppna slätten utanför kvarnen. En tunn rök uppsteg från älfstranden och lät icke ana något godt. David uppspärrade sina ögon: han igenkände byn, igenkände kvarnen, men hans moders gård, den trefna och välbyggda kvarnstugan, kunde han icke mera upptäcka.

Ångesten bevingade hans steg, och snart stod han bredvid den kända och kära gårdsplanen. Stugan fanns icke mer; det var från hennes aska som röken uppsteg. Hon hade brunnit, och han kunde icke tvifla om upphofsmännen till detta nidingsdåd. Han förstod, att herr Stens hofmän hade uppfyllt sitt värf.

Han sprang till byn. Där, i den fattiga koja som beboddes af Hirvi-Jaakko, fann han sin mor och den ännu af förskräckelse halfdöda Renata. Han erfor nu hvad som skett under hans frånvaro, och det var tillräckligt för att låta honom inse hela betydelsen af det nedriga svek, som hållit honom kvar i slottets fängelse. Två timmar efter solens uppgång hade herr Stens hofmän ridit fram emot byn. De hade efter en kort, men häftig strid slagit sig igenom de vid gärdet församlade byamännen, därefter ridit fram till kvarnstugan, bortfört junker Birger och fröken Beata samt vid aftåget stuckit stugan i brand, sedan de förut plundrat och medtagit all egendom af värde. Borta voro de sköna väfvarna,

som utgjort Inkeris stolthet; borta de välpackade laxtunnorna, som en dag skulle fröjda de vördige brödernes och systrarnas munnar i Nådendal; borta de många vackra pälsarna af räfvar och mårdar, dem David upphängt att torka på vinden och som utgjorde en viktig del af klosterarrendet. Stall och ladugård voro nedbrunna; men hästar och boskap hade varit ute i hagarna och därigenom blifvit bärgade. Kvarnen stod orubbad; henne hade våldsverkarne äfven antändt, men Josua, som gömt sig under rännan, hade släckt elden efter röfrarnes aftåg. De hade likväl ej försummat att göra så stor skada som möjligt; gryn, mjöl och spannmål hade de utspillt på marken, ridit genom de blommande rågfälten och nedtrampat skörden; och i denna vilda förstörelse syntes här och där spår af blod. Två af byns folk hade stupat i första anfallet och tre eller fyra blifvit sårade. Äfven ryttarne måste hafva burit märke af sin illbragd, ty två af dem hade med möda kunnat sitta till häst och blifvit af kamraterne bortsläpade. Det var, med ett ord, en af de blodiga våldsgärningar, som så ofta förspordes i dessa laglösa bygder, dit den svaga världsliga maktens arm ej räckte och där icke ens klostrens och kyrkornas besittningar alltid skonades.

Med möda kunde David få en redig beskrifning af sin mor och Renata, hvilka, båda snyftande och båda öfverröstande hvarandra, berättade på en gång och ingalunda gjorde historien gladare. Men då dessa tappra kvinnor voro långt ifrån att nöja sig endast med fåfäng klagan, behöfde båda ett föremål, på hvilket deras harm och vrede rätt kunde bryta löst, och detta föremål blef nu den oskyldige David.

— Om du hade varit här, din odåga, bannade modern, så hade du åtminstone kunnat bärga väfvarna,

släcka elden och näsbränna bofvarne, när de samlade vårt färska bröd och vår sköna lax i bylten på häst-ryggarna. Sankt Brita förbarme sig! I stället att hjälpa sin fattiga mor ur fiendens klor, springer pojken som en narr till den svarta frun, som väl låtit oss allesamman bita i gräset, förrän hon skulle ha skickat så mycket som en hönsvaktare till vår hjälp.

— Och i stället att beskydda de kära barnen, som herr Bo var nog enfaldig att förtro i hans vård, lägger sig den vräklingen att sofva i skogsbackarna! utbrast Renata, hvars förtrytelse öfver gossens förmenta förräderi nästan kom henne att glömma alla de helgon hon nyss hade anropat om hjälp för att hudflänga röfvarepacket.

— Jag har ej sofvit i skogsbackarna, ej heller skulle jag kommit ensam tillbaka, om Goliath haft något att säga i slottet, svarade David saktmodigt. Det som är skedt, det är skedt, mor, och förr hade jag velat lefvande begrafvas i Ljungars källrar, och förr hade kvarn och gård fått brinna, än att Birger och Beata skulle ha råkat i stigmäns våld. Men hvad hjälper det nu att lipa? Säg mig hvartåt de redo, och innan nästa sol går upp, skall jag föra herr Bos barn i säkerhet, eller också, mor, får ni aldrig se David mera i denna världen.

— Du? Är du från vettet?

— Just jag, mor. Herr Bo skall inte säga om mig att jag svikit hans förtroende. Men tiden lider. Jag vill veta hvartåt ryttarne redo, när de bortförde barnen.

— Hvart de redo? Hvart skulle de rida, om icke åt Ljungars, eller rättare till herr Stens gård Letto, borta vid öfre forsarna?

— Det måste redan vara mer än en timme sedan; annars hade jag mött dem på återvägen.

— Det är mer än tre timmar sedan de ryckte barnen ur våra armar och galopperade bort. Men de kunna knappt ha hunnit längre än till Ljungars ännu; deras hästar voro trötta, och de svuro omänskligt öfver något som var i olag på sadlarna.

— Det är bra. Nu måste jag hafva sex de bästa hästar i byn. Hirvi-Jaakko och Antti och Eljas följa mig.

— David, min kära gosse — utropade Inkeri häpen — betänk hvad du gör! Vill du med tre pojkar och en gubbe anfalla hela röfvareföljet?

— Det blir min sak, mor. Vi skola gifva frun därborta, och herr Sten med, om det kommer an därpå, en sådan minnesbeta, att de en annan gång akta sig att bränna gårdar och bortröfva barn.

— Fru Ursula! Alla goda helgon bevare dig, barn, att någonsin komma i delo med den svarta frun!

— Det få vi se. Nu till verket, mor. Några kakor bröd är allt hvad vi behöfva, och så mycket måste väl finnas kvar efter branden.

Inkeri hörde med förundran sonens beslutsamma, manliga ord. Hon kände icke mera igen sin David. Han hade vuxit henne öfver hufvudet, och det tycktes henne som hade han åter, på denna enda natt, blifvit flera år äldre. Suckande gick hon att besörja den nödiga vägkosten, medan David samlade sitt lilla följe, som utgjordes af de raskaste och förslagnaste bland byns invånare.

Det dröjde ej länge, innan hämnaretåget var i rörelse med en ifver, som motsvarade allas förbittring. Enligt loflig finsk sed, hade Myllyrantas inbyggare behöft en rund tid för att komma ur sitt flegmatiska lugn, och när ändtligen kvarnstugan låg i aska och flera af deras vänner och fränder i själtåget, hade de småningom hunnit arbeta

sig upp till den harm, som behöfdes för att understöda Davids vågstycke. Icke tre, utan alla som kunde föra spjut eller yxe, förklarade sig villige att följa honom; så stort var det anseende han vunnit i byn genom händelsen med herr Bo. David var likväl klok nog att beräkna sin expedition mera på snabbhet och tysthet, än på en manstyrka, som skulle varit honom endast till hinder och som nyligen på ett så lysande sätt ådagalagt sin brist på krigsduglighet, genom att låta slå sig af en till antalet underlägsen fiende.

De fyra ryttarne medtogo till en början tvenne spejare, som smögo sig framför dem i skogsbrynet, till att förekomma försåt. Denna försiktighet var öfverflödig. Att döma af hästhofvarnas spår, hade herr Stens hofmän galopperat, utan att stanna, framåt vägen till Ljungars slott.

Men David hade sina skäl att icke välja samma väg, utan vek af åt vänster på vägen till källan, samma väg som han passerade i går under helt andra förhållanden — då en harmlös gosse, hvilken red ut för att visa Ljungars källa åt tvenne barn — nu en blodshämnare, som drog ut för att med vilde stigmän strida på lif och död om dessa samma så svekfullt bortröfvade barn. David hade denna natt genomlefvat så många olika känslor, att det knappt mera förundrade honom, när den hvita gestalten af Ljungars flicka åter sväfvade framför honom, så snart de fördjupat sig ett stycke inåt skogen. Mot sin vilja erfor han vid denna anblick en känsla af trygghet. Han hade vid sin sida ett väsende, lika godt af hvilken natur, men som delade hans närmaste önskan och hvilket kanhända nu, liksom i fängelsehvalfvet, skulle utvisa honom en väg till befrielse, där all mänsklig kraft och klokhet tycktes vara förgäfves. Den som ensam i ett

fängelses mörker och tystnad förnummit ett sådant väsende tätt bredvid sig och hört de sällsamma hviskningarna af en andes stämma, för honom kunde icke samma andes närvaro på ljusa dagen och i människors sällskap hafva något förskräckande. David beslöt denna gång att utan tvekan följa gestaltens ledning, öfvertygad om att han sålunda snabbast och säkrast skulle återfinna sina förlorade skyddslingar.

Den hvita flickan tycktes förstå hans tankar. Hon stannade stundom, uppmuntrande honom med en vink af handen att följa, och ledde så hans stig genom skogen på sidan om stora vägen till Ljungars.

---

13. Huru Ljungars barn blefvo bortförda i fångenskap och hvad därvid tilldrog sig.

Ifall den gunstige läsaren hyser någon vänskap för ett par värnlösa barn, som råkat i röfvares händer, så kunna vi nu för en stund lämna David och hans följeslagare i den hvita flickans vård och i stället se till hvad som vederfors junker Birger och fröken Beata efter det våldsamma anfallet på Myllyranta by.

De båda barnen lågo, trötta efter sin långa vandring i skogen, just i sin sötaste sömn, när de plötsligt upp-rycktes ur bäddarna och, ännu halfsofvande, lyftades på hästryggen samt bortfördes i starkt traf från den brinnande gården. Häpna och yrvakna, försökte de knappt något motstånd, och hvartill skulle väl detta ha tjenat? Emedan deras ögon genast förbundos, kunde de hvarken se hvart de fördes eller hvem som höll dem i sina armar framför sig på hästen. Allt hvad de kunde erinra sig, när de småningom blefvo fullkomligt vakna, var att de sett eldsken, att där varit mycket stoj och främmande människor omkring dem samt att de hört Inkeri och Renata ropa på långt håll deras namn. De försökte nu göra sina ögon fria, men det förhindrades. De försökte att slita sig lösa; fåfäng möda. De gräto och bådo att

få veta hvart man förde dem; ingen svarade. Och när de så suttit en stund under det enformiga ljudet af hästhofvarnas tramp, återtog tröttheten sin rätt, och båda somnade åter i sina röfvares sadlar.

När de vaknade, höllo ryttarne stilla för att låta hästarna pusta, och man räckte åt barnen mjölk att dricka. Det fanns likväl någon som ville dem väl. Beata lyckades för ett ögonblick skjuta bindeln så mycket uppåt, att hon kunde se en skymt af den man, som höll henne fången. Det var en helt och hållet järnklädd karl, hvars rostiga rustning ännu bar tydliga fläckar af blod, och under järnhufvan upptäckte Beata ett skäggigt ansikte, hvars grymma utseende blef dubbelt afskyvärdare därigenom att näsan tycktes likasom klufven i tvenne delar. Det var denne fule man, som räckte henne mjölk.

— Drick så mycket du vill — sade han vänligare än hans utseende skulle låtit förmoda — men korp-luckorna fast.

Och därpå drog han bindeln åter ned öfver flickans ögon. Beata teg.

— Förr hade jag trott att bispen i Åbo skulle ge sig till knekt, än att Sven skulle bli barnsköterska, skrattade bredvid henne en annan ryttare. Det var han som höll Birger.

— Drick inte, Beata, sade gossen förbittrad. Låt oss hellre törsta ihjäl, än mottaga något af dessa elaka stigmän. Vår far kommer väl engång tillbaka, och då skola de få se hvad det kostar dem att bortröfva hans barn.

— Vill du tiga, byting? sade nu den andre ryttaren barskt. — Sven, låt oss kasta ungarna i forsen, så slippa vi lättast hela bestyret.

Sven fann ej för godt att svara härpå; men antingen förslaget gjordes på skämt eller allvar, hade det den

påräknade verkan, att Birger icke vidare vågade öppna sin mun och Beata icke att titta under bindeln.

Ridten fortsattes nu utan vidare afbrott, tilldess att forsarnas brus hördes allt närmare och slutligen under hästarnas hofvar, som trampade på en ojämn och vacklande bro af trä. Strax därpå öppnades en port, ryttarne höllo stilla, barnen lyftades ur sadeln och fördes, allt med förbundna ögon, in i ett hus. Här leddes de uppför några branta, eländiga trappor, eller rättare ett slags stege, och lämnades därpå allena i ett rum, hvars dörr tillslöts bakom dem med en hake på yttre sidan.

Nu först kunde de bortrycka bindlarna och med en lätt förklarlig nyfikenhet se sig omkring. De befunno sig i ett uselt loft eller vindsrum, tätt under det grofva näfvertaket af ett större hus och försedt med en enda liten öppen glugg utåt. Golf och väggar i detta rum bestodo af obarkade furustockar, och dess hela möblering utgjordes af tvenne lika grofva ohyflade pallar. För öfrigt antydde rummet ett annat byggnadssätt än de vanliga pörtena.

Båda syskonen skyndade genast, med tillhjälp af pallarna, att genom gluggen se åt hvar de nu befunno sig. Framför dem utbredde sig en vild, ödslig och okänd trakt, som genomströmmades af älfven, hvilken tycktes flyta tätt invid husets grundval.

Barnen betraktade hvarandra sorgset och med ett besviket hopp.

— Jag trodde, när jag hörde forsen brusa, att de fört oss tillbaka till kvarnen, sade Beata.

— Nej, sade Birger, hvarför skulle de då fört oss bort därifrån? Jag trodde att vår styfmor spelt oss ett elakt spratt, och att vi nu vore tillbaka i Ljungars slott.

Och båda de öfvergifna begynte bitterligen gråta.

— Vet du hvad? sade efter en stund Beata, i det hon aftorkade tårarna och återfick den lilla beslutsamma minen, som klädde henne så väl. — Jag tror det är bättre att vara i röfvares händer, än hemma på Ljungars, så länge vår far är borta.

— Men där hade vi alltid Goliath ändå, svarade Birger bedröfvad.

— Å, sade flickan, nog ha de oss nu, men vi skola rymma. Ju förr dess bättre.

— Gluggen där är så trång, och forsen är under oss.

— När det blir natt, klifva vi upp genom taket.

— Men hur komma vi dit?

— Låt oss försöka.

Och hon gjorde ett försök att klättra uppför väggens ojämna stockar, men det ville ej lyckas.

— Ack, suckade Birger, om vi helst hade David här. Han visste råd för allting.

— Tyst! hviskade flickan. Hör du ej någon tala i rummet under oss?

Båda lyssnade. De hörde otydliga röster i rummet under dem. Beata märkte, att en af golfstockarna gungade under hennes fötter. Den hade, i brist på spik, varit fästad med träpluggar, men dessa hade murknat, och stocken låg lös.

Med förenade krafter hjälptes barnen åt att sakta upplyfta stocken, och emedan därunder endast lågo bjälkar med vida mellanrum, kunde man genom öppningen både höra och se hvad som tilldrog sig i det under belägna rummet. Stocken hölls utan svårighet lyftad med tillhjälp af ena pallen, som sköts däremellan, och båda barnen lade sig ned på golfvet, där de med häpnad blefvo osedda vittnen till ett samtal, för hvilket de själfva utgjorde det närmaste föremålet.

De sågo därnere ett stort, aflångt rum, som fick dager endast från två eller tre smala skottgluggar i den af ohuggen gråsten uppmurade, eller rättare uppstaplade undre väggen af huset. Detta rum tycktes på engång vara kök, matsal, mottagningsrum och sängkammare för någon mera betydande person än en vanlig bonde. Längst borta brann på den grofva spiselhällen en stockeld, vid hvilken en ung och vacker, men blek kvinna med nedslaget utseende var sysselsatt att tillreda en måltid af nyss skjutet villebråd. Midti rummet stod ett aflångt matbord, på hvilket i stor oordning lågo vapen, seltyg och lämningar af en förut intagen måltid. Några half-svarta bänkar, elghorn, spjut och gamla harnesk på väggarna samt längst inne vid motsatta väggen, och midtunder barnen, en plump säng med trasiga sparlakan och spår af forna förgyllningar, fulländade denna ruskiga inredning, som tydligen vittnade om invånarnes fattigdom, slarf och råa, tygellösa lefnadssätt.

Till hälften sittande, låg i sängen en jättelång man, som tycktes vara husets herre. Han kunde icke vara mer än trettiofem eller fyrtio år gammal, men hans utseende var blekt, afmagradt och mycket förvildadt. Han var sårad i benet, troligen af ett pilskott, och tycktes lida däraf, ty han utfor ofta i utrop af otålighet och vilda svordomar. Den unga kvinnan närmade sig då spiseln, likasom för att i ödmjuk ton erbjuda honom sin vård, men han stötte henne hårdt tillbaka och fortfor att samtala med tvenne män, som stodo framför honom och voro af ett ännu vildare utseende än han själf.

Birger igenkände denne man. Han hade sett honom blott en enda gång förr, men under omständigheter, som djupt inpräglades i hans barnaminne. En höstafton för två år tillbaka, när det redan begynte mörkna, hade en

riddare med fyra knektar i sitt följe hållit utanför vindbryggan vid Ljungars slott och begärt härberge öfver natten. Herr Bo hade då själf gått för att möta den främmande, och Birger hade nyfiket smugit sig efter. Men så snart man kommit med facklor och herr Bo sett den främmandes ansikte genom det uppslagna hjälmgallret, hade han vändt honom ryggen och låtit honom stå i regnet därute. Ja, herr Bo hade genast befallt att sorgfälligt efterse vindbryggan och utställa vakter kring muren, och den natten hade slottets manskap vakat i full rustning likasom hade en dödsfiende stått utanför portarna. Den främmande riddaren hade då ridit bort i mörkret, under hot att hämnas denna skymf på herr Bo och hans ätt; men knektarne hade hviskat sinsemellan, att herr Bo gjort rätt, ehuru det var hans egen köttsliga bror, herr Sten till Letto, som han vägrat nattläger i sin borg under regnet och höstmörkret.

Birger ryckte sin syster i klädningen och hviskade:

— Beata, Beata, det är vår farbror, herr Sten, och vi äro på hans gård Letto, en mil från Ljungars.

— Och den stygga karlen med den klufna näsan är densamme som höll mig framför sig på hästen, hviskade Beata till brodern.

— Den tredje som talar, han, den lilla spensliga karlen, som beständigt blinkar med sina elaka och listiga ögon, hviskade Birger, det var han som hotade kasta oss i forsen; jag känner honom på rösten. Men låt oss höra hvad de säga hvarandra.

Den sårade riddaren, hvilken vi nu vilja kalla herr Sten, tycktes icke vara belåten med den rapport, som hans hofmän aflagt om besöket i byn.

— Må Hiisi taga klosterpacket för laxpatan och mycket annat därtill, utbrast riddaren häftigt. Hvarför

brände ni icke hela byn till sista knut öfver deras fördömda, skenheliga hufvuden?

Sven med den klufna näsan svarade härtill, något förlägen, att en pojke lyckats smyga sig ut ifrån byn, man visste icke hvar han kunde få hjälp, sedan man förlorat två timmar med sadlarnas iståndsättande, och därför hade man varit tvungen att skynda »med hufvudsaken».

— Så hade ni kunnat taga ett halft dussin pålitliga karlar med er från Ljungars, genmälde riddaren.

— Om förlåtelse, ers nåd — inföll den blinkande spenslige karlen, som var ingen annan än spejaren Kukko, Tuppen — Goliath sitter visst uti godt förvar, men jag tviflar mycket att frun på Ljungars denna gång velat hjälpa oss annorlunda än genom att blunda en smula, när vi redo förbi.

— Må hin taga den svarta frun ju förr dess hellre; engång kommer det ändå därhän, återtog riddaren misslynt och otålig. — Och hvad har det tjenat till att skaffa mig ungarna på halsen? Liksom här inte funnits ugglor i mossen förut?

Karlarne sågo menande på hvarandra.

— Det var just det jag sade åt Sven, yttrade Tuppen betydelsefullt.

— Jag trodde att ers nåd för herr Bos skull... och att ers nåd ville skicka dem undan till våra vänner i Tavastland, yttrade Sven med den klufna näsan och tog sig förlägen bakom örat.

Riddaren bet sig förargad i läppen.

— Åsnor! utropade han. Vore ni inte dummare än tavastländska får, så skulle ni förstå halfkvädna visor. Hvad skall jag göra med den ormaffödan? Det har jag för den fördömda pilen vid Laukko... Mariana, kallar

du detta ett förband, din häxa? Ut med dig, kvinna, att skaffa bättre örter! Och — vänta, du kan skaffa hit trollpackan från Siveri att läsa öfver mitt ben. Säg henne att jag måste vara på fötter i öfvermorgon, och vägrar hon följa dig, skall jag låta knipa hennes röda näsa med glödande tänger, förstår du? Nå, marsch, hvad bligar du på?

— Men Siveris trollpacka står i förbund med djäfvulen, och det är . . . yttrade den stackars unga kvinnan ödmjukt och fruktande, utan att dock våga utsäga sin mening.

— Hvad är det för slag, ditt dumma stycke?

— Det är — synd! sade Mariana darrande.

Riddaren skrattade bistert.

— Nå, gå då till fru Ursula, ifall *det* är mindre syndigt! Ut med dig, och kom ihåg, att i öfvermorgon vill jag vara på fötter, annars . . .

Mariana afbidade icke slutet af denna hotelse, utan skyndade ut, i det hon öfverlämnade stekarna i en groflemmad pigas vård. Men därunder hörde Birger den spensliga karlen hviska till Sven:

— Det är bäst att vi stoppa ned dem nu strax.

— Nej — hviskade Sven undvikande — låt oss hellre vänta till natten. Det är ändå herr Bos barn.

14. Huru Sven betedde sig, och huru David fann Mariana vid Siveris stuga.

När Birger Bosson till Ljungars hörde Sven med den klufna näsan hviska med den elake stallbrodern, fattades han af en obestämd fruktan och lät stocken i golfvet helt sakta nedfalla, så att den betäckte öppningen. Birger var gammal nog att af Svens ord befara något hemligt anslag, hvilket herr Sten kanske ej skulle ogilla, fastän han ej ville uppenbart gifva befallning därom, och han beslöt därför att vara på sin vakt. Till hans förundran blef Beata liggande där hon låg. Det stackars barnet hade somnat sött från alla sina bekymmer och faror, medan hon låg framstupa på golfvet för att betrakta sin grymme farbroder.

Birger drog af sig sin jacka och bredde den under systern, medan han flyttade hennes hufvud mot pallen, för att bereda henne en så bekväm sofplats som möjligt. Därefter satte han sig att hålla utkik, om något misstänkt skulle förefalla, och stod en stund tappert mot sömnen, som efter ridter och nattvak smög sig lika tung på hans ögonlock. Men tröttheten, tystnaden och ensamheten sammansvuro sig att göra hans goda föresatser om intet. Det dröjde ej länge, innan han själf, lutad mot ett hörn af det lilla rummet, somnade från sin tilltänkta vakt.

Då öppnades dörren sakta, och en man steg in; det var den grymme Sven. Några ögonblick stod han tyst och betraktade de sofvande barnen, i det han mumlade för sig själf, liksom därnere, att »det vore ändå herr Bos barn». Därefter nedsatte han på golfvet ett grofft stenfat, fylldt med hafregröt, och en liten kruka med mjölk. Sedan framtog han en liten stege om fyra eller fem trappsteg, reste den mot väggen, klef upp och undansköt med stark arm näfret och takveden ofvanför ena hörnet, så att där blef en öppning i taket. Vidare framtog han ett långt bastrep, som han burit lindadt kring lifvet, fästade ena ändan kring en af golfstockarna och stack resten af repet ut genom taköppningen, där han ytterligare fastgjorde den med ett halfslag kring en af takspirorna. När detta var gjordt, stannade han åter obeslutsam, likasom för att vänta på barnens uppvaknande; men när de fortforo att sofva, begaf han sig bort, i det han mumlade något om att komma tillbaka i rättan tid.

Så långt hade det dunkla ödet spunnit sina trådar kring Ljungars barn, när vi åter, med den benägne läsarens tillåtelse, lämna dem sofvande i Letto röfvareborg, för att se till hvad David under tiden företog till deras befrielse.

David och hans följeslagare hade ridit förbi Ljungars torra källa och därifrån på den vanliga ridvägen närmat sig slottet. Men de hade iakttagit den försiktigheten att leda sina hästar på bivägar förbi den fruktade fru Ursulas borg, så att de ej kunde bemärkas af utposten i tornet, och så hade de därifrån fortsatt upplandsvägen, som ledde åt Letto. David hade en vägvisarinna, på hvilken han numera fullt förlitade sig. Den hvita, hemlighetsfulla flickan fortfor beständigt att sväfva framför honom.

Oaktadt det nu var full dager och solen stod högt på himmelen, syntes honom dimgestalten fullkomligt tydlig dunsta bort öfver ljungen, liksom när morgonvinden jagar framför sig en kvarlefva af nattens töcken. Gossen följde utan betänkande denna vink, så mycket mer som de friska spåren af hästhofvar läto honom förmoda, att de röfvare han förföljde hade tagit samma väg. Och så nalkades han fram emot middagen den illa beryktade nejd, som beboddes af herr Sten och hans anhang.

Vidpass en knapp fjärdedels mil från Letto var en skogsbacke, benämnd Siveri, som stod i elakt rykte för ett gammalt offerställe, hvilket där fanns kvar från hedenhös och där den enslige vandraren gärna påskyndade sina steg i aftonskymningen. Öfverst på kullen fanns ännu en liten slät plats, belagd med stenar, som bildade en rundel omkring en större flat berghäll. Det var där, inom en af dessa stensättningar, hvilka äro kända under benämningen »jungfrudansar», som hedningarne fordom offrat åt sina afgudar. Men likasom för att betaga denna oheliga plats dess urgamla trolldomsmakt, hade senare kristliga tider just nedanför backen upprest ett kors vid vägen, där hvarje förbifarande, huru brådt han än hade, sällan underlät att mumla en from bön. Vare sig nu att stället hade en egen dragningskraft, eller att det befanns lämpligt för den som drog fördel däraf att injaga både fruktan och vördnad, alltnog, där hade en gammal kvinna bosatt sig, hvilken efter stället benämndes Siveri och bebodde en liten bofällig koja på backsluttningen, ungefär midtemellan korset och offerplatsen. Liksom hon därigenom intog en ställning så att säga midtemellan kristendom och hedendom, så ansågs hon äfven af några för ett slags eremit eller helgon, medan hon af andra öppet beskylldes för att vara en hednisk

trollpacka, hvilken med sina trollkonster kunde läka sår, bota och pålägga sjukdomar, återskaffa stulet gods och i allmänhet befatta sig med sådant otyg, som icke lände fromma kristna till särdeles uppbyggelse.

David och hans följeslagare hade just hunnit till denna backe och beredt sig att läsa den vanliga bönen, när de redo förbi, då gossen blef varse, att Ljungars hvita flicka vek af till vänster om vägen och försvann vid den låga jordkojan på backens sluttning.

David följde så mycket hellre denna vink, som man hade ridit nog långt för att unna hästarna en stunds bete och hvila. Han vek därför af mot kojan och intalade sina skrämda följeslagare mod med den försäkran att ställets onda inbyggare icke hade någon makt öfver dem som anbefallde sig i den heliga jungfruns och Sankt Britas beskydd. Ryttarne stego af och läto sina hästar njuta af det friska gröna gräset på sluttningen, men aktade sig väl att göra något besök i kojan och satte sig ned att göra en liten måltid af den medförda vägkosten.

Efter någon tvekan beslöt David att inträda i kojan, i hopp att den hvita flickans anvisning möjligen kunde gifva honom någon upplysning om målet för hans äfventyrliga färd. Men i det han ville öppna den låga dörren, hörde han röster inne i kojan och beslöt att lyssna. Han igenkände trollkvinnan Siveris röst, som talade med mycken häftighet och en förunderlig blandning af hednisk öfvertro och katolsk gudaktighet ungefär så:

— Säg din herre, att Hiisis pilar skola sönderstinga hans ben och Sankt Henriks blodiga tumme utrifva hans ögon. Vågar han, den fördömde, den af helgonen förbannade, som sölat sina händer i blod och nedhuggit gudarnes lunder och kallat Ukkos ljungeld öfver sitt brottsliga hufvud, vågar han att hota Siveri med sina

glödande tänger och sina mordiska spjut? Ve öfver honom! Må hans svärd bräckas vid fästet, hans brynja falla i stycken och huggormen stinga hans häst i bakfoten. Må hundarna jaga honom bort ur hans vargkula. Må eld och vatten förgöra honom. Må Lempos gastar sveda hans hår med eldkvastar. Sankt Henrik, hör mig! Lettos vargar hota mig med glöd, men jag skall nedstörta dem i den brinnande sjön.

— Vredgas inte, goda gumma, sade inne i kojan en yngre kvinnlig röst, i hvars märkbara darrning röjde sig fruktan och förödmjukelse. — Hvem har sagt att herr Sten hotat dig med glödande tänger? Guld vill han gifva dig, mycket guld, om du botar hans ben, som blifvit såradt af pilskottet.

— Goda gumma! upprepade trollkvinnan hånfullt. Hvem har sagt dig att jag är god? Korpen är god, när han hackar ut de små fåglarnas ögon. Du har vackra ögon du, och vackrare voro de förrän du kom till vargen i Letto. Jag hade också en dotter, hon var icke mycket äldre än du, men mycket vackrare, hundra gånger vackrare. Hon hade kinder som ängsnejlikan och hennes ögon glänste som månsken på gröna löf om sommarn vid Larsmässan. Herr Sten tog henne från mig, liksom han tagit dig, och liksom han tagit många andra landets söner och döttrar och släpat dem till sin röfvarekula i Kumo forsar, tilldess att nejlikorna vissnade och månskenet gick bort i den mörka natten. Och du vill neka att han hotat mig med glödande tänger? Och han bjuder mig guld? Hiisis guld, Lempos guld, Pirus guld! Manalas svarta stenar! Tuonis järnfingrar! Guld? Jag vill gifva honom järn i byte, godt järn från en kristen båge. I går har det träffat hans ben; i morgon skall det träffa hans hjärta och gå genom hans harnesk som en strump-

sticka genom en fnöskbit... Ut med dig, förtorkade gräs; i morgon skall du kastas på elden!

Nu öppnades dörren och den unga bleka kvinnan från Letto, hvilken barnen hört kallas Mariana, skyndade ut, förföljd af den vansinniga häxan, som fortfor att öfverhopa henne med sina smädelser. Mariana ville fly, men fruktan, och måhända äfven samvetsförebråelser, förtogo hennes krafter, så att hon, knappt hunnen nedanför backen, nedsjönk vanmäktig på den smala gångstigen.

Icke förr blef Siveri varse David, innan hon tycktes lägga band på sin vrede, grep honom i armen, såg honom stint i ögonen och hviskade:

— Söker du Ljungars barn?

— Ja, sade David, ej utan att dela den vidskepliga fasa, med hvilken trollkvinnan ansågs i hela den kringliggande nejden.

— Jag visste väl att du skulle komma, fortfor häxan i triumferande ton. — Vår fru och Hiisi hafva utsett dig till ett redskap att straffa riddarn på Letto för kvinnors tårar och barns jämmer. Men icke ännu, min pilt, icke i dag. Du kommer för sent. Solen stod lågt på himmelen, när Ljungars barn redo förbi Siveris koja.

— Helgonen förbjude att jag skulle komma för sent att befria dem, svarade David. Men hvad vet du om dem? Hvad råd kan du gifva mig?

Siveri sade:

— Vargar skall man fånga i gropar och icke i tagelsnaror. Vill du innan kvällen hänga som en narr i ett bastrep vid Lettos murar, så rid raka vägen fram och skynda dig, ifall du är ledsen vid lifvet. Men vill du befria barnen, så vänta här, tilldess solen sänker sig bakom den mörka tallen därborta på kullen. Rid sedan

obekymrad ett pilhåll från Letto, och barnen skola komma emot dig, när du minst väntar dem.

— Men kvinnan, som nyss var hos dig, skall förråda vår ankomst.

— Jag har bundit hennes fötter, yttrade Siveri med förakt, i det hon tycktes tillskrifva Marianas vanmakt verkan af sina trollkonster. — Torkadt gräs, torkadt gräs; låt henne ligga!

David hade likväl ej hjärta att lämna den olyckliga utan bistånd. Han sprang efter vatten ur en källa på sluttningen och fuktade därmed den unga kvinnans bleka panna, hvars hvithet än mera upphöjdes af ett tjockt och ovanligt vackert brunt hår. Hon kom sig småningom före och betraktade honom med tvekande blickar, likasom ville hon fråga: hvem är jag, att en mänsklig varelse ännu skulle visa mig någon ömhet?

— Du är för svag att gå, sade David till henne. Du skall få låna en häst af mig, ifall du vill fly från den elake riddarn därborta på Letto.

Mariana stod upp och drog sig något till minnes.

— Nej — sade hon häftigt — jag måste genast till Letto; herr Sten väntar mig, herr Sten är sårad, och ingen annan än jag kan sköta hans sår.

— Är då herr Sten så god mot dig? frågade David deltagande, ty han hade goda skäl att tvifla därpå.

— Det är detsamma. Ja, han kan också vara god, när han är frisk. Jag måste tillbaka, nu genast måste jag tillbaka till Letto; herr Sten väntar mig.

Och vid dessa ord försökte hon gå några steg, men stapplade och skulle ha fallit, om ej David understödt henne.

— Du ser att det är omöjligt, sade han och förde henne med halft våld till en mjuk gräsplan, där han

bredde ett hästtäcke under henne och tillredde i hast en bekväm hviloplats. — Hvila dig här en stund, tilldess att du återvunnit dina krafter, så vill jag sedan föra dig tillbaka till riddarens gård.

Mariana måste slutligen finna sig i den ofrivilliga väntan, som så mycket oroade henne. Endast stundom hördes hon ännu klaga:

— Riddaren väntar mig! Hvem skall sköta herr Stens sår?

— Vore hon en tjugondedel så vacker som min Appu, så skulle jag säga att du gjort en barmhärtig gärning, yttrade häxan föraktligt. Men hvarför skall det ena blomstret vissna förr än det andra? Torkadt gräs, torkadt gräs, och alltsamman duger ej ens att spara till nästa vår!

---

15. Vidare om försöket att rädda Ljungars barn, och hvad som då hände.

David höll en rådplägning med sina följeslagare, och alla voro ense om att man borde afbida kvällen, innan man gjorde ett försök att närma sig Letto. Man visste att den gamla Siveri bar ett dödligt hat till herr Sten. Det var en historia som alla kände. Siveri var änka efter en af herr Bos knektar, som stupat i krig, och hade haft en dotter, så skön, att hennes like ej funnits i sju kyrksocknar. Folket sade då redan, att Siveri hvar morgon gnidit sin dotter Appu med en olja, kokad af björnens ögon; däraf var hennes skönhet. Men det hindrade icke herr Sten, eller rättare hans handtlangare, att en vinterafton, när flickan gick efter vatten till vaken, gripa henne om lifvet, kasta henne på hästryggen och rida med henne till Letto gård. Förgäfves hade modern klöst sönder sina naglar mot Lettos stenmur; förgäfves hade hon klagat för herr Bo, som då låg i fejd, och för biskopen i Åbo, som den tiden hade annat att tänka på. Appu var försvunnen, och Siveri bosatte sig i den illa beryktade kojan, för att vara närmare Letto. Men från den tiden blef Siveri vansinnig och blandade kristen och hednisk vidskepelse om

hvarandra, medan hon dock i grunden hade en enda tanke, och det var att återfinna sitt förlorade barn och få hämnd på herr Sten. Kojans onda rykte blef nu ganska naturligt öfverflyttadt på Siveri själf, och i all sin galenskap begrep Siveri ganska väl, att detta rykte var hennes enda försvar i det vådliga grannskapet, hvarför hon ingalunda var mån om att vederlägga det.

Dagen led framåt. Hirvi-Jaakko och de två ynglingarne från byn lade sig att sofva i skogsbacken, medan David höll utkik. Den stackars Mariana satt ännu kvar på backen; hon trodde fullt och fast att hon var förhäxad af Siveri, och så stor var inbillningens makt, att hon, oaktadt all sin otålighet att återvända till tyrannen på Letto, likväl icke förmådde gå fyra steg, utan att sjunka till marken.

På eftermiddagen kom ett bud från Letto, en slottsknekt, att söka Mariana, med sträng befallning från herr Sten att genast skynda tillbaka. David gömde sig i kojan, och det behöfdes endast att Siveri gick med hotande åtbörder emot den kommande, som vid denna anblick tog till fötterna, utan att ens våga se sig om. Flera bud kommo icke. Den förstes berättelse hade troligen afskrämt de öfriga från att vidare oroa den fruktade trollpackan.

Småningom sänkte sig julisolen lägre mot horisonten och hade slutligen hunnit till hälften skymmas af den mörka tallen borta på kullen. Då rustade sig den lilla skaran till uppbrott. Siveri åkallade ömsom jungfru Maria, ömsom skogsguden Tapios värdinna att beskydda deras företag, Mariana sattes på en af de lösa hästarna, och man begaf sig åstad.

Till höger från stora vägen, som ledde inåt Satakunta, gick en usel ridväg nedåt strömmen, och denna

väg förde till Letto. Skogen var här så tät, att man nalkades gården på vidpass ett pilhåll nära, utan att blifva bemärkt, hvilket väl knappt varit möjligt, om icke herr Sten varit urståndsatt att själf hålla öga på sitt försumliga folk.

— Mariana — sade David, som kände ett djupt medlidande med den olyckliga kvinnan — du kan nu återvända till herr Sten i hans gård. Men vill du lyda ett godt råd, så vänd hellre om, rid allt hvad du hinner till Myllyranta, och sedan vill jag draga försorg om att du kan vidare flytta så långt härifrån, att herr Sten aldrig mera får makt öfver dig.

Mariana hoppade från hästen, och skyndade åt gården, utan att svara, likasom fruktade hon själf att blifva frestad till flykt. Hirvi-Jaakko såg förvånad efter henne, framtog därefter helt lugnt sin båge och lade en pil i rännan, under det att han mumlade:

— Dumma pojke! Hon skall förråda oss alla.

David grep honom i armen.

— Låt bågen vara, tills vi bättre behöfva den, sade han. Skäms, Jaakko! En värnlös kvinna!

— Du skulle ha sytt fast hennes tunga, innan du släppte henne lös, genmälde fiskaren förargad. Se bara huru flinkt hon slingrar sig fram till vargboet därborta! Men så är det, när pojkar låtsa förstå mera än gammalt folk. Jag undrar hvad du nu tänker företaga dig.

David hade haft god tid att bereda sig på denna fråga, men blef dock sin gamle följeslagare svaret skyldig. Han blygdes att tillstå sanningen, som var att han i tysthet förlitade sig på Siveris löfte.

— Vi måste vänta, tills det blir natt, sade han slutligen, för att något säga.

— Vänta? Ja, vänta, tills hela getingsvärmen rusar ut öfver oss, återtog Jaakko snäsigt. Var jag icke dum som en stallgumse, när jag följde dig hit, för att innan nästa morgon bli slaktad som en julgris af Sven med den klufna näsan?

. — Tyst, sade David, där kommer han själf!

Medan de två öfriga höllo hästarna, hade David och Jaakko suttit af, för att, nedhukade bakom träd och buskar, komma gården så nära som möjligt, utan att blifva bemärkta därifrån. Framför dem låg den ensliga, i hela nejden fruktade och afskydda gården, eller borgen, om man hellre så vill, ehuru Letto vida mindre än Ljungars förtjenade denna hederstitel. Letto var helt enkelt en ful och förfallen byggnad af groft timmer, uppförd på en liten holme, kringfluten af den där ganska strida strömmen och förenad med fasta landet genom en kafvelbro, sammanbunden med vidjor, öfver den smalare strömfåran. Den enda egentliga befästning, som där kunde upptäckas, var en liten stenmur om fyra eller fem alnars höjd, uppförd på holmen strax framför bron och försedd med en trång port, för närvarande öppen och utan försvarare. Det var tydligt, att Lettos inbyggare i främsta rummet litade på sin bro, som med lätthet kunde upprifvas, så snart en fiende visade sig, och åter utläggas, när faran var öfverstånden.

På denna bro visade sig nu den välbekanta gestalten af Sven med den klufna näsan, ledande en packhäst, som snarare skulle passat en körsven från Myllyranta, än en stigman från Letto, ty hästen var lastad med fredliga spannmålssäckar. Det var ingenting ovanligt, att dessa landsvägsriddare, när de nyss företagit sig, eller ämnade företaga sig något rätt elakt puts, ställde sig helt fredliga och kommo med mäld till Myllyranta kvarn;

men de voro nog försiktige att aldrig företaga sådana expeditioner utan tillräcklig manstyrka, med stålfodrade mössor och järnskjortor under jackorna. Det förunderliga var nu, att Sven tycktes begifva sig ensam å väg, och det strax efter en illbragd, som måste väcka så mycket mera uppseende, emedan den drabbat herr Bos barn och klostrets fridlysta egendom.

— Jag undrar hvems märke de säckarna bära, hviskade Jaakko till David i busken. — Vill du som jag, så rida vi genast tillbaka den väg vi kommit. Sven är ej god att lura; jag vill låta raka mig till en tiggarmunk, om inte den gemena karlen har gömt ett dussin skälmar i skogen bakom vår rygg, och nu vill han narra oss vackert i bakhåll.

— Riddaren är sårad, och Sven är hans högra hand, sade David eftersinnande. Vi låta honom komma mellan oss två här och de andra två där, och så taga vi honom död eller lefvande. Han skall blifva vår gisslan för Ljungars barn.

Med dessa ord smög David tillbaka till sina väntande vänner, för att gifva dem nödiga order, och var om några minuter tillbaka på sin framskjutna post. Den gamle fiskaren var alltför flegmatisk för att sätta sig emot denna djärfva påflugenhet, så mycket han än ogillade den, och hemligheten af Davids själftagna myndighet öfver karlar, som alla voro äldre än han, bestod i ett högre mått af raskhet och beslutsamhet, än naturen funnit för godt att tilldela Myllyrantas öfrige invånare.

Solen hade emellertid gått ned, och trädens skuggor blefvo allt dunklare. Sven med den klufna näsan fortsatte långsamt sin färd öfver kafvelbron och vidare inåt skogen, i det han flera gånger såg sig förstulet tillbaka, likasom vore han mindre säker för någon fara från

riddarens gård, än från den obebodda nejd han nu beträdde så sent på aftonen. Han passerade tätt förbi David och Jaakko, utan att märka dem. Jaakko lade åter en pil på bågen, och åter grep honom David i armen.

— Intet blod! Vi måste hafva honom lefvande, hviskade gossen, ehuru hans hjärta klappade af hela ungdomens harm, vid anblicken af den afskyvärde röfvaren, som så nyss hade bränt hans moders gård och bortfört hans skyddslingar.

Det var af vikt att låta Sven oantastad passera så långt inåt skogen, att han ej kunde ses eller höras från gården, och så snart han hunnit förbi, smögo sig David och Jaakko varsamt efter. Antti och Eljas hade fått order att draga sig längre tillbaka med hästarna, och så fortsattes den tysta jagten, ända tilldess att man åter hade närmat sig Siveris koja.

Nu var det tid. Myllyrantas lilla skara framstörtade från två håll på en gång, de främste till häst, de efterföljande till fots, och stängde vägen för Sven.

— Gif dig, ropade David, eller skola korparna i natt få något att göra på Siveris backe!

— Hvad nu? Hvad ären I för skojare, som öfverfallen folk på öppen landsväg! genmälde Sven, i det han nöjde sig att med sin hillebård, som han burit hängande öfver ryggen, helt likgiltigt parera de fyra spjut, som riktades mot hans järnsmidda jacka.

— Vi äro från Myllyranta, svarade David, ur stånd att längre tygla sin harm. — Vi skola tukta mordbrännare och barnröfvare som de förtjena, och om du icke genast bortkastar dina vapen, skola vi göra hål i din jacka.

— Fyra mot en, det passar just för skägglösa pojkar, återtog Sven i gäckande ton. — Och I kommen från

Myllyranta? Nå, då kunnen I spara mig besväret att föra mina säckar till kvarnen.

Vid dessa ord löste han säckarna från hästryggen och lyftade dem med vänstra handen varligt till marken, medan han fortfor att med den högra parera spjuten.

— Ned med stekspettet! utropade David ursinnigt och måttade mot den öfvermodige stigmannen en kraftig stöt, under det att Jaakko grep honom i ena benet för att nedrycka honom från hästen.

— Så råkar man också ut för myggor på aftonkvisten! ropade Sven föraktligt, parerade stöten och lät sin starka, väl inridna häst göra en sats bakut, som slog Jaakko till marken. I samma stund lät han skaftet af hillebården susa kring öronen på Antti och Eljas, grep packhästen i tygeln, tryckte sporrarna i sin egen, och galopperade med ett hånlöje bort från sina förvirrade angripare.

David, ännu till fots, kunde icke förfölja honom, om han äfven haft lust, och de öfriga stodo handfallne, till hälften döfvade af de väldiga rappen. De hade haft att göra med en man som, bättre än de själfva förfaren i dylika äfventyr, gäckat alla deras planer.

— Nu rider jag hem, menade Jaakko fnurrigt. Han tyckte sig hafva gjort nog för äran.

Det hade mulnat och blifvit någorlunda skumt. David var emellertid fast besluten att vända om till Letto, om han också måste göra det ensam, då helt oförmodadt en bekant röst, som tycktes komma ur jorden, ropade honom vid namn.

De voro utanför Siveris koja. Ingen kunde förtänka den olärde gossen att han tyckte sig höra en ond ande tilltala honom ur jordens innandöme. Men strax därpå upprepade en spädare röst hans namn med samma dämpade ton, liksom ur ett aflägset djup.

— Birger, Beata! — utropade han.

Kanhända föllo de just nu ett offer för herr Stens grymhet, och deras nödrop fann genom afståndet en väg till hans själs öra.

Då varseblef han i skymningen de säckar, dem Sven hade kvarlämnat på vägen. Utom sig af häpnad, löste han banden, och se, de kära, länge sökta, förlorade barnen hoppade som befriade fåglar upp ur säckarna och föllo honom om halsen!

16. Vidare om flykten med Ljungars barn, huru de förföljdes och hvar de slutligen hamnade.

Davids ytterliga förundran, när han så oförmodadt återfann sina förlorade skyddslingar, ökades icke litet vid deras ifriga och föga sammanhängande berättelse om huru de kommit i detta sällsamma läge. När de vaknat i vindsloftet, hade de funnit ett fat gröt och en kruka mjölk bredvid sig på golfvet. Först sedan de låtit sig denna undfägnad väl smaka, hade det fallit Birger in att maten kunde vara förgiftad, och till råga på förskräckelsen hade Sven med den klufna näsan inträdt i rummet, bärande öfver axeln två toma säckar. Barnen hade då trott sin sista stund vara slagen och sökt beveka den grymme mannens hjärta. Han hade tröstat dem med goda ord och berättat dem att han tjenat i Ljungars slott under deras moders tid, men nu tjenade han herr Sten och hade på sin herres befallning fört dem till Letto, i den tro att intet ondt skulle där vederfaras dem. Detta var han likväl ej mera säker uppå, och därför ville han nu, för deras mors skull, hjälpa dem fly. De skulle endast stiga i säckarna och vara vid godt mod; han skulle ställa så till att ingen misstänkte deras flykt, och när den blef upptäckt, skulle

man tro att de brutit hål i det lösa taket och hissat sig ned på bastrepet, som han enkom för den skull fästat vid taket. För resten hade han gjort ett hål i säckarna, så att de kunde sticka fram sitt hufvud, när de behagade, men han varnade dem att icke göra det, innan de voro ett godt stycke på vägen. Och när de komme tillbaka till herr Bo, skulle de minnas Sven med den klufna näsan; man kunde ej så noga veta när de finge löna honom igen för den väntjenst han nu bevisade dem med fara för sitt eget lif.

— Och Sven såg allsinte elak ut, när han talade så med oss, inföll Beata ifrigt. Han har engång varit dömd att hänga, för att han ridit herr Bos bästa häst fördärfvad i mossan. Den gången har vår mors förbön räddat hans lif, och Sven är ej så grym som han ser ut; han ihågkom vår mor och hjälpte oss rymma.

— Jag trodde honom ej rätt, tillade Birger, men hvad skulle vi göra? Vi gjorde som han bad oss; han tog oss på ryggen och lassade oss på hästen. »Hvart skall du så sent på kvällen, Sven?» frågade karlarne på gården. »Jag skall hälsa på mina vänner i Myllyranta», svarade Sven. »Är du galen? sade de; hvar har du din kvarntull?» Då stötte Sven sin långa hillebård i marken, så att det skramlade och sade: »Här är min kvarntull!» Men de andra skrattade och sade: »Sven kommer nog hem med flera säckar, än han för bort».

— Ja, sade Beata, det gungade grufligt, där vi hängde vid hästens sidor, men jag vågade ej sticka hufvudet ut, innan jag hörde din röst, David!

— Och nu skola vi rida till Ljungars, yttrade Birger. Vår styfmor är väl inte så blid mot oss, men vi ha den ärlige Goliath, han skall beskydda

oss, och så ha vi dig, David, och din mor och Renata. Ni måste alla flytta till Ljungars nu, tills vår far kommer hem.

David svarade icke. Han visste bättre huru sakerna stodo och hade en plan, som han tillsvidare höll för sig själf. Ingen tid var att förlora; man visste icke när herr Sten och den illsluge Kukko, som var hundrade gånger värre än Sven, kunde upptäcka det spratt man spelat dem, och då hade man Lettos röfvarefölje i hälarna på sig. Barnen flyttades genast på de två för deras räkning medförda lösa hästarna, och i det David tog Beatas häst i tygeln, fortsattes färden utan dröjsmål vägen framåt.

Ej utan rysning hörde flyktingarne trollpackans gälla stämma bakom dem från skogsbacken:

— Rid, rid — ropade hon efter dem — rid så det gnistrar i stenarna! Vargen sofver, och björnens ungar krypa ut ur hans kula. Rid! rid! Jungfru Maria sitter på molnet och spinner en lång, lång tråd af silke och guld. När tråden blir färdig, binda maahiset däraf ett nät, och det blir ett vargnät. Rid, rid! Fortare rider lyckan, fortare rider hälsan från riddarens gård. Redan sitter Kivutar, plågornas jungfru, borta på malmberget och kokar alla hans gärningar i en kopparkittel. Kitteln kokar öfver, det fräser i gräset, det rinner som bäckar af eld utför bergets sidor. Rid, David, rid, det ryker bakom dig, Lettos gärningar ryka mot himmelen!

Och hon stod i kvällskymningen på kullen med båda armarna utsträckta mot himmelen, likasom för att framkalla åskan, sjungande en besvärjelse, som länge hågkoms af folktron och kallades

Siveris trollsång.

Sommarsol i gröna dalar,
lyss, när molnets tordön talar!
Flög en pil från Ukkos båge;
blixt, hvarthän, du blanka låge?
— Klippan vill jag genomtränga,
bergets hjärta sönderspränga.
— Klippan gråter ej af smärta;
pil, sök upp ett mänskohjärta!
Bränn ditt märke, döf för böner,
i en ätt af åskans söner!
Sved ett ärr, som aldrig helnar,
vredens glöd, som ej förstelnar!
Pil, förhärda! Pil, förlama!
Pil, gör skogens ulfvar tama!
Tala, tala, Ukkos tunga,
vittna ord, som blixtar ljunga!
Stoft är allt, som sig förhäfver,
vanmakt allt, som rök af näfver.
Böj dig, kraft! Din herre tjena!
En är mäktig, en allena.

Så fortfor den vansinniga att utösa sina förbannelser, ända tilldess att ljudet af hennes röst förlorade sig i fjärran och blandades med nattvindens sus i de höga träden vid sidan af vägen. Det hade mulnat alltmera, ett oväder var i antågande, och natten var för denna årstid ovanligt mörk. Ingenting kunde likväl vara mera välkommet för Davids planer, ty han vågade nu passera helt nära förbi Ljungars slott, utan fruktan att blifva igenkänd och anropad af vakten i tornet.

Detta hans hopp tillintetgjordes af Birger, hvilken, när han såg David rida förbi vindbryggan utan att stanna, ropade åt honom att han red miste; de vore nu framme och borde hålla stilla, för att gifva sin ankomst tillkänna.

— Vill du göra oss alla olyckliga? hviskade David, i det han påskyndade tåget.

— Men jag vill tala med Goliath; han skall beskydda oss, fortfor den envise gossen.

— Goliath sitter fängslad nederst i djupaste slottshvalfvet och kan ej hjälpa hvarken dig eller mig; men en vet jag, som sitter vaken, och henne är det bäst att vi rida förbi, svarade David.

Birger teg. Men olyckligtvis var det redan för sent. Väktaren hade troligen igenkänt hans röst, ty man hörde rop på muren och såg i dunklet gestalter röras med brådska däruppe.

— Nu önskar jag att Siveri finge rätt och att vi kunde rida gnistor ur stenarna, utropade David, och hans fruktan meddelade sig snart åt alla hans följeslagare.

Man dref efter yttersta förmåga de oviga mjölnarekamparna framåt, men hade ej hunnit halfvägs till Myllyranta, innan Davids vana öron redan hörde hästtraf bakom dem. Lyckligtvis hade flyktingarne ännu tillräckligt försprång, för att hinna kasta sig in i den nära skogen. De valde den enda utväg som återstod dem, stego af hästarna, släppte dem lösa att på egen hand söka sig hemåt, och veko skyndsamt af från vägen inåt den oländiga skogstrakten, där det icke var lätt att finna eller förfölja dem.

Snart hörde de, till sin glädje, ryttarne galoppera förbi, framrusande i spåren efter Myllyrantas lössläppta kavalleri, som fick fötter under sig, när det i nattluften vädrade en ängsdoft från de välkända beteshagarna. Det var tydligt, att ryttarne voro från Ljungars och hade utsändts af fru Ursula för att återföra barnen till slottet. Men detta ville David förekomma, och uppgjorde inom

sig en plan att föra dem i säkerhet någonstädes, där deras misstänkta och fruktade styfmors arm ej mer skulle hinna dem.

Det begynte blåsa och regna; på afstånd hördes en svag åska, och här och där såg man mellan granarna blixten blänka emot den svarta molnväggen. Hirvi-Jaakko mumlade något om att det hade han länge väntat; det slog aldrig fel, när Ljungars folk var ute på äfventyr.

David tog Beata på sina armar och förde sin lilla skara på ensliga skogsstigar vid sidan af vägen framåt Myllyranta. Men i stället att närma sig byn, där ryttarne anställde sina fåfänga efterspaningar, förde gossen sin trupp på en omväg förbi och kom så till älfstranden, ett stycke nedanom laxpatorna. Här hviskade han Jaakko något i örat och bortsände sedan den lilla armé, som hittills troget följt honom i faran och mödorna.

— Hälsa mor, sade han, och bed henne vara obekymrad. Hon skall få höra af oss från ett ställe, där hvarken Lettos spårhundar eller Ljungars falkar mera få korn på oss.

— Jag undrar hvart han nu ämnar släpa dem med sig, puttrade Jaakko, i det han, jämte de två ynglingarne, återvände till byn. — Liksom vore herr Bos barn kattungar, dem man kan locka med ett snöre och en stoppa hvart man behagar, utan att de ruska på baktassarna! Men så är det, när pojkar vilja vara klokare än gammalt folk och blanda sig i det som de inte förstå.

Jaakko var en af dem som, i sin oförmåga att själfva fatta ett dristigt beslut, ej kunna fördraga att en annan griper djärft i sakernas gång, ehuru de motvilligt följa i släptåg med den starkare viljan, ungefär som en oxe, bunden med hornen vid arbetskärran, stretande och bölande följer sin förare åt, lika godt hvart det bär, om

också till slaktbänken. Nu hade Jaakko fått hornen fria, men vanan att stångas satt kvar i honom, och förödmjukelsen att ha ställt sig under en pojkes befäl infann sig, efter finnens rätta art, just när han blifvit sitt beroende kvitt. Det var nu hans tur att befalla: han rätte på sig och marscherade med en segrande fältherres högtidliga gång tillbaka till Myllyranta.

Vid älfstranden var ett gammalt förfallet nothus, där fiskare plägade finna tak öfver hufvudet, när de mången mörk och regnig oktobernatt drogo not efter sik. Till detta enstaka och obemärkta hus förde David sina skyddslingar. De funno här hvad de närmast behöfde: ett säkert gömställe, ett skydd för regnet, en mjuk och torr bädd på noten, som hängde därinne i breda och djupa fållar, hvaraf de bakersta plockades ned och utbreddes till sängställe. Fiskare kunna intyga att mången sofvit på sämre läger i sommardusket, och barnen behöfde icke mycken öfvertalning för att hålla till godo hvad huset förmådde. De gjorde en lätt måltid af Davids vägkost och gingo därefter trötta till hvila.

Men deras unge beskyddare, som, själf ännu knappt mer än ett barn, hade åtagit sig en så ansvarsfull pligt, beslöt att hålla vakt vid ingången till nothuset. Åskan hade upphört, men regnet fortfor att nedstörta i strömmar och en ryckande stormvind böjde björkarnas kronor, i det att den blandade sitt dån med forsens brusande. Ett ögonblick tyckte sig David se Ljungars hvita flicka sväfvande öfver forsen; men det var imman af vattnet, som stänkte mot stenarna och glimmade med en egen glans i de första strålarna af den uppgående morgonrodnaden.

---

17. Huru David flydde med Ljungars barn till Ulfsby och råkade ut för vänner och ovänner.

David och hans skyddslingar förblefvo fyra nätter och fyra dagar gömda i deras obemärkta fristad. Under tiden försåg dem deras gamle vän Jaakko nattetid med hvad de behöfde, men aktade sig väl att yppa deras gömställe ens för de tillgifna, men talföra kvinnorna i Myllyranta gård. David hade, för mera säkerhet, uppbrutit stockgolfvet i nothuset och därunder anlagt ett kryphål, i hvilket alla tre fingo rum, så snart tecken till fara visade sig. Lyckligtvis undsluppo flyktingarne med blotta skrämseln. Spejande ryttare, än af herr Stens, än af fru Ursulas folk, genomströfvade nejden i alla riktningar och nalkades ett par gånger äfven nothuset. Men sedan de kastat en blick ditin och funnit det vara öfvergifvet, redo de åter bort för att genomsöka skogarna. Att detta icke lyckades dem, är lätt att gissa, och sedan de några dagar under allehanda förevändningar våldgästat i byn och försett sig med allt hvad de kunde åtkomma, drogo de ändtligen hem igen med rapport om sina fruktlösa efterspaningar.

Fjärde natten efter ankomsten till gömstället vid älfven infann sig Jaakko med det glada budskap att vägen var fri, medförande dessutom bondekläder och rent linne åt barnen samt smör, bröd, getost, lax och mjölk från Inkeris visthus. På samma gång medförde han något af Inkeris och Renatas ringa sparpenningar i Åbo mynt samt tre hästar, med tillsägelse hvar de borde lämnas vid framkomsten. Det var visserligen de sämsta hästar i byn, en halt, en sadelbruten och den tredje illa ansatt af spatt, ty herr Stens folk hade hållit till godo de bästa hästarna, och af de få som återstodo kunde dragarne icke umbäras för jordbruket. I alla fall var dock hjälpen god, och med många hjärtliga handtryckningar skildes de tre barnen från sin gamle bundsförvant, anbefallde sig i Guds, Sankt Henriks och Sankt Britas beskydd samt anträdde sin nattliga färd på vägen som ledde längs älfven åt väster till Ulfsby stad.

Äfven om flyktingarnes säkerhet tillåtit dem att färdas som andra resande, skulle de icke ha funnit på sin väg hvarken skjutshästar eller gästgifvargårdar, som den tiden voro en okänd bekvämlighet. De gåfvo sig ut för faderlösa barn, stadde på resa att uppsöka en aflägsen släkting, och togo in i den första bästa gård eller by vid sidan af vägen. Och emedan trakten närmare kusten blef mera befolkad samt vägen i samma mån säkrare för de stigmän och röfvare, hvilka oroade upplandsbygderna, aflopp resan utan vidare äfventyr så, att de — efter att hafva förrättat sin andakt vid Sankt Henriks predikohus i Ylistaro och offrat en from gåfva i det där utställda kopparbäckenet till förmån för fattige pilgrimer — redan andra dagen om aftonen lyckligen redo in i Ulfsby stad.

Af det nuvarande rika och ståtliga Björneborg fanns vid tiden för denna berättelse icke ens namnet.[1] Men väl fanns redan tvåhundra år förut vid den befolkade stranden af Kumo, i Ylistaro by, fem mil sydost om det nuvarande Björneborg, en gammal stad eller köping vid namn Öster-Telje (Teljän kaupunki), och denna hade sedan blifvit flyttad närmare kusten samt efter helgonet Olof erhållit namnet Ulfsby. Emedan nejden var rik på skeppsvirke och pälsverk, hade Ulfsby, som af konung Albrecht och andre lyckats vinna fördelaktigare handelsprivilegier än någon annan köpstad i Finland, utom Åbo, efter hand arbetat sig under unionstiden upp till ett sådant välstånd, att Stockholm däröfver blef afundsjukt och utverkade af riksföreståndaren Sten Sture den äldre en inskränkning af Ulfsbys gamla handelsförmåner. Detta skedde år 1502, och från den tiden sjönk stadens förra välstånd betydligt. Den fortfor att uppsamla och utskeppa hvad den mäktiga älfven ditförde, men dessa produkter måste numera föras till Åbo eller Stockholm, och då båda dessa städer råkat mycket i lägervall genom de inbördes krigen, förmådde de icke ens själfva draga nytta af den export, som det stackars Ulfsby så obilligt blifvit tvunget att erbjuda dem.

Också utvisade allt, vid barnens intåg i staden, tydliga spår af ett begynnande förfall. De redo in genom trånga och krokiga gator, bebyggda med för den tiden ganska vackra och vältimrade hus, alla likväl envånings, med gaflarna mot gatan samt bestående af salubod, stuga och kammare; större lyx var då, och ännu länge

[1] Björneborg var en kungsgård, belägen närmare älfmynningen nordväst om den dåvarande staden, som först år 1558, på hertig Johans föranstaltande, blef dit flyttad närmare hamnen och sedermera fick namn efter gården.

därefter, okänd i Finland. Stranden var betäckt af sjöbodar, skeppsvarf och upplagsplatser men på de sistnämnda murknade oskeppadt virke; varf och bodar stodo för det mesta toma, medan rörelsen på gatorna var ringa och på intet vis jämförlig med hvad den varit i stadens välmaktsdagar. Endast ett af varfven genljöd ännu af yxhugg och hammarslag, men det var icke för Ulfsbys egen flotta som där arbetades, det var för den nye riksföreståndaren, hvilken genom herr Ivar Fleming på Kumogård låtit beställa några transport- och örlogsfartyg, ämnade att i dåvarande farliga tider förstärka rikets flotta mot danskarne.

Det var första gången David och hans unga vänner sett en stad, och så tarfligt än Ulfsby skulle ha presenterat sig för nyare tiders och andra betraktares ögon, voro dessa trånga, smutsiga gator, denna mängd af hus, bland hvilka de större hade ordentliga skorstenar och några till och med små fönster med glasrutor, någonting så nytt för skogsbygdernas oerfarna barn, att de af förvåning och häpnad icke visste hvart de skulle vända sig. I synnerhet ådrogo sig salubodarna deras beundrande uppmärksamhet. De flesta voro ytterst enkla och bestodo af ett skjul vid den mot gatan vända gafveln af husen, där allehanda nyttiga, men föga prålande ting, såsom krukmakaregods, sadlar och remtyg, koppar- och tennkärl, yxar och knifvar, sylar och hyflar, sulläder och handskar, svenskt s. k. nordanstigslärft, tröjor af utterskinn, strumpor och jackor af lammskinn, hampa, salt, peppar, svafvel och mera sådant, voro upphängda eller utbredda att fresta hugade köpare. Till de dyraste, men också därför sällsyntaste varorna hörde flandriska kläden, införda af tyske köpmän, som äfven här slagit sig ned; dessutom vapen af flera slag för adeln och dess hofmän,

som hade råd eller lust till en bättre vara af denna sort. Honung hölls till salu i större eller mindre krukor, likasom balsam och rökelse. Till de varor som sällan saknades i en välförsedd butik och i några utgjorde den förnämsta handelsartikeln, hörde större och mindre vaxljus till de andäktigas bruk vid gudstjensten, radband af alla möjliga sorter och till alla möjliga pris, från de kostbara klenoder, som hade kulor af guld, silfver, pärlor och bernsten, ända till dem, som för en ringa penning stodo till buds för de fattige och voro påträdda med målade träkulor, hasselnötter eller körsbärskärnor; slutligen äfven krucifixer och helgonbilder, större och mindre af mångfaldig beskaffenhet, en del af silfver, en del af koppar eller trä, en del af lera, några tryckta på pergament i grofva tyska träsnitt. Det var artiklar som ingen kunde umbära, men hvar och en välja sig efter råd eller smak, ej heller fanns en enda butik, som icke hade jungfru Marias, Sankt Britas, Sankt Olofs eller Sankt Henriks bild som en skyddande husgud hängd öfver ingången. Skyltar funnos också af flera slag, hvar och en med sin skyddspatron, men ingen enda med ägarens namn eller andra inskrifter. Sådana skulle ha varit fullkomligt öfverflödiga, ty med undantag af präster och munkar, skulle ingen ha kunnat läsa, långt mindre skrifva dem.

Beata blef så betagen af all denna herrlighet, i synnerhet pärlbanden och honungskrukorna, att hon lät tyglarna hänga och hästen gå hvart han ville. Davids och Birgers kampar funno sig berättigade att följa kamratens exempel, och alla togo sig friheten att själfmyndigt vika in på en gård, där anblicken af sex eller sju andra hästar, samlade kring en bunt hö och några hafrepåsar, tycktes lofva dem rast efter resans mödor.

Icke förr voro våra resande inne på gården, innan David, som först kom till besinning, trodde sig igenkänna en kortväxt och spenslig man med ett illslugt ansikte, hvilken uppmärksamt betraktade honom från en glugg i det gamla huset.

— Låt oss skynda härifrån och uppsöka pilgrimernes härberge, sade han, hastigt vändande åter utåt gatan.

Inkeri hade låtit anvisa dem detta härberge, där såväl klosterfolket, som andäktige vallfärdare brukade taga in, och där hon var släkt med värdinnan i huset.

Beata och Birger dröjde. De föreställde sig att man också i staden kunde söka sig härberge hvar man behagade.

— Kom! — upprepade David ifrigt — jag såg någon där, som tog märke på oss, och det var den värste vi här kunnat möta; det var Kukko, herr Stens spejare. Han har gissat vår kosa och ridit i förväg, för att fånga oss här.

Detta namn var tillräckligt för att skrämma barnen på flykten. Ulfsby, som nyss förekom dem så underbart och förtjusande, ingaf dem nu endast förskräckelse, sedan de så oförmodadt där funnit sin farligaste förföljare. Hvar skulle de nu finna en säker tillflykt? De frågade efter vägen till pilgrimernes härberge; man visade dem till andra ändan af den lilla staden. De drefvo på sina motvilliga hästar och trafvade friskt framåt i den angifna riktningen.

Men nu voro gatorna, som sagdt, mycket trånga, och det fanns ett ganska behöfligt förbud att rida hårdt genom staden. Våra flyktingar hade ingen aning därom, ej heller voro Birger och Beata nog skickliga ryttare för att väja undan mötande föremål, och följden var att de redo öfver än ett, än ett annat, som låg i deras väg.

Här skrek en gumma, hvars mjölkstäfva blifvit kullslagen, där en krukmakare, hvars lerkärl blifvit söndertrampade; slutligen voro de nära att rida omkull en myndig och axelbred person, hvilken i medvetande af någon oantastelig värdighet vandrade trygg framför dem, utan aning om den fara, hvarmed de ridandes oförsiktighet hotade hans ansenliga rygg.

— Hvad nu, edra oförskämda stadsungar, sen I inte upp, när I hafven folk framför er? röt mannen barskt, i det han vände sig om och fann sin vackra blå vadmalsjacka med kyller öfver bröstet och svärd vid sidan bestänkt af gatsmutsen.

— Mäster Gervasius! Mäster Gervasius! utropade David, högeligen glad öfver detta andra oförmodade möte.

— Är det du, din slyngel? utbrast vår gamle bekante, klosterfogden, för hvilken återseendet var förenadt med ett mindre fägnesamt intryck af puffen i ryggen. — Har du intet bättre att göra, än rida som en tok genom Ulfsby gator?

— Var icke ond! bad gossen enträget. För alla helgons skull, mäster, beskydda Ljungars barn, ty där vid början af gatan ser jag herr Stens folk, som kommit hit att förfölja oss!

18. Huru mäster Gervasius kom i fejd med en aflatskrämare och hvad sedan vidare hände.

Mäster Gervasius hade icke förr blifvit varse herr Stens folk, som kom ridande vid andra ändan af gatan i Ulfsby, innan han påskyndade sina steg och lyckades sålunda ledsaga flyktingarne in till »pilgrimernes härberge», där han själf hade sitt vanliga stadskvarter. Ofvanför porten till härberget, hvilket, liksom de flesta öfriga hus i Ulfsby, hade ett högt plank kring gården, prunkade en oformlig, med allehanda bondgrannlåt utsirad helgonbild, som skulle föreställa Sankt Brita och beteckna ställets egenskap af hviloplats för de andäktiga, som färdades från det inre och nordliga landet till Åbo domkyrka eller Nådendals kloster. Men om någon däraf tagit sig anledning att vänta en klosterlik stillhet och tystnad i härberget, så bedrog han sig, ty gården var uppfylld af folk och ett oväsende, som mera liknade ett bullersamt marknadsuppträde, än pilgrimers fredliga hvila på vägen till en vallfartsort.

Midtpå gården stod en liten tjock dominikanermunk, barhufvad, i smutsig kåpa af svart kamlott med rep om lifvet, enligt bruket bland tiggaremunkarne, och utropade en besynnerlig vara, hvilken han höll till salu i en starkt

järnbeslagen kista, placerad på hans frånspända kärra. Att döma af hans brutna tal, var den vördige fadern en utlänning, troligen tysk, men hade lärt sig en rådbråkad svenska och äfven några finska ord, dem han flitigt blandade med flödande latinska termer, för hvilka menige man då hade lika stor, om ej större respekt, än mången nu har för den gamla bibelsvenskan. Han hade dessutom försett sig med tolk, en afsigkommen tysk krämare, Müller, som flitigt hjälpte mannen att prisa sin vara hos den undrande hopen, för hvilken detta slags marknad tycktes vara någonting alldeles nytt.

— *Benedicite, filii, pagani atque barbari, imo barbarissimi, et vos quoque, filiæ et mulieres stupidissimæ!*[1] utropade munken i flytande predikareton, säker uppå att hans latinska okväden skulle, i samma mån som de voro obegripliga, äfven anses för synnerligen uppbyggliga. — Hvem den salighet vill köpe för den lille världslige gold und silfver, kulta und hopea, den skinde sich, *per sanctum Petrum*, köpe *margaritas ex profundo suibus.* Den fader und den mutter skrike *in purgatorio misericordia!*[2] Und den lille Åbo pfenning köpe dem löse; den lille styck silfver frie döde und lefvende, födde und ofödde, gerad ins himmelrike. *Per sanctum Dominicum, Olavum, Ericum, Henricum et in gloriam sanctæ virginis, salvete animas!*[3]

— Han säger — tolkade krämaren i fri öfversättning på finska — att den helige fadern i Rom förbarmar sig öfver sina fromma barn här i norden och skickar

[1] Gud välsigne eder, hednapojkar, barbariske vildar, äfvensom eder, allra dummaste flickor och kvinnfolk!

[2] Köpa åt de sina pärlor ur djupet. Far och mor skrika i skärselden efter förbarmande.

[3] För helgonens skull, frälsen deras själar!

dem salighet för godt köp. Här kunnen I för en ringa penning lösa fader och moder ur skärselden, och det kostar eder endast en liten silfverslant att köpa syndernas förlåtelse för eder alla, döde och lefvande, födde och ofödde, utan att behöfva bikta eder i Åbo och Nådendal, där munkarne skinna och bedraga eder. Men kunna de hjälpa eder? Nej, icke mer än en halt käring kan sko en istadig häst. *Per sanctum Dominicum, Olavum, Ericum, Henricum, Brigittum, Parasitum* och så vidare, och så vidare, *salpeter spradibas!*

— Håll, håll, godt folk! Så sant jag är en ärlig man, ha ni råkat ut för lögnare och bedragare, som råna och plundra er, ja för ulfvar i fårakläder, som skamlöst beljuga våra heliga fäder i Åbo och Nådendal! utbrast härvid med myndig stämma mäster Gervasius, hvilken med lika mycken förundran som vrede åhört detta djärfva skojeri och kände sig af sin till hälften andliga värdighet som klostersyssloman befogad att taga sina förmäns parti. Torde ock hända, att den nitiske fogden, oaktadt han ingalunda var berättigad till den värdighet af mäster eller magister, hvarmed hans underhafvande hedrade honom, uppsnappat tillräcklig kännedom af latinet, för att upptäcka det mindre passande sätt, på hvilket detta språk här begagnades af den oförskämde tiggaremunken och hans värdige stallbroder. Vi lämna därhän, om icke häri tillika blandades en billig förtrytelse öfver den oanständiga konkurrens, hvarmed aflatskrämaren hotade att beröfva klostret en af dess förnämsta inkomstkällor.

Hans kraftiga inpass förfelade emellertid icke sin verkan. Större delen af den församlade mängden hyste en inrotad vördnad för klostret och domkyrkan, hvarför tolkens utfall mot de helige fäderne snarare skadade än befordrade hans sak, och de begynte därför draga sig

undan, ropande att fogden hade rätt och att man borde köra tiggaremunken på porten. Andra åter, för hvilka den katolska kyrkan genom sina missbruk förlorat all verklig aktning, syntes böjde att taga munkens parti, endast för nöjet att se två sådana kyrkliga myndigheter, som fogden och aflatskrämaren, råka i lufven på hvarandra. Hopen delade sig därför, under skrål och oväsen, i tvenne partier; men som de fleste syntes böjde att hålla med mäster Gervasius, lutade fördelen påtagligen åt hans sida, då ett afgörande krafttag af hans oförfärade motståndare förändrade saken och plötsligen vände segern åt romerska sidan.

Den lille munken klef nämligen upp på sin kärra, så att han syntes högt öfver alla, och framdrog med mycken högtidlighet ett stort pergament, behängdt med många sigiller af gult och rödt vax, hvaribland det stora påfliga sigillet hängde öfverst som en fullmåne på firmamentet. Och nu flödade, med hela kraften af en förolämpad hög andelig värdighet, en ström af latin, tyska och svenska, dock mest latin, från den vältalige paterns läppar, hvilket ordflöde tolken genast skyndade att på sitt vis öfversätta, i det han hotade med ingenting mindre än kyrkans bann samt timlig och evig fördömelse alla dem, som vågade betvifla detta ovedersägliga dokument, undertecknadt af den helige fadern med egen hög hand och därför till den grad heligt, att de, efter hans mening, borde kyssa sanden under den kärras hjul, som hade den äran att bära ett så beundransvärdt dokument och en så betydande person, som påfvens utskickade.

— Men här — fortfor tolken, lämpande orden efter sina åhörare — här stån I som kreatur och blängen på solen, under det att själfva himmelens fåglar betyga sin vördnad för den, åt hvilken all makt är gifven att binda

och lösa på jorden. Förstån I det, stupidobexar? *Salibasse farifas!*

Det sista argumentet var skickligt tillgripet så att säga ur luften, emedan just en hop sparfvar, lockade af det på gården utspillda kornet, flaxade kring kärran. Det behöfdes icke mer för att ytterligare stegra det i sig själf oemotståndliga intrycket af ett pergament, underskrifvet af påfven i Rom, hvars makt var en trosartikel, ju längre borta, dess högre hållen. Det är också bekant från reformationens historia, att påfven Leo X, som utsände sina aflatskrämare för att insamla medel till uppförande af Peterskyrkan i Rom, drog däraf mesta inkomsten i de aflägsnare länderna, där denna industri, ännu helt okänd och ny, för en kort tid förbluffade mängden genom sin otroliga djärfhet, men också genom sin ytterliga oförskämdhet drog reformationen efter sig.

Mäster Gervasius fann sig plötsligt öfvergifven af sina anhängare, hvilka nu hoptals strömmade till aflatskrämaren för att kyssa hans händer och fållarna af hans smutsiga kåpa. Som en mild och förlåtande herde tillät munken icke allenast denna frihet, utan några utvalde fingo till och med den afundade lyckan att kyssa ryggsidan af det dyrbara dokumentet, naturligtvis ej utan frikostiga offer till kyrkans bästa, hvilka gåfvor, jämte lösen för aflatsbrefven, föllo skramlande in i en ansenlig och välfylld pung, som den helige mannen bar hängande vid sitt rep om medjan. Handeln tog nu en förvånande fart. Gamla och unga, män och kvinnor skyndade att framleta allt deras mynt, ja många sprungo ut i staden att hämta mera eller låna af andra, för att lösa de sina ur skärselden och köpa sig själfva syndernas förlåtelse på grund af helgonens öfverloppsgärningar. Den ena tryckta lappen efter den andra, innehållande påfvens

absolution på latin samt däröfver en bild af jungfru Maria eller något af kyrkans många helgon, vandrade ur munkens kista ut bland den ständigt växande hopen, som alltmera greps af en oemotståndelig svindel. De som icke hade penningar framdrogo kläder, matvaror, vapen, arbetsredskap och allt som kunde anses hafva något penningevärde till munkens kärra, tiggande med tårar och böner om absolution; ja de som icke ens hade penningars värde täflade om att endast få vidröra de heliga aflatsbrefven. Gamla gummor kröpo på sina knän fram till kärran, för att åtminstone få kyssa den smutsiga marken under dess hjul, och mödrarna framhöllo sina skrikande barn, under böner att den helige faderns sändebud helst måtte göra korstecknet öfver dem. Andra, mindre andäktiga, men icke mindre vidskepliga, slogos om aflatsbrefven, sleto dem i stycken och förvarade bitarna, i den tron att hvarje bit måtte hafva någon undergörande kraft. I ett hörn af gården hade några af herr Flemings knektar slagit sig ned på en bodtrappa och rafflade med tärningar om påfvebrefven, hvilka på detta sätt gingo ur hand i hand som sedlar i våra dagar — hädiska sedlar, hvilka, med ett svagt förbehåll om bättring, lofvade innehafvaren, äfven om han vore den mest förhärdade skurk, ett skuldfritt samvete och himmelens salighet!

David och hans unga följeslagare grepos af samma svindel som alla de öfriga. De framtogo sin lilla reskassa och sökte tränga sig fram, för att, äfven de, blifva delaktige af de undergörande lapparna. Lyckligtvis hade mäster Gervasius, oaktadt den häpnad, med hvilken han kände sig slagen ur brädet af påfvens insegel, ännu en tillräcklig portion af sitt stora tjenstenit i behåll, för att med afund och missnöje betrakta den

djärfve främlingen, som utan försyn tog brödet ur munnen från Nådendals biktfäder. Han såg sig därför om efter reträtt, och därtill hade han flera skäl, ty han märkte snart nog att herr Stens ryttare hade blandat sig i hopen, och som rättvisan i Ulfsby icke just stod på säkrare ben än i det öfriga landet, kunde man icke veta hvad dessa laglöse sällar hade i sinnet mot Ljungars barn.

En oväntad händelse, hvilken den tiden icke var så sällsynt i aflatskrämeriets historia, kom fogden i denna förlägenhet väl till pass. Uppblåst af det omätliga anseende, som det påfliga inseglet hade förskaffat honom, begynte munken med allt större oförskämdhet utprångla sin vara och sålde för godt pris sin förlåtelse, icke blott för de synder man redan begått, utan äfven för dem som man *framdeles ämnade begå.* Knektarne i synnerhet voro särdeles begifne på denna vara, utan tvifvel i hopp om att bönder och vägfarande skulle få mångfaldt betala dem den utgifna köpeskillingen. Frestelsen blef allt starkare. Mäster Gervasius, som kände sitt folk, observerade ej utan hemlig skadefröjd de snikna blickar, hvarmed herr Stens ryttare, hvilka armbågat sig fram till kärran, beständigt sneglade på munkens välfyllda pung. Han bedrog sig icke. En af dessa knektar, känd under namnet Läderlappen (Nahkasiipi), den djärfvaste och förslagnaste i hela bandet näst spejaren Kukko, hade just köpt sig ett aflatsbref för en hel månads tillkommande synder, men då kamraterne, måhända med afsikt, trängdes och knuffades allt hvad de förmådde, låtsade Läderlappen snafva mot kärran, i det han ville gå bort. I fallet grep han i munkens kåpa, drog honom till marken och fubblade med ett så skickligt tag i hans repgördel, att den digra penningepungen råkade af misstag

förflytta sig från munkens sida i Läderlappens egna, ingalunda släpphändta näfvar. Knappt var detta lyckliga byte skedt, innan karlen, vig som en katt, slingrade sig bort mellan kamraternes ben, knuffade åt sidan alla som stodo honom i vägen, sprang på sin väntande häst och var om få sekunder försvunnen från den förbluffade hopens och den skrikande paterns åsyn.

Ett förfärligt oväsen uppstod på gården. Alla rusade om hvarandra, ropande att man skulle fasttaga tjufven, och de som ropade mest voro just herr Stens knektar, i det att de redo de öfriga i vägen och, under sken att förfölja missdådaren, hindrade andra att sätta efter honom. Förgäfves utslungade munken, som såg sig så nesligt beröfvad sitt välfångna byte, kyrkans grufligaste bannstrålar på alla kända språk mot den fräcke röfvaren och hela detta usla och kätterska land; förgäfves blandades i hans förbannelser gummornas tjut, barnens gråt och den tyske krämarens skällsord. Borta var tjufven, borta hela den fromme faderns finska kollekt för Peterskyrkan i Rom, och tillsvidare återstod honom endast hoppet att snart kunna ersätta förlusten med ett nytt förråd af hans utskrikna papperslappar.

Mäster Gervasius fann emellertid rådligt att draga sig ur spelet, fick med någon möda rätt på sina tjenare, drog David, Birger och Beata med sig samt smög i all tysthet till stranden, där en skuta låg färdig att med honom själf och hans samlade uppbörd för klostrets räkning segla till Nådendal.

19. Flyktingarne ankomma till Nådendal.

En vacker lördagsmorgon i slutet af Juli nådens år 1512 inseglade det lilla fartyg, som förde mäster Gervasius och flyktingarne från Myllyranta, lyckligt i Nådendals hamn och lade till vid bryggan, ej långt nedanom klostret. Hade David och hans vänner funnit redan det lilla Ulfsby högeligen beundransvärdt, så väcktes nu deras vördnad i än högre grad af den ståtliga klosterkyrkan samt de många och långa byggnader, somliga af sten, men de flesta af trä, hvilka reste sig på höjden till vänster om kyrkan och utgjorde det egentliga klostret. Enligt brigittinerordens regler bestod klostret af tvenne afdelningar, en för nunnorna med deras abbedissa och den andra för munkarne med deras generalkonfessor. Båda afdelningarna voro likväl i skilda hus, och nunnornas hade det företräde, att det var sammanbyggdt med kyrkan, på det att mässorna kunde hållas alla tider på dygnet i alla årstider.

Till höger från hamnen utbredde sig en liten stad eller köping af betydligt större omfång och välmakt, än senare tiders Nådendal. Där behöfdes härbergen för de många andäktiga, som från alla trakter af Finland brukade vallfärda till klostret, dels för att själfva erhålla

bikt och aflösning, dels för att låta läsa mässor för sina aflidna anhöriga. Mässorna i Nådendal ansågos, såsom ställda under helgonet Sankt Britas synnerliga beskydd — för att ej tala om jungfru Maria och Johannes döparen, hvilka äfven räknades bland klostrets skyddspatroner — vara icke blott präktigare och fullkomligare än i de flesta andra finska kyrkor, utan äfven annars synnerligen heliga och kraftiga. Och dessa många vallfärdare kommo ingalunda tomhändte. Väl nekades aldrig den fattige skriftermål och andra kyrkans välgärningar; tvärtom utdelades många allmosor, särdeles på de dagar som enkom firades till skyddshelgonens ära, nämligen den 24 Juni, den 6 Oktober, de många Mariedagarna och äfven, för släktskapens skull, på Karinsmässan den 2 Augusti, efter svenska helgonet Katarina var helgonet Britas dotter. Men tidens allmänna tro var, att allehanda skänker till kloster och kyrkor voro högeligen förtjenstfulla och tacknämliga för de kära helgonen, eller, sanningen att säga, för deras jordiska ombud; och så förde alla efter råd och lägenhet något med sig. De rike gåfvo gods, gårdar och silfverkannor; de mindre förmögne gåfvo smör, spannmål, pälsverk och andra varor; de som intet annat hade än fromma hjärtan och friska armar infunno sig under skördetiden att arbeta utan dagspenning på klostrets ägor, släpa sten till dess byggnader och rensa ogräs i dess trädgårdar. Af allt detta blef emellertid hela trakten förmögen; krämare och handtverkare nedsatte sig invid klostret, till hvilket de betalade årlig afgift, och drefvo lönande yrken med många varor, ehuru all utrikes handel var Åbo förbehållen.

I likhet med många andra högt uppsatte män, var mäster Gervasius icke likgiltig för det intryck, som all denna herrlighet gjorde på hans unga passagerare. Han

nedlät sig till och med att utpeka för dem de många aflånga klosterbyggnaderna, som alla voro försedda med skorstenar och glasfönster, förklara deras bestämmelse och på förhand beskrifva den högtidliga gudstjenst, till hvilken de skulle blifva vittne i morgon vid Olsmässan. Hvad han icke fann för godt att omtala, det var att klostrets bästa välmaktsdagar allaredan voro till ända, sedan tidehvarfvets tillväxande otro och gudlöshet redan någon tid bortåt gjort gåfvorna glesare och vallfarterna mindre talrika. Där hade dessutom, likasom vid alla märkeliga tidskiften, inträffat en hård stöt, hvilken af mången tyddes som förebud till en förestående undergång, nämligen den stora pesten 1508 om hösten, i hvilken icke mindre än trettiofem bröder och systrar af båda konventerna aflidit. Väl hade moderklostret i Vadstena året därpå skickat sex systrar och sin egen generalkonfessor till Nådendal, för att åter upphjälpa den förödda stiftelsen, och hade tiderna varit som förr, skulle väl allt kunnat bli godt igen. Men så som det nu var, kunde Nådendal aldrig rätt repa sig efter detta förskräckliga slag, och medan klostret ännu i allo behöll det yttre skenet, var mäster Gervasius tillräckligt invigd i alla dess hemligheter, för att icke hafva en tydlig förkänsla af dess börjande förfall.

En förhoppning uppehöll ännu Nådendals sjunkande mod, och det var den nye biskopen i Åbo Arvid Kurck. Klostret hade nämligen legat i långa och häftiga tvister med de föregående biskoparne i Åbo, ty två stora herrar förlikas icke gärna på samma täppa, och Nådendal låg alltför nära Åbo, för att icke göra därvarande domkyrka, kloster och biskop förfång på den andliga marknaden. Ehuru nu Nådendal hade godt ryggstöd i Vadstena och ett icke mindre i Sturarne, som väl torde ha tyckt

att de mäktige bispar i Åbo understundom voro nog självmyndige herrar, så hade vännerne i Sverige på sistone haft händerna fulla med egna bekymmer, hvarför Sankt Britas konvent i Finland nu på en tid kommit till korta mot sin mäktige granne. Men denna andliga fejd tycktes nu blifva bilagd. Biskop Arvid var en klok herre; han förstod något så när hvad tidens klocka var slagen: han torde på långt håll ha vädrat röken af den förestående världsbrand, hvars tändämnen lågo färdiga, när gnistan fem år därefter utgick från Wittenberg. Han insåg kanhända också, att Nådendal med dess ännu stora anseende vore i dessa brydsamma tider bättre att hafva till vän, än till fiende, och klostret, hvars högmod blifvit betydligt kväst af dess senaste ofärd, tycktes å sin sida villigt att ödmjukare foga sig under biskopens spira.

Så ungefär stodo sakerna vid den tid, när mäster Gervasius förde sina flyktingar under klostrets beskydd. Den gode mannen underlät icke att hos dem inskärpa en tillbörlig vördnad för de mäktiga personer, för hvilka de här skulle framställas; huru de borde göra sitt korstecken vid inträdet genom klosterporten, huru de borde knäfalla för abbedissan och bedja om hennes välsignelse, huru de icke skulle glömma att titulera generalkonfessorn vördige fader; huru de borde väl aftorka dammet af sina skor, när de inträdde i förstugan, samt huru David ingalunda skulle snyta sig i klostret på det enkla och naturliga sätt, som han var van att bruka på Myllyranta. Allt detta lofvade barnen noga efterlefva, och så ledsagades de, häpna och nyfikna, af sin beskyddare in uti klostrets stora väntsal.

Här blef till en början deras tålamod satt på prof, emedan fogden lämnade dem för att rapportera

om sin beskickning och gifva gårdsmästaren instruktioner om lossningen af hans skutas laddning. Det väckte deras förundran, att klostertjenarne, som tassade tyst genom rummet, icke tycktes bevärdiga dem med någon uppmärksamhet. Alla som visade sig sågo viktiga och hemlighetsfulla ut. Det stora timglaset i en nisch vid mellersta fönstret rann så tyst och enformigt, sandkorn efter sandkorn, som hade själfva tiden haft lust att stanna i sitt lopp. En gammal tjenande syster kom ut med en korg läkemedel och färsk spenat, som hon skulle föra åt en sjuk i staden, och besvarade barnens ödmjuka hälsning med ett sakta *benedicite.* Två unga klosterpigor aftorkade dammet på fönsterna och hviskade förstulet med hvarandra, liksom hade de någon statshemlighet på sitt samvete. Två bleka och gängliga korgossar af Davids och Birgers ålder väntade, utan att våga yttra ett ord, på sakristanens order för morgondagen. Stundom kom genom rummet ett bud från det sittande kapitlet: då vändes allas ögon häpna ditåt, liksom väntade man någon stor olyckspost. I den stora salen med dess små fönster rådde en skymning på själfva den ljusa sommarmorgonen, och själfva luften skulle ha förekommit barnen kväfvande tung, därest icke ett af fönstren varit öppet mot trädgården, hvars friska fläktar af sommardoft erinrade flyktingarne om den natur af ungdom och hälsa, hvilken de nyss hade öfvergifvit.

Öfver hela klostret hvilade likasom en känsla af betryck och en aning om undergång. David och hans vänner hade, sig ovetande, öfverraskat en lysande och mäktig institution midtunder dess husliga sorger, som borde döljas för världen. Skogsbygdens oerfarna barn förstodo det icke. De funno klostret kvalmigt och

tryckande; de hade knappt inträdt inom dess murar, innan de åter önskade sig ut därifrån.

Ändtligen kom mäster Gervasius med tillsägelse att kapitlet var slutadt och att barnen nu skulle framställas för abbedissan, hvilken blifvit underrättad om deras ankomst och deras begäran om klostrets beskydd. För denna viktiga presentation hade fogden varit nog omtänksam att medföra kam och borste, hvarmed barnen i en hast blefvo tillbörligen uppstufvade, under förmaningar' att ingalunda glömma sina pligtskyldiga vördnadsbetygelser.

Härefter ledsagades de genom en lång, mörk korridor, hvilken med dess många små sidodörrar, som ledde till nunnornas celler, föreföll dem snarare lik ett grifthvalf, än en människoboning. Vid slutet af denna gång öppnades för dem en dörr af större dimensioner, ledande till tvenne någorlunda stora och med en oväntad prakt möblerade rum, hvilka beboddes af den dåvarande mäktiga abbedissan i Nådendal, »jomfru syster Margaretha Jönsdotter», som hon kallas i ett från den tiden förvaradt gammalt pärmebref.

Allt i dessa rum — det tunga, med silfver och elfenben inlagda arbetsbordet; det med träsniderier utsirade nyckelskåpet, som inneslöt klostrets hufvudnycklar; de högkarmade, väldiga stolarna af ek; det massiva silfverkrucifixet med bönpall och broderad dyna därunder för abbedissans enskilda andakt; slutligen äfven de djupa fönsternischerna och de målade rutorna, som insläppte endast en matt och färgad dager i rummet, allt detta var väl beräknadt att göra starkt intryck på de trogna eller otrogna, som hedrades med den sällsynta förmån att erhålla enskild audiens hos ställets andliga herskarinna. Barnen från Myllyranta erforo

en känsla såsom skulle de befinna sig inför den helige fadern i Rom, och det var endast med darrande knän de förmådde efterkomma de noggranna föreskrifter, hvilka deras beskyddare fogden varit så mån om att på förhand inplugga i deras minne.

---

20. Huru David och Ljungars barn presenterades för abbedissan i Nådendal.

Den ädelborna, fromma och apostoliska »jomfru syster Margaretha Jönsdotter», abbedissa i Nådendals brigittinerkloster, finnes icke vidare än till namnet känd i Finlands kyrkohistoria; men om man får tro denna berättelse, var hon vid den tid, som här är i fråga, en ärevördig, finhyllt och ännu ganska vacker matrona mellan fyratio och femtio år, något mera korpulent än man skulle förmodat under hennes många bekymmer; för öfrigt af ett mera godhjärtadt än strängt utseende. Hon hade nyss presiderat i kapitlet och var ännu klädd i det sida hvita doket, som brukades vid sådana högtidliga tillfällen. Öfver hennes bröst hängde ett silfverkors i en fin guldkedja, och klosterreglerna förbjödo henne icke att bära en stor klackring med klostrets signet på hennes ovanligt vackra hand, hvilken hon — kanske med någon ännu icke dödad kvarlefva af den världsliga fåfängan — sades framhålla mer än som just alltid anstod hennes andliga värdighet. Att döma af en viss osäkerhet, nära liknande fruktan, med hvilken hon ofta blickade på en lång och mager man af ett strängt, frånstötande utseende, hvilken nu befann sig vid

hennes sida, hade icke försynen begåfvat henne med den fasta och befallande karakter, som i hårda tider varit af nöden på en så viktig post; och den med trötthet blandade otålighet, hvarmed hon tycktes sköta sina regeringsomsorger, utvisade snarare, att den goda abbedissan gärna skulle ha utbytt sin lysande ställning mot den anspråkslösa rollen af en hederlig prästfru på landet, omgifven af ett halft dussin frodiga barn, en skara bestyrsamma pigor och en välskött ladugård med grisar och kor, hvilka äro lättare att regera, än fromma konventer och bångstyriga prelater.

Den långe munken vid hennes sida var ingen ringare man än generalkonfessorn Sven Thordsson, hvilken för tre år sedan lämnat samma höga befattning i Vadstena, för att återupprätta det till hälften förödda dotterklostret i Nådendal. Denne man, säger vår berättelse, var af det virke, hvaraf katolska kyrkan byggt sina grundpelare. Där var i hela hans hållning någonting järnfast, som ovillkorligen tilltvang sig lydnad och fruktan, och vågade man se rätt in i hans djupa ögon, röjde man elden af ett trosnit, som allt efter omständigheterna kunde värma hans omgifning eller uppflamma till en allt förstörande fanatism. Mot abbedissan iakttog han punktligt den vördnad som tillkom hennes rang; men till och med Davids oerfarna öga upptäckte utan svårighet, att den som styrde och ställde var generalkonfessorn, under det att abbedissan behöll det yttre skenet af en makt, som i verkligheten utöfvades af hennes kraftfullare ämbetsbroder.

Sedan barnen gjort det öfliga knäfallet och mottagit abbedissans välsignelse, vinkade hon med handen åt Birger och Beata att taga plats på karmstolarna, under det att David förblef stående vid dörren. Den stackars

gossens kinder öfverdrogos med rodnad. Han hade nästan hunnit glömma den stora åtskillnaden mellan en fattig mjölnaregosse och de förnäma ättlingarne af landets äldsta adel. Han hade icke väntat att just här blifva påmint därom, och hvad en annan skulle funnit alldeles naturligt, det förödmjukade och kränkte David med hela ömtåligheten af en fjortonårig fåfänga.

— Mina barn — sade abbedissan med godhet — man har sagt mig att gudlösa människor bortfört eder från den boning eder fader utsett åt eder och att I begären klostrets och helgonens beskydd, tills herr Bo Knutsson af Ljungars återvänder från Sverige.

Birger jakade, stammande af förlägenhet.

— Det förvånar mig, fortfor abbedissan, att I icke hellre sökt skydd i eder faders gård, som säges vara väl befästad mot stigmän och där eder styfmoder säkert icke skulle ha underlåtit att bereda eder all trygghet och omvårdnad.

Birger teg. Men Beata, som redan hunnit återhämta en del af sitt goda kurage, svarade oförskräckt:

— Jag vill inte till Ljungars, så länge vår far är borta. Fru Ursula är bara elak mot oss. Fru Ursula är en trollpacka.

— Dåraktiga barn, sade abbedissan, är det så du har lärt dig att hedra den som är dig i moders ställe? Hvad skall din fader säga om en sådan olydnad?

Birger rodnade.

— Jag vet ej om vår styfmor är en häxa, sade han, men det vet jag, att hon hatar oss, att hon låtit fängsla vår trogne Goliath i slottshvalfvet och att hon står i förbund med dem som bortröfvat oss; det kan David intyga.

Abbedissan växlade en förlägen blick med sin rådgifvare, och när hon inhämtat hans bifall, vände hon sig till David med befallning att noga redogöra för hvad som tilldragit sig med de båda barnen och hvilken anledning de kunde äga till så förnärmande misstankar mot sin egen styfmoder.

David redogjorde i korthet för hvad som passerat och dolde icke hvad han trodde sig veta om fru Ursulas medbrottslighet i herr Stens förräderi och anfallet mot byn. Det enda han förteg var den andel, som Ljungars hvita flicka haft i hans äfventyr.

Abbedissan afhörde tigande denna berättelse och inneslöt sig därefter med generalkonfessorn i det inre rummet, för att öfverlägga om det svar man borde gifva på barnens begäran.

— Vördige fader — sade hon bekymrad — eder vishet känner väl huru vådligt det är att i dessa osäkra tider stöta sig med en så mäktig, ehuru gudlös släkt, som herrarne af Ljungars. Och om äfven herr Bo kunde hafva anledning att tacka oss för det beskydd vi lämna hans barn, så skall utan tvifvel fru Ursula fordra dem tillbaka, och jag misstänker mycket att barnens berättelser icke äro utan all grund. Står hon verkligen i förbund med den onde, så skall hon göra allt för att skada oss, och herr Bo, öfver hvilken hon har ett obegränsadt inflytande, skall räkna oss det till last, som borde förvärfva oss hans billiga erkänsla.

Generalkonfessorn smålog föraktligt, i det han yttrade:

— Högvördiga syster vet utan tvifvel, att hela vårt kall är en strid mot den onde, och hans anfäktelser kunna endast förläna vår heliga fru Birgitta en ny ära samt klostret en ny utmärkelse.

— Det är således vördige broders mening att vi böra emottaga barnen?

— Det vill jag icke säga. Helgonen upplyse oss, min syster. Är det deras vilja att en ond släkt förgör hvarandra inbördes, så böra vi icke blanda oss i saken till att förhindra det.

— Alltså menar vördige broder att vi ej böra bifalla till barnens begäran?

— Jag lämnar det fullkomligt åt högvördiga systers vishet, fortfor konfessorn, ej utan elakhet, i det han tycktes finna ett nöje i att leka med sin svaga och rådvilla ämbetssysters förlägenhet.

— Emellertid är uppenbart våld tillfogadt klostrets egendom och underhafvande vid Myllyranta, och som det skett af herr Sten, hvilken ligger i fiendskap med herr Bo, borde vi kanske göra något för att tillförsäkra oss herr Bos hjälp emot våldsverkarne?

— Låt de ogudaktige resa sig upp mot hvarandra och förgöra hvarandra. *Pereant inimici Dei in peccatis suis. Dominus cæcos eos faciet; pervastabunt se invicem.*[1]

— Således böra vi dock villfara barnens önskan och gifva dem skydd?

— Högvördiga fru syster gör som sig synes, men jag kan icke tillstyrka det, svarade den obeveklige rådgifvaren.

— Men för himlens och den välsignade Sancta Birgittas skull, vördige broder, säg mig då rätt fram er mening, det är sista gången jag bönfaller därom, utbrast den stackars abbedissan, på engång bekymrad,

[1] Må Guds ovänner förgås i sina synder. Herren skall slå dem med blindhet; må de förgöra hvarandra inbördes.

förargad och otålig. Hon hade så länge vant sig att tänka med broder Svens ljusare hufvud, att hon nu med billig förtrytelse tyckte sig lämnad af honom i sticket.

Generalkonfessorn rätte ut sig i hela sin längd, bortlade den ton af konstlad ödmjukhet, hvilken han nyss hade antagit, och svarade med låg, skarp och befallande röst:

— Jag har redan ofta sagt eder, syster Margaretha, att Herrens vilja icke går fram genom haltande på båda sidor, såsom I och eder företräderska tillförene brukat, till obotlig skada för vår heliga sak. Än hafven I fallit undan för biskopen, än för de världslige herrarne; än af fruktan, än för snöd vinning; än af maklighet för att slippa den strid, som Herren har pålagt sina heliga. Och nu viljen I på samma sätt hafva den ena herren och den andra herren till eder vän, hvarom det heter: *eum appellamus vere politicum, qui Deum ita colit, ut Diabolum nullo modo offendat.*[1] Men jag säger eder: allt detta är skrymteri, som drager öfver klostret himmelens vrede, förlamar helgonens förböner och stöter oss på alla håll med de världslige. Hafva icke dessa herrar till Ljungars redan i mansåldrar dräpt, förföljt och försmädat Guds heliga, plundrat kyrkans egendom hvar de förmått och samkat öfver sig dessa förfärliga brödrafejder, hvilka drabbat som en himmelens bannstråle från släkte till släkte? Är icke stammodern för denna släkt en vigd nunna, som röfvats ur Roskilde kloster, och hafva icke fördenskull spöken och trolldom i alla tider haft makt öfver denna gudlösa ätt? Och ni tvekar att lämna dem åt fördärfvet! Ni vill till och med söka förbund och vänskap med dessa förbannelsens afkomlingar?

[1] Den kalle vi en rätter världsmänniska, som så dyrkar Gud, att han på intet sätt stöter djäfvulen.

Syster Margaretha, syster Margaretha, akta eder för Sancta Birgitta, att hon icke för alltid tager sin hand ifrån eder! Fördrif dessa styggelsens barn från er tröskel; men vill ni nödvändigt kvarhålla dem, så må det endast vara som en gisslan, hvilken deras fader må återköpa med hela sin egendom och förpliktelsen att för framtiden blifva en kyrkans vasall.

---

21. Hvad som beslöts om flyktingarne samt huru klostret fick ett oförmodadt besök.

Abbedissan kände sig mera uppskrämd än öfvertygad af sin stränge och obeveklige ämbetsbroders anförda skäl, men hon fann likväl för godt att icke uppenbart motsätta sig hans mening, tänkande, efter svaga och obeslutsamma själars vana, att kommer dag, kommer råd. Finland hade blifvit generalkonfessorns oroliga och hersklystna ande för trångt, och fastän han var nog klok att inse den fördel Nådendal kunde draga af ett bättre förhållande till biskopen i Åbo, var han alltför stolt att själf böja sin styfva prelatnacke under denne andlige öfverherre. Broder Sven Thordsson hade därför tillkännagifvit sitt beslut att om få dagar återvända till Vadstena, till icke ringa bekymmer för abbedissan och båda konventerna, munkar och nunnor i Nådendal, som hade den kraftfulle mannen att tacka för mången klok åtgärd till klostrets återupprättelse.

Förgäfves hade de under flera viktiga öfverläggningar sökt förmå honom att kvarstå vid sin befattning som klostrets egentlige styresman; han hade föreburit angelägna värf i Sverige och stod fast vid beslutet. Måhända förstod han ganska väl, att hans afgång ingalunda

skulle bedröfva de fromma bröderne och systrarna så djupt, som de för tillfället läto påskina, och allraminst abbedissan, hvilken kände sig mera förödmjukad än uppbyggd af det välde han tagit sig. På samma gång hon kände sig värnlös och öfvergifven, när hon förlorat detta mäktiga stöd, kunde hon ej dölja en hemlig belåtenhet öfver att blifva sin tuktomästare kvitt, och vid tanken därpå beslöt hon nu att tillsvidare lämna Ljungars barn en tillflykt i klostret.

— Vi skola kvarhålla dem som gisslan, sade hon, och under tiden anföra klagomål hos biskop Arvid öfver den våldsverkan, som föröfvats mot våra underhafvande på Myllyranta.

Jungfru Margaretha visste rätt väl, att hvarje ord om biskopen var ett nålstygn för generalkonfessorn; och med all sin andliga skrud var hon för mycket kvinna för att afsäga sig denna lilla hämnd. Men broder Sven höjde endast på axlarna åt detta knappnålsstygn, som han fann under sin värdighet, och svarade:

— Jag har nu sagt min ringa mening; högvördiga syster gör som hon finner för godt. Herr Sten är en röfvare och en blodhund, som håller med danska partiet och dessutom ligger i fejd med biskopens fränder. Vördiga syster lärer således icke få svårt att locka den som med vill hoppa, och Letto gård torde kanske en vacker dag komma att jämnas med jorden. Men på samma gång har vördiga syster gjort herr Bo dubbelt mäktigare än han varit förut, genom att afhugga det ris, som himmelen själf har lagt vid hans sida. Detta ris är hans broder herr Sten. Jag lyckönskar klostrets besittningar till en god granne.

— Tror då vördige broder att jag ej bör klaga? utbrast abbedissan, ånyo betagen af sin förra rådlöshet.

— Klaga, min syster; ödmjuka eder, späk edert högmod under vår andlige faders lydnad i Åbo! Dessutom hade jag så när glömt, att herr Bo har vid sin sida ett skarpare ris, än en obändig broder; han har en kvinna, sin hustru, det torde kanhända göra tillfyllest. Och nu farväl, min syster; må helgonen upplysa vårt svaga förstånd. Jag går att mottaga fogdens räkenskaper öfver hans senaste uppbörd.

Vid dessa ord aflägsnade sig generalkonfessorn, styf, ståtlig och säker som han var på sin öfverlägsenhet, utan att med en enda blick bevärdiga de väntande barnen i yttre rummet. Abbedissan däremot tilltalade dem med godhet, försäkrade dem om sitt beskydd och gaf befallning att anvisa Birger och Beata en plats vid systrarnas bord, jämte en cell till boningsrum, men David inkvarterades på andra sidan om gården bland klostrets drängar.

Syster Margaretha återvände nu till sitt enskilda rum, där hon med en suck af lättnad aflade den sommartid alltför tryckande ämbetsskruden, påtog en lättare dräkt och gick därpå ned till trädgården, där hon alla dagar hade sina käraste göromål. Där eftersåg hon kålplanteringarna och bärbuskarna, bortplockade maskarna, betraktade med en harmlös glädje de sköna äpple- och körsbärsträden samt tillhöll de tjenande systrarna att väl aftäcka drifbänkarna, rensa persiljan, dillen, mejram och morötterna, medan hon själf med en ljuf känsla af belåtenhet slutligen stannade vid ett par täcka blomsterrabatter, uppfyllda med sköna rosor, tulpaner och nejlikor, dem klostret enkom låtit införskrifva från Nederländerna. I denna fredliga och angenäma sysselsättning öfverraskades hon likväl ganska obehagligt af en bland klostrets tjenare, som varit skickad i något

ärende till Åbo och nu hoppade af sin löddriga häst utanför grinden samt begaf sig direkt till sin herskarinna, hvilken han blef varse i trädgården.

Redan på långt håll ropade han:

— Eders vördighet skulle genast gå upp, biskopen är på väg hit med fyratio tjenare! Jag red förbi dem vid Reso kyrka, och de äro här inom en half timme!

Arma syster Margaretha, hennes lilla fröjd af sina frukter och blommor, den enda jordiska ersättningen för alla hennes mödor och bekymmer, var nu med ens fullkomligt tillintetgjord! Hon kunde med skäl förvånas öfver detta oväntade budskap, ty när det någongång hände att biskopen hedrade klostret med sitt besök, hvilket aldrig skedde utan viktiga skäl och ett talrikt följe, hade både sed och grannlagenhet bjudit att låta ett par tre dagar förut anmäla besöket genom ett enkom utfärdadt ilbud, på det att mottagandet blefve så värdigt, som en gäst af hans rang med skäl kunde påräkna. Antingen ville nu biskop Arvid visa sin myndighet genom att uraktlåta denna formalitet, eller hade han i sinnet att öfverraska klostret med någon oförmodad visitation. Hvilken tydning man än ville gifva ett så plötsligt besök, kunde biskopens uraktlåtenhet ej annat än förnärma det stolta klostret, som härtills, i sin egenskap af brigittinerordens enda representant i Finland och ett filialkonvent under Vadstena, ganska litet varit af honom beroende. Och hvad skulle generalkonfessorn säga härom, han som ansåg sig vara ungefär lika hög herre som biskopen själf? Hvilken lycka, om han nu hade varit sin kos på resa till Sverige, i stället att försätta den stackars abbedissan mellan två eldar, hvilket ofelbart skulle inträffa, om dessa prelater råkade

i delo med hvarandra, såsom man hade all anledning att frukta!

Men nu blef i sanning annat att tänka på, om ej soppa och välling skulle vidbrännas till middagen, såsom alltid säges vara fallet när biskopen tittar i köket. Med en djup suck hastade syster Margaretha att åter påtaga högtidsornaten, i det hon utdelade befallningar åt alla håll, därvid man måste göra henne den rättvisan, att hon vida bättre skötte en god husmoders omsorger, än sitt bekymmersamma andeliga öfverherrskap. Hela klostret råkade i uppståndelse; systrar och tjenarinnor sprungo om hvarandra för att i hast feja och putsa allt hvad de förmådde, under det att munkarne, uppskrämde från den lilla hvila de tagit sig efter kapitlet på den heta sommardagen, med ängslig ifver skyndade att iordningställa sina mässskjortor, vädra cellerna, damma klosterbiblioteket och köra på porten de djäknar och patienter, hvilka som vanligt infunnit sig, de förra för andelig spis, de senare för kroppslig läkedom. Generalkonfessorn var den ende, på hvilken den stora nyheten icke tycktes göra synnerligt intryck. Han fortfor att uppsätta ett bref, som han nyss påbörjat till Vadstena, men utfärdade därvid, liksom i förbigående, några korta, bestämda föreskrifter, beräknade på att framställa hans område i den fördelaktigaste dager och undanstöka allt som icke borde visas för obehöriga blickar.

Bland de mest bestyrsamma voro mäster Gervasius och hans olycklige gårdsmästare, hvilken ropades från tjugu håll på en gång. Han skulle göra stallet i ordning för hästarna, skaffa färsk fisk och villebråd till middagen, putsa gården, strö porten och gatan med löf, huta åt drängarne, som aldrig ville bli färdiga, upphämta öl från

klosterkällaren, hålla polis öfver alla nyfikne, som hitlockades från hela staden för att åse gästernes ankomst, jämte hundrade andra bestyr, som gjorde den stackars karlen yr i hufvudet. Fogden svettades och pustade, fick snubbor af sina förmän och delade rundligen med sig åt sina underhafvande. Hans förlägenhet ökades, när tillsägelse kom att utskicka en pålitlig person som utkik åt Resosidan, för att ytterligare rapportera biskopens annalkande. Alla tjenare voro upptagne af tillrustningarna, och ingen fanns för ögonblicket till hands, då fogden upptäckte David, som stod sysslolös och gapande vid trappan till drängstugan.

— David, min raska pojke, tag bläsen, som de slynglarne lämnat bunden vid brunnen, och rid genast utåt vägen till Åbo. Vänta ett stycke utanför staden, och så snart du ser dammet af bispens hästar på landsvägen, så rid för brinnkära lifvet, pojke, att vi må ha processionen i ordning, annars är jag en olycklig människa! utropade fogden, i det han aftorkade svetten från sin solbrända panna. — Vänta litet, tillade han; säg åt karlarne, som spränga sten därborta vid hamnberget, att de akta sig att skjuta, när hans helighet rider förbi; de åsnorna fråga icke efter folks ögon och öron, om än Sankt Brita i egen person rede förbi dem på vägen.

David lät icke säga sig detta två gånger. I ett huj var han på hästryggen och galopperade, så fort den välfödda klosterkampen fick benen i rörelse, framåt det anvista hållet, där han snart hade Nådendals lilla gulmålade tullport, med helgonet Britas bild på öfversta bågen, bakom sig.

Han hade likväl ej hunnit långt, innan han redan såg det ståtliga tåget af omkring fyratio hästar, som

ilbudet förkunnat, i smått traf komma ridande framåt vägen till staden. Främst redo två präktige och välbeväpnade tjenare, för att efter vedertagen sed undersöka om vägen var fri. Efter dem följde på sin sediga passgångare biskopen själf, klädd i en enkel mörk reskåpa af ylle öfver den prästerliga skruden och en låg, pälsbrämad hatt eller hufva, som på dylika färder ersatte den betydelsefulla, men obekväma biskopsmössan. Vid hans sida, till höger och vänster, redo två hans förnämsta kaniker i samma dräkt som han själf och tätt efter honom en fullt rustad riddare med uppslaget visir, hvars tyngre vapen, skölden och lansen, buros af en väpnare i hans följe. Efter dem följde ett antal både andlige och världslige tjenare, alla till häst, bland hvilka tolf eller femton likaledes voro fullt beväpnade och antingen utgjorde ett slags lifvakt, eller, hvad som var troligare, hörde till riddarens enskilda följe.

Innan David i första nyfikenheten hann efterkomma fogdens befallning att genast kasta om och återvända med bud till klostret, tilldrog sig en oväntad händelse, hvilken kom honom att alldeles glömma sitt viktiga uppdrag.

Vid tiden för denna berättelse brukades redan krutet allmänt till bergsprängning, och hvad fogden befarat, inträffade verkligen, innan David hann förekomma det. Sprängarne vid hamnberget företogo sig nämligen, i sin vårdslöshet och fullkomliga okunnighet om de höge gästernes grannskap, att affyra sina skott, innan de begåfvo sig till middagsmåltiden. Emedan detta skedde helt nära vid vägen, hände icke allenast att stenskärfvorna flögo kring ryttarnes hufvuden, utan äfven deras hästar stegrade sig och några bland dem

gingo durch. Deras skenande försatte äfven de sedigaste gångarne i oro. Biskop Arvid, som annars var en god ryttare, lät denna gång öfverraska sig midtunder ett samtal med sin närmaste granne, tyglarna halkade ur hans hand, och hästen satte af på ett sätt, som syntes ganska vådeligt för biskopsstolens i Åbo nuvarande innehafvare.

22. Huru biskop Arvid Kurck anlände till Nådendals kloster och råkade i delo med dess generalkonfessor.

De frodiga och välskötta klosterägorna behöfde många grindar och gärden till sitt beskydd. Det var vid en af dessa grindar David blef varse biskopen och hans följeslagare komma i sporrstreck på skenande hästar i ett ganska förvirradt tillstånd fram emot staden.

En hurtig pojke vet hvad han har att göra. David hoppade till marken, stängde grinden och motade främsta hästen, hvilken bar ingen ringare person än biskopen själf. Det skrämda djuret skyggade åt sidan och visade god lust att flöja öfver gärdet; men nästa ögonblick hade David gripit i den hängande tygeln och hejdat hästen, som med spetsade öron och uppspända näsborrar lystrade till det fortsatta dånet af bergsprängarnes skott.

— *Te Deum laudamus!* utbrast biskop Arvid, sedan han återhämtat sig från den första häpenheten. — I sanning, *mi fili,* det är Sancta Birgitta som skickat dig, ty din andlige öfverherde skulle utan ditt raska tag

ha gjort ett ganska bedröfligt intåg i Nådendal. Men hur är det fatt med eder, *domine Henrice?* Jag tviflar mycket på att någon af oss skulle numera segra i ett tornerspel eller vinna priset vid en ringränning.

De sista orden yttrades till domprosten i Åbo, mäster Henrik Wenne, en gammal kyrkans tjenare, som befann sig i en ännu bedröfligare ställning än biskopen själf, i det att han låg framstupa, hållande sig fast vid hästens hals, medan hans trinda lekamen vaggade som en ullsäck än åt den ena, än åt den andra sidan. Ur stånd att svara, vinkade han sin närmaste man och underlydande, ärkedjäknen i Åbo mäster Paul, som höll sig betydligt tapprare och i sin tur vinkade några af kyrkobetjeningen till hjälp, hvarpå den vördige prosten lyftades försiktigt af hästryggen och ställdes på egna fötter. Icke förr kände dock mäster Henrik fast mark under sig, innan han begynte på egen hand lunka framåt staden det fortaste han förmådde.

— Hvarthän så skyndsamt, vördige broder? ropade biskopen efter honom.

Men mäster Henrik fortfor att stiga på, i det han mumlade:

— *Conquassabunt terram sub pedibus nostris,* de skola skaka marken under våra fötter.

Oaktadt sin stora lärdom och sin höga rang, som aktades jämlik med tyska riksfurstar, hade mäster Henrik i färskt minne den icke längesedan timade Viborgska smällen och var fullkomligt öfvertygad om att det dån han nu hörde var ett verk af onda trollkonster, måhända rent af ett försåt, anställdt mot honom af klosterbröderne i Nådendal, särdeles generalkonfessorn Sven Thordsson, till hvilken Åbo domkapitel icke stått i det allrabästa förhållande.

— *Siste, quæso, et moderare passum, donec sequamur*[1], fortfor biskopen, mera road än misslynt öfver denna ovanliga insubordination, medan domprosten trafvade på, så att svetten lackade, ända tilldess han ansåg sig vara utom skotthåll.

Då stannade mäster Henrik vid stadsporten och såg sig om. Hela tåget följde honom på något afstånd till fots. Biskop Arvid hade nämligen funnit rådligast att promenera den korta återstående vägen, och då han gick till fots, tillät icke etiketten någon af hans följeslagare att sitta till häst. Den enda som icke ansåg sig bunden af sådana betänkligheter, var David, hvilken ändtligen påminde sig sitt egentliga uppdrag och nu sökte godtgöra sin försummelse med att rida en genväg öfver gärden och ängar, för att i tid rapportera om gästernes ankomst.

I självfva verket var denna omsorg tämligen öfverflödig, ty Nådendals befolkning var redan på fötterna och skockade sig vid stadsporten i den mest vördnadsfulla förbidan. Med andan i halsgropen infunno sig äfven några munkar, för att mottaga biskopen vid gränsen af deras område; men generalkonfessorn hade, i fullt medvetande af sin betydenhet, stannat vid klosterporten, fast besluten att icke genom ett steg mer än han ansåg oundgängligen nödigt ödmjuka sig inför sin och den finska kyrkans öfverherde.

Dock när biskop Arvid, ståtelig som han var, ej mindre genom Kurckesläktens ärfda förnäma hållning, än i den biskopliga skruden, sedan han nu aflagt reskappan och påtagit sin höga förgyllda mitra, när biskopen, säga vi, inträdde genom porten, till fots som han var, föllo

[1] Stanna, jag ber, och minska farten, tilldess vi följa.

alla de hundrade åskådarne självmant på knä och fram trädde Nådendals borgmästare för att, likaledes knäböjande och till tecken af sin underdånighet, framräcka åt biskopen stadens nycklar. Det godsinta löje, som spelade så nyss kring den höge prelatens läppar, hade nu lämnat rum för en hållning full af värdighet och majestät. Det var en kyrkans furste, som hälsade nådigt sitt trogna folk, och när han långsamt framgick, utdelande välsignelser åt höger och vänster, kände enhvar, att han representerade en makt, för hvilken kejsare och konungar i mer än ett årtusende hade fallit till fota. Självfva den nyss så klenmodige domprosten Henrik lyftade, i återskenet af denna glans, sitt gråa hufvud betydligt högre; mäster Paul sökte att i möjligaste mått efterapa sin förmans gravitetiska steg, och den ringaste af betjeningen blickade på de ödmjuke Nådendalsboarne med ungefär samma min, som kolossen på Rhodus såg ned på fiskarebåtarna under sina fötter.

Biskopen hade ganska väl observerat generalkonfessorns frånvaro vid hans första inträde, men han lät icke förmärka det. Ju närmare han nalkades klostret, desto högtidligare blef emottagandet, tack vare fogdens outtröttliga nit. Unga flickor strödde gröna björkkvistar och rosor från klosterträdgården i biskopens väg. Klockorna i kyrkan begynte ringa. Abbedissan, i spetsen för sina nunnor, mötte hans högvördighet ett stycke utanför klostret, uppstämmande psalmen *Benedictus ille.* Så långt hade man fått allt i berömlig ordning. Men de som nogare gåfvo akt på den höge gästen märkte måhända att där låg ett moln öfver hans ädla panna. Abbedissan underlät sedan aldrig, när hon omtalade denna viktiga tilldragelse i hennes lefnad, att beskrifva sin häpnad, då gatan befanns så illa sopad, att den

högvördige gästen steg med ena foten i något som korna efterlämnat, och sin blygsel öfver klostrets bristfälliga polis, när tvenne hvitluggiga pojkar befunnos ha klifvit upp i ett pilträd vid gatan och luggades i uppenbar fejd om bästa platsen, medan biskopen tågade fram.

Mera klarsynte betraktare skulle likväl med lätthet ha observerat, att biskopen fäste en ganska ringa vikt vid dessa i abbedissans tycke så bekymmersamma omständigheter. Hans blickar sökte någon som icke fanns i processionen, och denne någon var klostrets manliga öfverhufvud, generalkonfessorn Sven Thordsson.

Denne myndige herre väntade med sina flesta munkar vid klosterporten och gjorde för egen del nätt och jämt den skyldiga reverens, som ordensreglerna föreskrefvo. Munkarne uppstämde *In gloriam*.

Biskopen besvarade denna hälsning, likasom alla de föregående, med en välsignelse och inträdde i klostret. Det var länsherren som trädde in i sina vasallers boning.

Man bjöd honom den vanliga välkomstbägaren, vin och vatten. Han sköt den ifrån sig. Oaktadt de längtande blickar hans följeslagare kastade åt det håll, där de förmodade klostrets kök och matsal vara belägna, lät biskopen genast föra sig till kyrkan, som blifvit prydd med löf och blommor så godt man i hastighet kunnat åstadkomma. Folket strömmade in, och generalkonfessorn var tvungen att läsa mässan.

Efter dess slut hörde till ordningen att han frambar vigvattenskärlet till biskopen, som läste välsignelsen däröfver, hvarefter generalkonfessorn ytterligare var tvungen att bestänka de närvarande och bland dem biskopens hela följe, med vigvattnet. Pater Sven Thordsson hade all möda att dölja den oheliga vrede, som jäste inom honom.

När denna högtidlighet var förbi, fördes biskopen till det bästa rummet i munkarnes afdelning, och här fordrade åter etiketten, att hans närmaste man på stället, således åter generalkonfessorn, skulle räcka honom handfat och tvättkanna af silfver. Äfven denna förödmjukande skyldighet nödgades den trotsige prelaten underkasta sig. En kardinal höll påfvens stigbygel; en furstbiskop höll kardinalens; en klosterföreståndare måste visa sin biskop lika underdåniga bevis på ödmjukhet och fordrade detsamma af sina underlydande. Sådan var den noga utstakade hierarkiska rangordningen: ovillkorlig lydnad och undergifvenhet, trappsteg för trappsteg, ända upp till Sankt Petri tron.

Men vare sig nu att raseriet kokade öfver i Sven Thordssons bröst, eller att han med beräkning sökte ett tillfälle att visa sin förman sidvördnad, alltnog, han betedde sig därvid så oskickligt, att han spillde en god del af tvättkannans innehåll öfver biskopens fötter.

Biskop Arvid sade lugnt på latin:

— Min son, tag handklädet och torka af Våra skor!

Detta var mer än generalkonfessorn förmådde smälta, helst kanikerne från Åbo voro tillstädes i rummet. Han krökte icke en hårsmån sin styfva nacke för att efterkomma befallningen. Han vinkade endast en i den yttre korridoren stående munk och sade till honom:

— Broder Martine, aftorka den högvördige faderns skor!

Biskop Arvid lät tillsluta dörren och fortfor, utan minsta tecken till öfverraskning eller vrede, allt på latin:

— Min son, den heliga kyrkan lär oss att ödmjuka vårt världsliga högmod och två själfva tiggarnes fötter. Vi bedja dig, gör din pligt!

Sven Thordsson var dock icke den man som bragtes ur fattningen af denna lugna värdighet. Han rörde sig icke ur stället och svarade, med ett påkostande sken af yttre vördnad:

— Jag nekar icke att uppfylla min pligt mot dem som vederbör. Men eders vördighet är icke min förman; jag är en ovärdig tjenare inför Gud, Sancta Birgitta, hans nåde *ärkebiskopen* och vår fromma moder abbedissan i Vadstena.

— Hvad, min son? återtog biskopen. Hafva Vi icke åt din omsorg anförtrott styrelsen öfver detta brödernes konvent i Vårt kloster Nådendal?

— Jag har emottagit denna befattning såsom *curam gerens* och på behagelig tid, genmälde pater Sven. Eders vördighet är icke okunnig om klostrets belägenhet, när jag mottog styrelsen; men sedan nu allt är bättre vordet, har jag i dag inför brödernes och systrarnas konvent tillkännagifvit min afsikt att med första lägenhet återvända till Vadstena.

— Vi skola taga denna din underdåniga ansökan under Vårt mogna bepröfvande, svarade biskopen. Vi äro, som du säger, icke okunnige om de bekymmer, hvarmed det behagat den Högste att hemsöka edert konvent under 1509 års farsot; men desto okunnigare äro Vi om dess nuvarande ställning och din förvaltning, min son. Vi äro ock hitkomne, *propter visitationem,* i ändamål att personligen öfvertyga Oss om ditt nit och din samvetsgrannhet; men Vi bekänne att det sätt, på hvilket du emottagit Oss, icke varit alldeles förenligt med den lydnad du är Oss skyldig i egenskap af din kyrklige öfverherre, *dum hic moraris sub tegmine nostro.*[1]

— Hans nåde ärkebiskopen ... började pater Sven.

[1] Så länge du dröjer här under vårt tak.

— Vår högvördige broder i Upsala skall af Oss åtnjuta all den ära honom tillkommer, svarade biskop Arvid med höghet. — Men så länge den finska kyrkans område är af den helige fadern i Rom Oss ovärdige tjenare anförtrodt att vårda och skydda, skole Vi ock där i hans stad och ställe råda öfver vår kyrkas tjenare; och jag frågar dig ännu engång, min son, om du vill uppfylla din pligt.

Generalkonfessorn rodnade och bleknade. Han visste utan tvifvel att biskop Arvid var personligen känd och väl anskrifven i Rom samt därifrån kunde, i trots af ärkebiskopens och abbedissans beskydd, utverka hans afsättning, om han drefve saken för långt. Han fann därför rådligast att efterkomma befallningen, och, för syns skull, aftorka med handklädet biskopens skor.

— *Do tibi absolutionem*[1], sade biskopen, i det han utsträckte sina händer öfver den knäböjande. — Gack i frid; du äger att försona din olydnad med tre dagars fasta.

[1] Jag gifver dig aflösning.

23. Om visitationen i Nådendal samt om riddaren Lydik Claesson och det uppdrag han erhöll af biskop Arvid Kurck.

Det är skada, att så många diarier, hushållsböcker och andra viktiga dokumenter från Nådendals kloster gått förlorade i efterkommande tiders oblida öden. Annars hade möjligen fornforskaren där kunnat finna materialer till en fullständig afhandling om den tarfliga husmanskost, som abbedissan i Nådendal Margaretha Jönsdotter lät på densamma märkvärdiga dagen anrätta för biskop Arvid Kurck samt hans vördige, välborne, äreborne, välförståndige och manhaftige följeslagare. Troligen saknades icke hvarken feta kalfvar, lamm och kycklingar af klostrets egna uppfödingar, eller elgstek från närmaste skog, eller laxar och flundror från klostrets indräktiga fiskevatten, eller allehanda läckra grönsaker från trädgården, eller honung från dess bistockar, eller rara kryddor från Åbo, hvaribland sockret var en bland de raraste, emedan man finner att ännu den tiden ett eller par skålpund ansågos vara en stor lyx vid högtidliga tillfällen. Det är äfven sannolikt, att utom det kraftiga hembryggda ölet äfven ett eller annat

fat spanskt och rhenskt vin i klosterkällaren lättades på sitt innehåll; ej heller förbjödo ordensreglerna att någongång, vid så viktiga tillfällen, servera mat och vin i de många till klostret förärade silfverkärlen, ehuru bröder och systrar i hvardagslag hade för regel att serveras vid hvarderas gemensamma bord med tennfat, tennskedar och krukmakaregods. Kort sagdt, ehuru själfva förtalet icke kunnat påbörda det fromma klostret i Nådendal ett opassande öfverflöd i bredd med andra kloster, där kök och källare ansågos minst lika viktiga som sakristian, så kunna vi, i betraktande af dess välförsedda visthus och bekanta gästfrihet, icke förmoda annat, än att biskop Arvid och hans folk blefvo den dagen undfägnade på ett sätt, som icke månget slott, och bestämdt intet annat kloster i Finland, den tiden kunnat efterlikna.

För att säga sanningen, var också den fromma syster Margaretha i sitt rätta element, när hon fick plantera morötter, afreda en sås eller vispa ett dussin äggulor i grädde och hvetemjöl. Biskopen spisade i brödernes konvent, och hon fick således hafva sin hand med i alla sysslor. Hon kände sig midti sina bestyr rätt innerligen väl till mods; hon öfverträffade sig själf, hon frambragte mästerverk. Ack, om ett vänligt öde hade tillåtit henne att blifva den flinka hushållerska, hvartill naturen ämnat henne, så hade väl föga hennes namn gått till eftervärlden, men hennes lif hade förflutit som en stilla porlande sås, i stället att nu ofta och illa vidbrännas af tidens sprakved.

Efter middagen blef visitation, som räckte ända till kvällen. Biskop Arvid var en sträng herre, hvilken med outtrötteligt nit höll räfst öfver alla missbruk som inritat sig under hans företrädare. Han skulle hafva

reda på allt, från kyrkan och biblioteket ända till munkcellerna, uppbördsböckerna och restlängderna. Hans kaniker underläto icke heller att noga nagelfara med allt som kunde läggas klosterstyrelsen till last. Men hade de beredt sig att finna en stor oreda och dålig förvaltning, så bedrogo de sig. På generalkonfessorn Sven Thordsson fingo de ingen klick. Att klostrets inkomster de senare åren förminskats, var en naturlig följd af den onda tiden; att några af helgonabilderna spruckit af ålder, kunde ej läggas styrelsen till last; att målningen på biktstolarna var sliten, bevisade endast ett flitigt begagnande. Allt annat — bönrummet, klockverket, sjukrummet, klosterskolan med mera sådant — var punktligt såsom det skulle vara. Fader Sven hade varit en svår custos för både munkar och nunnor.

Det som mest vann biskopens bifall, ja nästan hans afund, var klosterbiblioteket. Åbo domkyrka hade nyss vid danskarnes plundring förlorat största delen af sina böcker, utom dem som förvarades på Kuustö borg. Nådendal hade lyckats bevara och hvarje år öka sitt bokförråd, som måhända utgjorde sextio eller sjuttio band, hvilket för den tiden var oerhördt mycket i Finland. Där funnos vid kyrkofädernes sida äfven svenska böcker: helgonet Katarinas lefverne, Makkabeernas böcker, Judiths, Esters och Ruths bok, Lucidarius, Tyndalus, Sancta Justina och trollkarlen Cyprianus med flera nöjsamma och vidunderliga legender, allesamman öfversatta och handskrifna i Nådendal af den lärde och flitige brodern Johannes Budde. Äfven i Finland stod litteraturens första vagga i klostercellerna.

Det såg redan ut som skulle visitationen aflöpa oväntadt fredligt, då biskopen fann i diarium en färsk

anteckning om det våld, som blifvit föröfvadt mot klostrets underhafvande i Myllyranta by.

— Hvad vill det säga? utropade han med rynkad panna. — Gårdar brännas, egendom plundras, barn bortröfvas; och ingen klagan spörjes därom hvarken hos andlig eller världslig öfverhet?

Generalkonfessorn berättade händelsen enligt fogdens rapport och underlät icke att skildra båda herrarne af Ljungars, herr Bo liksom herr Sten, såsom kyrkans och klostrets afsvurne fiender.

Biskopens vrede flammade upp. Som kyrkans styresman var han angelägen att tukta hvarje ingrepp i dess rätt; såsom medlem af Kurckesläkten kunde han ej glömma det gamla grollet emellan hans ätt och Ljungars. Ett ögonblick syntes han böjd att hänskjuta saken till Josef Pedersson, herre till Djula och fogde på Åbo slott. Men i denna oroliga tid var föga hjälp att förvänta därifrån.

— Kalla hit min frände, riddaren Lydik Claesson Djekne, sade han efter något betänkande.

Denne unge herre, densamme som åtföljt biskopen på hans färd till Nådendal, hade efter middagen fördrifvit tiden med en promenad kring staden. Men när detta blef honom för enformigt, hade han fallit på det orådet att kasta sig på en gräsbänk i trädgården och sjunga rätt världsliga visor med ackompanjemang af en luta, som hans svenner medförde bland packningen. Det är icke antecknadt hvad nunnorna sade om detta ofog, men som det skedde rätt under deras små cellfönster och riddaren var en ung, sirlig och gladlynt herre, hvars blå ögon och tvärklippta blonda hår togo sig förträffligt ut under den bruna sammetsbaretten, medan en ljusblå kappa af fint flandriskt kläde, fodrad med gult siden,

fläktade behagsjukt för vinden omkring hans smidiga gestalt, så kunde man nästan befara, att hans visor icke voro alldeles likgiltiga för de yngre bland invånarinnorna i detta fromma hus. Själf tycktes han befara någonting dylikt, ty man såg honom ofta och förstulet titta upp emot ett af fönsterna, och såg man rätt noga, så upptäckte man bakom gallret en flik af ett hvitt huckle eller dok och under doket skymten af ett par klara bruna ögon, som tycktes fördjupade i läsning af en bok, men hvad de läste vet ingen. Lyckligtvis — eller olyckligtvis — var abbedissan nu så upptagen af världsliga bestyr, och de gamla systrarna voro så nyfikna att få veta huru visitationen aflopp, att den unga, förnäma och vackra novisen jungfru Ingeborg Bitze tämligen ostörd fick lyssna på den sysslolöse riddarens ömma strängaspel nere i trädgården.

Riddar Lydik hade just begynt den täcka visan om »Isa lilla mö», när budet kom att kalla honom till biskopen i konventet. Med en suck nedlade han lutan på gräsbänken, tryckte handen emot sitt hjärta, till tecken att det var såradt af de bruna ögon som blickade genom gallret, och åtlydde befallningen.

Biskop Arvid hade emellertid låtit inkalla Ljungars barn och med största noggrannhet efterfrågat alla omständigheter vid deras bortröfvande. Med mycken försiktighet gjorde han sig underrättad om den andel fru Ursula tycktes hafva i detta äfventyr. Hans panna mulnade, han växlade med sina kaniker några ord på latin och lät därpå tillförsäkra barnen sitt och klostrets fullkomliga beskydd intill herr Bos återkomst.

Birger och Beata bortsändes, fulle af häpnad öfver det förhör en så öfvermåttan mäktig herre låtit dem undergå.

Biskopen tog nu till ordet och sade:

— Mina bröder, denna sak är både för världslig och andlig ordning af största vikt. I veten alla, huru rättvisans skipande här i landet, Gudi klagadt, har råkat i stort förfall under dessa bedröfliga tider och huru somlige herrar på landsbygden fara fram som hedningar utan lag och rätt, än mot hvarandra, än mot fattige bönder och allmoge, hvar det dem lyster. Å andra sidan förnimmes ock att djäfvulen dessa tider fört mycken trolldom och otyg i landet, svaga själar till fall och de fromma till stor vedermöda. Vår käre och högaktade broder riksföreståndaren herr Sten har ringa makt att hjälpa denna aflägsna landsändan emot dess yttre fiender, hvad sedan mot inre, och höfdingar och fogdar nödgas se genom fingren med hvad de icke gitta bestraffa. Därför vilja Vi, i kraft af Vårt apostoliska ämbete, taga Oss detta fattiga landet an och rensa det från illgärdsmän och trolldom, såvidt Vi förmå, därtill Gud och hans helgon hjälpe Oss nådeligen. Början hafve Vi gjort med Didrik Hansson i våras, för det roffande han tillåtit sig uti Raumo stad: nu skole Vi med Guds makt näpsa de rånare på Letto och de mörksens andar på Ljungars. Vår frände Lydik tager i morgon efter mässan femton svenner i följe; rider därpå till Letto gård och uppslår på porten Vår stämning till herr Sten Knutsson att inom nio dagar personligen infinna sig i Åbo, till att svara för det öfvervåld hans folk föröfvat mot kyrkans underhafvande i Myllyranta by. Hvad angår barnen, vilja Vi tillsvidare invänta herr Bos hemkomst. Men I, vördige broder och mäster Paule, riden nu med herr Lydik och följen honom från Letto till Ljungars, där I fordren inträde i Guds och den heliga kyrkans namn, samt granneligen spörjen hvad sak där månde vara med fru Ursula

och hennes konster, hvarom I sedan ägen till Oss inberätta. Och skulle, det Gud förbjude, något våld eder vederfaras eller i öfrigt sådant förakt visas eder och edert budskap, som anses lända vår heliga kyrkas myndighet till men eller förfång, gifva Vi eder på förhand absolution för hvad därvid hända må; hvilket allt Vi vilja med Vårt biskopliga bref och insegel eder vidare hålla tillhanda. Gudi befalladt. — Och nu, vördige broder Sveno, låt ringa till vespern.

Biskop Arvid utdelade dessa befallningar med en furstes värdighet, såsom han ock på denna tid var Finlands verklige furste och herre. Hvarje gång konungamakten i Sverige var stark, drog den tyglarna åt sig och sökte med alla medel få bukt på kyrkans mäktige furstar i Åbo. Men var denna makt bruten och svag, såsom nu, då landet icke erkände sin danske konung och den unge riksföreståndaren nödgades vara så ytterst mån om kyrkans vänskap och understöd, då togo Åbo biskopar själfva tygeln, och biskop Arvid var en klok och tilltagsen herre, han visste hvad honom tillkom i sådana tider. Där fanns icke heller någon som vågade knystra mot hans befallningar. Han satt där hög, rak och förnäm, i sin ålders och myndighets bästa kraft, knappt femtio år gammal, ståtelig till gestalt, ståtelig i sin skrud, fullt medveten af sin obegränsade myndighet och sitt herravälde öfver allt folk. Han var katolicismens sista aftonglans i detta nordliga land och en af dess mest ärorika kämpar; en lysande stjärna, som engång skulle nedgå i hafvets djup, men som genom tidernas skymning kastat sitt sken ända till de aflägsna släkten, för hvilka hans makt och hans lära blifvit endast en gammal saga.

24. Om de fördolda ting, som kunde under natten tilldraga sig i ett kloster, samt huru mäster Gervasius förekom en vådelig upptäckt.

Vespern var slutad, aftonmåltiden intagen, och så småningom tystnade stojet af de många gästerne i Nådendals kloster. Sommarnatten kom sent, men kom dock slutligen med sin lätta skymning öfver de långa, folkfyllda byggnaderna, det ärevördiga templet och de lummiga ekarna i klosterträdgården. Den lilla staden låg försänkt i en djup sömn. En sakta dyning plaskade mot den nära stranden; en svag strimma af försvinnande aftonglans blänkte på afstånd öfver den dunkla fjärden. Blott i ett enda fönster syntes, stilla och högtidlig, en svag ljusstråle: det var den eviga lampan, som natt och dag brann framför Guds moders bild i koret af klosterkyrkan.

Så alldeles öde var det icke i en af klostrets sidoflyglar, ty där hade tre goda bröder, mäster Gervasius, sakristanen broder Marcus och biskopens hofmästare Cleophas Gerde, i största tysthet slagit sig ned att förljufva dagens mödor vid ett välförsedt bord med kall mat, kryddad med ett insmuggladt krus af den berömda kyrsedranken. Dessa ordningens väktare vågade

icke tända ljus, af billig fruktan att synas föregå sina underhafvande med ett mindre prisvärdt föredöme. De sutto därför nästan i mörker, men det hindrade icke deras vana händer att finna kruset, eller deras talföra tungor att utbreda sig öfver dagens händelser. Personer i deras ställning äro vanligen väl invigde i sina förmäns hemligheter, och skulle vårt sekels långa öron ha räckt tillbaka ända till detta hemlighetsfulla triumvirat, så är det mycket möjligt att vi erfarit betydligt mer än vi nu veta om både biskops- och klosterkrönikan från början af femtonhundratalet.

Hofmästaren underlät icke att med hela en mans vikt, som känner de storas rådslag på sina fem fingrar, upplysa sina vänner om rätta orsaken till biskopens plötsliga besök, hvilken var ingen annan än den, att riksföreståndaren herr Sten väntades öfver till Åbo i nästa September, då han ville personligen rådpläga med biskop Arvid om rikets och Finlands försvar mot danskar och ryssar. Biskopen var därför icke blott angelägen om att vara betjenad af pålitligt folk öfverallt i landet, utan han ville därjämte öfvertyga sig om klostrets förmögenhet, i händelse kyrkan vore tvungen att underkasta sig en krigsgärd i den stora penningenöden.

— Och därför — fortfor Cleophas Gerde, hvilken alltid brukade finna en smula latin i bottnen af kruset — därför fram med fyrkarna, *Gervasi! Tibi frater! Bonum potum, bonam sitim et bonum appetitum!*[1]

— Hans vördighet skulle hellre jaga ur landet alla tiggaremunkar och aflatskrämare, hvilka skamlöst roffa ifrån vårt fattiga kloster dess rättmätiga inkomster, genmälde fogden. Jag vill låta hänga mig i en okvistad

[1] Skål, broder! God dryck, god törst och god aptit!

björk, om vi hela denna vecka haft mer än femton mark för bikt och absolution, sedan den tyska markskrejaren börjat stryka kring landet. Och hvad tror han vi ha i proventer[1] numera? En enda tös i år, den lilla snutfagra jungfru Bitze, har betalat oss en gårdstomt och några magra ängar; men hvad menar han vi förtjena på afsigkomna änkor och rotfattiga barn? Sköna inkomster, broder Gerde, och dem vill hans vördighet missunna oss här i vår fattigdom, under våra stränga fastor och dagliga späkningar.

Dessa ord mumlades något otydligt, emedan fogden råkade ha munnen full med skinka och ost af en beskaffenhet, som bort tillfredsställa den finaste läckermun.

— Vi ha icke engång haft råd att inlösa den nya taflan, som beställdes i Danzig för koret. Vår prior, fader Mattias, är nu stadd på en pilgrimsresa till den helige Jakob af Compostella, för att anropa hans förböner i vår bedröfliga fattigdom, suckade sakristanen, i det han satte kruset ifrån sig och torkade sig efter en väldig klunk behagligt om munnen.

— Snick, snack, återtog hofmästaren, på hvars munrede kyrsedranken med dess tillsats af ypperligt franskt vin begynte utöfva en något hämmande inverkan. — Liksom vi inte visste i Åbo, att I tagen en guldkedja för hvart *benedicite* och ett riddaregods för hvar själamässa. Hör på, magister eller doktor, hvad du kallar dig, broder *Bulvasi*, *ut ita dicam* — I steken edra äpplen håken så fint i självfvaste skärselden.

— Jag vill önska du själf ej kommer att stekas därsammastädes, genmälde fogden förargad. Alltsedan Greta Jössesdotter för tre år sedan gaf oss Böle i Masku,

[1] Proventer kallades den afgift noviser erlade för sitt underhåll, intill dess att de vigdes till nunnor.

ha vi icke fått i gåfvobref mer än några utbrända sveder och några fiskevatten med girs och mujkor, hvarom vi på köpet legat i träta med arfvingarne...

— *Taceat hæreticus, dum fideles laborant in vineto*[1], fortfor hofmästaren, alltmera upprymd. — Säg mig, hvad mera nytt hafven I lärt er från Vadstena, sedan vi möttes sist i detta fromma hus? Det sägs att brigittinerorden har ett alltför ömsint hjärta för att just hålla strängt på absolution för ett och annat litet kärleksäfventyr, eller hvad menar du, *domine Abulfasi?* Denna dryck, min son, är i sanning bättre än vi kunnat förvänta här i rama bondlandet, och vi tillåta dig därför att iskänka ännu ett krus.

Mäster Gervasius begynte förstå, att han redan utöfvat gästfrihetens pligt i något högre grad, än som måhända var förenligt med klostrets reputation och hans egen säkerhet. Han var därför i begrepp att gifva ett undvikande svar, då ett sakta, men hörbart ljud från den nära trädgården plötsligt förstummade ordet på hans läppar och kom honom att lyssnande närma sitt öra till den lilla fönsterrutan.

Måhända skärptes äfven hofmästarens för tillfället slöa hörsel af mörkret och tystnaden, ty han ryckte fogden förstulet i jackan och bemödade sig att hviska så lågt att broder Marcus ej skulle få del däraf:

— Vid Sankt Jakob, där knäpper en luta borta i trädgården!

— Här är min säng, Gerde; jag önskar dig en rolig godnatt och att din vördige herre må finna dig nykter i morgon, yttrade värden, mäster Gervasius, i det han lämnade hofmästaren och den tredje dryckesbrodern

[1] Kättaren tige, medan de trogne arbeta i vingården.

att, bäst de gitte, sämjas om det toma kruset och kvarlefvorna af måltiden.

För säkerhets skull insvepte sig fogden i en till hands liggande munkkåpa. Utkommen på gården, hörde han intet vidare misstänkeligt. Hela klostret syntes så stilla som en tillmurad graf. Men mäster Gervasius litade icke därpå, utan afdrog sina stöflar och smög sig på tå närmare trädgården, till hvilken han hade nyckeln genom en bakport.

Innan han uppnådde porten, måste han passera förbi munkarnes celler gentemot sidoflygeln. Skuggan föll mörk öfver klostergården, medan en svag nattglans belyste de motliggande fönsterna. Det sista till höger var i Sven Thordssons rum. En svart gestalt aftecknade sig tydligt i den trånga fönsterluften, och det var icke svårt att igenkänna generalkonfessorns kala hufvud, som lutade sig ut genom det öppna fönstret, för att lyssna i natten.

Mäster Gervasius kände hur det klack i hans fogdehjärta och påskyndade sina steg. Knappt hade han vikit om hörnet och inkommit i trädgården, innan han hörde samma ljud, som nyss väckt hans misstankar. Det var den sakta knäppningen af en luta i humlesalen, nästan rätt under nunnornas fönster. — Finland har sannolikt Nådendals kloster att tacka för de första humleplantagerna, likasom äfven lin och hampa först begynte odlas på klosterägorna — de varaktigaste välgärningar, dem klostren efterlämnat i norden.

Fogden hukade sig ned och kom, i skydd af krusbärsbuskarna, osedd ända till humlesalen. I det han varsamt undanböjde de stora bladen, varseblef han i skymningen något som uppfyllde honom med en blandning af förundran, häpnad och rättvis förtrytelse.

Däruppe i det lilla gallerfönstret satt den vackra jungfru Ingeborg Bitze i sin novisdräkt, knäppande på en luta, medan riddaren Lydik Claesson Djekne, sittande under fönstret, undervisade henne i strängaspelet. Lektioner af detta slag och under sådana förhållanden ha i alla tider ansetts något vådeliga i nunnekloster, och om ryktet förr icke alldeles fritagit det fromma Nådendal för hvarjehanda berättelser om dylika möten, så hade likväl den stränge generalkonfessorn nu under tre år kommit alla onda tungor att tystna. Nådendal var under hans styrelse, och i jämförelse med det lättsinniga Vadstena, ett mönster för brigittinerorden, och fogden, som för sin del öfverlefvat passionernas ålder, var nog klok att inse de stora fördelarna af inrättningens goda rykte i en tid, då alla dess andra stöd begynte småningom vackla.

Riddar Lydik hade nyss sjungit visan om lilla Lisa:

Lilla Lisa hon sitter på ekerot,
hon sjunger en visa på en vacker not,
allt under de lindar så gröna.

Och konungen vaknar i högan loft,
så fick han höra hur den visan hon gick
allt under de lindar så gröna.

— Allrakäraste jungfru, hviskade riddaren, nu har jag sjungit för eder de svenska visor jag lärt mig den tiden jag tjenade som page hos herr Sten Svantesson på Västerås slott. Nu skolen I, allrafinaste mitt blomster, sjunga de finska visor I hafven lärt eder i Åbo. Jag vet att I kunnen många sådana.

— Visst har jag hört visor mera än fåglalåt — svarade jungfru Ingeborg blygt — och jag minns ännu både »Elinan surma», »Inkerin sulhot» och den nya

visan om Viborgska smällen. Men bondevisor är det, käre herr Lydik, och hellre aktar jag höra än en gång om herr Hillebrand och lilla Lena.

— Låten mig höra edert kväde, allrafagraste lilja i rosendegård! suckade riddaren på den tidens blomsterspråk, i det han troligen kastade på jungfrun en smäktande blick, som ej kunde skönjas i mörkret. — Hur var den roliga visan jag hörde eder sjunga för två år sedan i Åbo:

Älä itke, neiti rukka!

— Och den kallar herr Lydik en rolig visa! Jag vånne jag aldrig lärt henne, så sorgelig är hon, sade jungfru Ingeborg vemodigt.

— Är hon sorgelig, si så skall allrakäraste min dufva och paradisfågel aldrig sjunga den visan mera, svarade riddaren. Lustiga skola min näktergals toner gå i den gröna lund. På silke och pärlor skall hennes hjärta somna i blomsterfängelset.

— Det skulle jag inte råda till, inföll mäster Gervasius, som fann tiden vara inne att sjunga en annan visa, när han redan tyckte sig höra den fruktansvärde generalkonfessorn smyga fram bakom krusbärsbuskar och ärtsängar.

De tvenne unga sprungo upp, som hade de stungits af en orm; riddaren lät lutan falla och for med handen efter svärdfästet.

— Det är som jag säger, fortsatte fogden, i det han steg fram. — Jag råder den som har frihet och heder kära att knäppa sin luta där inga öron lyssna, ty fader Sven är icke långt borta, och biskop Arvid förstår sig icke på seden i Vadstena.

Jungfru Ingeborg flög som en skrämd fågel tillbaka från fönstret. Riddaren bekvämde sig, mulen i håg, att låna munkekåpan och försvann i skuggorna.

Två minuter därefter var generalkonfessorn i trädgården.

— Hvad är å färde? hviskade han till den mötande fogden.

— Här voro pojkar från staden på tjufnad i ärtlandet, svarade fogden.

— Ingenting annat? mumlade pater Sven med bedragen förväntan. Han hade så gärna velat bereda biskop Arvid en förödmjukelse, genom att tillställa skandal med hans frände, den unge sprätten med den sidenfodrade sammetskappan.

25. Om det stora ovädret vid Olsmässan och hvad därvid tilldrog sig.

Den stora klockan i klosterkyrkan förkunnade midnatt, och hennes djupa, högtidliga klang, som sades förskingra oväder och drifva onda andar på flykten, hade ännu icke dött bort mot berg och murar, då man såg kyrkans målade fönster upplysta inifrån och tonerna af en mässa följde tätt efter klockljuden. En procession tågade in från nunnornas konvent: det var den vanliga midnattsmässan, hvilken denna gång firades med större högtidlighet, dels för den ingående Olofsdagen, dels också för biskopens närvaro.

Ungefär samtidigt framträdde en annan procession från munkarnes konvent. I spetsen för denna gingo biskopen och hans kaniker, hvilka icke ens efter en trött-sam resa vågat bryta mot klosterreglerna för att njuta hvilans ostörda behag, samt generalkonfessorn, fader Sven, hvilken icke alls gått till hvila. Alla voro klädde i full högtidsskrud, själfva sakristanen broder Marcus var i en hast förvandlad från en kund vid kruset till en vördig tjensteman, och de sömnige munkarne bemödade sig att antaga all den värdighet, som stundens betydelse och den höge prelatens närvaro ålade dem.

Mäster Gervasius trodde icke sitt folk mer än jämt och fortfor, till förekommande af alla öfverraskningar, att hålla utkik om natten. Hans farhågor lugnades mycket, när han på växten och gången igenkände jungfru Ingeborgs gestalt under nunnornas dok. Han kunde vara trygg för klostrets goda rykte.

Fåfänga hopp! När munkarnes procession passerade förbi honom, där han stod invid kyrkomuren, lutade sig den siste i raden något framåt och hviskade i hans öra: *pax vobiscum!* Han kunde ej misstaga sig: det var riddar Lydiks egen världsliga stämma. Den lättsinnige ynglingen hade begagnat sin lånade kåpa på ett sätt, som alldeles icke öfverensstämde med fogdens välmenta afsikter.

Emellertid begynte mässan vid skenet af de vigda vaxljusen i den klart upplysta klosterkyrkan. Så ofta än fogden varit en likgiltig åskådare till dessa ceremonier, erfor han nu ett sällsamt intryck. Natten hade mörknat allt mera, ett åskväder var i antågande, och det dröjde ej länge, innan tid efter annan ljungeldens sken begynte blänka mot fönsterrutorna, och dofva knallar, som ljödo allt närmare, hotade att öfverrösta det dämpade ljudet af orgelns toner, korgossarnes sång och klerkernes högtidliga mässa inne i kyrkan.

Fogdens tankar återkommo ofrivilligt till den dag, när han senast blef vittne till det väldiga åskvädret vid Myllyranta kvarn.

— Skulle man icke tro — sade han till sig själf — att någon Ljungars åter vore här i rörelse? Dumma inbillningar! Jag måtte ha tagit något för mycket till bästa af kyrsedranken.

Ovädret tilltog, regnet begynte nedstörta i stora droppar och tvang mäster Gervasius att söka skydd

under porthvalfvet. Men han lämnade icke sin post; han fortfor att hålla utkik på den misstänkta kåpan.

En stormby for öfver den närbelägna fjärden; kammarna af dess vågor glänste hvita vid blixtarnas ljus, och det susade förunderligt dystert i de gamla ekarna borta vid trädgårdsmurarna. Skarpa, skallrande åskdunder, likasom när tungt lastade vagnar ila med brådskande fart öfver en stenlagd gata, vittnade om att de mörka molnen småningom urladdade sig rätt öfver kyrkan. Mässan fortfor: naturens uppror tycktes icke få någon makt öfver dessa ständigt klara, djupa och fridfulla toner, som uppstego ur templets inre, likasom det heliga på jorden nedskådar i evigt lugn på mörker och stormar, på synder och lidelser i denna vanskliga värld.

Den stora klockan begynte åter att ringa. Hon likasom kallade högre makter till hjälp. En blixt slog ned i tornet, smälte (som man sedan fick veta) en fåra i koppartaket och skakade kyrkan i dess grundvalar. Men klockan tystnade icke; man kunde nu se biskop Arvid själf, stående i sin hvita skrud framför det glänsande högaltaret.

Då spratt fogden till ur sin tålmodiga, afbidande ställning och skärpte sitt öra att lyssna i stormen. Han tyckte sig höra en tydlig bultning på den stängda klosterporten.

— Jag måste ha bedragit mig, tänkte han vid sig själf. — Det var någon fönsterlucka, som lösryckts af stormen och slog mot väggen därnere i sidoflygeln.

Men nu förnyades bultningen: tunga, afmätta slag, likasom när någon otåligt vill in, men tycker sig förpligtad att visa respekt för gårdsfolkets nattro.

Mäster Gervasius skyndade till porten.

— Hvem där? frågade han, utan att öppna.

— En sårad, som begär hjälp, var svaret utifrån.

— Gack då till härberget i staden, och kom tillbaka i morgon! genmälde fogden i snäsande ton.

— Vi kunna icke vänta, svarades åter utanför. För Sankt Henriks och Sankt Brigittas skull, släpp oss in! Vi föra med oss en riddare, som håller på att dö i detta förskräckliga oväder, om han icke får örter, salfvor och läkedom här i klostret.

— En riddare? upprepade fogden vresigt. Alla landstrykare kalla sig nu för tiden riddare. Hvad är hans namn?

— Det får ni höra tids nog; men släpper ni icke genast in oss, skola vi i morgon klaga för biskopen, ty vi veta att han nu befinner sig i klostret.

Detta halp. Mäster Gervasius undandrog motvilligt bommen för porten och insläppte de väntande, som stodo där alldeles genomblötta af regnet.

Fyra beväpnade män redo in på klostergården. Deras hästar voro uttröttade, de själfva syntes nedslagne och bedröfvade. Tre bland dem understödde den fjärde, som med möda höll sig i sadeln, och denne fjärde var en högväxt riddare.

Såvidt man kunde urskilja i mörkret, var hans rustning fläckad och sönderbruten, hans arm hängde maktlös vid tygeln, hans förbundna hufvud vittnade om svåra blessyrer, och i stället för den tunga hjälmen bar han en lätt hatt, fläckad och blodig liksom allt det öfriga.

Det hörde till klostrets vackraste sidor och var uttryckligt föreskrifvet i ordensreglerna, att gästfrihet skulle utan åtskillnad visas mot alla främlingar, men särskildt mot de husvilla, fattiga och sjuka, hvilka borde erhålla fritt härberge, kost och läkarevård, utan att någon

ens frågade deras namn eller stånd, ifall de icke funno för godt att själfmant gifva sådant tillkänna. De oroliga tiderna fingo ursäkta att mäster Gervasius icke genast upplåtit porten; men sedan han öfvertygat sig om att de ankomne verkligen voro i stort behof af klostrets gästfrihet, förde han dem utan vidare frågor till de för sjuke och främlingar beständigt öppna gästrummen, med höflig undskyllan att han ej kunde erbjuda en bekvämare bostad, emedan de bättre rummen i klostret voro upptagna af biskopen och hans svit.

Sedan riddaren erhållit en tarflig bädd, hästarna stallrum och tjenarne någon förfriskning jämte en brasa att torka sina våta kläder, återvände fogden för att med några timmars hvila stärka sig till morgondagens mödor. Regnet fortfor, men åskan hade upphört; mässan var slutad, hela klostret slumrade stilla till morgonväkten, och endast den eviga lampan strålade åter, enslig och andaktsfull, framför Guds moders bild i koret af klosterkyrkan.

Knappt hade likväl den vaksamma sommarsolen klifvit öfver granarnas toppar i nordost och tusen små fåglar med jubel hälsat en skön dag, innan där åter blef lif i den lilla staden, lif inom de dystra klostermurarna. Nattens oväder hade efter flera veckors torka uppfriskat den törstande naturen; regndropparna skeno på blommor och gröna blad, de vackra ekarna i klosterträdgården utbredde behagligt sitt lummiga löfhvalf i solskenet, ärtstänglarna tycktes räta på sig efter det välgörande badet, linet begynte blomma, bien från klostrets många kupor täflade med humlorna om deras frukost på nyponbuskarna, och svalorna kretsade i snabba cirklar kring tornet, likasom för att utmana de sömniga kajorna till en kapprodd i det blå lufthafvet. Allt sken af hälsa och

ungdom; allt lofvade en solig, fridfull och herrlig sommardag.

Då begynte en ovanlig rörelse i nunnornas konvent. Man sprang i dörrarna, man tittade ut genom gallren; först en och en, slutligen flera och till sist äfven abbedissan, visade sig häpna och rådvilla på trappan. Någonting hade händt; man sökte något; man genomletade trädgården; man uppväckte fogden, han ruskade på klosterdrängarne, hästar sadlades, ryttare redo ut åt flera håll. Allt skedde så tyst och hemlighetsfullt som möjligt. Man aktade sig i synnerhet att väcka minsta buller i närheten af munkarnes konvent, där biskopen hvilade.

Det dröjde likväl ej länge, innan den ständigt vaksamme och spejande generalkonfessorn hade reda på saken. Sedan han personligen öfvertygat sig om dess riktighet, styrde han oförskräckt sina steg till biskopens rum och fordrade af vakthafvande tjenaren i förrummet att genast blifva insläppt.

Biskop Arvid hade, som alla kyrkans furstar, sina anspråk på en bekvämlighet, hvilken öfverensstämde med hans rang. Sedan han vid midnatten underkastat sig de mödosamma klosterreglerna, ansåg han sig berättigad att få sofva i ro och hade gifvit tjenaren befallning att icke väcka honom före klockan sju. Men nu var klockan blott fem på morgonen. Tjenaren vägrade följaktligen allt tillträde till sofkammaren.

— Säg hans högvördighet, att en af hans följe har groft förbrutit sig emot klostrets helgd och belönat dess gästfrihet med den gudlösaste förolämpning! utropade den vredgade munken med så hög röst, att han nödvändigt måste höras till inre rummet.

Ändamålet vanns fullkomligt, ty biskopen visade sig strax i sin nattdräkt och frågade hvad som var å färde.

— Ingenting annat — svarade generalkonfessorn triumferande — än att klostret är vanäradt och dess lagar trampade under fötterna af dem som bort vara dess främste beskyddare. Eders högvördighets egen frände och följeslagare, riddaren Lydik Claesson Djekne, har denna natt lönligen bortfört ur klostret ädelborna jungfrun Ingeborg Bitze, hvilken innan kort skulle taga doket och invigas till en renlifves syster i den heliga jungfruns och Sancta Birgittas tjenst.

26. Om riddar Lydiks och jungfru Ingeborgs flykt samt om biskopens möte med den sårade riddaren.

Den trotsige munken trodde sig utan tvifvel djupt förödmjuka och personligen såra sin hatade förman. Men hvilka än biskop Arvids känslor voro vid mottagandet af den oväntade underrättelsen om hans släktings förbrytelse, ägde han nog välde öfver sig själf att genast svara:

— Vi förmode, min broder, att endast nit för klostrets bästa kommit eder att glömma det sätt, på hvilket I framfören edert ärende. Vi tillåte eder att i kapitelsalen afbida Våra befallningar.

— Eders högvördighet befaller då att eftersätta och med våld tillbakaföra den gudlöse brottslingen, eder frände herr Lydik? . . .

— Kurt — sade biskopen till sin lïftjenare — ledsaga den vördige brodern; Vi kunna för det närvarande umbära hans tjenst.

Med dessa ord stängde biskop Arvid dörren, och tjenaren dröjde icke att med en höflig, dock menande åtbörd efterkomma sin herres tillsägelse. Hade generalkonfessorn i detta ögonblick suttit på Sankt Petri tron,

så hade biskop Arvid ej suttit mycket stadigt på Sankt Henriks.

Emellertid var hela klostret i rörelse. Måhända har ingen af nutidens småstäder uppnått den utomordentliga virtuositet i skvallerhistorier, som klostren i medeltiden. Hvarmed skulle ock dessa stackars instängda nunnor och munkar förnöta den långa tiden mellan sina andliga bönstunder och sina enformiga timliga göromål? Man visste således redan vid jungfru Ingeborgs inträde som novis i klostret, att hon alldeles icke af egen vilja var angelägen om slöjan, och man tillskref detta, kanske icke utan skäl, någon hemlig böjelse från hennes glada ungdom i Åbo. Men hennes ärelystna släkt hade önskat med tiden få en af de sina i spetsen för det mäktiga klostret i Nådendal, och klostret var naturligtvis så mycket mindre däremot, som det, förutom en betydlig provent, äfven hade sin fördel af att räkna de förnäma i landet bland sina systrar och bröder. Detta hopp var nu sviket och alla tungor i snabbaste rörelse. De nunnor, hvilka måhända själfva haft minst emot att bortföras på en ung, vacker riddares häst, voro naturligtvis de som skarpast bedömde den arma novisens obetänksamma flykt och redan på förhand tvistade om hvilket straff man lämpligast borde statuera för en sådan förbrytelse. Abbedissan själf tillhörde icke deras antal. Den godhjärtade syster Margaretha var visserligen så ledsen och så häpen, som hennes saktmodiga lynne medgaf; men i tanken på »hvad biskopen skulle säga» och »hvad broder Sven skulle mena» insmög sig en hemlig suck öfver allt det onödiga bråk, som nu åter skulle följa på denna händelse och besvära en stackars abbedissa, hvilken icke bättre begärde, än att få lefva i fred.

Med dessa bekymmer gick syster Margaretha till ottesången. Hon andades lättare, när hon fann att biskopen till all lycka icke var närvarande. Sällan blef väl också en mässa så hastigt och med mera förströdda tankar undanslarfvad. Korgossarne sjöngo sin vanliga läxa, de latinska bönerna framramlades med brådskande fart, men allas tankar sutto till häst och förföljde flyktingarne. Sancta Birgittas bild, skönt skuren i buxbom och prydd med rika sirater af silfver och elfenben, blickade dyster och hotande från sin upphöjda plats till höger om altaret mot Sankt Johannes, hennes granne på vänstra sidan. Orgeln var den enda ostörda, den enda andäktiga; han skrymtade icke, han sjöng sin *Gloria in excelsis* likgiltig för lifvets små bekymmer, lika lugn, lika högtidlig som alltid.

Emellertid anställdes fruktlösa efterspaningar. Riddarens häst befanns orörd i stallet, men en af hans väpnare och jungfru Ingeborgs gamla amma, som följt henne till klostret, voro försvunna. Man lät undersöka de i hamnen liggande fartygen, och det befanns att ett af dem hade gått till segel mellan klockan tre och fyra på morgonen. Det var tydligt att flyktingarne undkommit sjövägen, och emedan det blåste friskt efter åskvädret och fartyget redan vunnit ansenligt försprång, måste man tillsvidare afstå från alla förföljelser.

Biskop Arvid presiderade, skenbart lugn, men inom sig mörk i hågen, i munkarnes konvent. Han tänkte måhända på de olyckliga följderna af långvariga krig och inbördes fejder; huru lydnadens, huru sedernas, huru religionens band blifvit allt slappare, allt vanmäktigare att binda de lössläppta passionerna. Hvem kunde

han mera förlita sig på, när hans egen frände så uppenbart trotsat ett klosters lagar i hans egen närvaro? Hvem skulle numera respektera hans hånade värdighet? Sorgsen beredde han sig att efter slutad visitation vända åter till Åbo.

Då anmälde man, att en okänd sårad riddare, som under natten sökt en fristad i klostret, bönföll om ett besök af hans nåde i ett af de ringare gästrummen.

Sårades och sjukes böner voro för biskop Arvid befallningar. Han begaf sig därför genast, åtföljd af mäster Paul, till det anvista rummet.

Dess oansenliga fönster var betäckt med en gardin, som gjorde rummet skumt. Tre tjenare, som åtföljt den sårade, aflägsnade sig vid biskopens inträde och posterade sig utanför dörren, likasom för att hindra hvarje obehörig att inträda.

Längst borta i rummet var en tarflig bädd, och på denna uppreste sig nu med möda en högväxt man, i det han yttrade kärft och otåligt:

— Ers nåde täckes ej taga illa upp, men tre äro för mycket när två samtala.

— Gack, Paule, sade biskopen genast till sin följeslagare. — Det är en bikt.

— Förlåt — hviskade mäster Paul på latin — eders nåde har fiender i och utom klostret. De tre karlarne, som nyss gingo ut, ha ställt sig på post vid dörren.

— Gack, min son, fortfor biskopen lugnt. Blygs du inte att frukta en sårad man?

Ärkedjäknen aflägsnade sig motvilligt, men beslöt att i tysthet tillkalla några af biskopens väpnade tjenare för att bevaka främlingarne.

— Äro vi allena? frågade mannen på bädden.

— Nej, sade biskopen. En utom oss är ännu tillstädes: — Gud!

Den sårade teg några ögonblick, strök därpå det till hälften grånade håret från den del af pannan, som icke upptogs af bindeln, och frågade:

— Arvid Jakobsson, känner du mig?

Biskopen betraktade honom i det halfmörka rummet och svarade:

— Nej.

— Drag undan gardinen för den usla gluggen och betrakta mig nogare, återtog mannen.

— Bo Knutsson till Ljungars! utropade biskopen.

— Jag visste väl att du skulle känna mig, fortfor riddaren med ett vildt smålöje. — Minns du ännu när vi löpte skidor tillsamman på Laukko? Minns du de två vargungarna, dem vi funno under en gran i skogen? Vi delade broderligt: du tog den ena och uppfödde honom med sötmjölk, för att göra honom tam. Du veka jungfruhjärta! Han växte upp och bet ihjäl din favoritstöfvare Huss — den där som vi andra kallade abboten, du minns; han hade hvit mitra på hufvudet; vi borde ha kallat honom biskop. Det var beskedligt gjordt af vargen: han kunde ha bitit dig själf i strupen. Hvad mig beträffar, kastade jag min unge åt hundarna, och däri gjorde jag rätt.

— Vi voro ett par vilda pojkar den tiden, min broder Bo.

— Våra fäder voro vänner, så länge det räckte, och höllo ihop mot Flemingarne och Frillarne. Men det var bara mjölk i dig, Arvid! Du företog dig det sämsta en adelsman kan företaga sig: du begynte att läsa. Hvem skulle ha trott det om en så flink ryttare? Guds död, karl — hvarför blef du klerk?

— Låt oss lämna dessa hågkomster — sade biskopen undvikande — och säg mig hellre, min gamle vän, hvarmed jag nu kan vara dig till någon tjenst. Jag trodde dig vara vid detta laget i Stockholm.

— Du har rätt, svarade riddaren och tog sig med handen öfver pannan, likasom för att reda sina förvirrade tankar. — I stället är jag här, som du ser — sårad, eländig, öfvergifven, med nöd undkommen döden och fångenskapen. O min Knut! Min son! Mina ögons glädje! Min unga örn! De uslingarne ha öfvermannat dig utan harnesk, annars hade du kramat dem sönder som grodor! Men det är förbi — allt förbi!

Och den olycklige riddaren kastade sig, öfverväldigad af sin smärta, på bädden och tycktes snyfta, men ingen tår fann väg öfver hans ögonlock, för att lätta det bedröfvade fadershjärtat.

När han något återhämtat sig, sökte biskop Arvid med en sann själaherdes ömhet att erbjuda sin forne lekbroder religionens tröst och lyckades åtminstone att lugna hans upprörda sinnen, så att han med mera fattning, om ock stundom med vilda utbrott, kunde förtälja sitt olycksöde.

— Vi hade förhyrt ett fartyg i Åbo, berättade han, och voro på väg till Stockholm, men fingo ligga i två veckor för motvind vid Åland. Jag besökte där Erik Johansson Vase på Kastelholm. Vasarne och vi ha förr hållit hop mot Sturarne; nu hålla vi med dem, ty juten bedrog oss. Kort sagdt, vi jagade elgar tillsamman; det var förbjuden årstid, men något skulle vi göra. Min Knut och den unge Gösta Eriksson flögo som ett par tvillingsfalkar i skogarna. Du skulle ha sett dem, bisp! De voro sådant virke, som man gör

konungar af! Jag sade till herr Erik: sätta vi oss samman och taga riken åt våra pojkar? Din Gösta tar Sverige, min Knut tar Finland. Herr Erik skrattade, som han brukar; en from själ, bisp; han vore i stånd att bli klerk... Ändtligen blåste det upp en nordost; vi skildes vid Vasarne och seglade af. Vid Signilskär lade vi oss för ankar till natten. Det var en stormig åsknatt; åskan följer oss till vatten och lands. Medan vi sofvo och blixtarna ljungade kring våra master, voro danskarne öfver oss, innan vi visste ordet af. Det var Otto Ruds folk; jag kände dem på de röda bantleren, men han själf var icke med; jag hade annars på dina vägnar, bisp, fått tacka honom för sist i Åbo. Fastän tagne i sömnen, utan harnesk, hjälmar och sköldar, värjde vi oss som björnar mot skyttarne. Mer än en timme varade striden, och min Knut, min konungsliga, ståtliga ungfalk, hade lagt sex fiender på det blodiga däcket, då han fick ett lansstygn genom sin blottade sida och störtades i hafvet. O, den natten måtte Ljungars källa ha torkat ända till sista droppen!

Här tystnade riddaren och behöfde några ögonblick, innan han åter förmådde fortfara:

— Skrock, biskop, usla käringsagor, bry dig icke därom!... Det båtar föga att berätta hvad sedan tilldrog sig. Jag öfvermannades med återstoden af mitt folk och fördes fången ombord på danskarnes skepp. Vi kryssade några veckor i sjön och uppbringade flera finska fartyg. En natt lågo vi för storm i Pargas skärgård. Jag hade fått tillfälle att samråda med de öfriga fångarne. Vi öfverföllo i vår tur danskarne, nedhöggo dem intill sista man och kastade somlige ännu lefvande öfver bord. Därefter styrde vi kurs på Åbo, men väder-

drefvos i förgår till kusten vid Nådendal och fingo höra att du var här. Sedan jag fått mina hästar från Åbo, beslöt jag att uppsöka dig. Skråman efter den sista dusten besvärar mig mer än jag trodde; men nu är jag här, bisp — jag är här för att begära din hjälp till att hämnas min son!

27. Om herr Bos berättelse, Olofsmässan i Nådendal samt hvad där vidare tilldrog sig under biskop Arvids besök.

Förklara dig, Bo Knutsson, yttrade biskop Arvid saktmodigt. Huru skulle jag förmå hämnas din sons död? Skulle min svaga arm räcka långt öfver hafven att tukta danskarnes makt?

Riddaren satte sig upp, fattade biskopens hand och såg honom styft i ansiktet.

— Hör mig, sade han. Min farfar Bo Ulfsson hade en dödsfiende, och det var hans enda broder Alrik, med tillnamnet Lytte, emedan han hade vänstra armen kortare än den högra. Min farfar höll med kung Kristian, Alrik Lytte höll med Carl Knutsson. Allteftersom den ena eller andra herren kom till makten i Finland, plundrade Alrik Bos gård eller Bo Alriks gård. Slutligen ville biskop Olof stifta försoning mellan dem och bjöd dem båda till Åbo. De kommo på utsatt timme, hvardera med sitt beväpnade följe, och nalkades båda från skilda vägar stadsporten. Då sporrade herr Bo sin häst för att hinna förut, men på samma gång sporrade herr Alrik sin, och så möttes båda i porten. Lytte Alrik drog då med långa armen sitt svärd och högg min farfars häst öfver halsen,

så att han segnade ned; hvarpå min farfar drog svärdet i sin tur och högg armen af herr Alrik. Alrik hade ännu den kortare armen kvar och högg min farfar tvärsöfver axelbrynjan, så att han stupade på stället; men samma kväll förblödde Lytte Alrik i närmaste gård. Min farfar efterlämnade därpå två söner, Knut och Åke. Min fader Knut höll med Sten Stuie, min farbroder Åke höll med kung Kristian. Åke blef drifven i landsflykt, men kom tillbaka med danskarne och mötte min fader i slaget på Brunkeberg. Där rände herr Åke lansen genom min fader herr Knut; men i samma stund slog herr Knut sin broder med stridsyxen tvärsöfver hjälmbucklan, så att yxskaftet brast. I den stunden blefvo åter två bröder af Ljungars hvarandras bane. Hvad säger du därom, klerk? Det flyter ingen mjölkvassla i Ljungars ådror.

— Jag säger därom — svarade biskopen värdigt — att dessa blodiga och afskyvärda brödrafejder äro en skamfläck för landet. Och om du väntar af mig som en kyrkans herde, att jag skall beundra eller gilla dessa vilda våldsbragder, så bedrager du dig. Jag skall tvärtom med Guds och Sankt Henriks bistånd sätta en bom för edra ursinniga fejder. Jag skall låta lysa en gudsfred öfver landet, och jag råder ingen af adeln att bryta denna fred, så sant han vill undgå både kyrkans och den världsliga maktens straffande arm.

— Hör vidare, fortfor riddaren, i det han knappt tycktes lyssna till biskopens ord. — Min fader, herr Knut, efterlämnade äfven två söner, mig och min broder Sten. Jag, som var äldre, behöll våra fäders borg, och det kunde min broder aldrig förlåta. Han drog ut i erämarkerna och byggde vid vägen Letto gård, där han snart blef en gissel för alla vägfarande. Höll jag med danskarne, så höll han med Sturarne, eller tvärtom;

mina hästar försvunno från beteshagarna; mina laxpator ödelades om sommarnätterna. En höstafton kom herr Sten till min port; det regnade och blixtrade; men i stället att låta upp porten, ställde jag mina män på murarna, lansarna färdiga, pilen på armborstet. Sten svor att hämnas, och han har hållit sitt löfte. Han skickade mig en öfverlöpare, Hurri, en karl med ett öra, och den skurken inbillade mig att hans husbonde nesligen huggit det andra af honom. Karlen var en flink bågskytt, jag behöfde sådana. Jag tog honom i min tjenst. Det var han som förrådde oss åt danskarne vid Signilskär. Sedan, när vi åter togo skeppet i Pargas, lät jag hänga bofven med hufvudet nedåt och pundsvikter vid handlofvarna. En fattig, en usel hämnd! Han bekände att min broder Sten hade legt honom; jag visste väl att det skulle så gå till slut. Och nu, Arvid Jakobsson, begär jag ditt bistånd att hämnas, ty mitt folk har fallit i striden, jag själf är sårad och vanmäktig, men du är rik, Arvid; du äger knektar, fast du är bisp, och du kan ej hafva upphört att vara adelsman, fastän du låtit raka din hjässa.

Utmattad af den häftiga sinnesrörelsen, kastade sig riddaren åter på bädden; men biskop Arvid teg några ögonblick stilla och tycktes öfverlägga med sig själf. Slutligen sade han:

— Hämnd kan jag icke lofva dig, min olycklige broder, ty det strider emot mitt heliga ämbete, som är att stifta frid och försoning på jorden. Men andlig och världslig rättvisa kan jag lofva dig, och den torde behöfvas mer än du själf anar. Emellertid gif dig ro, och sköt dina sår; jag vill skicka dig broder Mattias, som är kunnig att tillreda goda läkemedel. För din skull vill jag dröja en dag längre i klostret, och vi få

då öfverlägga om hvad som nu är att göra. *Pax tecum,* min broder; jag går till högmässan.

Medan biskopen lämnade riddaren och begaf sig till gudstjensten, som länge väntat hans närvaro, gaf han befallning att instänga Birger och Beata i deras rum, för att icke i förtid oroa den sårade med nya bekymmer. Klostrets för den tiden berömda kunskap i läkedomskonsten sattes genast på prof, och herr Bo fick in en lugnande dryck, som hade den välgörande påföljd att han sof hela dagen och kände sig vid sitt uppvaknande betydligt starkare.

Mässan firades med en ovanlig prakt. Icke blott staden Nådendals hela befolkning, utan äfven adel, klerker och bönder från kringliggande nejder trängdes den dagen i och omkring klostret, för att se den mäktige biskopen i sin lysande skrud med den rikt förgyllda mässkjortan framför högaltaret, eller för att begapa de många relikerna, hvilka efter gudstjensten buros i procession genom staden. Flera bland dessa reliker, bestående i ben af helgon, dem ingen annan än kyrkofäderne kände, voro med stor kostnad inköpta i Rom och förvarades i små skrin af silfver eller elfenben. Dyrbarast bland dessa var en gulddosa, innehållande ingenting mindre än en duktig oxeltand af apostelen Paulus. Äfven andra, synnerligen heliga kvarlefvor kringburos, såsom Sankt Britas bönbok, inlagd i ett dyrbart fodral med guldhäkter, en skänk af moderklostret i Vadstena; vidare en af Sankt Eriks sporrar, som troddes bota tandvärk; betslet för den häst, med hvilken Sankt Henrik åkte, när han blef mördad af Lalli; den helige biskop Hemmings ullstrumpor, som ofelbart botade halta och lama, endast de rörde vid dem med tåspetsarna, och så vidare. Framför relikerna buros kärl af silfver, uppfyllda med vigvatten, som stänktes öfver de kringstående, och rökelsekar, som spridde vällukt kring hela staden.

Tolf korgossar i hvita skjortor gingo sjungande framför munkarnes procession, och framför nunnornas gingo lika många hvitklädda flickor, som strödde blommor och blad ur vackra, i klostret arbetade korgar, hvilka ständigt ånyo påfylldes af kvinnor och barn bland åskådarne. Sex stora, på tvären utspända fanor af gult, rödt och blått siden, med granna, målade bilder af den heliga jungfrun, Johannes döparen, Sankt Olof, Sankt Erik, Sankt Henrik och Sancta Birgitta[1] ökade en ståt, som var väl beräknad att i detta fattiga land gifva folket en hög tanke om kyrkans och dess herdars öfversvinneliga makt.

Att kyrkan var klädd i löf och blommor från golf till tak; att vaxljusen brunno i koret och vid högaltaret midtpå ljusa dagen, som kastade blott ett svagt och brutet sken mellan de små, målade fönsterrutorna, samt att vid alla kyrkans ingångar stodo offerbäcken, hvari de andäktiga nedlade sina gåfvor till den heliga Britas ära, var någonting vanligt på alla högtidsdagar.

Efter gudstjenstens slut gaf biskopen på sin bekostnad en rundelig måltid under uppslagna tält åt alla stadens och ortens fattiga. Hans hofmästare lät ur stora tunnor tappa ett svagt, men sött öl; allmoseutdelare kringströdde med fulla händer — icke penningar, ty därpå var stor brist — men små så kallade penningsljus, att begagna vid processioner, små grofva träsnitt, föreställande helgonabilder, samt skor och strumpor åt fattiga barn för den instundande vintern. På eftermiddagen begynte dessutom en stor marknad i staden, hvilket under katolska tiden icke ansågs störande för högtidsdagarna, utan tvärtom bidrog att församla en stor folkmängd kring kyrkorna. Otaliga resande kommo till klostret i den dubbla afsikten att bikta och handla. Från marknaden

[1] Namnet skrefs ömsom Birgitta och Brigitta.

gingo de till biktstolen, och sedan de där biktat, offrat en helgonpenning och fått absolution, gingo de åter till marknaden, mången kanhända för att svika sin nästa och förtjena så mycket, att han åter kunde köpa ny absolution och likväl hafva på sin affär en skärf i besparing. Huru viktig denna inkomst ansågs för klostret, synes däraf, att redan hundrade år förut hade drottning Philippa svarat påfven Martin V, när fråga var om aflatskrämeriets afskaffande, att därest det upphörde, skulle brigittinerklostren råka i ödesmål. Och huru hade icke detta köpslageri om människors synder och samveten tilltagit sedan drottning Philippas tid!

Man kan därför tänka sig den ytterliga förvåning, harm och häpnad, som måste intaga klostrets nitiske fogde, mäster Gervasius, när han fram på eftermiddagen, stadd på ämbetsvandring i staden, varseblef samme tjocke, vederstygglige dominikanermunk, med hvilken han råkat i delo i Ulfsby och som nu dref sin oförskämdhet så långt, att han slagit sig ned med sin aflatsbutik knappt trehundra steg utanför klosterporten. Ganska riktigt hade munken äfven sin tolk med sig, och denne underlät icke att solklart bevisa åhörarne, huru narraktigt det vore att besvära sig med den onödiga bikten i klostret, då de här kunde utan alla omvägar få köpa en mycket kraftigare aflat, ja den heliga romerska faderns egenhändiga bref på syndernas förlåtelse, och det ännu till för en spottpenning i jämförelse med hvad de fingo betala för den odugliga varan i klostret.

Fogden märkte visserligen till sin fägnad, att detta tal väckte högljudt knot bland Nådendalsboarne, som alla voro klostret mycket tillgifna och betraktade med allt skäl dess sak som sin egen. Men bland de många resande, särdeles bland några Åbobor, som länge med afund

betraktat Nådendals växande rikedomar, gjorde talet en desto bättre effekt, och det dröjde ej länge, innan den nya pungen vid dominikanerns repgördel åter begynte fyllas allt trindare, medan hans små tryckta lappar vandrade allt flitigare ut bland den tilltagande folkträngseln. Mäster Gervasius aktade sig att än en gång komma till korta mot det allsmäktiga påfvebrefvet. Han visste hvad han gjorde: han gick till sin förman, generalkonfessorn.

— Gå din väg och låt munken handla, svarade Sten Thordsson med rynkad panna. — Biskopen vill så hafva det.

Fogden lydde, tviflande och förundrad. Han märkte väl att där kommit en knut på tråden. Men han kunde icke smälta att hans kära kloster denna dag skulle lida skymf på skymf. Han meddelade i största förtroende sina tankar åt flera handfasta goda vänner bland stadens borgare, och inom mindre än en timme uppstod ett gränslöst tumult bland folkvimlet utanför klosterportarna.

— Han plundrar vårt kloster och försmädar Sankt Brita! utropade Nådendalsboarne, i det att de med påkar och stenar trängdes kring aflatskrämarens kärra.

— Det är en trollkarl, som säljer själar åt djäfvulen! ropade andra.

— Men han har påfvens egenhändiga bref och insegel! invände några.

— Skam få påfven, om han skickar oss på halsen sådana skojare! svarade nya röster, i hvilka man redan hörde reformationens tordön mullra på afstånd.

— Låt oss vräka munken och hans kärra i sjön! skreko de djärfvaste, och därmed var signalen gifven till ett handgemäng, som lätt kunnat få en blodig utgång, emedan så många resande togo munkens parti.

Redan haglade knytnäfvar på flera håll; redan blänkte ett och annat svärd bland de lyftade påkarna;

kvinnorna flydde, barnen gräto, och dominikanern dundrade sina latinska förbannelser, då plötsligen skarorna veko självmant åt sidan och en tystnad uppstod, så djup, att man tydligt kunde förnimma hafvets dån mot de fjärran klipporna långt i väster.

Biskop Arvid nalkades i sin höga mitra, åtföljd af sina klerker. Han utsträckte sin arm, hälften hotande, hälften välsignande, och vapnen föllo ur slagskämparnes händer. Han talade några ord till folket, fulla af kraft, fulla af mildhet, och hela skaran af mer än tusende, nyss så vilda, uppretade människor föll självmant på knä, i det att en sakta hviskning gick genom de täta lederna:

— Helige fader, gif oss din välsignelse!

— *Benedicite!* sade biskopen högt och allvarligt. — I den heliga kyrkans namn bjuder jag eder fred och försoning. Gån, mina barn, och synden icke härefter!

28. Om biskopen, aflatskrämaren och herr Bo Knutsson till Ljungars.

Vördige broder — sade biskopen på latin till aflatskrämaren — behagar ni visa oss den fullmakt, som förskaffar oss den förmån att se eder i Finland?

Munken framträdde mäkta stormodig och framräckte sitt påfvebref med de stora sigillen, likväl försiktigtvis utan att släppa det ur sin hand.

— Det har sin riktighet, fortfor biskopen, sedan han flyktigt tagit dess innehåll i ögnasikte. — Vår helige fader i Rom har ombetrott eder att försälja aflat i Sverige och Finland, och vi, hans ovärdige tjenare, äge att rätta oss efter hans bud och befallning.

Munken rätte på sin tjocka lekamen och svarade sturskt, att man borde lägga alla dem som ofredat honom i kyrkans bann. Han varnade eho det vara månde att hindra honom i hans heliga värf. Han hade kommit norra vägen öfver från Sverige och ämnade nu begifva sig till Åbo, för att fortsätta sin handel vid själfva domkyrkans portar.

— Också därtill har ni fullkomlig rättighet, vördige broder, yttrade biskopen med orubbeligt saktmod. — Den helige fadern har gifvit eder rätt att försälja aflat öfverallt

i landet, men eftersom han icke för detta edert uppdrag bestämt någon viss tid, så pröfva vi skäligt befalla, till förekommande af all vidare oro bland folket, att ni hädanefter skall försälja eder vara från klockan tio på aftonen till klockan fyra på morgonen.

En outsläckelig munterhet, som knappt biskopens närvaro förmådde tygla, uppstod vid detta besked bland alla de kringstående.

— Lycka till god marknad, vördige broder! utropade Nådendalsboarne. För all del skinna ej läderlapparna! Var så nådig och låt de stackars ugglorna pruta med er en smula på absolutionen!

Dominikanern studsade. Fanns det verkligen en biskop, som vågade göra något intrång i hans rättigheter, utan att riskera mitra och kräkla? Han mumlade några ord om att han kunde med ett enda bref till Rom lägga hela Finland, biskop och domkapitel inberäknade, i kyrkans interdikt.

Så långt hade biskop Arvid likväl ej för afsikt att gå. Han var en klok man; han visste rätt väl, att en sådan oförskämd slyngel kunde med sitt påfvebref på fickan ställa till betänkliga oredor. Han vinkade därför munken till sig och hviskade honom sakta i örat:

— Akta att ej den lede fienden får makt öfver dig, min broder, ty finnarne äro i den vägen icke att lita på! Vill du taga femtio mark Åbo penningar och låta en af mina skutor i morgon bittida föra dig öfver till Riga?

Dominikanern kastade en förstulen blick, först på de kringstående, hvilkas miner icke bebådade godt, samt därefter på biskopen, som stod där hög, lugn och allvarlig i högtidsskruden. Troligen fann han sig denna gång besviken på sin makt, ty efter något betänkande

fann han för godt att emottaga anbudet. Så slapp man för godt köp en af de värsta blodiglar som utsögo landet. Dyrare blef för Sten Sture den yngre ett annat kommerseråd i aflatshandeln, påflige legaten Arcimboldus. Denne herre köptes icke med mindre än stora penningesummor, ett bord af massivt silfver och hemligt löfte om ärkebiskopsstolen i Upsala.

Knappt hade likväl biskop Arvid på godt maner blifvit af med denne besvärlige gäst, innan han återvände till sitt rum och satte sig ned att rättfärdiga sitt förfarande i ett egenhändigt bref till den helige fadern i Rom. Så farliga voro dessa små och stora vampyrer, som Rom utsände öfver hela den kristna världen, och mången biskop hade fått bita i gräset för sin djärfhet att trotsa en oförskämd tiggaremunk, utrustad med samma allsmäktiga påfliga plakat, för hvilket konungar och kejsare böjde sig till jorden.

Det viktiga brefvet var just uppsatt i koncept och lämnadt åt renskrifvaren att präntas i prydlig skrift på ett ark pergament, då biskopen hörde hästtramp på klostergården och vapenslammer i korridoren. För att förklara detta, måste vi gå någon timme tillbaka.

Vår unge vän David från Myllyranta hade naturligtvis med största förundran begapat all den ovanliga ståt och herrlighet, som här utbreddes för hans ögon och så vida öfverträffade allt hvad han förut kunnat ana därborta i sina ensliga barndomsbygder. Han hade icke underlåtit att ströfva kring marknaden och skänka sin beundran åt alla de rara saker, som där voro att se, såsom dansande björnar, plumpa gyckelskåp och grinande markattor, utklädda, somliga till riddare, somliga till munkar. Han hade också varit med i tumultet med aflatskrämaren: hvem ville ej vara med vid en sådan

munterhet? David skrek liksom alla de andra; men som han ännu icke beslutat sig för hvilket parti han borde understöda, vägde han i händerna ett par förskämda ägg, dem han funnit vid stranden, och öfverlade med sig själf, om de borde användas att parfymera aflatskrämarens kåpa, eller begagnas som artilleri mot hans vederdelomän. I detsamma föll det honom in att Birger och Beata varit instängda hela dagen i en mörk cell. Det fann David med rätta vara ytterst obilligt och smög sig därför tillbaka till klostret för att i tysthet befria fångarne, hvilket också lyckades, emedan ingen nu hade tid att tänka på deras bevakande.

Händelsen ville emellertid, att herr Bo just hade vaknat från sin långa, stärkande sömn och stirrade tankfull ut genom det lilla fönstret, då han till sin förvåning blef varse de tre barnen smygande ut öfver klostrets bakgård och sände en af sina tjenare att kalla in dem.

Barnen trodde sig förföljde af klosterbetjeningen och sprungo af alla krafter för att få se marknaden, då de hörde sig ropas vid namn och igenkände herr Bos hofman.

— Junker Birger! Fröken Beata! ropade knekten. Herr Bo vill tala med er!

Birger och Beata flögo som fåglar tillbaka till buren, men David stannade häpen utanför och slungade sitt rara artilleri förargad mot klostermuren.

Snart lågo Ljungars barn med ett glädjerop i herr Bos armar. De stackars barnen kände sig så värnlösa och hade upplefvat så mycket, sedan de skildes från sin fader, att de alldeles glömde den fruktan hans stränghet ofta brukade ingifva dem. Äfven den stränge riddaren var rörd: hans fadershjärta blödde af det djupa såret efter äldste sonens olyckliga död, och någonting som liknade en förstulen tår smög sig motvilligt fram under hans bistra ögonlock.

På riddarens frågor hvarför han så oväntadt fann dem i Nådendal begynte nu Birger och Beata att på en gång berätta sina underbara öden. Riddarens blick mulnade; åskmolnet samlade sig efter hand alltmera hotande öfver hans panna. Slutligen lät han inkalla David.

— Är icke du den käcke pojken, som slog min knekt och som jag gaf nåd, med villkor att du skulle tjena och beskydda mina barn under sommaren?

— Jo, svarade David.

— Och huru har du uppfyllt min befallning? Du har låtit bortröfva barnen?

— Jag har också tagit dem tillbaka och fört dem under klostrets beskydd.

— Svara, pojke; hvarför har du ej fört dem till fru Ursula i borgen?

— För det att fru Ursula låtit inspärra Goliath i fånghvalfvet. För det att hon låtit långa Malko stänga in mig i källaren, när jag begärde hjälp att beskydda Birger och Beata, och för det att hon sedan lät sina knektar förfölja oss, när vi undkommo herr Sten.

Riddaren betraktade honom bistert och sade:

— Jag vill själf se åt hur detta förhåller sig. Vi rida ännu i natt till Ljungars, och du följer med. Har du sagt sant, så skall du hädanefter vara min liftjenare. Har du ljugit, så låter jag kasta dig, bunden till händer och fötter, i forsen.

Biskop Arvid hade nyss slutat sitt bref till påfven, då herr Bo trädde oanmäld in i hans rum.

— Jag har — sade han — fått sådana underrättelser, att jag måste rida genom natt och dag, innan någon på Ljungars eller Letto fått veta min återkomst. Vill du på två veckor låna mig tio eller tjugu af dina hofmän?

— Till ditt beskydd allt hvad jag förmår; till din hämnd intet, svarade biskopen.

— Huru? återtog riddaren förtörnad. Du vägrar att bistå mig i min rättvisa hämnd?

— Jag vill bistå dig att stämma herr Sten eller hvem du för godt finner inför lagmannen i Norra Finland eller inför andlig domstol i Åbo. Lofva mig endast att du icke utkräfver din hämnd med egen hands rätt, och alla mina hofmän stå till din tjenst.

— Och du är en adelsman! Du skulle tåla förräderi, tåla en dödlig skymf och lämna din hämnd i några usle skrifvares händer!

— Min hämnd skulle jag ställa i Guds händer; den världsliga rättvisan under landets lag.

— Är jag icke en galning, som ännu står här för att lyssna på en feg och skrymtande klerk! utbrast riddaren, ur stånd att hejda sin vrede. — Farväl, Arvid Jakobsson; du torde minnas sen våra unga dagar, att Bo Knutsson till Ljungars bär en god lagstiftare vid sin vänstra sida, och denna lagman skall döma, dig oåtspord.

— Tag dig till vara, min broder, varnade biskopen. Begå ingen våldsbragd; tvinga mig ej att nödgas försvara lagarnas helgd! Och dessutom är du icke ännu återställd efter ditt sår. Dröj till i morgon, så vill jag gifva dig ett passande följe.

— Min son Knut hvilar ohämnad under Östersjöns yta, och du vill att jag skall sofva på dunbädd i dina kloster! Dock — i en sak kan du tjena mig. Gif mina barn några pålitlige tjenare till beskydd och låt dem i korta dagsresor följa mig efter till Ljungars.

— Det lofvar jag gärna, svarade biskopen. Bo Knutsson, skola vi skiljas som ovänner? Inser du icke att hög och låg måste villigt böja sig under lagarnas makt?

Riddar Bo hörde honom icke. Han stod redan på gården, tryckte helt kort sina barns händer, steg till häst och red genast bort med sina fyra tjenare, David fjärde, ut genom staden. Biskop Arvid kastade efter honom en sorgsen blick.

— När — sade han till sig själf — skall denna tygellösa adel engång upphöra att kasta sitt blodiga, brodermördande svärd på lagarnas vågskål?

29. Huru fru Ursula såg spöken i Ljungars slott.

Fru Ursula satt en morgon i sitt tornrum vid det stora ekbordet med himmelsgloben framför sig. Hon var ganska blek; man såg att hon genomvakat en dryg del af natten. Hennes långa svarta hår föll vårdslöst ned öfver de yppiga axlarna, och i hennes svarta, åtsittande sammetsrob glimmade nu som alltid den hemlighetsfulla stenen. Framför henne stod hennes nye slottsfogde, liffländaren Malko.

— Du har således säker underrättelse, att de undkommit till Nådendal?

— Alldeles säker, nådig fru. Herr Stens folk förföljde dem till Ulfsby och skulle ha tagit dem, därest icke Läderlappen fått behag till en aflatskrämares skinnpung. Mir nix, dir nix, alles unter einander, så lyckades klosterfogden föra junker Birger och jungfru Beata ombord på sitt fartyg och afseglade med dem till Nådendal.

— Man skall befatta sig med det man har för händer och icke med annat. Säg herr Sten, att han låter hänga karlen, som stal.

— Herr Sten skall ej underlåta att uppfylla ers nåds befallning.

— Och dessutom en aflatskrämare! Man hade hellre bort taga hans aflatsbref, de hade varit oss mera till nytta. Vi ha ej absolution för mer än en vecka kvar. Malko, jag har i natt läst i stjärnorna. De båda oss intet godt; de varna mig för en snart förestående fara. Vi måste vara försiktiga. Gör dig i ordning att resa. Jag vill skrifva till abbedissan i Nådendal och återfordra barnen. De torde vara motsträfviga, men säg dem, att Goliath åter är slottsfogde och att deras far alla dagar väntas hem.

— Lita på mig, nådig fru.

— Vänta. Du kan i alla fall göra oss af med den oförskämda mjölnarepojken. Han är klyftig och djärf, han kan blifva oss farlig. Du hade förtjent ett rep, Malko, för det att du lät honom undkomma ur källaren.

— Jag bedyrar, nådig fru, att järndörren fanns tillbommad, och genom de tjocka murarna har han ej kunnat bryta sig ut. Jag har undersökt hvarje sten i källaren. Det är trolleri, här är icke allt som det skall vara.

— Se till att du icke låter bedraga dig. Hvad är det för ett hvitt spöke, som Jonas säger sig ha sett i går natt vid slottsmuren? Är här förräderi i spelet, så vid stjärnorna, jag skall upptäcka det och låta kasta förrädarne lefvande in i en glödande ugn.

— Nådig fru, man säger...

— Hvad är det man säger?

— Folket säger att fru Cecilias vålnad går igen vid slottsmuren.

Fru Ursula log föraktligt.

— Om denna syn visar sig engång till, vill jag genast blifva underrättad därom. Det må vara fru

Cecilia eller en ande från afgrunden, så vill jag göra dess bekantskap. Det är billigt att så nära släktingar lära känna hvarandra. — Än en sak: lefver Goliath ännu?

— Efter ers nåds befallning har jag låtit honom få mat, men intet vatten. Ännu i går hörde jag honom stöna därinne. Törsten gör honom galen. Jag tänker att i morgon skall han ej mer besvära oss.

— Gå, slaf, och tala icke om *oss*, när du talar om att åtlyda mina befallningar. Om två timmar bör du vara i ordning att resa till Nådendal.

Malko aflägsnade sig med ryggen i djup krökning, tilldess att dörren stängdes mellan honom och hans herskarinna. Då kastade han en sned blick bakom sig och mumlade harmfullt:

— Så högfärdig, min nådiga fru! Om Malko förr varit din lifegen, så känner han nu för mycket af dina konster för att sig hänga låta. Hänga Malko? Hvem skall då hänga nådiga frun? Men Malko skall vänta. Malko skall se hvem som bäst betalar.

Medan tjenaren med detta sinnelag gick att utföra sin frus befallningar, kastade sig fru Ursula på den lilla bädden i tornkammaren, för att unna sig ett par timmars hvila efter det tröttande nattvaket. Men sömnen flydde hennes ögonlock. Tusen oroliga tankar och äregiriga planer lämnade henne ingen ro. O, denne son, denne son, som var hennes allt och som kom till världen blott för att dö! Från den stunden kunde hon icke fördraga Ljungars barn. De skulle ej ärfva hvad han ej fått ärfva!

Hon hade nedfällt gardinerna för det trånga fönstret, rummet var nästan mörkt, och forsens dån hördes, nu som alltid, nedanför slottsmuren. Detta en-

formiga ljud var dock slutligen nära att sjunga den ärelystna kvinnans tankar till sömn, då hon vaknade ur sin halfslummer af en kall fläkt, som ilade genom rummet och isade hennes heta kinder. Hon uppslog ögonen. Sex steg från henne, tätt invid det betäckta fönstret, stod en hvit gestalt — dock icke bilden af en sörjande moder, utan en späd hvit flicka, liknande ett fyra eller fem års barn, under hvars hvita klädning, sammanhållen af ett gyllene bälte, framskymtade ett par röda strumpor och små röda skor med silfverspännen. Denna gestalt betraktade fru Ursula med en till hälften sorgsen, till hälften trotsig och gäckande uppsyn, och ehuru hennes späda röst snarare tycktes vara endast en fortsättning af forsens brus, kunde man tydligt urskilja följande ord, som återspeglade borgfruns tankar:

Fru Ursula, fru Ursula,
lammen flytt ur lejonkula.
Borta är din vår, som grönskat,
här är jag, som du har önskat.
 Darra nu,
 bleka fru!
Fru Ursula, fru Ursula,
lammen flytt ur lejonkula!

Blott ett ögonblick kände sig den stolta borgfrun förlamad af den omotståndliga fasa, som betager hvarje lefvande vid anblicken af ett okändt, öfvernaturligt väsen vid sin sida. Hon bemannade sig hastigt, reste sig upp och frågade djärft:

— Hvem är du, och hvad vill du mig?

Gestalten svarade:

Hvem jag är, vet himlens höga
evigt klara stjärneöga.

Ljungars barn skall du ej röra,
Ljungars blixt skall dig förgöra.
    Vredens dag
    bådar jag!
Hvem jag är vet himlens höga
evigt klara stjärneöga.

— Jag fruktar dig icke, eländiga spöke! utropade fru Ursula, ryckte från sitt bröst den gula topasen och framhöll den mot gestalten. — Känner du detta tecken, med hvilket konung Salomo på sin tid beherskade andarna? Fall ned till min fot, vanmäktiga fantom, och tjena min vilja, ty jag äger makt att sönderslita det bälte, som sammanhåller ditt lif!

I det att hon vid dessa ord hotande närmade sig, vek gestalten undan, eller rättare dunstade bort, tilldess att den slutligen skymtade blott som ett hvitt flor mellan fönstergardinerna. Men allt hördes samma späda, susande stämma hviska eller sjunga i en gäckande ton:

Mig kan du ej öfverraska,
jag är luft, och du är aska.
Fånga vinden, hejda strömmen,
bygg ett slott af morgondrömmen!
    Lyckosten,
    villosken,
mig kan du ej öfverraska:
jag är luft, och du är aska.

De sista orden hade ännu icke förklingat, då gestalten redan försvunnit utan spår, likasom doftad bort genom gardinerna, och ännu trodde sig fru Ursula höra dess gäckande röst, då hon sköt undan gardinen och såg forsens vågor glittra i solskenet med samma enformiga, söfvande brus som förut, men numera utan ord.

— Skulle den gamla juden hafva bedragit mig? utropade hon, mot sin vilja darrande och tvehågsen. — Jag köpte likväl denna dyrbara sten med lösen för min faders borg, ja med ära och samvete, för att en dag kunna lägga alla varelser, lefvande och döda, för mina fötter. Skulle det enfaldiga folket hafva rätt? Skulle det verkligen finnas ett andeväsen, som, oåtkomligt för min trollmakt, beskyddar denna förhatliga släkt, med hvars öde jag leker så länge det roar mig, tilldess tiden är inne att förkrossa dem? Och hvad betyda dessa stjärnornas hemlighetsfulla varningar? En fånge försvunnen utan spår genom bommade dörrar och famnstjocka murar! Detta slott står då under andra makter än min? Tålamod! Den store Salomon Benhasis lärjunge skall icke förgäfves hafva offrat sina kinders rosor och femton år af sitt lif på konsten att tämja natur och andar. Jag behöfver endast absolution, mycket mer absolution; denna tanke på skärselden är förskräcklig. Jag behöfver också tillsvidare helgonens gunst. Huru? Om jag skulle skicka mitt pärlband af rubiner åt den heliga Birgitta i Nådendal? Det var en lycklig tanke. Det sägs att hon gärna tager emot gåfvor, utan att fråga så noga efter handen, som räcker dem. Ja, hon skall bistå mig, och har jag henne på min sida, så trotsar jag Ljungars hat, om de äfven sände emot mig legioner af spöken.

Lifvad af denna vidskepliga tanke, kastade fru Ursula ännu en stolt blick genom tornfönstret och blef varse en skara af tio eller tolf ryttare, hvilka sprängde fram längs vägen, som ledde från Myllyranta till Ljungars.

30. Huru herr Sten Knutsson anlände till Ljungars samt om den främmande riddaren med röda ängeln och örnhufvudet.

Ryttarne höllo vid Ljungars port och begärde att blifva insläppte i borgen. I spetsen för dem red en lång, mager och solbrynt riddare af ganska skön gestalt, hvilken man på långt håll igenkände. Det var herr Sten Knutsson, herre till Letto gård och yngre broder till herren af Ljungars.

Herr Sten var omkring fyrtio år gammal, en stark, smidig och välväxt man, med långt brunt hår, något skafvet af hjälmkanten, vackert brunt skägg, lifliga blå ögon och ett ansikte, som i sig själf var manligt skönt, men vanställdes af två stora ärr öfver pannan och vänstra kinden. Beslutsamhet och djärfhet utmärkte alla hans rörelser. Det sätt, på hvilket han styrde sin häst, gaf tillkänna en fulländad ryttare; den ton, med hvilken han begärde inträde, vittnade om en otyglad häftighet. Han var nu återställd efter det pilskott, som så länge pröfvat hans korta tålamod, och återvände från en ridt åt Ulfsbysidan förbi Myllyranta, där han i förbifarten icke underlåtit att upprifva laxpatan och plundra i gårdarna allt hvad i hast kunde medtagas.

Mot sin vana tycktes herr Sten denna gång velat gifva både sig och sitt folk ett prydligare och mera höfviskt utseende. Hans rustning var blankfejad, han bar en fjäderbuske i hjälmen och satt på en vacker ny sadel; hans hofmän hade efter bästa förmåga lappat sina gamla munderingar; alla voro tvättade, ja flera af dem buro nya ryttarekappor, stigbyglar och remtyg, hvilket allt troligen någon resande köpman haft den äran att på landsvägen få låna det hedervärda sällskapet, med ringa utsikt att någonsin erhålla en Åbopenning till återgäld.

Samma port, som herr Bo engång stängde så omildt för sin broder i höstregnet, öppnades nu å vid gafvel för herr Sten och hans hofmän, hvilka utan krus skyndade att inkvartera sig i slottet, liksom hade de varit hemma där. Fru Ursula mottog sin svåger med ceremoniös värdighet i riddarsalen och lät bjuda honom den vanliga välkomstbägaren. Herr Sten tycktes också göra ett svagt försök att foga sig efter tidens höfviska seder; han nedlät sig till och med att kyssa borgfruns utsträckta hand och frammumla en artighet om hennes oförvissneliga skönhet. Men denne herre var föga van vid hofseder, ehuru han af gammalt påminte sig några fraser ditåt. Det dröjde ej länge, innan han lät förstå, att han hade ett budskap af vikt att meddela, och begärde ett samtal emellan fyra ögon.

Fru Ursula växlade med honom en hastig blick; hon tycktes vara beredd därpå och förde honom i ett af de inre rummen, herr Bos rustkammare.

— Herr Bo och hans son Knut äro döda, sade riddaren likgiltigt och utan alla förberedelser, i det han vårdslöst kastade sig på en gammal stol af ek med Ljungars vapen utskuret i karmen.

Huru beredd fru Ursula än var, skiftade hon likväl färg och tycktes ett ögonblick tveka, om ej anständigheten fordrade att hon borde antaga en bedröfvad änkas uppsyn vid ett så oväntadt sorgebud.

Herr Sten märkte hennes tvekan, nickade förtroligt och sade halft gäckande:

— Förvånar det er, min fru? Jag trodde ej att friheten var er så ovälkommen.

— Jag skall svara er, när jag äger bevis på att er underrättelse icke är falsk, genmälde fru Ursula högdraget. Hon hade icke lust att byta en herre mot en annan.

Herr Sten smålog bistert.

— Det är onödigt, sköna dam, sade han, att vi båda leka främmande för hvarandra. Ni har värdigats mottaga min hyllning, och jag har icke dolt på hvad sätt jag velat göra mig förtjent däraf. Ni vet således, att jag har några slipade karlar i min tjenst och bland dem en viss Hurri, som, för att vara tavastlänning, är tämligen klok. Ni vet också, att denne Hurri lät afskära sitt ena öra — och det kostade mig vackert — för att inbilla herr Bo allehanda prat om min grymhet, hvilket lyckades så förträffligt, att karlen blef invigd i herr Bos reseplan och försummade naturligtvis ej att därom gifva en vink åt våra danska vänner. I Ulfsby träffade jag en skeppare, som nyss återvändt från Stockholm. Denne karl låg en afton för storm under Signilskär och blef där vittne till ett mästerstycke af två bland Otto Ruds galerer. Kort sagdt, min fru, herr Bos fartyg blef om natten äntradt af danskarne och hela besättningen, min kära broder och brorson inberäknade, nedhöggs efter en skarp fäktning till sista man. Är ni nu nöjd?

— Ett rykte är ännu intet bevis.

— Och hvad kallar ni detta? — Riddaren framdrog en liten klackring af guld.

Fru Ursula betraktade ringen och svarade kallt:

— Det är den ring, hvilken min styfson Knut erhöll som barn till faddergåfva af Sten Sture den äldre.

— Så är det. Min skeppare låg, af fruktan för danskarne, öfver en vecka vid Signilskär. Under tiden uppkastade hafvet flera döda på stranden och bland dem en ung man, genomborrad af ett lansstygn. Skepparen begrof honom, läste några *pater noster* öfver hans graf och behöll som ersättning denna ring, hvilken han fann på den dödes finger.

Fru Ursula andades djupt och sade småleende:

— Jag måste väl slutligen tro att jag är änka, efter ni, herr riddare, tycks vara så angelägen därom.

— Skulle jag icke längta efter den dag, som förenar mig med er, sköna fru? Hvad hindrar oss längre att beherska denna borg och alla dess underlydande gods, ni med er skönhet, jag med mitt goda svärd?

— Två hinder, herr riddare, och de äro för närvarande ej i vår makt.

— Ah, dessa barn! Men ni har rätt, de kunde med tiden blifva oss farliga. Min fogde Sven bedyrade, att han icke sett maken till djärfhet hos ett par sådana pysslingar. De bröto sig ut genom taket på Letto, hissade sig ned med ett rep och slingrade sig ur mina händer.

— Var lugn, min tappre riddare. Ni har dragit försorg om det ena; låt det blifva min sak att draga försorg om det andra. Låt oss icke mera tänka därpå. Ert folk bör göra sig en glad dag, medan de rasta på Ljungars. Vi skola söka att bära vår smärta med undergifvenhet.

Riddaren skrattade, hvilket gjorde hans af ärren förbistrade ansikte ännu bistrare. Och den dagen blef ett stort gästabud anställdt på Ljungars slott.

Två timmar efter middag, när alla voro glada, hördes oförmodadt hornstötar utanför porten, och den halfrusige väktaren tillkännagaf att en främmande riddare, åtföljd af tjugu hofmän, begärde tala med borgfrun.

— Hvilket vapen för han i skölden? frågade fru Ursula.

— En blodröd ängel med svart örnhufvud och liffärgade händer i hvitt fält, svarade Malko, som spejat i vårdtornet.

— Det är Djeknarnes vapen.[1] Och eftersom de äro befryndade med biskopen, skola vi höra hvad klerkerne ha att förkunna oss, sade herr Sten.

Förhållandet var att riddar Lydik Claesson, sedan han fört sin röfvade fröken från Nådendals kloster i säkerhet till sin vän och frände riddaren Ivar Fleming på Kumogård, ansåg sig af riddarepligt och ära förbunden att uppfylla det vådliga uppdrag, som biskopen gifvit honom. Han erhöll därtill utan svårighet tjugu af herr Flemings hofmän och infann sig nu, sedan han förnummit herr Sten vara på Ljungars, att utföra sitt ärende.

Fru Ursula, åtföljd af herr Sten och några välbeväpnade män, infann sig strax på muren och sporde den främmande riddaren hvad han hade att säga dem.

Riddaren med det berömda Djeknevapnet på skölden lät därpå ytterligare blåsa i sitt horn och frågade, om han hade framför sig Sten Knutsson, herre till Letto, och den äreborna fru Ursula, riddaren Bo Knutssons maka, till Ljungars.

[1] Detta sköldemärke fanns upphängdt i Nousis och Borgå kyrkor. Andra grenar af samma berömda släkt förde i skölden tre sjöblad eller tre sexuddiga stjärnor.

Herr Sten svarade att budbäraren däruti icke misstog sig och tillade gäckande, att det vore honom kärt, om biskopen i Åbo funnit för godt att skicka honom, herr Sten, en påse med absolution, ty han hade just i dag ätit klosterlax och ämnade vid tillfälle äfven dricka klosteröl, ifall ej hans helighet hade någonting däremot.

Den främmande riddaren aktade icke på detta gyckel, utan sänkte sin lans mot marken och talade med hög röst, så att han kunde höras långt inne på borggården:

— Jag Lydik Claesson till Kankas [1], riddare i Guds, den heliga jungfruns, Sankt Olofs, Sankt Eriks och Sankt Henriks tjenst, förkunnar dig Sten Knutsson, som kallar dig herre till Letto samt riddare och adelsman, hvilket ännu återstår att bevisa: min höge, nådige och ärevördige herre, Arvid, med Guds nåde och den helige faderns stadfästelse biskop i Åbo, låter genom mig säga dig, att du är anklagad för brott emot landets fred och kyrkans egendom: hafvandes svikeligen och med våld låtit bortföra ädle och äreborne junkern Birger Bosson samt ädla och äreborna jungfrun Beata Bosdotter från deras rätta, lagliga vistelseort och dem förhållit i ditt röfvarenäste; hafvandes vidare föröfvat våld och orätt mot fredlige vägfarande, stadde i deras rätte ärenden; ändtligen ock med eld förhärjat, med hugg sårat, dödat och misshandlat kyrkans underhafvande i Myllyranta by samt gods och rätte bohag deras frånhändt dem som en niding och rånare, det allom kunnigt är. För hvilket allt min nådige herre, såsom kyrkans beskyddare och landsens freds väktare, genom mig låter stämma och kalla dig att nionde dagen härefter stånda till ansvar inför högbemälde herre och biskop uti hans borg Kuustö vid Åbo

[1] Djeknarne skrefvo sig till Kankas, innan denna sätesgård, troligen genom giftermål, öfvergick till Hornarne.

stad. Och därsom du icke hörsammar denna stämning, förklarar jag dig för hvars mans niding samt ovärdig att bära ridderskapets namn och äretecken; viljandes detta bestyrka mot eho det vara må med lif och blod, med lans och svärd, till häst eller till fots, i Guds och den heliga jungfruns namn;. så sant mig Krist och Sankt Henrik hjälpe till lif och själ.

Med dessa ord kastade riddar Lydik sin handske till marken, höjde åter sin lans och afbidade svaret.

För herr Sten hade hans tal redan synts alltför långt, och fru Ursulas närvaro, kanske äfven de tömda välkomstbägarne, voro icke synnerligen egnade att tämja denne herres obändiga sinnelag. I stället för svar ryckte han armborstet af närmast stående bågskytt på muren, lade an och sände i blinken en hvinande pil mot herr Lydiks hufvud. Med en gäll klang slog pilen in i riddarens framräckta sköld, genomborrade den blodröda ängelns hjärta och trängde än vidare genom harnesket, där den blef fastsittande i hans vänstra skuldra. Ett högt rop, å ena sidan af jubel, å andra sidan af hämnd, hälsade detta försåtliga skott, hvars styrka och snabbhet var egnad att väcka alla bågskyttars beundran.

31. Om herr Sten Knutssons envig med riddaren Lydik Claesson Djekne samt om en oväntad gäst, som därvid infann sig.

Riddar Lydik Claessons vackra drag förvredos ett ögonblick under det uppslagna hjälmgallret, mera kanhända af harm, än af smärta. Han utdrog pilen, bröt den i stycken, slungade den mot muren och ropade:

— Såsom jag bryter denna sköra, förrädiska pil, så bryter jag härmed Sten Knutssons ära och förklarar honom för en falsk niding, som han ock är. Jag tager alla som här stå till vittne på stämningen och huru Sten Knutsson har svarat därpå. Hvad angår den ärade frun af Ljungars . . .

— Skjut ned honom! Han skymfar eder borgfru! hördes herr Stens röst på muren, och snart susade åter tre eller fyra pilar från besättningens bågar.

Herr Lydik, som nu var bättre beredd, visste dock skickligt uppfånga dem i sin sköld och fortfor därpå med stadig stämma:

— Hvad angår den ärade frun af Ljungars, sänder henne min nådige herre biskop Arvid den vördsamma hälsning, att hon täcktes emottaga en af hans klerker, som kommer att begära af henne ett enskildt samtal.

— Hälsa din nådige herre — svarade herr Sten — att om han i egen person begär inträde, skola vi bjuda till att undfägna honom efter bästa förmåga. Men som vi icke ämna låta skrifta oss af hans klerker, så torde en sådan komma bättre rakad härut, än han kommer härin.

Emellertid hade Flemings ryttare, rådville och uppbragte, dragit sig tillbaka ur pilhåll från murarna. De voro icke försedde med bågar och kunde icke besvara den förrädiska hälsningen. Herr Lydik ensam fortfor att hålla stånd inom skotthåll, likgiltig för de pilar, som tid efter annan slogo in i hans sköld. Han väntade icke heller länge förgäfves. Hvad man än sagt om herr Sten, var brist på mod en beskyllning, hvilken han minst förtjenade. Hans något rusiga folk hade behöft tid för att sadla sina hästar och pådraga sina aflagda rustningar. De voro nu färdige och, i förening med fru Ursulas folk, inemot trettio välbeväpnade hofmän, således öfverlägsne den anfallande styrkan. Men emedan Flemingens ryttare voro kände såsom dugligt och krigsvant folk, fann herr Sten rådligt att icke utan nödfall låta det komma till handgemäng. Han ryckte således ut i god stridsordning, men lät sina män göra halt vid den fällda vindbryggan, upptog med lansspetsen herr Lydiks handske från marken och red så ensam, försmående andra vapen än svärdet, emot sin väntande fiende.

— Bikta nu dina synder, storskrytande pojke, ty lefvande kommer du icke från detta ställe! ropade herr Sten med fruktansvärd stämma.

En strid till häst begynte, enligt regeln, med lans; men när herr Lydik såg sin motståndare gripa till svärdet, bortkastade äfven han lansen och drog på samma gång sitt. Svårigheten vid en sådan fäktning bestod i att på

en gång sköta tygeln och skölden med vänstra handen, medan så mycket berodde på hästarnas vana och ryttarnes skicklighet. Den af de stridande, som lät sin fiende komma sig på flanken eller på ryggen, var nästan alltid tillspillogifven.

Det visade sig snart, att herr Lydik icke var en ovärdig elev af Svante Stures berömda väpnareskola. Ehuru sårad i axeln, förde han sitt vapen med en vighet och skicklighet, som skulle gjort honom fullt vuxen hans vida starkare fiende, därest han ridit sin egen häst, som var van vid hans tygel. Olyckligtvis hade han nödgats kvarlämna denna vid flykten från Nådendal och red nu en af Flemingens ovigare stridshästar, som ej varit med om sådana äfventyr.

Sviken i sitt hopp att nedhugga ynglingen i första anloppet, kastade herr Sten sin häst åt sidan, vände därefter tvärt tillbaka och red med sådan häftighet in på sin motståndare, att herr Lydik icke hann vända i tid, utan fick i detsamma ett enda förfärligt och krossande svärdshugg innanför skölden, tvärsöfver den förut sårade vänstra axeln. Detta hugg, som kunnat fälla en tjur till marken, var mer än hans goda flandriska rustning kunde emotstå. Det svindlade för hans ögon, skölden med den blodröda ängeln sjönk ur hans förlamade hand, och ett nytt hugg, denna gång öfver sidan af hjälmen, kastade honom sanslös och hufvudstupa ur sadeln till marken.

— Gånge så enhvar, som rör vid Sten Knutssons ära! ropade herr Sten triumferande och sprang af hästen, i afsikt att med ännu en nådestöt fullborda sitt blodiga värf, då i detsamma Flemingens ryttare sprängde fram för att rädda sin anförare.

Båda partierna hade härintills varit overksamma åskådare af det skarpa enviget; nu red herr Stens folk

från slottssidan till hans hjälp, och det dröjde ej länge innan striden var allmän — en af dessa vilda, enskilda fejder, som så ofta blodade landet under Sturarnes tidehvarf. Man anföll å båda sidor med lansar och hillebårdar; höga rop upphäfdes. Herr Sten blef trängd från sin fallne ovän och tvungen att åter kasta sig upp i sadeln.

Borta på muren stod fru Ursula, betraktande striden med trotsigt, föraktligt smålöje. Den gula topasen glimmade på hennes bröst i skenet af aftonsolen; hennes mörka ögon sköto blixtar, och liksom hade själfva himmelen velat besanna den vidskepliga sägnen om Ljungars släktskap med blixten, begynte en dunkel molnvägg stiga i väster och utsända bleka eldstungor öfver de skogbevuxna höjderna.

Herr Stens folk anföll med häftighet, och deras anförare högg in med en tapperhet som varit värd en bättre sak och en större valplats. Hans väldiga svärd fällde utan förskoning den ena efter den andra bland Flemingarne, som steg för steg drogo sig undan i god ordning med den sårade riddaren mellan sig.

De hade icke väl hunnit ur sikte från slottsmuren, innan de trängdes så hårdt af öfvermakten, att deras linie blef bruten och det liknade sig för dem till ett afgjordt nederlag. Fyra hästar galopperade bort med toma sadlar; fyra ryttare höllo sig, svårt sårade, med möda i sadeln, och herr Sten fortfor att bana sig väg till den sårade, hvarifrån snart ingen mer tycktes i stånd att afhålla honom.

Då visade sig på vägen från Myllyranta en liten trupp af fem ryttare, anförde, som det tycktes, af en munk, ty den resliga gestalt, som red främst i skaran, bar öfver axlar och hufvud den svarta yllekåpan. När dessa ryttare blefvo striden varse, sporrade de sina

hästar och redo i snabbt traf till stridsplatsen, där de genast kastade sig med fällda lansar mot herr Sten och hans folk. Flemingarne fingo andrum, vände om och begynte i sin tur att angripa.

Så ringa denna förstärkning var, så afgörande blef dess ankomst för stridens utgång. Herr Stens folk ansåg de nykomne för en förtrupp af biskop Arvids skaror, som skyndade herr Lydik till hjälp, och sprängde efter en kort fäktning med lösa tyglar tillbaka till slottet.

I denna förmodan styrktes Ljungars- och Letto-folket däraf, att munken, som anförde de främmande ryttarne, höll i början, likgiltig, stilla vid skogsbrynet. Man tog honom för biskopens sändebud, hvars ankomst herr Lydik på förhand tillkännagifvit.

Denne tyste åskådare hade placerat sig vid vägen åt Ljungarssidan, så att hvar och en, som ville ditåt, måste passera tätt förbi honom. Orörlig och känslolös såg han den ena efter den andra fly förbi. Endast herr Sten fortfor ännu, trotsig och ensam bland de sina, att fäkta mot Flemingens ryttare.

Då red munken helt långsamt fram, i det han vinkade åt ryttarne att upphöra med striden. Liksom efter en tyst öfverenskommelse drogo sig alla tillbaka och lämnade herr Sten ensam på vägen med den okände ryttaren.

Herr Sten fann emellertid för godt att nöjas med sin seger i enviget och sporrade sin häst för att följa de andra till slottet. Men den reslige munken spärrade vägen för honom.

— Hvad nu, klerk, har du mer än ett lif att förlora? utropade herr Sten otålig, i det han sökte att rida förbi.

I stället för svar framdrog munken ett långt slagsvärd under sin kåpa och högg herr Stens häst med ett så tungt hugg öfver nacken, att hufvudet nästan

skildes från kroppen och häst och ryttare tumlade öfver hvarandra i en ström af blod.

För en man som kunde utdela sådana hugg hade det varit en lätt sak att i en sådan ställning göra slut på herr Sten. Men munken begagnade icke sin fördel, han rörde sig icke vidare, tilldess att riddaren, ursinnig af vrede, gjort sig lös ifrån stigbyglarna. Då sprang äfven han af hästen, och så stodo de ett ögonblick båda till fots, betraktande hvarandra med fientliga blickar.

— Skallota skurk! — ropade herr Sten — du har dödat min goda häst, och nu skall jag lägga ditt hufvud vid hans!

— Spara dina ord, Sten Knutsson, och bruka hellre ditt svärd, ty vid Sankt Henriks ben, du har aldrig behöft det så väl som i dag! svarade munken, i det han slog kapuschongen tillbaka och blottade under densamma en riddares hjälm.

32. Huru enviget aflopp emellan de två riddarne samt om Ljungars flicka och det sorgliga öde som följde Ljungars ätt.

Klerk eller lekman, i dag skall du pröfva en Ljungars klinga! utropade herr Sten och trängde med så hastiga hugg på sin motståndare, att denne, som var utan sköld, behöfde en utomordentlig skicklighet att värja sig själf.

Herr Sten vann dock ingen fördel; tvärtom kände han armen tröttna, och alla hans hugg slunto mot den okände riddarens rustning och svärd likasom mot en yta af glas.

— Jag ger dig fem minuter att draga andan, sade den okände.

I stället för svar riktade herr Sten ett så kraftigt hugg mot sin fiendes hufvud, att hakremmen brast och hjälmen föll af. Riddaren i munkkåpan stod nu där med blottadt hufvud, ett blekt och bistert anlete, omgifvet af grånande lockar. Det var herr Bo Knutsson, herre till Ljungars.

Vid denna oväntade anblick greps herr Sten af en vild förskräckelse. Han stirrade ett ögonblick på sin broder, liksom på en gengångare från de döde.

— Du har låtit döda min son Knut, sade herr Bo. Men du är min bror, jag ger dig fem minuter att bereda dig till döden, och jag vill låta läsa mässor för din själ.

Herr Sten fick nu plötsligt lif och rörelse, men ej för att strida, utan för att fly. Han kastade ifrån sig skölden och flydde i ilande språng inåt skogen, i hopp att på en omväg undkomma till slottet.

Herr Bo förföljde honom, mindre snabb, men också mindre uttröttad. Ryttarne sågo dem försvinna mellan träden; herr Bos folk och främst bland dem David, följde på afstånd de båda riddarne. De jagade hvarandra som varg och vallhund; de fördjupade sig alltmera uti den täta skogen.

Om en stund fann sig David långt skild från sina följeslagare och kunde endast af grenarnas prasslande ana den väg, som de båda bröderne, förföljarn och flyktingen, tillryggalade i skogssnåren. Den stackars gossen hade blott en tanke, den att hjälpa herr Bo, och utan att veta huru, befann han sig slutligen tättinvid Ljungars källa.

Källan var torr, så torr, som hade aldrig en droppe vatten sipprat öfver dess mossiga stenbotten. Den gamla krokiga tallens skugga föll lång på den rödletta, af blixten splittrade klippan. Aftondimman uppsteg som ett flor öfver den sanka marken, daggen glittrade redan på alla grässtrån. Allt liknade den kväll, då David senast besökte stället med Ljungars barn. Davids hjärta klappade af det häftiga språnget. Herr Bo hördes ej af; herr Sten syntes ej till. Allt tycktes så tyst och fridfullt uti den lilla dalen.

— De måste likväl ha sprungit hitåt, sade han till sig själf. — Se där ett fjät i den fuktiga mossan!

Där en afbruten gren. Där en svärdslida! Det är herr Bos! Och där...

Men David hade icke mod att utsäga ordet. Han stod knappt tjugu steg ifrån klippan och såg tydligt en syn, som icke var honom obekant. När den nedgående solen sken genom löfven på dimman och klippväggen, uppstod där densamma hvita gestalten, som tycktes hafva sitt rätta hemvist i denna ödsliga dal. Han kunde ej misstaga sig: det var Ljungars flicka med den hvita klädningen, det gyllne bältet och de röda strumporna. Hennes vanligen trotsiga och gäckande uppsyn var nu bistrare än förr och liknade ett egensinnigt barns, som trampat sönder sin favoritdocka. Hon stod orörlig med till hälften bortvändt ansikte, och David tyckte sig förnimma följande ord eller sång, hvilken måhända icke var annat än nattvindens sakta sus i den gamla tallens knotiga grenar:

Svarta klinga, röda klinga,
röda nål i björnens bringa,
hvem har furans krona brutit?
Hvem har örnens vinge skjutit?
    Hvem har bräckt
    Ljungars släkt?
Svarta klinga, röda klinga,
röda nål i björnens bringa.

Icke vet det döda stålet
hvart dess hand har länkat målet.
Icke vet den sky, som duggar,
hvilka nejder han beskuggar.
    Blinda stål!
    Blinda mål!
Icke vet det döda stålet
hvart dess hand har länkat målet.

Oaktadt det egendomligt vilda, hälften klagande, hälften hånande uti denna sång, hade vanan vid det sällsamma väsendets anblick småningom återgifvit David så mycket mod, att han vågade fråga hvar han kunde finna herr Bo.

— Du måste veta det, du! tillade han. Är du Ljungars vän, så beskydda min herre och låt icke den grymme herr Sten förgöra honom!

Töckengestalten vid klippan tycktes dock icke skänka minsta uppmärksamhet åt hans uppmaning, utan fortfor — ifall det verkligen var hon som sjöng — att blanda följande ord i det alltmer tilltagande bruset af vinden i trädens grenar:

Kom, du blanka, kom, du röda
luftens svärd att allt föröda!
Blinka genom himlens fästen!
Hugg i stycken våldets nästen!
Luftens stål,
hugg ett bål!
Kom, du blanka, kom, du röda
luftens svärd att allt föröda!

Vid dessa ord förvredos gestaltens drag och blefvo allt otydligare, tilldess att slutligen blott den nakna klippväggen upptog synlinien. Det tycktes som skyndade sig de mörknande åskmolnen att lyda besvärjelsen, ty knappt hade de sista orden dött bort i vinden, innan en blank eldstunga, åtföljd af det skrällande ljud, som vanligen antyder att åskan slår ned, sågs glimma öfver den högsta furan på höjderna bortom bäcken. David betogs af en ny fruktan. Dröja kunde han icke, men fly ville han ej heller, innan han funnit sin herre. Han sprang upp på den motsatta höjden: intet spår, intet ljud. Han

återvände till dalen, han undersökte ånyo fjäten i mossan. De ledde till andra sidan af klippan, samma gräsvall, på hvilken Birger och Beata för två veckor sedan intogo sin glada aftonmåltid. Gräset var nedtrampadt och fläckadt af blod. Litet längre fram, bakom den krokiga tallen vid klippan, fann David hvad han sökte, men på ett sätt som uppfyllde honom med bestörtning och fasa.

Båda bröderne, herr Bo och herr Sten, lågo förblödda på ljungen. Herr Sten måste, då han icke mer fann någon utväg till flykt, hafva värjt sig förtvifladt. Han låg där med klufven skuldra och hatet i sina förvildade, vanställda drag; men äfven herr Bo låg vid hans sida, fallen för djupa sår, och hans vackra grånande lockar hade blifvit afskurna af ett hugg öfver vänstra tinningen, så hårdt, att herr Stens svärd hade brustit därvid. Två tappre män, två väldige, stridsvane krigare, som under lyckligare tider hade kunnat segra och blöda med ära för fäderneslandet, lågo här stupade utan ära, utan seger, fallne i brodermördande tvekamp för enskildt hat och hämnd i detta laglösa, blodiga tidehvarf, som ännu icke förmått binda själfhämnden med lag och som tycktes hafva samlat inom sig alla medeltidens fejder, för att låta den förste Gustafs kommande dagar framstå i desto klarare ljus.

David kastade sig öfver sin fallne herre och sökte med alla de medel han kunde upptänka att återkalla honom till lifvet. Det var förgäfves. Herr Bo hade slutat sina jordiska strider och gått att återfinna sin äldste son, hvars död han, till sin egen ofärd, så bittert hämnat.

Under tiden hade ovädret utbrutit med en häftighet, som äfven i dessa höjdrika, af åskan ofta hemsökta

trakter var något ovanligt. Den af blixten träffade furan hade fattat eld i kronan, och stormen hade kastat dess brinnande barr öfver närmast stående granar och tallar. Från dem spred sig elden i den torra ljungen, hvilken frasade upp som halm, och närda af detta rikliga tänd-ämne, slingrade sig lågorna, dämpade, men icke släckta af regnet, i en bred trekant med en smal eldstunga i spetsen, vidare uppåt höjden. Snart blef det omöjligt att uthärda i den kväfvande rök som drefs åt det håll, där David i det längsta sökte att åtminstone bärga sin döde herres kropp ur lågorna. Med bedröfvadt hjärta nödgades han öfvergifva detta försök, i det han medtog herr Bos svärd, och skyndade därpå att återfinna sina i skogen förvillade följeslagare.

33. Huru biskop Arvid intågade i Ljungars slott och dömde öfver dess invånares öden.

Emellertid hade fru Ursula, utan aning om att hennes för död ansedde make varit henne så nära, af de flyende ryttarne blifvit bedragen med ryktet att biskop Arvid var med en stor krigsmakt i antågande emot slottet. Hon hade genast låtit uppdraga vindbryggan, ladda fältslangorna med stenar, reparera murarnas brister och i öfrigt vidtaga sådana åtgärder som tiden medgaf för slottets försvar. Herr Stens uteblifvande oroade henne; men då hon visste honom vara lika slug som djärf, hoppades hon ännu att han ville komma henne till hjälp med de anhängare han möjligen hade spridda i skogarna.

På aftonen utbröt ovädret, och röken af skogselden framträngde till slottet. Fru Ursula utsände kunskapare, men de återvände med oförrättadt ärende, emedan Flemings ryttare noga bevakade alla utgångar. Så förgick natten och hela påföljande dygn.

Men på tredje dagen efter striden och enviget fogade skickelsen, att det första falska ryktet till en del blef sanning. Biskop Arvid antågade visserligen icke med en stor krigsmakt; men han hade efter herr Bos afresa

från Nådendal råkat i stora bekymmer om utgången af denna fejd, som ej kunde undgå att beröra kyrkans intressen. Och då han tillika förnam att riddar Lydik tagit vägen till Kumo, erinrade han sig att en visitationsresa åt dessa nejder och på återvägen till Raumo kloster med dess skola vore af behofvet påkallad. Han medtog därför en svit af omkring fyrtio personer, hvaraf hälften beväpnade, och begaf sig ofördröjligen på väg, jämte Birger och Beata, dem han tog under sitt beskydd på resan till Ljungars.

Under tiden hade David med ett ilbud underrättat biskopen om det olyckliga enviget vid Ljungars källa; en underrättelse som så betydligt påskyndade biskopens färd, att han redan tredje dagen på aftonen anlände till Myllyranta och efter en natts hvila begaf sig följande morgon med sitt väpnade följe, förstärkt af omkring tjugu män från byn, till Ljungars slott.

Fru Ursula hade haft en orolig natt. Herr Sten blef borta, dunkla rykten gingo om herr Bos återkomst, Malko var icke att lita på, besättningen visade tecken till rädsla och begynte redan tala om att uppgifva borgen, hvilken ingalunda var i stånd att uthärda en belägring af öfverlägsen styrka. Men den trotsiga borgfrun litade utan tvifvel på någon hemlig konst, hvilken hon redan från ungdomen lärt af den gamle trollkunnige juden på hennes faders borg i Liffland och som fullkomligt öfverensstämde med tidehvarfvets vidskepliga tro.

Så stodo sakerna, när fru Ursula, som nu fått kännedom om enviget vid källan, på fjärde morgonen efter striden såg de belägrandes lilla skara hastigt ökas till omkring sextio beväpnade män, som omringade slottet på alla sidor. Strax därpå skickades, enligt öflig sed, en trumpetare att uppfordra slottet.

Svaret lydde:

— Hälsa hans nåde och fråga när det har blifvit biskopars sed att med våld intränga i fredliga boningar och hota adeliga fruar med vapen och blodsutgjutelse. Hälsa honom att allt våld är öfverflödigt, ty hela borgen står till hans nådes förfogande.

Icke långt därefter nedfälldes vindbryggan, och biskop Arvid, omgifven af sin lifvakt, tågade in i Ljungars slott.

Fru Ursula var honom till möte med slottets nycklar redan vid porten. Hon hade påtagit sin dyrbaraste sorgdräkt; hon hade klädt sig i sitt blidaste smålöje, under det att fruktan och förbittring herskade i hennes hjärta. Alla hennes män hade nedlagt sina vapen på borggården; alla slottets dörrar stodo öppna, och en festlig måltid var anrättad i slottssalen. Det såg ut som en högtid, anställd för att fira en stor och kärkommen gäst.

Biskop Arvid lät icke bedraga sig. Han lät besätta alla utgångar, ställde vakter på murarna och drog försorg om att besättningen afväpnades ända till knifvarna, som de buro i bältet efter landets sed. Fru Ursula visade intet missnöje; hon var ödmjuk och undergifven, hon fann sig i allt; hon ställde blott oförmärkt så, att hennes stora skönhet lyste i den fördelaktigaste dager och omöjligt kunde förfela sitt intryck ens på en biskops sjufaldt bepansrade hjärta.

Och med hvilken moderlig ömhet hon fägnade sig att återse sina kära barn! Aldrig mer ville hon sända dem bort bland dessa gudlösa människor, som åsamkat henne och dem så mycket bekymmer. Ack, hon hade gråtit dagar och nätter, när hon förnam deras bortröfvande. Och då hade ödet ännu därtill pröfvat henne

med förlusten af den bäste, den tappraste make, ridderskapets ära och prydnad, den stolte herr Bo, hvilken hon med glädje hade följt från sitt rikare hemland för att dela hans enslighet i dessa skogiga ödemarker! Herr Sten hade anhållit om hennes bemedling att försona sig med sin bror; huru kunde hon afslå en så prisvärd begäran? Men ack — och då följde åter en djup suck — ett grymt missförstånd hade gjort den goda afsikten om intet och medfört den olyckliga utgång, hvilken hon aldrig skulle upphöra att begråta i hela sitt lif.

— Min fru, sade biskopen — ty hans hjärta var dock icke alldeles af sten — är det så som ni säger, så har man skändligt förtalat er, och jag skall icke vägra er all den upprättelse ni förtjenar. Tillåt mig likväl säga eder, att herr Bos barn icke längre kunna kvarstanna under ert beskydd. Fröken Beata skall uppfostras i Nådendals kloster, och junker Birger skall få välja mellan adliga öfningar under herr Flemings tillsyn på Kumogård, eller lärda studier under min tillsyn vid Raumo klosterskola.

— Således, nådige herre — sade fru Ursula småleende — anser ni mig icke mer hvarken för en trollpacka eller en mannamörderska?

— Jag hoppas det, svarade biskopen, och för öfrigt skall ni här, i ert ostörda lugn, kunna bevisa edert ädelmod genom att väl förvalta de faderlösas rättmätiga arf.

Fru Ursula bet sig i läppen; hon kom icke dit hon ville med den stränge prelaten, men hon tänkte: kommer dag, kommer råd.

— David — sade biskop Arvid till den hurtige gossen — du har troget tjenat herr Bo i hans sista dagar. Dessutom har du vid ett visst tillfälle gjort

dig välförtjent af kyrkans erkänsla. Vill du gå i min tjenst?

— Måste jag då bli klerk? frågade gossen.

— Nå, det vore väl icke så vådeligt, menar jag. Men trösta dig; man studerar sig icke till klerk på hästryggen.

— Får jag då våga lif och blod i ers nådes tjenst?

— Det torde väl hända; vi lefva i hårda och oroliga tider, min son.

— Får jag också harnesk, ryggplåt och stålhufva som de öfrige hofmännen?

— Du gör nog många villkor. Men detta förstås af sig själf.

— Får jag också nyckeln till fånghvalfvet innanför källaren?

— Tag den, din narr. Fru Ursula har sagt mig, att där finnes endast råttor.

David skyndade bort och återvände om en stund med en liten askgrå, förfallen gubbe, som mera liknade ett spöke än en människa.

— Goliath! utropade fru Ursula. Man har sagt mig, att du längesedan vore död.

— Det vore väl intet under, inföll David, när man i fjorton dagar gifvit honom saltadt bröd och icke en droppe vatten. Lyckligtvis hade Goliath en vän i viken, och det var floden, som då och då lät en stänk sippra in genom en remna i muren.

— Det är första gången jag ser en sådan David vid sidan af en sådan Goliath, genmälde biskopen småleende. Men ni, ädla fru — tillade han allvarsammare — hvad har ni att svara på denna beskyllning?

— Att Goliath är en förrädare och denna gosse en lögnare, ers nåd...

— Nog, min fru! Ni sitter ännu kvar på denna borg; jag vill i det längsta vörda i er herr Bos maka. Men minns, att mitt öga följer er, att min arm räcker er, och att ni en dag skall göra redo för Ljungars barns arfvedel!

Fru Ursula höjde på axlarna. Hvad hon tänkte vet ingen, men det torde engång visa sig i fortsättningen af denna historia.

Slut på förra delen.

LJUNGARS SAGA.

SENARE DELEN

1. Ett möte på Kuustö.

Man finner icke sällan i världshistorien, att ett döende tidehvarf, förrän det lämnar rum för ett annat, blommar än en gång upp i en ädel och glänsande personlighet, hvilken i sig återspeglar det bästa, skönaste och ärorikaste af den slocknande tidens egendomlighet. Så framträdde vid medeltidens afton i Sverige en af de renaste karakterer dess ridderliga lynne någonsin frambragt, ridderskapets blomma och prydnad, den tappre, hugstore och ädelttänkande Sten Sture den yngre. Och så hände sig vid samma tid i Finland, just i de dagar när det katolska tidehvarfvets sol var hardt nära sin nedgång, att på Sankt Henriks stol satt en af de värdigaste och kraftfullaste män, som i norden representerat Roms hierarki, den högsinte och tillika världskloke Arvid Kurck. Båda dessa män kämpade, gemensamt och hvar för sig, att upprätthålla sitt sjunkande fädernesland; båda blefvo till sist öfvermannade af sitt öde och dukade under, såsom det då tycktes, till obotelig skada för sitt land. Men båda föllo i rätta stunden för att lämna platsen åt nye män i en ny världsålder, och båda kunde med stolthet säga, att de togo sitt tidehvarf med sig i grafven.

Sten Sture hade förblödt på Mälarens is af sina sår i slaget vid Bogesund, och den blodige Kristian utsände sina legoknektar att underlägga sig Sverige och Finland, då en höstdag i skymningen år 1520 en ensam gammal vandrare nalkades den väl tillbommade porten af biskop Arvids befästade borg Kuustö och begärde att blifva insläppt. Det hade regnat mycket den dagen, och vandraren, som var genomvåt, uttröttad och darrande af köld, tycktes ingalunda böra ingifva väktaren vid porten någon farhåga. Det oaktadt erhöll han på sin ödmjuka begäran det kärfva svaret, att ingen utom borgens eget folk erhöll inträde, såframt han ej kunde uppvisa bref och insegel på att han var stadd i rätta ärenden och hade något att skaffa i slottet. Den omsorg, hvarmed biskopen låtit iståndsätta de gamla murarna, anblicken af de fältslangor, hvarmed de voro bevärade, och de utposter, som öfverallt funnos utställda för att natt och dag bevaka alla ingångar, läto också tydligt förstå, att tidernas osäkerhet kräfde en ovanlig försiktighet. Man kunde ju icke veta under hvilken förklädnad en dansk spejare ville smyga sig in för att förråda det sista fäste, som ännu erbjöd en tillflyktsort mot den främmande inkräktaren.

Afvisad med denna hårdhet, som föga tycktes anstå en kristlig öfverherdes tjenare, upphof vandraren ännu engång sin darrande röst och begärde att få tala vid junker Birger Bosson, hvilken befann sig i borgen.

— Junker Birger? upprepade väktaren vresigt. Känner ingen junker med det namnet. Gå er väg, så kan ni hinna till staden ännu före mörkningen.

— Man bar sagt mig, att junker Birger, herre till Ljungars, för närvarande är på Kuustö, genmälde vandraren envist.

— Menar ni djäknen, så lär han väl knappt ha lust att prata med landstrykare nu, när han i morgon skall vigas af bispen till klerk, svarade väktaren.

I svaret låg någonting hånande, som tycktes upp-röra den gamle vandraren.

— Vigas till klerk! utropade han med en åtbörd af smärta. — Heliga jungfru, det är då verkligen sant, och jag kommer kanske för sent för att hindra en sådan olycka!

— Nå, så olyckligt är det väl inte i dessa tider att göda sig i ett kloster eller ett domkapitel, medan vi andra få släppa till skinnet för mindre än så, fortfor knekten i samma ton. — Men packa er nu er väg, jag hör stallmästaren komma. Han tycker ej om prat i tjensten.

Vid dessa ord närmade sig en reslig ung man, klädd i stålhufva och kyller af elghud, med den hvita fältbindel, som utmärkte biskopens folk. Han tycktes stadd på ronde för att efterse vakterna och stannade på muren, i det han troligen hörde ljudet af röster vid vindbryggan.

— Hvad nu? sade han efter en hastig blick på vandraren. — Är det du, gamle Goliath, och ensam på vandring med dina sjuttio år? Hvad har du här att beställa? Hvarför hålls du icke hos herr Fleming på Kumogård?

— Det skall jag säga för den det angår, gen-mälde den gamle förbehållsamt. — Men ni har rätt, unge man, jag är gammal och mina ögon skumma. Ni känner mig, men jag kan ej i skymningen igen-känna er.

— Släpp in gubben, jag ansvarar för honom, be-fallde stallmästaren.

Vindbryggan nedfälldes, och herrarnes af Ljungars forne borgfogde och trotjenare Goliath insläpptes i Kuustö.

— Betrakta mig nu närmare, min hederlige vän, och försök att draga dig till minnes en viss svältkur i källarhålorna under Ljungars slott, fortfor ynglingen i elghudskyllern, sedan han vänligt och trohjärtadt ledsagat den gamle genom det dunkla porthvalfvet in på borggården.

— Nå, helgonen vare prisade, är det inte David från Myllyranta! utropade Goliath. Mitt gamla minne börjar att svika mig. Hur i alla dagar har du kommit hit?

— Med fyra hästfötter, min gubbe, såvidt jag förstår. Du minns då icke mer, att jag för åtta år sedan tog tjenst hos vår högvördige fader bispen, med fritt val mellan en rakad kalott och en tät järnhufva, och efter jag alltid tyckt mera om att höra sporrar klinga, än att lipa mässor med klerkerne, så valde jag hufvan. Och då bispen, som Gud välsigne, var nog förståndig att icke tycka mindre om mig för det, så har jag nu skakat mjöldammet af mig och tjent honom bättre på hästryggen, än jag skulle ha tjent honom i koret. Sedan två år är jag hans nådes stallmästare, och ho vet, Goliath, om det fortfar att vankas friska hugg, så... Men lika godt. Mor är på Kuustö nu; hon hade elaka drömmar på Myllyranta, alltsedan fru Ursula fick regementet på Ljungars, och i våra dagar sofver man bättre bakom en mur af sten, än bakom en vägg af trä. Följ mig nu; du kommer kanske att träffa här flera bekanta än du vet af. Vid Sankt Britas ben, Goliath, du har ej blifvit fet af Flemingens kost; du ser nästan lika bedröflig ut, som när du höll sällskap åt Ljungars råttor!

Under detta samtal förde David sin gäst till en liten kammare, som han bebodde i slottstornet, och

Goliath märkte väl, att den forne vilde och frimodige mjölnaregossen på dessa åtta år hade i bispens tjenst vuxit upp till en hurtig ung krigsman. Den dagliga åsynen af nästan allt hvad Finland vid den tiden hade ypperst i börd och bildning hade ej heller blifvit utan inflytande på Davids öppna sinne, och utan att synas hysa något dåraktigt anspråk, som icke tillkom sonen af en ringa klosterförpaktare, hade David omedvetet tillegnat sig det höfviska skick och den ridderliga hållning, som utmärkte personer af en vida högre samhällsställning än hans. I det eländiga skick, hvari en lång vandring och en oblid årstid försatt Goliaths bräckliga person, uppfattade denne rätt väl Davids grannlagenhet att icke genast blottställa honom för borgfolkets nyfikenhet, och han hade ingenting emot att af sin forne lärjunge betjenas med torra kläder, en frisk brasa och en mugg uppvärmdt öl, försatt med ingefära, som brukades vid sådana tillfällen att upplifva de domnade lifsandarna.

När den gamle borgfogden sålunda småningom kände en behaglig värme uppmjuka sina leder, beslöt han försiktigt känna sig före om något som tycktes ligga honom på hjärtat och sannolikt utgjorde ändamålet med hans besvärliga resa.

— Du har det bra här, min gosse, sade han. Bispen var heller aldrig känd som en smulgråt, och jag hör att han varit en annan fader för min salige käre herres barn. Säg mig, junker Birger är ju på Kuustö vid detta laget?

— Det är han, och jungfru Beata med. De skola bli glada att se dig, Goliath.

— De kära, välsignade barnen! Heliga jungfru, jag skall då få återse dem ännu engång, innan jag lägger

mina ögon till ro! Är lilla Beata allt lika gladlynt och öfverdådig som förr? Flyger hon ännu med ett enda hopp i sadeln, och springer hon allt ännu med den trotsiga minen bort från Renatas förmaningar? Jag vill minnas att hon blef skickad i skola till vår fromma fru, abbedissan i Nådendal.

— Det blef hon och har lärt både läsa och skrifva, sömma och sticka, men se slöjan fingo de icke henne att taga, fastän de gjorde sig mycket besvär med den saken, de goda systrarna. Ljungars är närmaste granne till Myllyranta och gör ständigt förfång åt klostrets laxpator. Det skulle allt passa i stycket för klostret och mäster Gervasius att råda om en bit af stranden ofvanför kvarnforsen. För resten skall du veta att jungfru Beata är nu sexton år och vuxit ifrån Renatas förmaningar. Men rida kan hon och svänga en lans, om det kommer an på, och hvad bågen angår, kan jag, som varit hennes lärmästare, skryta af att innan falken får sikte på en orre i skogen, har han redan hunnits i förväg af jungfru Beatas pil. Det var också orsaken hvarför abbedissan ej mera fick händer med henne och hvarför hon sedan i somras är skickad under biskop Arvids beskydd. Hvad det sedan må verka till klostrets fördel, det få vi se.

— Ljungars blod! Ljungars pilar! utropade den gamle förnöjd och strök sig om skägget. — Men säg mig, när Beata fått lära sådana saker i klostret, måste junker Birger, som umgåtts med svärd och lans, ha blifvit en käck vapensven och färdig att snart få gyllene sporrar, om han annars brås det minsta på sin fader, herr Bo.

— Birger brås på sin moder, den änglamilda fru Cecilia, som min mor ännu omtalar med tårar i ögonen, svarade David undvikande.

2. Botgöraren.

Men det är icke möjligt — fortfor den gamle borgfogden, synbart orolig — det är icke möjligt, att min herres son, en Ljungars, kunnat falla på en sådan dårskap, som . . . — Ordet fastnade honom i halsen.

— Som att bli klerk, menar du? inföll David skämtande. Jo, det är både möjligt och sant, och innan du nästa gång yttrar sidvördnad för det andliga ståndet, ber jag dig besinna, min vän Goliath, att du befinner dig i en biskops borg och talar med den högvördige faderns trogne tjenare, som kunde anse sig förpligtad att för sådant ohemult tal pålägga dig en sträng penitens — till exempel att tömma med honom ett krus af vårt dubbla porsöl.

— Nej, David, nej, min kära gosse, det är omöjligt, det skall ingen få i mitt hufvud, fastän jag redan hörde den tjockhufvade vaktkarlen där nere skräfla någonting dylikt. Junker Birger skulle kläda sig i kåpan och sjunga mässor med skallot hjässa, i stället att lefva och dö som en riddare med svärdet i hand, liksom alla hans förfäder? Säg mig, har då bispen rent af förbryllat hufvudet på den stackars gossen?

— Jag tror — svarade David — att bispen icke så ogärna binder Birger vid kyrkans sak, ty Ljungars-

släkten har alltid legat i delo med de andliga fäderne och gjort dem mera förfång än tio andra herresläkter tillsammantagna. Bispen är själf af hög börd och befryndad med landets förnämsta ätter; han vill kanhända i tid se sig om efter en lika högättad efterträdare, och hvem vet, om icke Birger af Ljungars en dag kan blifva en likaså god borgherre på Kuustö, som Arvid Kurck? Men med allt detta tror jag ej att Birger behöft mycket lockas därtill. Du minns hur han redan som pojke hängde näsan öfver den granna boken med helgonbilderna, och han förstod sig icke engång på att ordentligt rykta en häst. Höll icke Beata, så liten hon var, engång på att rida tvärt omkull honom, medan han red som i sömnen och stafvade i tankarna på sina svarta krumilurer? Nej, drick, Goliath; kom ihåg penitensen!

— Men gossen fick likväl lära både rida och fäkta, invände den gamle med en bedröflig uppsyn.

— Åja, nätt och jämt så att han ej kunde blåsas omkull. Men vid femton års ålder skickades han på egen begäran till klosterskolan i Raumo, och där ha de nu i fem års tid pluggat litanian in och handkraften ut. Sankt Brita må veta, att jag har junker Birger kär och ville gifva mitt fattiga lif, om det vore honom till ringaste gagn, men ryttare och fäktare — nej, gamle Goliath, därtill får du honom aldrig, om du än ställde honom att stå på hufvudet, och därför tänker jag, att det till slut är bäst ändå som det är. En bisp, ser du, har feta dagar, fastän Gud må veta att han också har myror i hufvudet, det kan jag intyga, som dessa tider sett biskop Arvid processa med danskarne.

— Det är ändå så som jag fruktade, det är ändå så. Jag vill säga dig något i förtroende, David. Jag har kommit hit för att tala med min käre herres son,

innan jag lägger mina ögon tillhopa, och det måste ske redan i denna kväll. I morgon, ser du...

— I morgon skall han svära sig fast, jag förstår. Jag fruktar likväl att han icke tager emot dig. Han har fastat hela veckan, och sedan i går har han stängt in sig i enrum med sina böner och botöfningar. Ser du lampan därborta; det är hans fönster här midtemot. Jag har nu flera nätter, medan jag visiterat posterna, sett samma lampa brinna hela natten igenom.

— Men jag måste tala vid honom, hör du, jag måste det, och du skall vara mig behjälplig därtill. Ack, fru Ursula, fru Ursula; det skall kanhända lyckas henne till slut att på ett eller annat sätt utrota herr Bos barn!

— Tror du då verkligen att fru Ursula kan hafva sin hand däri? utropade David bestört, ty den fasa och afsky han alltsedan barndomen kände för den ryktbara frun på Ljungars slott hade endast slumrat, men icke utplånats ur hans minne och inbillning.

— Om jag tror? upprepade Goliath. Jag är säker därpå. Ingenting annat — härvid såg den gamle misstroget omkring sig och fortfor hviskande: — ingenting annat än en trolldryck, du vet. Jag misstänkte det redan när gossen var barn. Herrarne af Ljungars ha ofta varit ansedde för hedningar, men ännu aldrig har någon af dem burit den svarta kåpan.

— Säg snarare att hon förhäxat den där boken, du minns, medan han ännu var barn! utbrast David, som visst icke mindre än alla andra var uppfylld af tidens vidskepliga föreställningar. Det behöfdes icke mer än fru Ursulas namn, för att låta honom glömma alla de förståndiga skäl, hvarmed han själf sökt öfvertyga Goliath om rimligheten af Birgers inträde i det andliga ståndet.

— Vänta här, fortfor han, så vill jag försöka om det är möjligt att öppna junkerns stängda dörr.

Med dessa ord lämnade han sin gäst allena och skyndade ut. Goliath fick länge vänta. Han stod vid den lilla torngluggen och betraktade fönstret midtemot. Lampan därborta flämtade så matt i den mörka höstkvällen. Stundom tycktes dess sken bortskymmas af en skugga, som åter försvann. Goliath lyssnade. Han tyckte sig stundom höra tunga suckar genomtränga de tjocka stenmurarna.

— Heliga jungfru, bad han, låt mig, gamle tjenare, komma i tid för att afvända ofärden från min herres hus och hindra dess undergång!

Ändtligen kom David tillbaka. Han hade klappat på dörren, men ej blifvit insläppt. Han hade, stående utanför, anmält att Goliath hade ett ärende af högsta vikt, men fått tillsägelse att vänta till i morgon kväll. Det vore platt omöjligt, menade David, att nu få tala med föremålet för alla deras farhågor.

— Hvad? Omöjligt? inföll den envise gubben. — Följ mig, David, följ mig; jag vill själf försöka hvad en gammal trogen tjenares bön förmår.

— Kom! sade stallmästaren.

De nedstego utför den smala torntrappan, gingo öfver borggården och inträdde i den motstående slottsflygeln. Sedan de där genomgått ett slags högvakt och passerat en nära korridor, stannade de vid en trång dörr.

— Vi äro vid målet, hviskade David.

De lyssnade ett ögonblick. Steg hördes därinne, korta, afbrutna steg, stundom beledsagade af ett hvinande ljud, som kom Goliath att rysa.

Han knackade på dörren.

— Junker Birger! ropade han. Låt upp, det är jag, Goliath, er fars trotjenare, som har att säga er något af vikt.

— Kom tillbaka i morgon! svarades inifrån.

Det var Birgers röst, men icke den friska metallklangen af en ung mans röst, utan snarare en gubbes matta, knotande stämma.

— För Guds och alla helgons skull, låt upp! Det jag har att säga er kan icke uppskjutas. Jag besvär er, junker Birger, vid er egen välfärd, vid er fars minne...

— Jag ber dig, stör mig icke; vänta till i morgon, jag *kan* ej mottaga dig, svarade åter rösten innanför.

— Nej, ni måste höra mig, junker Birger, jag går icke härifrån, om jag ock skulle vaka hela natten utanför er dörr. Jag har en hälsning ifrån er döde fader!

Efter en stunds tystnad och tvekan öppnades dörren. Den gamle fogden insläpptes ensam, och David återvände till sin tjenstgöring i slottet.

Det var ett litet mörkt rum med ett trångt fönster, som dock hade glasrutor och satt djupt inne i den tjocka muren. En halmbädd, en simpel stol, ett omåladt bord, på bordet två böcker, i hörnet ett krucifix och därunder en lampa; det var allt bohag som mötte Goliaths blickar i denna dystra, klosterlika cell.

Framför honom stod en yngling, i hvars bleka, af fastor och nattvak afmagrade drag Goliath endast med svårighet igenkände den vackra, milda, drömmande gossen, som fordom trifdes så gärna med blommor och fjärilar på stranden af Kumo. Han bar gråbrödernes dräkt, den blacka, fula yllekåpan, sammanhållen kring lifvet af ett groft rep, och bakom dess tillbakakastade

kapuschong framstack randen af en tagelskjorta. Vid Goliaths inträde bar han i handen en af dessa korta gisslar eller knutpiskor med flera hvassa snärtar, hvilka brukades vid stränga botöfningar, och det undföll icke den gamle tjenarens forskande öga, att dessa snärtar buro märken af blod.

Goliath brast ut i gråt och förmådde på länge icke framstamma ett ord.

— Hvad vill du mig? sporde ynglingen kort och otåligt, utan att visa någon märkbar rörelse vid återseendet af en gammal vän. Hans blick tycktes förvirrad, och det plågade honom synbart att blifva störd i sina andaktsöfningar.

— Hvad jag vill? suckade Goliath, ännu snyftande. — Jag vill fråga om jag talar till min käre husbondes son och arftagare, Birger Bosson, herre till Ljungars, den siste af sin ätt, som är född att bära ett svärd vid sidan.

— Godt, godt, du ser att det är jag. Men säg mig ditt ärende och gör det kort, ty jag förmodar det är af världsligt innehåll.

— Världsligt innehåll? Om ni så vill. Jag är en gammal man på grafvens rand, och jag talar till en yngling, som nu först skall inträda i världen. Talar jag världsligt, så är det för er skull, junker. Jag kommer för att hindra en stor olycka och säga till er: ni kan icke, ni får icke ingå i det andliga ståndet.

Ynglingen skakade melankoliskt på hufvudet.

— Jag hör dig med tålamod, sade han, ty det är min pligt, men jag ber dig ännu engång, var kort, ty det är Guds moders vilja, att jag egnar mig åt hennes tjenst, och mitt beslut kan icke du eller någon dödlig rubba.

— Guds moders vilja! upprepade åter den gamle med sin kända envishet att haka vid ord. — Guds moders vilja! Säg icke så, junker! Djäfvulens vilja är det och ingen annans, jag vet hvaraf det kommer. Guds moder kan aldrig vilja att sonen till den tappraste riddare i Finland blir en svärdlös, modlös, skenhelig munk, och att hans lysande ätt skall frivilligt utslockna i en eländig munkhåla. O min käre herre, min ädle junker, tänk på er ungdom, tänk på er syster, tänk på er faders minne! Stupa, om det är Guds och helgonens vilja, såsom alla edra fäder stupat, med svärd i hand och med mod i bröstet, och gamle Goliath, om han då lefver, skall begråta utan bitterhet edert unga blod och edert slocknande namn; men för allt som är er kärt, begrafva er icke lefvande, blif icke otrogen edra fäders arf, och låt icke snikna kloster, när de röfva eder arfvedel, skrymta ett hyckladt deltagande för Ljungars ädla blod, som i alla tider varit dem en nagel i ögat!

---

3. Hälsningen från den döde herr Bo.

Här tystnade Goliath, likasom för att invänta den verkan hans vältalighet möjligen frambragt hos åhöraren. Men denne blef honom svaret skyldig. Birger stirrade på honom med frånvarande tankar och hade troligen icke hört mer än första ordet.

— Du har rätt, sade han; man måste lyda Guds moders vilja. Men köttet är svagt, Goliath. Man måste strida mot kött och blod...

— Huru? genmälde den gamle tjenaren. — Ni har då icke förstått mig? Ni talar om att strida mot eget blod? Ja, där är blod på denna förskräckliga gissel, ert blod, junker, och gjutet af eder egen hand!

Vid dessa ord vek han kapuschongen tillbaka öfver ynglingens skuldror och varseblef på hans rygg omisskänneliga märken efter gisselsnärtarna.

— Så långt — utropade han — har då förbannelsen kommit öfver Ljungars släkt, att dess afkomlingar, sedan de gjutit hvarandras blod, ändtligen sluta med att utgjuta sitt eget.

— Gå din väg! utbrast ynglingen, i det att han hårdt och häftigt stötte rådgifvaren tillbaka.

— Nej, jag går icke, förrän ni hört mig, svarade den gamle beslutsamt. — Och hör ni icke mig, så måste ni höra de döda tala. Jag har en hälsning till eder från herr Bo Knutsson af Ljungars, eder fader, som nu är aska och stoft.

— Tala! Men kort!

— Så där, junker, rätt så, kort och befallande som er fader, det tycker jag om... icke den där erbarmliga minen, som ni nyss påtog er, medan ni ej ens hörde hvad jag sade till eder. Stöt mig ifrån er, såsom nyss, slå mig, kasta mig utför trapporna, om ni så vill; låt mig skåda Ljungars hetsiga blod på edra vredgade kinder och icke på gisseln, hvarmed man piskar trälar! Nåväl, jag skall tala. Ni är nu tjugutvå år gammal. Jag hade bort uppsöka er när ni fyllt tjuguett, men jag låg sjuk den tiden. Jag hade en minnesbeta af hvalfven i Ljungars slott.

Birger höjde otåligt på axlarna.

— Tålamod. Jag kommer nu till mitt ärende. Birger Bosson af Ljungars, känner ni eder släkts historia? Har ni någonsin betraktat Ljungars vapen?

Goliath ihågkom rätt väl, att detta besynnerliga vapen och de underbara historier, som därmed stodo i sammanhang, redan i Birgers barndom varit föremål för hans lifligaste nyfikenhet. Detta barndomsminne stod nu på engång åter lefvande för ynglingens själ.

— Det är världsliga, fåfängliga ting, sade han, hvilka du icke gör rätt i att återkalla uti mitt minne i denna stund. Säg mig likväl hvad du vet därom; jag har ofta undrat på dessa bilders betydelse, och ingen har ännu rätt kunnat förklara dem för mig. Sköldhållarne äro två krönta lejon och ofvanför dem det svenska riksvapnet tre kronor. Vidare en tvärbalk midt-

öfver hjärtvapnet. Till vänster... men det är idel fåfänglighet, det lönar icke mödan att tala därom.

— Låt oss tänka efter. Till vänster, säger ni?

— Till vänster bilden af ett barn, en liten flicka om fyra års ålder vidpass, klädd i hvit klädning, krona, silfverband om håret, guldbälte och röda strumpor, alldeles som...

— Riktigt. Alldeles som man säger att Ljungars flicka ännu i dag brukar visa sig. Och i sin högra hand...

— I sin högra hand håller hon en åskvigg.

— Till höger, nedanom tvärbalken, synes en källa, som upprinner vid foten af en klufven klippa.

— Ljungars källa! Men ofvanför klippan står en krokig tall...

— Och under vapnet står en latinsk devis.

— *Fulminat, fulget, refulget!*[1] Ack, Goliath, låt oss icke mera tänka därpå.

Vid dessa ord nedsatte sig Birger likväl på halmbädden och vinkade, lik ett barn som vill höra sagor, åt Goliath att sätta sig vid hans sida.

Goliath låtsade icke höra de sista orden och fortfor att steg för steg alltmera tillvinna sig sin åhörares uppmärksamhet.

— Det var — fortfor han — en höstafton, liksom nu, men för elfva år sedan. Otto Rud hade plundrat och bränt Åbo Sankt Karins natten, och alla riddare när och fjärran voro uppbådade till landets försvar. Vi hade den dagen haft ett hårdt napptag med danskarne; herr Bos häst hade fått ett lansstygn genom bringplåten, herr Bo själf var redlös af ett svårt hugg öfver högra armen och nära att bli fången eller dödad,

[1] Blixtrar, glänser, glänser ånyo.

då jag ringe tjenare lyckades rädda min herre genom att låna honom min häst. Om aftonen hade jag åter uppsökt honom. Vi lågo då, trettio man starka, i skogen på Lemo udde och vågade icke upptända eld i höstregnet, af fruktan att blotta vårt ringa antal för fienden, hvilken när som helst kunde kringränna oss med mer än tiodubbel styrka... Men ni tröttnar kanske att höra mitt långa prat?

— Fortsätt, fortsätt!

— Då sade herr Bo till mig, sedan jag förbundit hans arm så godt jag kunde i mörkret — ty jag förstår mig någorlunda på hvassa hugg, men slag af klubbor och stridsyxor vill jag aldrig gärna befatta mig med — då sade herr Bo: hvad menar du, Goliath, skola vi än en gång se solen gå upp? Och innan jag rätt visste hvad jag skulle svara därpå, tog han min hand och sade: lofva mig, ifall du kommer undan och lefver längre än jag, att berätta mina söner hvad jag ej själf kunnat förtälja dem, efter de äro små. Men säg dem icke hvad jag nu vill yppa för dig, innan de äro vuxne män och bära gyllene sporrar eller gått ett år öfver tjugu, ty det är vår släkts hemlighet, och fastän den klingar som en barnsaga, behöfver man hela en mans mod för att bära den, om man själf är en Ljungars. Hör ni det, junker Birger? Hela en mans mod!

— Jag hör. Men vidare, Goliath! Berätta mig allt!

— Sedan jag lofvat att uppfylla herr Bos önskan, talade han på följande sätt, där vi sutto under skuggan af en mörk gran, medan månskenet, allteftersom himlen klarnade, begynte att lysa genom granen och glimma blankt på min husbondes harnesk. Goliath, sade han, säg mina söner, att de skola älska och icke hata hvarandra, ty brödrahatets förbannelse hvilar öfver hela vår

släkt alltfrån dess första ursprung. Säg dem, att vi stå i förbund med åskan och elementerna och hafva vårt namn af ljungelden, men på ett hemskt och förfärande sätt, ty vi kunna icke befalla öfver de makter som tjena oss, och vi veta icke när blixten kan vändas emot oss själfva. Säg dem vidare, att de skola hålla vid kristen tro, vigas vid sina hustrur, vattenösa sina barn och läsa mässor för deras föräldrars själar, ty det måste de okända, hemliga makterna tillåta, ehuru de icke tycka därom, men det är dem förelagdt. Säg likväl mina barn, att de icke utan i högsta nödfall böra nalkas en kyrka, göra korstecknet eller bestänkas med vigdt vatten, när åskan går. Och framför allt, lägg dem på hjärtat, förmana dem, Goliath, och låt dem säga detsamma åt sina barn, barnabarn och barnabarnsbarn, så länge någon lefver kvar af vår släkt, att ingen bland dem, vare sig man eller kvinna, någonsin må ingå i andeligt stånd...

— Håll! Vill du häda den heliga kyrkan?

— Afbryt mig icke! Förmana dem, sade herr Bo, att ingen af dem må någonsin ingå i kyrkans tjenst, vare sig som munk eller nunna, klerk eller kyrkvasall, ty detta blefve deras och vår släkts vissa undergång. Och skulle, det jag icke förmodar, någon af dem blifva tubbad därtill, så säg dem, att det är allt af trolldom och ondo; ty likasom vi skyddas af okända väsen, finnas där andra okända väsen, som stämpla till vårt fördärf. Gif dem då vatten att dricka ur Ljungars källa, ty af detta vatten skapades fordom vårt blod, och ur denna källa dricka vi ännu i dag vår hälsa och välfärd.

Vid dessa ord framdrog Goliath ur bröstfickan af sin slitna jacka en liten flaska af horn och räckte henne

med en bedjande blick åt sin unge herre. Men Birger sprang upp, likasom stungen af en orm, och gick fram och åter med häftiga steg. Han kämpade synbart en våldsam strid med sig själf; man hörde honom mumla ett slags besvärjelse, hvarmed kyrkans män brukade utdrifva onda andar.

— Som barn har ni ofta druckit af detta vatten, sade Goliath saktmodigt. Det är genomskinligt som vårluft och svalkande som en nattvind. Er mor lät hvar morgon hämta af detta vatten ur källan, men fru Ursula ville aldrig dricka däraf. Märk väl, fru Ursula! Käre, gode junker Birger, vill ni ej dricka er moders dryck?

— Vik hädan, frestare, vik hädan, du leda troll! utbrast ynglingen och slog förvirrad omkring sig med armarna. — Har du icke förföljt mig ända hit och hvar natt stått framför min säng med ditt guldbälte från skärselden och dina röda strumpor från helvetet? Har du icke hundrade gånger lagt din hand öfver mitt breviarium och bredt din hvita klädning som ett flor öfver helgonbilderna! Har du icke, hvar gång jag försökt att bedja *Pater, peccavi* och *In te speravimus*, beständigt ropat i mitt öra: *fulminat, fulget!* och åter en annan gång: *refulget, refulget!* Har du icke blandat din fördömda visa i själfva den heliga mässans toner och sjungit i mitt öra: »Svarta klinga, röda klinga». Och hvar gång jag sjungit *Sancta Maria, ora pro nobis!* har du förvändt själfva Guds moders namn och förledt mig att sjunga *Mariatta, Mariatta!* Och nu står du framför mig vid krucifixet och skymmer korset med din hvita klädning! Bort, bort till afgrunden! Vågar du ännu att hota mig, fastän du ser att jag föraktar dig? Rädda mig, David, rädda mig! Ser du icke huru silfverbandet kring hennes hår glimmar som eld?

Och den olycklige ynglingen kastade sig, utmattad af fastor och nattvak, som stegrat hans inbillning ända till vansinne, betäckande ansiktet med sina händer, ned på halmbädden.

— Han skall dricka vattnet, han skall dricka af Ljungars källa, om han vill eller icke, mumlade Goliath tyst vid sig själf.

---

4. Sagan om Ljungars vapen.

Birger låg några minuter stum och orörlig med ansiktet tryckt mot halmbädden, för att undkomma den skräckbild, som tycktes förfölja honom. Detta tillfälle begagnade den gamle tjenaren att hälla sin flaskas innehåll i en gammal på bordet stående silfverbägare. När detta var gjordt, ställde han några vedträn i spiseln, och innan kort uppflammade en munter brasa, som klart upplyste det lilla rummet.

— Jag måste rädda honom mot hans egen vilja, sade Goliath tyst vid sig själf. — Men huru? Om jag kunde kalla hit danskarne och skaffa oss en skarp belägring på halsen? Det skulle gifva den stackars gossen något annat att tänka på. Vi få se, vi få se. Till en början måste vi tillställa ett uppskof med prästvigningen. Och huru skall detta ske? Ogärna ville jag bryta en arm eller ett ben af min herres son, men hjälper ej annat, så... nöden har ingen lag. Det är i alla fall icke stort sämre, än att piska sig själf... Där ligger det fördömda pinoverktyget! Det skall åtminstone ej längre göra en fluga förnär!

Och med en barnslig skadeglädje upptog Goliath den fruktansvärda gisseln från golfvet, instoppade honom i brasan och såg honom långsamt brinna.

— Sprakar du, din flåbuse? mumlade han. Spraka i skärselden, ditt leda troll; jag skall värma dig, så att du en annan gång glömmer att stå efter adligt blod!

Med dessa ord makade han gisseln längre in bland bränderna, där den motvilligt förtärdes af lågorna, men stod ännu sedan den förkolnat hotande upprätt med sina fyra maktlösa snärtar af falnande aska.

Det starka skenet från brasan återkallade Birger småningom till besinning. Han reste sig upp, såg tvekande omkring sig och tycktes fatta mod, när han icke mera varseblef den fruktade synvillan.

— Är du ännu här, min gamle trogne vän? sade han, inom sig nöjd att äga en bundsförvant mot sin upproriska fantasi.

— Käre junker, tillåt mig att vaka hos er i natt, ty ni mår icke väl, sade Goliath.

— Det är redan bättre. Men tro mig, det kostar på blod och nerver att sex nätter å rad förföljas af samma syn... jag behöfver ej säga dig hvad. Förgäfves har jag fastat, späkt min kropp och anropat helgonen om bistånd... Men låt oss icke mera tänka därpå; mina krafter stå icke längre ut. Blif hos mig, Goliath, beskydda mig mot mig själf!

— Nå, lofvad vare Sankt Henrik, nu talar ni åter som en förståndig ung man. Ja, käre junker, jag skall ligga som en hund vid edra fötter och icke lämna min plats, om ni än skulle sparka mig från er. Goliath är gammal och uttjent, men han kan ännu både skälla och bita. Kommer ni ihåg er fars gamla vallhund, Tor med de långa öronen, han som kunde på en mils afstånd skilja en Ljungars knekt från en Letto ryttare, när vinden låg därifrån? Minns ni huru fru Ursula en dag blef röd under sina bruna häxögon, när

ni band hennes svarta sammetsbarett på Tors lurfviga nacke...?

— Ja, och på framfötterna tassade han med Knuts kragstöflar, men på bakfötterna med Beatas skor. Det var för galet att se honom lunsa efter vår feta stallgumse.

— Och då kom fru Ursula och sprakade eld...

— Men du gömde mig i vaktkojan, tilldess att stormen var öfver och min far kom hem från jagten. Det var icke första gången du stod på min sida, Goliath.

— Och med Guds hjälp icke heller den sista. Fru Ursula kunde aldrig förlåta mig de spratt jag spelade henne.

— Därför lät hon också kasta dig i hvalfvet. Det var för min och Beatas skull, min trogne Goliath. Hur skall jag någonsin kunna belöna din trohet?

— Låt oss ej tala därom, junker. Hon har så litet fått bukt på mig, att jag väl hade lust att göra henne ännu ett spratt på gamla dagar.

— Nej, hvad skulle det vara?

— Jo, att ledsaga er som borgherre tillbaka till Ljungars. Jag tycker hvad er styfmor skulle få stora ögon, hon som tror er vara en förläst stackare, en bortkollrad mes! Men hon skall bli lurad. Ni är myndig nu och kan när som helst binda vid sidan er faders svärd, rida till er fäderneborg, klappa på porten och säga: Ljungars, låt upp, din herre kommer!

Ynglingen suckade och gick öfver golfvet med långa steg. Hans bleka kinder begynte åter glöda; mekaniskt tog han bägaren, förde den till sina läppar, för att svalka sin törst, och drack med välbehag.

Goliath smålog i sitt gråa skägg.

— Ja — sade han med tillförsikt — allt skall ännu bli bra, er faders svärd skall icke rosta i slidan, ert sköna arfvegods skall hvarken göda snikna munkar eller vara tillhåll för en trollpackas konster. Den dag ni rider in i borgen med en ung och ädel husfru, en from Guds ängel liksom er saliga mor, den dagen hoppas mina gamla ögon ännu få se, och den dagen, junker Birger, skall Ljungars släkt ånyo uppblomstra till storhet och ära.

— Min faders svärd! upprepade ynglingen med lågande blickar. Det var i detta ögonblick något hos honom, som påminte om hans fader, den tappre herr Bo.

— David har räddat det åt er; i morgon skall ni binda det vid er sida och draga mot danskarne att förtjena edra sporrar, utbrast Goliath lifligt. Inom sig tilllade han:

— Sankt Brita välsigne det hedniska vattnet; det har samma verkan på Ljungars blod, som vattnet i smedens balja: det härdar stål.

— Men du har ännu icke berättat mig något om Ljungars vapen, fortfor ynglingen.

— Ni ville icke höra mig, ädle junker. Men nu, när jag åter ser kungablod färga er unga kind, nu kan jag fortsätta herr Bos berättelse.

— Kungablod, säger du?

— Har ni icke längesedan anat betydelsen af de tre kronorna öfver er ätts vapen? Mod, junker! Ni är nu stark nog, ni skall icke längre darra som ett barn för ammsagor.

— Det är besynnerligt, Goliath; jag känner mig så till mods, som vore jag färdig att stiga till häst. Men fortfar!

— Nåväl, medan vi sutto under den höga granen och månen sken på Ljungars blanka stålhufvor, fortsatte herr Bo sin berättelse på följande sätt:

Birger Jarl till Bjelbo, af den mäktiga och sedan så olyckliga Folkungaätten, hade fyra söner, af hvilka Valdemar och Magnus blefvo Sveriges konungar, men Bengt hertig af Finland och Erik hertig af Småland. Konung Valdemar hade en däjelig drottning af dansk börd, vid namn Sofia, men en ännu däjeligare svägerska, prinsessan Jutta. Denna Jutta hade varit vigd nunna och abbedissa i Roskildes kloster, men återgått till världens fåfänglighet, hvilken hon hade mera kär än Gud, heder och samvete. Så begaf det sig, att konung Valdemar, som var sin tids skönaste man, förälskade sig i prinsessan Jutta, som var sin tids skönaste kvinna.

En dag, då konungen och prinsessan voro på jagt, öfverföllos de af ett hårdt åskväder och tvungos att tillbringa natten i en grotta. Ovädret gick öfver, men konungen, drottningen och prinsessan brukade sedan säga, att från denna natt begynte deras olyckor. Sedan hände också, att hvar gång prinsessan Jutta red ut om sommaren, hörde man åskan och såg ljungeldarna.

Emellertid blef drottning Sofia för hvar dag blekare, och konungen själf blef bedröfvad och ångerfull. Det kunde prinsessan ej längre lida, utan blef själf mörk i hågen och reste med sina hofdamer öfver till hertig Bengt i Finland.

Hertig Bengt Birgersson var biskop i Linköping, men mera världsligt än andligt sinnad, och anställde många förlustelser för att skingra prinsessans svårmod. Och emedan hon mycket älskade vilda jagter, lät hertigen uppdrifva björnar och jagade dem långt borta i Satakuntas ödemarker. Nu hade hertigen äfven en lapsk

dvärg vid namn Sam, och denne dvärg var en trollkarl. Hertigen förde Sam med sig på jagterna, för det att Sam kände björnarnas gömställen, och så kom engång hela jagtsällskapet långt in i skogen till det ställe som sedan kallades Ljungars källa. Prinsessan var den dagen hvitklädd, bar på det mörka håret sin danska krona, ett silfverband kring sin panna, ett guldbälte om lifvet och röda strumpor och skor på fötterna. — Men ni hör mig ej, junker Birger.

— Fortsätt! svarade ynglingen, i det han kastade en skygg blick kring det mörknade rummet. — Den dräkt du beskrifver känner jag endast alltför väl.

— Det är ej godt — fortfor Goliath — att berätta i mörkret om sådana saker, och därför vill jag drifva alla spöken på flykten med litet mera ved på vår brasa. Hvar stannade vi? Jo, nu hade alla som kände prinsessan Jutta förundrat sig öfver att jagten härtills varit gynnad af det vackraste sommarväder. Men när det led mot middagen, begynte svarta moln uppstiga i öster och det blef kväfvande hett i den stora skogen. Sällskapet satte sig då att rasta på gräsvallen under den krokiga tallen, invid den stora klippan, ni vet, och prinsessan Jutta begynte plågas af törst, men intet vatten fanns vidt och bredt på en mils omkrets.

Då drog hertig Bengt sin tjocka guldring af fingret, kallade på Sam och befallde honom hämta prinsessan vatten. Lyckades han, skulle ringen blifva hans, hvarom icke skulle han hängas som en onyttig tjenare i närmaste träd. Sam tog ringen, läste vattenorden och stötte med sin staf emot klippans fot. Strax framsprang ur berget en klar källa, och dvärgen skyndade att räcka prinsessan den svalkande drycken. Men prinsessan var den dagen i sitt mörka lynne, stötte dvärgen föraktligt ifrån sig och

utropade: huru vågar du, vanskapliga odjur, att smutsa med dina händer en konungadotters dryck? Är du så mäktig i svartkonst, som du föregifver dig vara, så skicka mig en tjenarinna, värdig min börd, att kredensa min dryck!

Då, säges det, smålog den vanskaplige dvärgen och bedyrade att han ville skicka prinsessan icke allenast en fin och fager tärna, utan ock en som skulle likna prinsessan själf till gestalt och klädedräkt; och icke allenast en tjenarinna att kredensa hennes dryck, utan ock en som skulle tjena henne och alla hennes efterkommande, så länge någon fanns, som bar hennes blod i sina ådror. Hon skulle endast gifva honom en flik af sin dräkt.

Nyfiken att se huru han ville hålla sitt löfte, räckte då prinsessan Jutta åt dvärgen en flik af sin hvita klädningsfåll, hvilken sönderrifvits på törnbuskarna. Sam mumlade sina trollord och kastade det lilla hvita tygstycket i källan. Det flöt på vattnet; man kunde ännu se det borta vid gräsvallen, men då begynte en dimma att uppstiga ur källan, och ur dimman steg en den däjeligaste hvita flicka, som i allt var prinsessans fullkomliga afbild, utom att hon var liten, smärt och fin som ett fyra års barn. Denna hvita tärna steg fram till prinsessan, räckte henne källans vatten i en silfverskål, och prinsessan drack. Men knappt hade hon druckit, innan himlen förmörkades och ett så grufveligt tordön uppstod, att ingen dess like någonsin sett. Prinsessan ville fly, men förmådde icke, hennes tärnor förskingrades, och hertig Bengt, som ville rädda henne, bortrycktes af en stormvind långt därifrån. När ovädret slutligen saktades och hertigen återvände till stället där han lämnat prinsessan, fanns den stora röda klippan klufven i tvenne

stycken af åskviggen, och vid dess fot låg prinsessan Jutta död, men vid hennes fötter låg en lefvande liten gosse insomnad i gräset. Dvärgen Sam var försvunnen, och från den stunden såg honom ingen mer.

Hertig Bengt hade gärna velat unna prinsessan en kunglig begrafning, men efter hon varit en vigd nunna som brutit sitt klosterlöfte, ville ingen klerk läsa mässan öfver hennes stoft, ej heller döpa hennes barn. Hertigen lät uppfostra gossen i sin borg, kallade honom Knut och gaf honom Ljungars namn, vapen och gods till minne af hans börd. När gossen var femton år gammal, hörde han barnen, som lekte på borggården, säga till hvarandra: »där går Knut Ingensson, som icke är döpt». Knut tog en sten, slog barnen, gick till slottskapellanen och begärde att blifva döpt, men det kunde ej ske, ty han hade blodiga händer. Därefter gick Knut från kyrka till kyrka, från stad till stad och begärde att undfå dopet, men den ena prästen frågade: hvem var din far? den andra prästen frågade: hvem var din mor? Då Knut ej ville svara därpå, ville heller ingen döpa honom, och så kom han slutligen med samma begäran till den helige fadern i Rom. Påfven frågade som alla de andra: hvem var din far? hvem var din mor? Knut svarade: tall i skogen hette min fader, och silfkälla hette min moder, men vill ni veta mera, så är jag prinsessan Juttas son. Då sade påfven: gå bort, du förtappade; skulle jag välsigna en klosterbryterskas son! Och Knut gick bort i häftig vrede, vattenöste sig själf i Ljungars källa och förbannade sig och hela sig släkt, att hvemhelst af dem, som någonsin ville tjena kyrkor och kloster, honom skulle det lända till ofärd och säker undergång. Därefter byggde han Ljungars slott och blef stamfader för sin ätt, som beständigt har varit kyrkans fiender.

Men hvart han gick, följdes han af åskan, och Folkungaättens blodiga släkthat gick i arf till hans efterkommande.

Här slutade Goliath herr Bos berättelse, fattade Birgers hand och sade:

— Ni har nu hört er släkts historia; vill ni ännu gå i kyrkans tjenst?

Birger svarade endast:

— Icke i morgon! Det är omöjligt.

---

5. En statsman i svåra tider.

Det hade lidit långt in på den i Sveriges tideböcker blodiga November månad 1520, och man väntade i Finland med största spänning och otålighet nyheter från Stockholm. Man visste, att konung Kristians kröning skulle den 4 November och följande dagar firas med stor högtidlighet. Man visste också, att konungen vid Stockholms dagtingan den 5 September lofvat de svenska och finska herrar, som tillförene varit hans fiender, fullkomlig förlåtelse och glömska af det förflutna, ja tillförsäkrat Sturens änka Kristina Gyllenstjerna stora förläningar, hvaribland Tavastehus slott och län samt Kumogård i Finland. Man borde väl således icke hafva annat att vänta, än goda tidningar. Men finnarne hade likväl varit konungen ohörsamme: de hade fått konungens bud och befallning att skicka till kröningen sina förnämste män, och de hade ej åtlydt befallningen. Förgäfves hade den gamle Hemming Gadd, som öfverkommit med danska trupper och munnen full af sköna löften, sökt förespegla finnarne nödvändigheten och de stora fördelarna af att efterkomma konungens bud. Befallningen hade blifvit andra gången upprepad och ändock ej åtlydd; man kände likasom något osa i luften. Hvad

skulle konungen säga härom? Det var i synnerhet detta man var nyfiken att höra.

Men det var mörker och storm på Ålands haf och budskapen läto länge vänta på sig. Orolig, men tyst och försiktig hade biskop Arvid stängt sig inne i Kuustö, dit han vid danskarnes annalkande låtit föra sina och kyrkans förnämsta dyrbarheter. Han vågade sig icke mera till Åbo, sedan slottet fått dansk besättning; men han aktade sig väl att låta märka sin fruktan. Han mådde icke väl, han kunde icke lämna sina rum i den skarpa höstluften; hvilket likväl icke hindrade honom att i största hemlighet själf inspektera borgens försvarsanstalter och tid efter annan öfvertyga sig om vakternas påpasslighet, hvari han troget bistods af sin stallmästare David. Kanske hviskade också hans afundsmän och belackare, att han framför andra var den, som i tysthet underblåst de finske herrarnes misstroende mot konungen och varnat dem för att resa till kröningen; men så hviskade andra i stället, att det äfven var han, som med beredvillighet låtit mottaga de danska trupperna och sörjt för deras rikeliga förplägning i Åbo; ja att han redan i Juni detta år, under de uppriktigaste försäkringar om sin stora glädje och beständiga tillgifvenhet, gratulerat landsförrädaren biskop Gustaf Trolle till dennes återinsättande i Upsala biskopsdöme. Således måste ju hvarje misstanke om biskop Arvids mindre tjenstvilliga sinnelag mot konung Kristian vara idel förtal.

Det var naturligtvis också i de mest fredliga afsikter och till att förekomma onödig blodsutgjutelse, som biskopen låtit till Kuustö undanföra ett stort förråd af alla slags vapen och, till än vidare säkerhet, nedgräfva dem i slottskällrarna. David hade förstått så hemligt bedrifva detta oskyldiga smuggleri, att själfva slottets trogna

besättning icke visste annat än att biskopen samlat i källrarna ett öfvermåttan stort förråd af matvaror och öl; en sak som i det hela icke heller var så alldeles ogrundad. Man måste ju förse sig med vinterförråd, och hvem kunde veta, om ej i nästa år förestodo missväxt och dyr tid?

Biskop Arvid satt en förmiddag i sitt arbetsrum på Kuustö, ifrigt sysselsatt med att ordna kyrkoarkivet och låta, för all säkerhet, kopiera några af de viktigaste dokumenterna. I detta arbete biträddes han af tvenne unga djäknar, eller rättare *novitii,* ty de skulle ingå i andliga ståndet. Biskopen kollationerade just afskriften af en påfvebulla, då han plötsligen afbröt läsningen och kastade en skarp blick på det ena af sina biträden.

— Men, Birger Bosson, utbrast han, är du förryckt? Det är nu tredje gången du tager dig före att vränga den heliga jungfruns välsignade namn! Se här; har du icke återigen skrifvit: *in gloriam sanctissimæ et beatissimæ Mariattæ, matris Dei?*

— Nåd, vördige fader, nåd! utropade ynglingen bleknande och föll till sin vredgade förmans fötter.

— Min son, fortfor biskopen, jag finner nu att du är långtifrån beredd att pryda dig med den heliga kyrkans skrud, så länge du ännu hänger med ditt sinne vid världsliga föremål och därigenom är utsatt för djäfvulens dagliga anfäktelser. Gå — tillade han med mildare röst — gå, min stackars gosse, anropa den heliga jungfrun om tillgift, och sök att beveka henne med tre dagars sträng fasta...

— Vördige fader, suckade Birger, ni har tillåtit mig att bikta för er; ni vet allt, och ni vet således att jag är den allra odugligaste och ovärdigaste af alla edra novitier. Ni vet att ett spöke förföljer mig, och jag kan

icke blifva det kvitt. Ju mera jag fastar och späker min kropp, desto ihärdigare sjunger detta afgrundens bländverk beständigt sin visa i mina öron. Jag har icke ro, hvarken dag eller natt. Om dagen kan jag ej se något hvitt, utan att jag tycker mig se ett par röda strumpor därunder, och om natten reser jag mig ofta upp i min säng, emedan jag tycker mig se ljungeldar blänka mot fönstret i min cell. Jag hör hästar gnägga, sporrar klinga och svärdshugg hvina utanför slottsmurarna...

Biskopen skakade betänkligt på hufvudet.

— Utan allt tvifvel — sade han — drifver en ond ande sitt spel med din lättrogna och världsälskande själ. Tag denna relik och förvara den väl vid ditt bröst; det är nageln af Sankt Henriks afhuggna tumme, infattad i guld, och ett bepröfvadt skyddsmedel mot alla anfäktelser. För öfrigt inser jag, att du behöfver något yttre göromål... något farligt och mödosamt uppdrag, som fordrar hela din själsnärvaro. Gå, min son, jag skall tänka därpå.

I detta ögonblick inträdde David med brådska och anmälde att på vägen från Åbo närmade sig en skara af ungefär sextio ryttare.

— Kalla hit herr Nils. Låt ladda fältslangorna. Beväpna folket. Besätt murarna. Men låt det ske tyst. Säg knektarne, att de hålla sig gömda. Passa på vindbryggan. Skicka hit klerkerne och mäster Olof. Låt pagerne kläda sig till högtid. Vänta; skicka äfven hit jungfru Beata och jungfru Elin!

Dessa befallningar utdelades lugnt, kort och bestämdt. Riddar Nils, biskopens höfvidsman på Kuustö, infann sig och mottog sina instruktioner. Biskopen själf ordnade sin dräkt och sitt rum i öfverensstämmelse med den roll han föresatt sig att spela.

Innan kort hördes hornstötar, och det anmäldes att junker Thomas Wulf von Grewensdorp, konung Kristians befälhafvare i Åbo, åstundade, tillika med sitt följe, att blifva insläppt i borgen.

Herr Nils visade sig innanför vindbryggan, hälsade höfviskt den tyske riddaren och beklagade att hans högvördige herre biskopen för närvarande vore ganska sjuk och svag samt dessutom mycket trångbodd. Biskopen utbad sig emellertid att få emottaga riddar Wulf och tvenne af hans svit, men kunde icke hafva den äran att emottaga riddar Wulfs öfrige följeslagare, hvilket annars varit för honom ett stort nöje. Man skulle på möjligaste bästa sätt låta undfägna riddarens folk i närmaste gårdar invid slottet, och om riddaren åstundade säkerhet för sin person, skulle fyra unge adelsmän i biskopens tjenst under tiden ställas som gisslan.

Sistnämnda anbud var en formalitet, som bruket fordrade och hvilken blott alltför ofta i dessa trolösa tider visade sig vara af behofvet påkallad. Riddar Wulf — en något fetlagd äldre herre, hvars lurande, listiga ögon icke rätt öfverensstämde med den jovialiska öppenhet han gärna lät påskina — afböjde muntert senare delen af anbudet och yttrade blott till sitt folk, så högt att herr Nils kunde höra det:

— Har jeg icke sagt er, Teufelshundar, I sväre så förbandet, att den fromme Bischoff ej kan tåle er i sin helige hus! Packt euch för fanden i våld og mumse på grisesteg, dersom I kunde bekomme det uden att stjäle.

Med detta rotvälska resepass drogo sig ryttarne tillbaka. När man icke vidare behöfde frukta en öfverrumpling, nedfälldes vindbryggan och riddar Wulf red in med två af sina män.

Det visade sig snart, att den trånga borgen verkligen hyste många invånare. Biskopens värdighet fordrade nu, att konungens representant i Finland skulle mottagas med en ståt, som tillkom bådas rang. Riddar Wulf passerade således först mellan dubbla rader välrustade knektar, uppställda på borggården och anförda af tvenne riddare i biskopens färger. Därefter mottogs han vid stora uppgången af herr Nils, och bakom herr Nils stodo vid hvart fjärde trappsteg tvenne pager, inalles sexton, alla klädde i blått och hvitt sammet samt tillhörande Finlands förnämsta familjer. I vapensalen väntade klerkerne, anförde af dekanus mäster Conrad, och här kvarlämnades den främmande riddarens följeslagare, hvarpå han ensam, ledsagad af domherren, fick inträde till biskopens enskilda rum innanför salen.

Den som för en half timme sedan kastat en blick i detta arbetsrum, skulle nu till sin förvåning ha sett det förvandladt till sjukrum. Försvunna voro alla spår af kyrkoarkivet, skrifmaterialerna och andra arbeten, hvarmed biskopen nyss varit så ifrigt sysselsatt. En stark lukt af kamfer stack vid inträdet kung Kristians utskickade mindre behagligt i näsan. Biskop Arvid själf befanns halfliggande på en hvilobädd och klädd i en präktig ornat, midtemellan sjukdräkt och biskoplig skrud. Han såg i sanning så tärd och föråldrad ut, den vördige fadern, att man nästan — om det icke varit förnärmande för hans andliga reputation — kunnat misstänka ett fint anbragt grått och gult smink. Vid hans ena sida stod med bekymrad min hans läkare mäster Olof, och på den andra, som sjukvakterskor, de tvenne adliga jungfrur, som för närvarande sökt en tillflykt på Kuustö, den mörklockiga, nu sextonåriga Beata Bosdotter af Ljungars, med sin skälmska, trotsiga hållning och

sina blixtrande ögon, samt den likaså unga, men blonda, milda och blyga Elin Kurck, dotter till en af biskopens nära anförvanter.

Vid riddarens inträde aflägsnade sig de unga fröknarna, sedan de uppfyllt sin enda och lätta bestämmelse att tjena till dekoration.

Äfven mäster Olof drog sig tillbaka, sedan han ställt på bordet en läskande dryck, som han nyss hade tillredt, och biskopen blef allena med kung Kristians tjenare; räf och varg i samma kula — vare det sagdt som en hyllning åt biskop Arvids diplomatiska egenskaper. Räfvens klokhet parades denna gång med ett lejonhjärta.

---

6. Huru riddaren Wulf von Grewensdorp berättade nyheter från Stockholm.

Was tausend, vördige herre, schlecht gebraten, schlecht geschlafen, utropade genast vid inträdet riddar Wulf, med det burdusa sätt, som lätt kunde tagas för en krigares öppenhet, och i sitt tal blandande tyska och danska med en tvärsäkerhet, som är omöjlig att återgifva.

En blixt af kyrkofurstens förnärmade höghet for öfver biskopens ädla drag, men han kufvade sin harm och svarade endast:

— Var hälsad, högtärade herre, i denna ringa borg, och mottag tillika min tacksamhet för det ni ger mig ett tillfälle att erbjuda vår nådige herre kung Kristiern min tropligtiga tjenst, så långt mina svaga krafter medgifva.

Den ceremoniösa och afmätta tonen i denna hälsning nedstämde genast en god del af riddarens framfusighet, och han fortfor med mera höflighet:

— Danke, danke, ers vördighed. Thut mir leid, att ihre Gesundheit icke är gut. Hoffen bessere Zeiten, bedre tider, ers vördighed.

— Jag är i sanning otröstlig — svarade biskopen — att min olyckliga sjukdom just dessa tider hindrat mig att hörsamma vår nådige konungs bud och befallning att vara tillstädes vid hans ärorika kröning i Stockholm. Värdigas ytterligare försäkra hans nåde, att blott min fullkomliga oförmåga afhållit mig från att, jämte min ärade och fromme broder, den högvördige ärkebiskop Trolle och rikets öfriga prästerskap, nedlägga min hyllning inför hans nåde vid ett så lyckosamt och glädjefullt tillfälle.

Riddar Wulf bet sig i läppen och syntes, mot sin vana, förlägen om ord.

— Allerdings, sade han, allerdings. Hans nåde vet att den vördige Bischoff von Åbo är ein herzensguter Mensch und getreuer Unterthan, und darum... darum... det skall mans meget freue ers vördighed, att där äro komne just i natt de beste tidninger fra Stockholm... jeg må sige, meget heldige, sehr gute Nachrichten.

— Jag har ännu icke fått ens den minsta underrättelse om kröningshögtidligheterna, och ni skulle göra mig mycket förbunden, om ni ville meddela mig något därom, yttrade biskopen, med en forskande blick på budbäraren. — Jag är säker — tillade han, när Wulf dröjde med svaret — att hans nåde, enligt sitt huldrika löfte, visat sig mild och förlåtande mot dem bland Sveriges biskopar och ridderskap, hvilka tillförene varit nog olycklige att ådraga sig hans nådes ogunst och missnöje.

— Oh ja, meget gnädig, meget huld och forladende, svarade riddaren, alltjämt sökande ord. — Der er dantsed i tre dagar på Stockholms slott, viel Schmaus, ungeheuer Bier und Wein getrunken...

— Man har således firat en allmän försoningsfest? Jag vill hoppas att allt slutats väl och att alla åtskilts med glädje och tacksamhet öfver konungens nåd?

— Hagelwetter! Warum sollten sie nicht fröhlich sein? Erstaunt glädelige, lustige og dankbare, alle Menschen. Ja, das heisst, alle kongens troe undersåter og rätte vänner.

— Men för vår frus och alla helgons skull, herr riddare, ni säger mig detta med en ton, som låter mig frukta, att icke allt aflupit så lyckligt som man kunnat förvänta! Det har dock icke något ondt vederfarits Sturens änka eller andra af rikets adel och presterskap?

— Was, Donner! Ers vördighet må dog väre vår konges vän och stå på hans side?

— Just därför, herr riddare, vill jag aldrig förmoda, att hans nåde kunnat bryta sin heligt besvurna tro och lofven, onsdagen nästefter Sankt Egidii dag detta år, när Stockholm dagtingade.

— Oh, bitte, det var icke kongen, det var den Bischoff von Upsala, der på sine bare knä åstundede rättvise mod kätterne och de upproriske påfveskändere. Versichere, alles gerichtlich abgethan. Den Bischoff klager; kongen spör: de må sige mig, mine kjäre börn, hvis alle disse gode män äre kättere? De gode svenske herre af kirken och rådet svare härtill ja, ja. Nun, also nichts weiter; alle kaputt.

— Men det är icke möjligt! Biskop Mattias i Strengnäs?

— Kaputt.

— Vincentius af Skara?

— Kaputt.

— Knut Kurck?

— Kaputt.

— Erik Johansson Vase?

— Kaputt.

— Biskop Brask i Linköping?

— Oh, der Fuchs ist aus der Falle gelofen.

— Joachim Brahe?

— Kaputt.

— Erik Gyllenstjerna?

— Kaputt.

— Men hans syster, fru Kristina, henne har dock intet ondt vederfarits?

— Oh nichts, nichts. Vår nådige konge har ändogså undet henne det frie val, anten att dränkes, brännes eller lefvende begrafves.

— Himmelska makter! Och de öfriga förnäma fruarna i Stockholm? Fru Cecilia af Eka? Fru Sigrid Banér?

— Jeg ved kun att fru Sigrid blef stopped i en säck och kasted i strömmen, genmälde riddar Wulf, något förlägen, i en skämtande ton.

— Det är en fabel, en skepparhistoria! Herr riddare, vill ni drifva gäck med min lättrogenhet?

— Donnerwetter, jeg må vide att hon blef slynged som ett katteborn i Norrström, men hon blef draget där opp igen, og det är mer än man gjör med alle katteborn.

Så fortfor riddar Wulf, med illa dold skadeglädje, att droppe för droppe meddela sin åhörare dessa giftiga nyheter, af hvilka de allraflesta tyvärr voro alltför grundade, med undantag endast af Kristina Gyllenstjernas öde, hvilket blef, som bekant, att försmäkta i Köpenhamns förfärliga Blåa torn.

Biskop Arvid behöfde allt sitt mod, all sin utomordentliga självbeherskning, för att icke genast låta den hånande budbäraren af så förskräckliga nyheter erfara all den afsky, sorg och förbittring, som därvid rörde sig inom hans ädla själ. Det stolta Kurckeblodet jäste våldsamt inom honom. Ett ögonblick for genom hans hufvud den snabba tanken att kvarhålla kung Kristians höfvidsman som fånge, medan han hade honom i sin makt, därefter kasta sig öfver den danska styrkan i Åbo — hvilken, utan befäl och utan hopp om undsättning denna årstid, ej borde vara svår att besegra — samt slutligen ställa sig i spetsen för ett allmänt uppror, drifva danskarne ur Finland och sedan...? Ja, sedan hade Finland ingen herskare, efter Sten Stures död, och hvem vore därtill mera berättigad, än den finska kyrkans styresman, han som väl visste, att han nu i dubbelt afseende var sin nations hufvud? Detta vore ju blott att förverkliga hans företrädares, de forne Åbobisparnes, helgonet Hemmings och den store Magnus Olai Tavasts djärfva drömmar! Finland en teokratisk republik, en kyrkostat under påfligt beskydd, med en självvald biskop till dess öfverhufvud för lifstid — sådan var grundtanken, sådan planen, ehuru den aldrig klart uttalades i ord, men väl i ett helt system af ditåt syftande handlingar. Och när var någonsin ett ögonblick så gynnsamt, som just i denna ordningslösa, herrelösa, allt omstörtande tid, när den världsliga makten gjort sig så hatad genom Kristians blodiga bödelssvärd, och kyrkan allena — hon, den eviga, som stod på hälleberget och var bestämd att trotsa alla tidernas stormar — syntes mäktig nog att erbjuda ett skydd mot den hotande omstörtningen?

Maktens demon stod på tinnarne af templet och hviskade till Arvid Kurck: allt detta vill jag gifva dig, om du faller ned och tillbeder mig!

Dock biskop Arvid var för klok att låta hänföra sig af känslornas politik; han älskade för mycket sitt fosterland, för att vilja hufvudstupa och oförberedt inkasta det uti nya förtviflade strider. Med denna hersklystna, inbördes afundsamma och fientliga adel var, här som i Sverige, intet att uträtta. Och hvad stod ofvanom adeln? Ett fåtaligt, till stor del okunnigt och vida kring landet skingradt prästerskap. Hvad stod nedanom adeln? Ett ännu okunnigare, äfvenså fåtaligt och skingradt folk, från barndomen vandt att gå i de mäktiges ledband. Nej, för denna gång var ingenting att göra; men måhända skulle den närmaste framtiden ur sitt ännu dunkla sköte föda en man, som vore det stora verket vuxen och kunde förena till en gemensam maktyttring alla de nu så söndrade viljorna, alla de nu så skingrade, under långa fejder till hälften förblödda krafterna...

Biskop Arvid beslöt att vänta.

Och med detta beslut, öfvervägdt och fattadt inom mindre tid än här behöfts för att nedskrifva det, återfick biskopen hela sitt mod, hela sin beslutsamhet. Den förhatlige budbäraren skulle ej triumfera, han skulle endast förbländas, hans misstankar skulle endast söfvas till ro, intill dess ögonblicket vore kommet att trampa tyrannens förhatliga makt med harm under fötterna.

— Undra icke, herr riddare — sade nu biskopen med hög värdighet och fullkomligt lugn — undra icke att så oväntade nyheter uppskaka en gammal, bräcklig man, hvars få återstående krafter äro medtagna af en

långvarig sjukdom. Som människa och som en fridsam kyrkans tjenare måste jag djupt beklaga det olyckliga öde, hvilket drabbat så många högtstående personer, forna vänner och svenska anförvanter. Som medborgare däremot och trogen undersåte, är det min pligt att vörda min konungs beslut och rådets dom. Som den heliga romerska stolens ovärdige vikarie i detta land, kan jag endast önska och hoppas, att ärkebiskopen af Upsala handlat efter sitt samvete och den kanoniska rätten, hvilken allena kyrkans herdar äro underkastade, och bedja till Gud, Sankt Erik och Sancta Birgitta, att denna tilldragelse må lända till fädernes-landets sanna väl. Och nu — sedan ni haft undseendet meddela mig dessa tidningar och känner min mening därom — tillåter ni mig att fråga hvarmed jag för öfrigt kan vara vår nådige konung och eders välborenhet till tjenst?

— Haue mich in tausend Stücken — utbrast den råe krigaren förbluffad, men ännu tvehågsen huru han borde upptaga en sådan politisk trosbekännelse — jeg må sige, eders vördighed är dog en gandske fernuftig man, der gjerne må unde verdammte kättere deres verdiente lön. Och dersom eders vördighed nu vilde flytte till Åbo och unde mig den ären att hafve eders vördighed till nabo, vilde eders vördighed hafve det gut och meget besser wie hier, och det må jeg bekjende är mitt sannskyldige ärende. Det vill, verdamme mich, icke blifve någen mangel på onde tunger i disse tider, mest bland den upprorske adel, som vår konge nog tör knuse den gang, men tilldess må eders vördighed predige fred og rolighed. Eders vördighed må ramme disse finnehunde hvar dag för örene, att de må hålde sig i skinnet som gode börn, dersom de

icke vilde bekomme riser *in posterioribus.* Det tör ändogså vare eders vördighed sjelf till megen nytte. Kongen må vide att eders vördighed icke har någen del i den finske adels genstörtighed, ändog belackere sige eders vördighed varit Sturens bedste vän og kongens ovän.

Härvid blinkade riddar Wulf med sina klipska ögon, liksom ville han tillägga: var icke för stursk, min gubbe, du ser att jag har dig i mina händer!

Biskop Arvid smålog midtunder det raseri, som kokade i hans bröst.

— Ers välborenhet — sade han — förstår att taga oss fredlige kyrkans män på den ömma sidan, och det gläder mig att kungen i ers välborenhet äger en tjenare, med hvilken man kan tala ett klokt ord mellan fyra ögon. Kort sagdt, vi förstå hvarandra. Jag inser verkligen icke något skäl, hvarför vi skulle vara fiender, när vi båda ha en afgjord fördel af att hålla tillsamman som vänner. Låt oss därför sluta förbund med hvarandra. Jag lofvar att använda hela mitt inflytande till kung Kristierns fördel, och ni däremot lofvar mig att sopa igen spåren efter hvad ni kallar min vänskap för Sturen. Kanske har jag ock något annat villkor, något lönande pastorat till exempel, hvars inkomster kunde komma väl till pass i dessa fattiga tider. Men därom få vi sedan tala, likasom om min flyttning till Åbo. Ni är lika slug, som ni är tapper, riddar Wulf; ni skall därför icke undra, att jag tillsvidare sofver bättre på Kuustö, än under skyddet af edra lansar. Dessutom inser ni, att vårt förbund måste hållas hemligt. För att kunna verka för vår gemensamma sak, måste jag synas fullkomligt uppriktig. Det skulle ej skada, om ni till och med då och då ville fälla

ett hårdt ord om mig, likasom vore jag ännu i onåd och utsatt för danska partiets förföljelser. Mina ord skola då hafva bättre klang. Och således, ers välborenhet, äro vi från denna stund uppenbara fiender, men hemliga vänner. Förstår ni mig?

— Oh ganz schön. Potztausend, ers vördighed är dog en meget klog, en meget ferståndig man!

---

7. Huru två unga fröknar reste från Kuustö till Nådendal.

Knappt hade riddaren Wulf von Grewensdorp med sitt följe aflägsnat sig från Kuustö, innan biskop Arvid inneslöt sig i sitt rum och lät kalla till sig sin stallmästare David jämte den unge Birger Bosson till Ljungars.

— Tidens lägenhet är sådan — sade han till dem — att vårt land väl framför allt behöfver de heligas förböner, men därnäst äfven män, som kunna ett klokt hufvud bruka och ett godt svärd vid sidan föra. Birger Bosson, jag vill nu unna dig tillfälle att visa ett mandomsprof, som skall gifva dig annat att tänka på, än onda andars förföljelser. Tag dessa bref och skaffa dem säkert fram, det fortaste du förmår. Jag anförtror härmed min och fäderneslandets välfärd i dina händer. Låt hellre hugga dig i stycken, förrän du öfverlämnar brefven i någon annans hand, än dem, till hvilka de äro skrifna!

Birgers ögon blixtrade med en skymt af Ljungars eld; men han tycktes tveka.

— Vördige fader, stammade han, mitt lif står till eder tjenst, och jag skall efter yttersta förmåga söka

uträtta edert budskap. Men vredgas icke, om jag, efter det vänskapliga sätt, på hvilket ni mottagit tyrannens höfvidsman, frågar eder, om det är i *hans* ärenden och för *hans* bästa jag skall framföra brefven.

— Gå, min son — svarade biskopen strängt — och fråga mig icke om saker dem din ungdom och oerfarenhet ännu ej kunna begripa. Har du så länge studerat vår kyrkas lagar och vet ännu icke, att en obetingad lydnad är en tjenares första pligt mot hans andliga öfverhufvud? Hvad dig, min son David, angår — fortfor biskopen, utan att låtsa märka ynglingens rodnad — så har jag åt dig ett annat uppdrag. Låt genast sadla tio hästar och spänna andra hästar för fyra slädar. Gör dig därpå i ordning att, jämte åtta af mina bästa knektar, ledsaga jungfru Elin och jungfru Beata samt din mor och öfriga tjenarinnor till vår fromma syster i Nådendal, där de finna en mera passande och mera säker tillflyktsort i dessa oroliga tider.

David, som icke kände annat än tjensten, var genast färdig och böjde, som bruket fordrade, knä för biskopen, för att innan afresan mottaga hans välsignelse.

— Vill ni icke skänka äfven mig er välsignelse? frågade Birger.

— Välan — sade biskopen, i det han högtidligt utsträckte sin hand — gå, min son, gå, du ännu fläckfrie ättling af så många blodiga våldsmän och kyrkans fiender, gå, försona deras felsteg och tjena troget den goda saken på det sätt, hvartill du är kallad. Böj knä; jag välsignar dig i Guds, den helige Eriks och den helige Henriks namn!

Ynglingen böjde knä; hans bröst var beklämdt, men det lättades i samma ögonblick. Spännet, som sammanhöll bältet omkring hans medja, brast, och hans faders

svärd, med hvilket han omgjordat sig vid danskarnes annalkande, föll klingande till golfvet.

— Jag kunde tro det — inföll biskopen leende — att Ljungars stål icke gärna går i den helige Henriks tjenst. Det beror nu af dig, min son, att lära det andra seder. Du kan börja din resa i Davids sällskap och ledsaga din syster till Nådendal. Därifrån rider du allt hvad din häst förmår till Kankas, därifrån till Svidja, därifrån till Kumogård och så vidare efter brefvens utanskrift. Helgonen ledsage eder; faren med frid!

Oaktadt sitt nyss träffade aftal med den danske befälhafvaren, var borgherren på Kuustö så litet säker på danskarnes fredliga afsikter, att han genast lät med fördubblad ifver iståndsätta murarna, särdeles emot sjösidan, och införa till slottet än mera proviant från den kringliggande nejden. Konung Kristians och hans utskickades vänskapsförsäkringar voro sådana, att biskop Arvid ej kunde anse ett försåtligt anfall mot borgen otroligt kanhända redan nästa natt, och därför lät han hvarken den sena årstiden eller det snart inbrytande mörkret afhålla sig från att hals öfver hufvud bortskicka från slottet de unga fröknarna med deras betjening. Afskedet från den faderlige vännen var hjärtligt och rörande; men vistelsen i den trånga borgen hade, vid den tilltagande trängseln af krigsfolk, blifvit de unga damerna så besvärlig, att de icke ogärna utbytte dess stenmurar mot en frisk färd i det fria och utsikten till en bekvämare boning i det rika och välförsedda klostret.

De sutto således redan en timme efter danskarnes bortfärd i slädarna, ledsagade af Birger, David och de öfrige åtta ryttarne, den gamla Inkeri, den lika gamla Renata och tre kammartärnor. Vindbryggan uppdrogs efter dem med ett rasslande dån, och snart galopperade

hela den lilla skaran med en hastighet som föga behagade de gamla i sällskapet, men desto mera de unga, på vägen till Nådendal.

Det var en frisk och frostig decemberdag, sådana man stundom finner äfven i denna mörkrets årstid, när solen kämpat sig fram genom de tunga vintermolnen. Marken var frusen och dånade, betäckt af ett tunt snötäcke, under hästarnas hofvar. Rimfrost hängde i vackra festoner på de löflösa björkarna och bröt sig i det vackraste färgspel mot de bakom stående, evigt grönskande granarna. Järpar flaxade muntert i träden, ekorrar klättrade vigt uppför furornas snöiga stammar, och bakom stubbarna tittade här och där en hare i ännu halfhvit, halfgrå vinterpäls, uppskrämd och nyfiken, på det förbiilande sällskapet.

Snart bar det af på den ännu spårlösa isen, där endast stundom en nyss ditsatt granruska betecknade vägen. Det visade sig, att David förstått sin tjenst som stallmästare, ty hästarna voro skarpt skodda och sträckte, utan att halka, öfver de med ett tunt hvitt snöflor beslöjade sjöarna.

David och Birger redo hvar på sin sida om de unga fröknarnas släde och växlade därunder månget gladt ord, som förkortade färden. Lyckliga ålder, när hvarken de svåraste tider eller egna hotande faror förmå nedtrycka sinnets spänstighet eller beröfva en frisk naturtafla dess intagande behag! De unga kände sig så lätta, så glada till mods, som de icke känt sig på länge inom Kuustös gråa murar. De läto icke märka den minsta längtan att återvända. De skämtade än öfver vägen, än öfver hvarandra. Och när händelsen — ifall det var en händelse — hade fört Birger till jungfru Elins sida, men David däremot till Beatas, fattades lika litet blyga

och allvarliga ord på den förra sidan, som ystra stickord och löjen på den andra.

— Är det sant, att solen är mycket varmare långt borta i Välskland, att sjöarna aldrig frysa och att man aldrig där kan åka på släde? frågade jungfru Elin.

— Det är sant, svarade Birger, och ännu längre söderut, icke långt från Egypti land och det heliga landet, skall finnas ett land, som heter Morieland. Där är sommar hela året igenom, och mänskorna äro svarta, och därifrån hämtas kosteliga kryddor, såsom kanel och ingefära.

— Hvad ni är lärd, junker Birger! utropade Elin oskyldigt. Får man läsa sådant i böcker?

— Mycket mer, mycket mer, jungfru Elin! Jag är endast en okunnig djäkne, men ni skulle höra fader Vincent i Raumo! Han kan tyda hedniska tungomål och säga förut när solen och månen skola förmörkas!

— Men är det icke okristligt att veta så stora Guds under på förhand? Solens och månens förmörkelse bådar ju alltid stora herrars död, eller krig, pest och hungersnöd. Då kan ju fader Vincent också förutsäga den yttersta dagen!

— Det tror jag inte, svarade ynglingen, men Gud allena vet, om sådan kunskap är alldeles rätt och kristlig. Fader Lars, som kan alla kyrkofäderne utantill, brukar säga att all annan visdom är af ondo. Han säger, att nu är visst världens sista tid, efter människorna äro så lärda och vilja mästra Guds skapelse, likasom skulle de veta sådant bättre. I Tyskland, i Wittenberg, skall till och med en augustinermunk, som heter Martinus, ha vågat förneka påfvens ofelbarhet, och det är väl icke stort bättre än att förneka Gud. Fader Lars säger, att denne pater Martinus är visst ingen annan än den store Antikrist, som omtalas i Uppenbarelseboken.

— Det var rätt illa det, sade Elin modfälld.

— Ni må väl säga! utbrast ynglingen ifrigt. Att förneka den heliga katolska kyrkan! Att kalla bikten ett örontassel! Skärselden en barnsaga! Aflat och goda gärningar onyttiga för saligheten! Ja, det är mycket illa. Man skall få se att denne Martinus, eller Lutherus, som han kallar sig, ännu blir bränd, som det gått många kättare före honom.

— Jag menar — fortfor Elin okonstladt — det är illa att det skall finnas så mycket ondt i böcker. Jag hade annars tänkt bedja junkern om något.

— Gör det, jungfru Elin! Bed mig om någon rätt stor och farlig tjenst, som kan bevisa er huru mycket jag... Bed om mitt lif!

— Nej, hvad säger han! Hvad skulle jag göra med junkerns lif? Men jag har så länge tänkt på något, som vore så innerligen nöjsamt, må junkern veta, och nu törs jag ej säga det.

— Men säg det ändå, kära jungfru, säg det ändå!

— Det är säkert mycket syndigt och illa, men jag får det ej ur mitt hufvud... Jag ville så gärna lära mig läsa!

— Så präktigt! Det skall jag lära jungfru Elin. Vi skola läsa tillsammans den sköna boken om de heliga martyrers lefverne, som jag ärft af min moder. Så skall jag förklara för jungfru Elin de kära, sköna bilderna, och så skola vi läsa mäster Thomas' vackra visa om troheten...

— Men det är visst latin?

— Visan om troheten är svenska. Vi kunna också läsa biskop Hermanni sköna kväde om Sankt Elisif.

— Finns det då ingenting att läsa på finska? Det skulle jag bäst förstå, det skulle vara mig kärast af allt.

Det bör ihågkommas att hela detta samtal fördes på finska, som på den tiden var vanliga umgängesspråket äfven bland den högsta adeln i Finland, ehuru de flesta — men icke alla — förstodo och talade svenska, med den egendomliga finska brytningen.

— Nej, sade Birger, det finns endast böner på finska. Vår mässbok och vårt manuale, som äro tryckta med den nya tyska konsten, innehålla latin.

— Då skola vi läsa tillsammans om troheten, hviskade Elin Kurck.

På andra sidan om släden fördes ett samtal af annan färg.

— Ni kör bra fort, jungfru Beata. Är ni ej rädd att köra omkull?

— Så, du tycker det går för fort? Är du rädd att halka på isen, så blif efter; vi sköta oss nog utan en sådan hästgråtare som du.

Och därvid klatschade Beata, som själf förde tygeln, muntert med pisken i den frostiga vinterluften. Hästen ryckte till, och det bar af med flygande fart öfver det hala isfältet.

— Minns Beata ännu när vi redo till Ljungars källa? Den gången tror jag Beata var rädd?

— Det var du som såg spöken, men inte jag. Hur var det med den ekorren du lofvade mig? Den har jag aldrig fått.

— Beata minns nog att det då blef annat att tänka på. Jag skall ha mitt löfte i minnet.

— Det tror jag inte, förrän jag ser det. Du tänker bara på hästar, du. Och sedan, David, har du blifvit så grymt högfärdig. Liksom inte en stallmästare också vore på sätt och vis människa.

— Har jag blifvit högfärdig?

— Det har du visst. Du kallar mig ej mera du. Du inbillar dig att du är min beskyddare. Du skulle kanske ha lust att lämna mig i kung Kristierns våld, bara för att visa mig huru mäktig du är!

— Jag lämna er i kung Kristierns våld! Förr skulle juten plocka mig sönder som torrt gräs! Men ni är nu en hög adelig jungfru, Beata, och jag är blott en stackars väpnare, som måste anse det för den största ära, när jag får hålla er stigbygel eller lyfta er släde ur gropen, om det behagar er att köra omkull.

— Du är odräglig. När du ännu satt på din mammas knä, kunde du brottas med björn i skogen; men sedan du blifvit lång och stark och bär vid din sida ett svärd så godt som ett annat i dessa tider, tänker du ej på större ära, än att i alla dina dagar förblifva en simpel stalldräng!

— Och nyss sade likväl Beata att jag var högfärdig! suckade David.

8. Hvad som kan hända på en vinterresa till Nådendal.

Knappt hade de resande kommit från isen in i skogen, innan David fattade sin båge, som aldrig lämnade honom, framtog ur barmen en liten, trubbig fågelpil, siktade mot en hög gran och sköt. Mellan de lummiga grenarna nedföll en täck ekorre, döfvad af skottet, och detta byte skyndade stallmästaren att räcka sin granne i släden.

— Här är mitt löfte, sade han. Önskar Beata flera, så finnas tusen i skogen.

— Bryr jag mig om dina döda ekorrar! genmälde den unga flickan, som i dag var vid nyckfullt lynne.

— Ni behöfver blott säga ett ord, och jag skall göra de döda lefvande, utropade ynglingen, tog litet snö och gned det döfvade djuret öfver hjärtgropen.

Ekorren kvicknade vid och visade skytten sin erkänsla med att bita honom i fingret.

— Ser ni? sade David, jag blöder för er skull!

— Hvilken hjälte du blifvit! gäckade flickan. Hvilket ärofullt sår! Du vore i stånd att för min skull låta bita dig af räfven därborta vid den snöiga klippan.

En ny, större och hvassare pil susade från Davids bågsträng. Räfven tumlade kull och hans blod färgade snön.

— Om jag för er skull, Beata, kan väcka döda, så kan jag en annan gång äfven döda lefvande! utropade ynglingen harmfullt. Men nu få vi skynda, ty Ljungars äro i rörelse, och då slår det sällan fel, att ej ett oväder är i antågande.

David hade rätt. Ett tungt, gråsvart moln skymde redan den bleka decembersolen, den nyss klara luften omtöcknades, ett sus i granarna bådade en annalkande storm. För att resa genaste vägen till Nådendal vintertid, borde man passera ännu en half mils fjärd, men David tvekade, ty det begynte att mörkna.

Beata märkte det.

— Är det möjligt — sade hon gäckande — att den tappre hjälten, som besegrat räfvar och ekorrar, är rädd för ett stycke is!

Hon anade icke den fara, för hvilken hon med dessa ord blottställde dem alla. Ynglingen var tillräckligt retad förut. Han red ned på isen, och sällskapet följde honom.

De hade ännu icke hunnit långt från stranden, innan ovädret utbrast med hela sin häftighet. Den redan mörknande luften förmörkades ytterligare af ett så tätt snöfall, att de resande likasom inhöljdes i en hvit fäll och man kunde knappt mera se tre alnar framför sig. På samma gång kom en nordlig orkan, som våldsamt piskade snön mot deras ansikten, förblindade hästarna och hopade snart så höga drifvor på den spårlösa isen, att tåget blott med yttersta möda och fot för fot kunde röra sig framåt. Det hade kanske ännu varit tid att vända om, men David fortfor att rida förut.

— Vi skola se hvem af oss först tappar modet, mumlade han.

Hans mor Inkeri och hennes granne Renata begynte högljudt tillropa honom att vända tillbaka till stranden. Birger och de öfrige ryttarne instämde i samma rop. David hörde dem icke, han red allt vidare.

— Vore hon också tio gånger en Ljungars, så skall jag lära henne hvad fruktan vill säga, sade han tyst till sig själf.

Mörkret och ovädret tilltogo, hästarna vadade upp till bringan i drifvorna; snart blef det omöjligt att komma ur fläcken. Ryttarne begynte att högljudt knota, kvinnorna att gråta. David höll ett ögonblick stilla, men Beata visade ännu intet tecken till fruktan.

— Innan hon ber mig, vänder jag icke, tänkte David åter och fortfor med finsk envishet att arbeta sig framåt.

Att vända var också snart nog lika ogörligt som att fortsätta färden. En del bland ryttarne måste stiga af hästen och upplyfta slädarna, som hvarje stund hotade att drunkna i drifvorna. I det tjocka snömörkret visste ingen mera hvartåt man borde ställa sin kosa; man kafvade sig blindt framåt, man körde i en cirkel, som ofta händer vid dylika tillfällen.

Birger hade redan länge varit vid Elins sida. Också David lämnade nu sin häst åt en af knektarne och gick att lyfta de unga fröknarnas släde.

— Hvad tycker Beata om färden? frågade han.

— Det skall jag svara dig när vi komma fram, genmälde fröken af Ljungars med trotsigt mod.

— Framåt! ropade David.

— Det går icke längre, svarade ryttarne.

— Det måste gå! befallde den vredgade anföraren.

— Men det går icke, svarade åter ryttarne.

Det gick heller icke. Snön var på sina ställen manshög, hästar och folk uttröttade. David begynte att förbanna Beatas trots och sin egen halsstarrighet.

Man höll rådplägning. De fleste menade att man måste bivuakera på isen och invänta dager. Sexton timmar i detta mörker, denna köld, detta oväder, utan tak öfver hufvudet, utan eld, utan föda för människor och hästar; skulle ej detta blifva allas undergång?

— Det är omöjligt! utropade David. Vi måste frånspänna slädarna och ridande bana oss väg!

— Det är lika omöjligt! invände knektarne. Hästarna förmå ej bära oss tjugu steg längre.

— Så gå vi till fots och bära kvinnorna.

— Samma omöjlighet! Vi förmå knappt själfva röra oss. Våra leder äro styfva af köld.

— Men ovädret skall upphöra.

— Icke så länge två af Ljungars släkt äro med oss i natt!

Ett väldigt slag af skaftet på Davids stridsyxa skulle troligen kastat den förmätne talaren i drifvan, så att han svårligen rest sig mera, därest icke slaget lyckligtvis hade förfelats i mörkret.

Man måste emellertid tänka på någon utväg. Slädarna spändes ur, restes på kant och öfverdrogos med fällar, så att den kvinnliga delen af sällskapet erhöll åtminstone något skydd mot den isande stormen. David tog fyra bland de raskaste knektarne med sig och begaf sig till fots att uppsöka stranden och anskaffa hjälp.

De hade icke gått långt, innan de hörde röster och där rörde sig något emot dem, som liknade skuggor i själfva mörkret. David och hans män hukade sig försiktigt ned i drifvorna för att lyssna. Snart igenkände

de på talet en trupp danska ryttare, som troligen varit ute på furagering från Åbo och, äfven de, blifvit öfverraskade af ovädret på isen. Ryttarne närmade sig mödosamt stretande, utan att märka de resandes närvaro.

— Huru många kan du räkna? hviskade David till sin närmaste man.

— En, två, tre, sex, åtta... Antingen äro de tio, tjugu eller trettio hästar; jag är ingen katt, att jag kan se i mörkret, svarade sidokamraten.

— Vore de också femtio, så måste de denna gång dansa efter vår pipa; den heliga Brita själf har skickat dem till vår hjälp. Men dessa isbjörnar längta ej mindre än vi till brasan och ölstopet; de skola ej godvilligt göra sig onödigt besvär. Passa nu på, gossar! Du, Matti, går till höger om dem, du, Antti, till vänster; du, Kekri, smyger bakom dem, medan jag och Aron anfalla dem framifrån. När jag ropar, ropa ni alla från olika håll, så att de tro sig vara omringade af minst tio gånger vårt antal. Därpå befria vi dem från deras vapen och behålla endast så många hästar vi kunna sköta. Intet blod, gossar, om de ej sätta sig till motvärn! Dessa stackare äro lika frusna som vi, och vi måste ha helgonen på vår sida. Lyckas vi icke, så hälsa min mor! Men lyckas vi, skall det vankas en tunna af Nådendals bästa öl och dessutom tio hvita Åbo-penningar för hvar och en af eder, att bättre fodra er mössa till nästa vinter.

— Får gå, sade karlarne. Vi skola klappa oss händerna varma på juteryggarna!

Planen verkställdes. Ryttarnes färd gick så långsamt, att deras dolda fiender utan svårighet hunno sprida sig på alla sidor om tåget. När detta var gjordt, rusade David och hans närmaste man mot danskarnes

front, medan de öfrige angrepo bakifrån och på sidorna, alla upphäfvande höga rop, för att dölja sitt ringa antal.

Förr skulle de stackars danskarne, där de, utfrusne och öfversnögade, släpade sig fram som halfdöda snögubbar, förr skulle de ha väntat se isen remna under dem, än ett fientligt anfall i detta förskräckliga mörker och oväder. De kunde i sin vidskepelse ej annat tro, än att en hel här af onda andar öfverföll dem i förbund med stormen och snöyran. Häpne och rådville, skockade de sig tillsamman, utan att ens med sina frusna fingrar försöka draga ett svärd eller lyfta en stridsyxe.

— Alla vapen bort, eller ären I dödens barn! ropade David till dem på svenska, som de alla förstodo.

På samma gång upphäfde hans följeslagare nya rop, i det att ett par af dem, för bättre verkan, höllo sig på något afstånd från stridsplatsen.

Befallningen åtlyddes; i första förvirringen tänkte ingen på motstånd. David och hans män afväpnade den ena efter den andra och bortslungade vapnen långt bland drifvorna. På samma gång föste de ryttarne ned af hästryggarna och valde åt sig själfva de starkaste hästarna.

Så långt gick allt i början lyckligt och väl. Men den danska truppen var trettio man stark, och afväpningen drog längre på tiden än rådligt var. Oaktadt mörkret, begynte ryttarne misstänka att deras fiender voro mera högljudda än manstarka, och slutligen grepo några de minst förvirrade till sina lansar, som hängde vid sadelknappen. Det kom till strid; äfven danskarne uppmuntrade hvarandra med höga rop; de afväpnade begynte uppsöka sina vapen och bistå sina kamrater.

Till lycka för David och hans oförvägna kamrater, var det nästan omöjligt att i mörkret urskilja vän och fiende. Än här, än där upphäfdes fältropen: Sankt Erik till hjälp! Sankt Henrik till bistånd! Danskarne höggo in på hvarandra, flydde för hvarandra och förtrampade hvarandra i drifvorna. När slutligen ropet »Sankt Henrik till hjälp!» begynte höras äfven på afstånd från Birger och de kvarblifne Kuustöryttarne, som hörde larmet och skyndade till de sinas bistånd, funno danskarne allt motstånd fåfängt och gåfvo sig fångne.

Innan ännu Birger och hans folk hunno trefva sig fram till stridsplatsen, hade David fullständigt afväpnat fienden och dref honom framför sig till fots i drifvorna. Sex sårade måste lämnas tillsvidare. David själf blödde af ett lansstygn i vänstra kinden och Kekri hade fått ett blindt hugg öfver armen, hvilket likväl icke hindrade honom att, med tanken på öltunnan, knuffa fem eller sex frusna fiender som boskap framför sig.

Så anlände tåget till bivuaken. Det vore fåfängt att måla bestörtningen och snart därpå glädjen bland dessa halfförstelnade, modlösa Nådendalsfarare. Nu skedde genast allmänt uppbrott. En del af danskarne tvungos att upptrampa väg, de öfrige nödgades framskjuta slädarna och leda hästarna vid tygeln. Lyckligtvis skingrade sig småningom de snötunga molnen, stormen upphörde, en och annan stjärna begynte tindra på fästet. Man kunde urskilja landet på afstånd, och efter ett par timmars mödosamt arbete hade man uppnått en by. Här lät David sina fångar löpa, medan det ännu var så mörkt, att han och hans folk icke lätt kunde blifva igenkända. De frusna fingo härberge, de sårade skötsel. Men tåget från Kuustö stannade icke, innan det, framemot morgonen, fruset och utmattadt

anlände till Nådendal, där de resande gästfritt mottogos i klostret.

— Du blöder, David! utropade Beata, när de ändtligen inträdde i värmen och ljusskenet.

— Räfven vid klippan bet mig i kindbenet, svarade ynglingen. Hvad tycker ni om färden, jungfru Beata?

— Jo — sade fröken af Ljungars — jag igenkänner en halsstarrig pojke, som börjar få skägg.

9. Huru Birger Bosson beslöt att gästa på Ljungars slott.

De danske befälhafvarne i Finland hade så länge som möjligt sökt hålla underrättelsen om Stockholms blodbad hemlig, för att kunna vidtaga sina mått och steg, och det var först sedan han ansåg sig säker om sina planer, som riddaren Wulf von Grewensdorp fann för godt att meddela biskop Arvid denna förfärande nyhet.

Från Åbo spridde sig småningom ryktet och häpnaden, ty den tiden hade man ingen postgång. Vid jultiden utbredde sig kring södra Finland ett rop af förskräckelse, och först långt inpå vintern hade det nått till landets aflägsnare delar. Öfverallt, i städer och byar, väckte denna nyhet bestörtning och fasa. Kung Kristian hade icke här, som i Sverige, salt och sill att utdela åt bönderne; desse hade icke heller här hört det fagra talet om hans bondevänliga afsikter, hvari väl ock låg en grad af sanning. Här hade tvärtom bönderne af det danska väldet endast förnummit plundring på kusterna, borttagandet af handelsfartyg och hindrandet af sjöfarten på Sverige, hvarigenom landet led brist på salt och utförseln stoppades. Af samma orsak voro städerna gramse

på danska väldet. De siste två Sturarne voro i kärt minne; den förste var icke älskad i Finland, som han vårdslösade och lämnade till pris åt ryssarnes infall. Första intrycket af Stockholms blodbad var således i städer och byar en oförställd afsky, blandad med fruktan, och det sår som tillfogades Sverige blödde på denna sidan om hafvet nästan likaså häftigt, som i de mot danskarne mest fientliga bygder af Sverige.

Det var i synnerhet en tilldragelse, som uppfyllde finnarne med sorg och förbittring, nämligen kung Kristians låga hämnd att låta uppgräfva och bränna den älskade Svante Stures döda kropp. Under katolska tiden hyste folket mer än någonsin en djup vördnad för grifterna, för den vigda mullen likasom för helgonens ben, och när denna grafvens helgade frid icke mera var tryggad för ett skändande våld, syntes det alla som vore ingen lefvande mera säker för bödlarnes raseri.

Besynnerligt nog tycktes finska adeln, som dock bort djupast känna rikets skymf och som närmast hade att frukta för egen säkerhet, i början vara den som minst tog sig illa vid af de blodiga budskapen. De som hade fränder och vänner att begråta i Sverige — och det hade många — kunde en tid bortåt icke förmås att tro på ryktets sanning; de öfrige voro insöfde i en falsk säkerhet. Hemming Gadd, som åtnjöt ett mycket stort anseende i Finland, hade under sommaren och hösten så länge prisat kung Kristians mildhet, att danska partiet åter fick ett stöd i den finska adeln, bland hvilken väl äfven mycken afund grodde mot Sveriges öfvermäktiga, ofta öfvermodiga ridderskap. De finske ädlingarne hade vägrat lyda konungens kallelse att infinna sig vid kröningen; de voro nog kloka att

först vilja afbida sakernas gång. Men det hemliga motivet hos mången bland dem var tillika en motvilja att vid ett så högtidligt tillfälle uppträda på ett icke nog lysande sätt och att således se sig fördunklade i prakt af både danskar och svenskar. Frön till en viss självständighetsanda grodde länge hos denna finska landtadel, som, obekymrad om konungar och lagar, lefde som frie herrar på sina aflägsna gods och uppträdde i kronans tjenst endast när de funno för godt, eller när de icke förde sina enskilda fejder. Hvad angick det dem hvem som var konung i Sverige eller huru han kröntes, endast de själfva fingo lefva som herrar och furstar hvar på sitt gods?

Biskop Arvids hemliga varningar mötte sålunda på månget håll döfva öron. Ensam och förklädd till simpel knekt, red den unge Birger Bosson natt och dag med dessa hemliga bref från den ena sätesgården till den andra, utan att unna sig mer än den oumbärligaste hvila. Herrarne på Kankas och Svidja, herrarne på Villnäs, Qvidja och Kumogård, alla dessa och andra mottogo biskopens bref med en kallsinnighet, som icke lät budbäraren hoppas de bästa resultater af sin beskickning.

Så kom Birger dagen före jul till sin fädernebygd och rastade okänd en timme i Myllyranta by. Kvarnen och laxpatan innehades nu på arrende för klostrets räkning af Davids äldre broder Josua. Och i sämre händer hade de fromma systrarnas egendom kunnat råka. Josua var lika trygg, trumpen och fåordig, som vi funno honom i början af denna berättelse, men den nedbrända gården var åter uppbyggd, ladugården utvidgad, kvarnen malade med dubbelt större stenar från Sakkola, patan var i yppersta skick, ehuru nu betäckt af is, och under

snötäcket på de fordom förhärjade åkerfälten vittnade en här och där framstickande grön rågbrodd om arrendatorns förmåga att sköta både vatten och land.

Julölet jäste i bryggkaret, det färska brödet ångade skönt i ugnen, sparfvarna kvittrade på kvarntaket och tycktes vänta sin urgamla rättighet, halmkärfven om julmorgonen. Med välbehag skakade Birger snön från sina frusna leder framför den flammande stockelden; allt syntes inbjuda honom att här hos dessa gamla barndomsvänner rasta ut från sin mödosamma färd. Men där hade vaknat underliga tankar i ynglingens bröst. Med barndomsvännerna kom plötsligt en längtan att återse den gamla fäderneborgen, Ljungars slott, som han icke sett sedan åtta år, och att med egna ögon öfvertyga sig om dess nuvarande tillstånd. Borgen hörde ju honom till, han var myndig nu och kunde när som helst återfordra sitt arfgods. Men därpå hade han icke tänkt under sina studier, sina vakor och fastor för det andliga ståndet. Hvartill skulle han, en kyrkans lärjunge, begagna denna ödsliga borg i den vilda skogen, denna hans krigiske fäders tillflyktsort i deras blodiga fejder? Dock de andliga planerna voro nu tillsvidare lagda åsido, betsel och sporrar, järnhufva och svärd hade intagit deras plats. Med barndomsminnena begynte det unga, oroliga Ljungarsblodet att svalla i ynglingens ådror; han ville åtminstone se sitt arfgods och därpå låta bero, om och när han skulle återfordra sin fäderneborg.

— Hvad nytt från Ljungars? sade den okände knekten, där han intog sin måltid i Josuas stuga vid Myllyranta kvarn.

— Ingenting, svarade Josua tvärt, medan han ifrigt hvässte en kvarnhacka mot brynstenen.

— Är fru Ursula densamma som förr? Håller hon än ett lika strängt regemente på slottet?

— Det sägs så.

— Vet man ingenting om salig herr Bos barn?

Josua spände sina stora grå ögon i frågaren, betraktade honom misstänksamt och skakade på hufvudet.

— Ingenting, svarade han.

Sviken i sin förhoppning på detta håll, vände sig Birger till Josuas unga hustru, som skurade bänkar, träkärl och lerkärl till julen. Han berömde det färska brödet, det ypperliga smöret och prisade Myllyranta lyckligt, som stod under klostrets beskydd, framför de adliga godsen, som hade att lida förtryck och utpressningar.

Silla, så hette den unga mjölnarehustrun, var mindre obeveklig än hennes man, och betraktade med vänlig nyfikenhet den vackre ynglingen.

— Icke vilja vi byta med Ljungars, sade hon, men det ser nu också annorlunda ut på slottet, än i herr Bos och fru Cecilias tid.

— Kände ni herr Bo och fru Cecilia? frågade Birger med klappande hjärta.

— Om jag kände dem? Jag är ju född i Ljungars by, fru Cecilia var min gumor och af henne har jag mitt namn. Gud välsigne henne, det var en god fru, jag minns henne ännu, fastän jag var ett barn när Gud tog henne. Och den kära lilla jungfru Beata, och den beskedlige junker Birger, skulle jag ej minnas hur vi brukade plocka stenar vid flodstranden och bygga dammar i vattnet för de små fiskarna. Det är nu länge sedan vi hört något af dem. Beata säges vara högvördige bispens fosterdotter, och junker Birger skall vara klerk; han var för fromsint för denna världen. När hans broder herr Knut kastade stenar efter oss bysbarn,

ställde sig junker Birger i vägen, så att stenarna träffade honom och icke oss.

— Ni skulle visst icke igenkänna honom, om han än en gång komme till dessa trakter? frågade ynglingen varm i hågen.

— Det är möjligt, svarade den unga hustrun. — I synnerhet om han visste att bättre dölja sin fina skjortkrage under den grofva knektrocken — tillade hon hviskande, i det hon med en slug blick gick nära förbi honom, för att uppsätta på hyllan de skurade kärlen.

Birger väntade en stund, tills Josua gått till kvarnen.

— Huru, Silla? frågade han. Jag igenkände icke dig, men du kände mig?

— Skulle jag ha ett så dåligt minne, så hade ni bort ha en bättre förställningsgåfva och icke så genast börjat fråga om Ljungars slott. Ack, kära junker, hvad ni liknar er välsignade moder! Men för alla helgons skull, jag ber er, röj icke hvem ni är, ty Josua har intet godt öga till allt hvad Ljungars heter, ända sedan de brände hans gård och foro fram som ni kanske minns, för åtta år sedan. Han vore i stånd att förråda er åt danskarne, som kommo i går till fru Ursula på slottet.

— Till slottet, säger du? Och det är just dit jag ämnar mig ännu i kväll.

— Ni skulle ämna er till Ljungars slott? Ni?

— Skulle det förundra dig, om jag gärna ville återse mitt fädernegods, som väl rätteligen ännu är mitt?

— Just därför, ser ni, just därför! Ni skulle fara till Ljungars! Junker Birger, för alla helgons skull, är ni från edra sinnen? Förstår ni då inte, att fru Ursula skulle prisa den dagen lycklig, då hon finge er i sitt våld?

10. Fru Ursulas page.

Hvad vet du om fru Ursula? frågade Birger. Kanske är hon till slut ej så elak, som folket tror?

— Hvad jag vet? upprepade den unga hustrun förtretad. — Jag vet att gamla råttor ha hvassa tänder. Jag vet att den kvast, som blifvit sotig i ugnen, sköljs icke ren med aftondagg. Jag vet att björnens ungar icke gärna gå till det ide, där deras fader är dräpt. För resten — och här gjorde hon korstecknet — vet jag också att man icke bör tala om den svarte, ty medan man talar, är han här.

— Är du min vän och vill göra mig en viktig tjenst, som jag skall tacka dig för, så skaffa mig en förevändning att komma okänd till slottet.

— Därför att jag är er vän, säger jag: stig genast i sadeln och rid så långt vägen räcker, men rid icke till Ljungars! Är det klart, eller hvad? Junkern tror mig icke? Rid då, rid till slottet, för att en annan gång lära er lyda klokt folks råd. Men hvad fattas Josua? Sade jag icke det? Det slår aldrig fel: nämner man bara ett halft ord om den fule, strax är hans anhang ej långt borta. Sköt er nu själf, junker, jag har väggarna oklädda.

Med dessa ord gick den unga värdinnan att iordningställa de konstiga, stundom mycket prydliga pärtkors och stjärnor, hvilka i Satakunta allmänt brukades som väggprydnader under julen. Utanför stugan hördes den annars tystlåtne värden häftigt ordväxla med någon, som icke mindre häftigt gaf honom ord tillbaka. Strax därpå inträdde han i stugan, slog vantarna i bänken och mumlade:

— Fara till dem om julafton!

— Hå, sade hustrun, fara till trollen! Hvad vill Ljungarsfolket?

— Tuppen är här med sin kyckling och vill på fläcken ha hö och halm. Danskarnes hästar ha ätit ladorna toma.

— Betala de?

— Jo, de betala för unders skull.

— Så låt dem få hvad de vilja.

— Men jag lämnar ej min feta vallack i deras händer, för att i morgon få en usel skinnmärr tillbaka från slottet. Icke far jag, och icke far någon af drängarne nu på julafton.

Hustrun tvekade ett ögonblick. Därpå sade hon likgiltigt:

— Du kan ju be knekten där, som sitter vid spiseln. Han säger sig ha ett ärende till slottet.

— Ja, sade Birger, jag har i alla fall ämnat mig dit och ansvarar för att ni i morgon bittida skall ha er vallack välbehållen tillbaka.

Josua mätte honom med ett föraktligt ögonkast.

— Så säga alla hästtjufvar, morrade han.

— Jag lämnar min egen häst här i stallet så länge, och se här betalning för mat och foder, sade ynglingen, i det han lät ett par Åbo-penningar glida på bordet.

Skälet var klingande och bevekte mjölnarens hjärta, helst han nyss med kännareblick hade mönstrat Birgers präktiga tavastlänning. Han gick alltså trumpen ut att packa höet i skrindan, men underlät icke att ännu i dörren mumla något om skojare, som, Gud vet hvarifrån, stryka kring landet med bättre folks hästar.

— Jag har gjort er till viljes, junker Birger, sade mjölnarehustrun, och är det till skada för lif eller välfärd, så skyll icke mig. Stoppa ned er skjortkrage, säger jag er. Tag min mans jacka, och lämna knektrocken här; glöm ej att medtaga yxen, efter ni lämnar huggvärjan, och se här, tag bältet med knifven, man vet ej hvad som ännu kan behöfvas. Kom ihåg att ni är en dräng, som vi nyss tagit i tjenst från Ulfsby; men håll er mun, om det är möjligt, och svär vid Sankt Olof, men ej vid Sankt Brita, ifall ni ej vill svära vid någon värre, som det brukas i slottet. Än en sak: akta er att för mycket betrakta den gula bröstnålen, som fru Ursula alltid bär vid sin barm, ty den vänder ögonen, den lockar till ondo, och af den har hon hela sin makt. Gör hellre allt hvad ni kan att få den i ert våld, junker Birger, ty då är ingen fara med er och Ljungars och oss alla. Det är därför jag låter er fara; jag tänker: kanske är det helgonens vilja. Men var för all del klok och försiktig, ty märker fru Ursula det allra minsta att ni har någon afsikt på stenen, så är ni såld, om ni också hade alla biskop Arvids knektar i spetsgård omkring er. Farväl, låt ej vänta på er. Gud vare med er och förlåte mig, om hvad jag nu gjort är synd.

Sedan Birger bytt jacka, begaf han sig ut att emottaga sin fora. En väldig skrinda med hö och halm stod packad på gården, och tvenne ryttare från Ljungars

voro redo att åtfölja den. Hade Birger ej varit ett drömmande barn när han sist besökte sin fädernebygd, skulle han kanske i den ene ryttaren ha igenkänt en af framlidne herr Stens farligaste spejare, benämnd Kukko eller Tuppen, och däraf kanhända fått anledning att uppskjuta färden. I stället fästes hans uppmärksamhet nu uteslutande på den andre budbäraren från Ljungars, som var en liten vild och svarthårig pojke om åtta eller nio år, ridande en ung fåle, som skulle ha varit passande för hans ålder, därest den icke visat sig ystrare än rådligt syntes för en så liten ryttare. Pilten, hvilken, som Birger sedan fick veta, var ett slags fosterson hos fru Ursula och ofta följde Tuppen åt, hvarför han fått öknamnet Kycklingen, visade likväl genast vid första språnget i sadeln en sådan raskhet och säkerhet, att han från första ögonblicket vann sin nye följeslagares beundran och vänskap.

Birger hoppade på lasset i mening att köra.

— Ned med dig, drummel; vill du packa halmen, liksom ej lasset vore tungt nog förut! skrek mjölnarhustrun med en husmoders myndighet, och för att gifva sina ord än mera eftertryck, rappade hon Birger öfver axeln med en bunt pärtor, som hon bar i handen.

Ynglingen hoppade något förvånad ned, och i det att värdinnan gick förbi, hviskade hon hastigt:

— Akta er för Tuppen!

Det var för sent att vända om. Tåget satte sig i rörelse, och Birger befann sig snart, gående vid sidan af halmlasset, ensam med Ljungarsfolket.

Från Myllyranta till Ljungars var ungefär en half svensk mil längs den dåvarande skrala väg, som vid sidan af Kumo älf förde från Ulfsby inåt Satakunta. Vägen var backig — ty älfven höll ej ännu att köra —

och halmlasset slingrade på ett betänkligt sätt i backarna. Birgers hjärta klappade: hans ovana kunde förråda honom; han höll af alla krafter emot och var nära att få hela lasset öfver sig.

— Har du länge kört Josuas vallack, kamrat? frågade ryttaren, som kallades Tuppen och var en spenslig, ljushårig man med något skelande ögon.

— Jag är städslad för kvarnen och ej för hästarna, svarade Birger undvikande.

— Jag märker det, yttrade Tuppen. Håll rätt utför backen och vänd varligt åt andra sidan, annars stjälper du.

— Sådant uselt göra att tjena som mjölnardräng! utropade den lille Kycklingen, i det han stormodigt snöt sig med sin naturliga näsduk. — Tag tjenst hos vår fru, så skall jag lära dig både rida och köra!

Birger svarade icke. Han hoppades med sin tystnad undkomma vidare frågor, men han bedrog sig. Kycklingen tycktes ha fattat behag för mjölnardrängen, förmodligen därför att han kände sig honom så omäteligt öfverlägsen. Han höll sin dansande fåle i jämn lunk vid sidan af lasset och fortfor:

— Hvad tycker du om min häst? Den skulle du låta bli att spänna för halmlass. Och hvad tycker du om min tröja? Vill du se, hon är fodrad med svart lammskinn; en sådan skulle du ha, din stackare, i stället för den där eländiga vadmalsjackan. Hvad får du till mat, din usling? Jag är säker på att du ej sett kött eller fisk sedan sista jul, men vi, som höra till herrfolk, ha fläsk en gång i veckan och fisk om fredagarna. Får du mycket stryk?

— Till husbehof allt emellanåt, svarade den förmente drängen.

— Vi få också stryk emellanåt, fortfor gossen, men det är stor skillnad med oss; vi ge mer än vi få. Alla herretjenare ha rätt att piska bönderne, men slår en bonde oss, så hugga vi först armar och ben, sedan hufvudet af honom. Det kan också hända att vi dränka honom, om det finns vak på isen. Därför — men hvad heter du?

— Nikku.

— Därför, Nikku, måste du vara höflig, så länge du är mjölnardräng, men vill du bli en af oss, så skall jag lära dig umgås med bönder. Du ser att jag bär lans.

— Jag ser det. — Gossen bar på ryggen en ryttarepik med afbrutet skaft.

— Jag är snart nio år — fortfor han stolt — och när jag blir tolf, har fru Ursula lofvat mig svärd vid sidan. Du skall veta att jag är hennes page.

Birger, som fann sig road af denne stormodige hjälte, kunde ej afhålla sig att fråga:

— Brukar du bära upp hennes släp?

Kycklingen förde handen till pikskaftet och frågade hotande:

— Hvad menar du, bonde?

— Jag trodde att sådant skulle höra till tjensten, svarade drängen enfaldigt.

— Det är din lycka — sade gossen — att du är så förskräckligt dum. Tänker du göra narr af mig, så skall jag spika dig fast vid granen därborta. Vet du hvad jag gjorde i förgår med en pojke från Ljungars by, när han understod sig att kalla mig kyckling?

— Hvad gjorde du med honom?

— Jag skulle ha slagit ihjäl honom, om jag råkat ha lansen med mig. Men jag sade åt honom: vänta

du, sa' jag, tills vi träffas härnäst! Du skulle ha sett hur han tog till fötter, så lång han var!

— Det undrar jag inte på, sade Birger, och innan de hunnit halfva vägen, hade han lyckats vinna Kycklingens synnerliga bevågenhet genom att vid första tillfälle begära af honom lektioner i ridkonst, bågskjutning, fäktning och andra ridderliga öfningar, hvaröfver den lille hoppfulle bondplågaren icke var litet stolt. Vänskapen bekräftades ytterligare meddels en liten hare, som Birger lyckades fånga vid vägkanten och räckte åt sin beskyddare.

— Om du tar tjenst hos vår fru, så kan du med tiden blifva min stallknekt, sade Kycklingen med en nedlåtande nick, som klädde honom förträffligt.

Tredje kamraten i sällskapet fortfor emellertid att tyst och likgiltig rida förut, och så närmade sig tåget småningom Ljungars slott. Den lilla byn, som beboddes af slottets landbönder, var, så långt Birger mindes tillbaka, fattig och usel, men icke heller uslare nu än förr; man såg till och med några nybyggda hus, och julbrasorna skeno gladt i skymningen genom de små öppna gluggarna, hvilka tjenstgjorde som fönster, när de ej tillstoppades med halm. Slottet själf tycktes starkare befästadt nu, än under herr Bos tid; det hade gentemot det gamla tornet vid vindbryggan fått en ny bastion, hvarifrån ingången kunde bestrykas af bågskyttar; murarna tycktes påhöjda och med omsorg underhållna; på strandsidan af slottet, som skyddades af den alltid ofarbara forsen, framskymtade fältslangor, som kunde bestryka den motliggande stranden. Allt utvisade att fru Ursula förde regementet med stark hand och icke var sinnad att mottaga gäster utan sitt samtycke. Likväl hade hon nu emottagit danskar, och på muren visade

sig vid sidan af slottsknekten en dansk skyltvakt. Hvad var fru Ursulas mening därmed?

På gifvet anrop nedfälldes vindbryggan, och Birger af Ljungars intågade i sina fäders borg. Hans hjärta slog stoltare vid alla de minnen som här vidgade hans bröst, men han beslöt att okänd öfvertyga sig om det sätt, på hvilket fru Ursula förvaltade hans arfvegods, och därefter bestämma om och när han borde utkräfva sin rätt.

Ingen tycktes fästa uppmärksamhet vid hans närvaro. Gården vimlade af knektar, stallen af hästar, och drängen från Myllyranta kunde ostörd lyssna på sorlet omkring honom. Danskarne spelade herrar, och det tycktes förtryta Ljungarsfolket. Det nyss anlända höet och halmen bragte missämjan till utbrott. Det förslog icke åt alla, och hvardera partiet täflade att rycka så mycket som möjligt åt sina hästar. Man knuffades kring lasset, slottsknektarne blefvo undanstötta och läto i hastigheten undfalla sig ord om snyltgäster, som icke skämdes att rycka fodret ur munnen på gårdens egna hästar. Mera behöfdes icke att reta danskarne. De skulle, sade de, visa det finska packet hvem som vore herre i landet, och därmed begynte de att erbarmligen prygla sina motståndare. Desse satte sig till motvärn, slagsmålet blef allmänt; stoj och skri uppfyllde borggården.

---

11. En julafton i Ljungars slott.

Vi skola för en stund lämna Birger af Ljungars stående bortskymd vid trappan till sina fäders borg, och kasta en blick i öfra borgsalen, där fru Ursula nyss hade förnött skymningens timmar under samtal med den danske officer som anförde truppen, en ung riddare vid namn Esbjörn Svarte.

Den stolta och ryktbara frun på Ljungars hade icke mycket åldrats under dessa åtta år, och oaktadt hon icke hade långt till fyrtitalet, såg man på hennes dräkt och hennes hållning, att hon alltför väl ihågkom de många artigheter man fordom sagt om hennes skönhet, för att godvilligt underkasta sig tidens härjningar. Hon bar äfven nu en klädning af svart sammet, som väl saknade nyare moders vidd, men pryddes af släp; öfver klädningen en åtsittande vintertröja, fodrad med sobelskinn, och midtöfver hjässan denna i våra dagars tycke icke särdeles smakfulla krans af pärlor och hårslingor, hvari man finner hennes samtida, Sten Sture den yngres maka, Kristina Gyllenstjerna afbildad. Framtill var tröjan hopfäst med samma stora bröstnål af gul topas, som ingifvit folket i bygden så vidskepliga föreställningar och som verkligen skiftade på ett sällsamt

sätt, när det fladdrande skenet från brasan i spiseln kom stenen att glimma.

— Ni tror således — fortfor riddar Esbjörn — att den högvördige bispen på Kuustö stämplar mot konungen?

— Jag är säker därpå, svarade fru Ursula, sänkande rösten. — En af mina spejare, som i förgår befann sig på Kumogård, försäkrar att Fleming samma dag emottagit ett bref från biskopen. Det sägs att en hemlig budbärare från Kuustö rider kring landet och uppviglar herrarne mot deras rättmätiga styrelse.

— Hvad herrarne angår — anmärkte riddaren småleende — lärer konungen ej hafva mycket att frukta.

— Hvad menar ni med det?

— Jag menar — men förlåt, sköna fru, jag vill ej tänka något ondt om finska adeln, så länge den har lyckan räkna Ljungars beherskarinna bland sina förnämsta prydnader. Min mening är att man måste hafva ett vaksamt öga på biskop Arvid; han ensam kan skada konungens sak mer än alla de andra tillsammantagna. Hans öfvermod går verkligen långt. Hvad tycker ni väl? För någon vecka sedan blef en kommendering af mitt folk under yrväder på isen nära Nådendals kloster öfverfallen af flera hundrade stråtröfvare, plundrad på sina vapen och annan egendom och tvungen att vara stigmännen behjälplig vid transporten af deras rof till närmaste by. Man tror sig bland desse röfvare ha igenkänt flera bland biskopens knektar.

— Det förvånar mig alldeles icke. Jag kunde berätta er ett tillfälle, när biskopen själf, i spetsen för en skara af dylika röfvare, var nog djärf att intränga i just detta stackars lilla slott, där jag nu har den äran att emottaga er, och frånröfva mig mina älskade styf-

barn, för att uppfostra dem till det andliga ståndet och sedan slå deras egendom under sig. Lyckligtvis har han ännu ej vågat göra sina orättmätiga anspråk gällande. Ack, herr riddare, ni skall bistå mig att återfordra mina stackars barn, som försmäkta under biskopens tyranni och som ingenting högre önska, än att återvända i mina armar. Och ni skall därmed endast tjena er konungs sak, ty behöfver jag väl säga er, att orsaken till alla mina många lidna förföljelser är ingen annan än den, att jag alltid varit en trogen och tillgifven anhängarinna af vår nådige konung Kristiern och hans ärorika företrädare.

— Ni har — svarade riddaren — fullkomlig rätt att räkna på mitt och alla trogne undersåtars bistånd i en så rättmätig sak. Att röfva från en mor hennes barn! Tänka då dessa oregerliga finska prelater, att de ännu kunna husera såsom under de landsförrädiske Sturarnes tid? Å, mina herrar furstar af den heliga kyrkan, stoltare nackar än edra hafva nyss böjt sig under bödelsyxen på Stockholms stortorg! Vänten litet, turen skall snart komma också till er! Jag lofvar er att det nu skall blifva en annan marknad i Finland, och början skall göras i Tavastehus, dit jag nu ämnar mig med mitt folk.

— I Tavastehus? utropade fru Ursula nyfiket.

Riddaren ämnade svara, men i detsamma hördes oväsen på gården, och en af danska underbefälet inträdde, rapporterande till sin chef, att ett slagsmål uppstått mellan de danske och finske knektarne. Riddar Esbjörn reste sig och lämnade salen.

Fru Ursula blef ensam och stirrade tankfull mot brasan.

— Det går bra, det går bra! sade hon triumferande till sig själf. — När man vill komma åt humlen, skall

man först upprycka störarna. Och vår stolta humlestör i Kuustö skall snart ligga hufvudlös som alla de andra. Har jag honom, så har jag barnen, och har jag dem, så sitter jag trygg och behöfver icke mera speja på hvarje ryttare som spränger längs vägen och tilläfventyrs kommer att rycka ifrån mig mitt änkesäte. Och sedan? Sedan! Har icke den gamle juden i min faders borg lofvat mig att jag en dag skulle stiga så högt, att jag kan föraktligt se ned på hela detta usla land och hela detta erbarmliga människosläkte, som jag är född att beherska och förtrampa? Ja, sedan skall jag klifva på danska skuldror. Jag är ännu ung, kung Kristiern är förhäxad engång förut, och den sköna Dyvika har redan tre år legat i grafven. Sigbrit, Sigbrit, din makt har varit stor, men likväl icke så stor som min, ty du äger icke, som jag, en talisman, glödgad i själfva afgrundens eld. Med makten af denna lilla sten skall jag besegra dig och förtrampa dig, förtrampa hela världen under mina fötter!

Vid dessa ord tog fru Ursula sin gula bröstnål, höll den mot eldskenet och betraktade dess glans.

— Hvad? sade hon. Bedrar jag mig, eller hvarför är ditt sken i afton så matt? Skulle någon eller något som fördunklar din glans ha oförmodadt kommit till slottet? Jag måste rådfråga stjärnorna. Ännu i kväll skola de säga mig huru många dagar biskop Arvid än har att lefva.

Plötsligt ropade bakom henne en munter barnröst:

— Nej se en så vacker sten, gumor! Den kan du ge åt mig, så skall du i stället få min flygande ekorre!

Fru Ursula spratt till och vände sig om. Bakom henne stod den lille Kycklingen på tå och betraktade

på ett högst ogeneradt sätt den hemlighetsfulla och färgskiftande bröstnålen.

— Hvad nu? utropade den mäktiga frun uppbragt. — Huru vågar du, byting, att smyga dig så näsvist bakom mig?

— Blef du rädd? frågade gossen med samma obesvärade ton, som tydligt visade hans vana att taga sig en erkänd favorits alla både tillåtna och otillåtna rättigheter. — Å, gumor, jag trodde icke att du var så lättskrämd. Men säg mig, hvad är det för en sten? Är det en flinta? Hvarifrån har du fått honom, gumor? Hittar man sådana i skogen? Jag har också hittat granna röda stenar vid Ljungars källa i somras, och folket säger att de äro röda af Ljungars blod. Vill du byta den gula med mig, så skall du få de röda i stället.

Fru Ursula stack nålen åter i tröjan, stötte gossen otåligt ifrån sig och befallde honom gå sin väg.

Men Kycklingen var icke den som så hastigt lät afvisa sig.

— Är du ond nu igen, gumor? frågade han i en smekande ton. — Hvarför skall du vara ond på mig? Jag har ju icke gjort något illa, och du brukar själf så ofta säga, att jag är den ende som håller af dig.

— Gå nu, gå! upprepade den stränga frun, men på ett sätt som lät den sluge gossen förstå att vreden ej skulle blifva långvarig. Han underlät icke heller att begagna sitt öfvertag.

— Nu skall du vara god igen, sade han. När du ser så där ond ut, så tänker jag alltid på Sankt Brita vid kyrkdörren, hon som är skuren i trä och grinar så styggt. Är det möjligt, gumor, att hon kan vara ett helgon? Men när du ser god ut — ja just så där, när du skrattar en smula — då är du riktigt vacker, då

liknar du konung Herodes' dotter, som dansar för kungen under Johannes döparens bild på den stora taflan i kyrkan. Nej, se så, nu var du Sankt Brita igen. Om jag vore konung Herodes, skulle jag göra dig till en drottning; det vore något grant, det, gumor, att se dig med krona på hufvudet!

Fru Ursula smålog. Också denna mörka själ kände ett behof att älska och älskas. Hon strök gossens vackra bruna lockar från pannan och yttrade småleende:

— Du slutar då aldrig att prata, när du engång har börjat. Hvar har du nu åter flugit kring berg och backar?

— Jag har varit med Tuppen efter hö från Myllyranta. Och så har jag skaffat en dräng åt dig. Han är en smula dum, men icke så dum som de andra. Han skall nog bli bra, bara jag får lära honom. Gumor skall låta honom bli min stallknekt. Vill du se honom?

Nu inträdde Tuppen och hviskade åt sin herskarinna några ord, dem Kycklingen förgäfves sökte uppsnappa. Fru Ursula rodnade märkbart och hviskade något tillbaka, hvarpå spejaren gick.

— Om du lofvar mig att ej bli för högfärdig och näsvis, sade hon, kunde jag kanske städsla en ridknekt åt dig. Gå, för honom till din kammare, så skall jag låta säga dig, när jag får tid att tala med honom om tjensten.

Kycklingen tog ett skutt af glädje, kysste fru Ursulas hand, som han var dresserad att göra vid högtidliga tillfällen, och hoppade ut på ett ben, utan att vidare tänka på den gula stenen, som vid hans första inträde så högeligen intresserat honom.

Ljungars fru gick några slag öfver golfvet; en hemlig triumf, blandad med någon oro, lyste ur hennes mörka ögon.

— Därför således, mumlade hon, därför mattades din glans, min gode bundsförvant! Men frukta icke, segern är vår, han kommer självmant i våra händer, och från i dag skola vi icke mera darra!

Emellertid hade riddar Esbjörn ej utan möda stillat oväsendet på gården, och emedan den gode riddaren ville vara en rättvis domare, slöts handgemänget därmed, att tre af danskarne samt nio af finnarne fingo på julafton en extra undfägnad, bestående af ungefär trettio prygel hvardera. För att vidare förekomma dylika små förlustelser, instängdes hälften af Ljungars knektar i en särskild flygel af slottet, och resten skickades ut på vakt, medan de nykomne — bland hvilka flertalet bestod af tyska legoknektar — förplägades högtiden till prydnad med skinka och öl.

Medan snart en ohejdad munterhet rådde i denna del af slottet, där kung Kristians och hans mäktige svågers, kejsar Carl V:s skålar tömdes om hvarandra i finskt öl, och medan på en annan sida slottets kvinnliga betjening ängsligt tillbommade sina dörrar, af fruktan för de pockande gästerne, dukades uppe i slottssalen ett förnämligare bord, där fru Ursula och riddar Esbjörn intogo högsätet, under det att de öfriga platserna intogos af tre eller fyra bland danska underbefälet samt nuvarande borgfogden Veit Holtzbauer, en liffländare, liksom hans företrädare Malko.

Bakom fru Ursulas plats stod hennes page, den lille Kycklingen, som fått på sin lott att räcka henne handklädet, medan tjenarne kringburo faten. Till belöning erhöll pagen ej sällan några af de bästa bitarna, dem hans herskarinna räckte honom på sin spetsiga silfverknif. Gaffel brukades icke; skedarna voro af silfver och likaså fat och tallrikar vid de förnämsta

platserna, men vid de mindre förnäma af tenn och för tjenarne af krukmakargods.

Den gamla öfverallt i Finland då brukliga seden att husbondefolk och tjenare, särdeles vid högtider, åto vid samma bord, hade fru Ursula afskaffat i sin borg, och minst hade det varit görligt denna julafton. Ingen af de glada jullekar, som öfverallt voro i bruk, kunde heller nu komma i fråga på Ljungars slott. Endast en i början tysk sed, bönan i gröten, fick icke saknas, och emedan hon troddes bebåda synnerlig lycka åt den som fick henne på sin tallrik, stod Kycklingen med vidt uppspärrade ögon följande gästernes rörelser, för att komma underfund med hvem som blef den lycklige bönhasen och kunde förvänta all möjlig framgång.

— Helige Sankt Olof — suckade den lille grötätaren, ungefär som han hört andra göra, när de synnerligen gärna önskade sig något — laga så, att jag får bönan och att jag får Nikku till ridknekt, så skall jag gifva dig min gamla piske, som jag ej mera behöfver, och om du är ond på Sankt Brita, så skall jag knacka näsan af henne vid kyrkdörren, det första jag kommer åt.

Om något hade kunnat beveka Sankt Olofs hårda hjärta, så borde det väl ha varit denna den lille Kycklingens fromma bön. Men tyvärr kunde icke ens den utlofvade hämnden på en så fruktansvärd rival som Sankt Brita denna gång röra helgonet till medlidande, ty när alla faten voro kringburna, visade det sig att den lyckliga bönan tillfallit ingen ringare person än borgfrun i högsätet, fru Ursula själf.

12. Huru Birger af Ljungars frestades att svika sin herre.

Aftonmåltiden begynte klockan sex och slöts klockan sju. I bondens stuga begynte vid samma tid jullekarna och fortforo under stoj och skratt till sent på aftonen. Men i Ljungars dystra borg fanns julglädjen blott i Kycklingens upptåg och gyckel med gårdsfolket. Halfrusige knektar roade sig i nedra salen med den bekanta julklubban, som bestod däri, att en klubba hängdes vid ett rep från taket och de närvarande lade sig, en i sänder, raklånga på golfvet, i det att de försökte med ena handen hålla klubban i en jämnt svängande cirkelrörelse, medan de med andra handen förde till munnen en stånka öl, som skulle utdrickas utan att spilla en droppe.

Birger hade länge stått ute på borggården med vemodiga hågkomster. Han tänkte på sina första barndomsår, medan hans mor ännu lefde, och på de många glada tillställningar, med hvilka man då firade julaftonen på Ljungars. Han tänkte på lekarna, på julljusen, på bocken, som aldrig fick saknas på halmen, och på den ofantliga limpan, som alltid skulle beundras midtpå bordet och som kallades julgalten. Ingen annan än han ihågkom nu här dessa glada seder. Ej ens boskapen,

ej ens sparfvarna skulle nu, som förr, få sin andel af julens öfverflöd. Dock jo — där smög en gammal kvinna, rädd och försiktig, likasom skulle hon hafva något ondt för sig, bort öfver gården. Birger igenkände henne: det var den gamla, skröpliga ladugårdsdejan, som tjenat i slottet alltsedan fru Cecilias tid och behållits i tjensten, hon själf af kärlek för sina kor, och på matmoderns önskan därför att ingen fick korna att mjölka så rikligt som hon. Hvad bar hon nu i sin hand, och hvarför smög hon så hemlighetsfull bort till ladugården?

Den goda gumman, hon kunde ej få någon ro, innan hon lagt på skällkons horn den krans af nio sorters blomster, som hon bundit om midsommarnatten. I sin hand bar hon ett fat gröt; det skulle ställas åt tomten, ty fick ej tomten gröt om julnatten, så var ingen lycka att vänta det kommande året.

— Ack, tänkte Birger, min mor brukade alltid om julafton ställa på vårt bord en mugg öl åt änglarna! Ingen tänker numera på änglar i Ljungars slott.

I detsamma passerade den gamla dejan tätt förbi, utan att bli honom varse i mörkret. Hennes trohet rörde Birgers veka hjärta; han tog ett guldmynt ur sin ficka och lät det oförmärkt falla i gummans kjolsäck. Om julmorgonen skulle hon anse det för en gåfva af tomten.

Denna tanke hade lifvat Birgers vemodiga sinne, då han hörde sig anropas af Kycklingen, som med viktig beskyddaremin förde honom upp till sitt lilla bo i öfra våningen och visade honom sin rustkammare, bestående af allehanda sönderbrutna eller förrostade gamla vapen, dem gossen plockat i slottets skräprum.

— Hvad tycker du om mitt svärd? frågade han.

Birger igenkände rummet: det var hans egen forna lilla kammare. Han igenkände äfven den rostiga

leksaken: det var hans eget lilla svärd, som herr Bo låtit en berömd vapensmed i Stockholm förfärdiga åt honom, när han var åtta år gammal.

— Det är en vacker värja, bara hon skuras, sade Birger och begynte afgnida rosten.

— Ja, är hon icke? utropade gossen förtjust. Klingan är inlagd med silfver, och nära fästet är något som liknar en bild.

— Det är Ljungars vapen.

— Tror du det? Men därunder stå streck; hvad må de betyda?

— Det är bokstäfver, och de betyda ett namn: BIRGER.

Kycklingen fick stora ögon.

— Kan du läsa, du? frågade han med oförställd häpnad.

— Jag måtte väl lärt mig att tyda några streck, den tiden jag tjente Sankt Brita i Nådendal, svarade den lärde drängen från Myllyranta kvarn.

Gossen höjde på axlarna, som han sett stort folk göra.

— Det syns att du är en bonde — sade han föraktligt — och jag får nog svårt att lära dig någonting dugligt. Har du någonsin hört att bättre folk brukar lära sig läsa? Men jag får ha tålamod med dig, om du sköter din tjenst ordentligt. Skura nu mina vapen, så länge jag går till min gumor.

Birger fortfor med ett eget nöje att feja sin forna barnvärja. Det hade varit en tid, när denna lilla värja var hans största förtjusning. Ack, han hade nu längesedan glömt henne, men när han åter vägde henne i handen och betraktade sitt namn och sitt vapen på klingan, föreföll det honom som ville han icke mera lämna henne ifrån sig. Det säges stundom i dikter, att

värjor tala. Denna lilla silfverprydda klinga tycktes säga till sin forne ägare: hvarför återfordrar du icke ditt arf?

— Ja, sade han, hvarför återfordrar jag icke mitt arf? Dig åtminstone vill jag återtaga.

Och han gömde den lilla värjan under sin jacka.

Man hämtade en måltid af bröd, ost och öl. En stund därefter infann sig Kycklingen med bud att fru Ursula ville tala med den blifvande ridknekten om hans nya tjenst.

Birger följde med klappande hjärta och infördes i samma halfrunda tornrum, där David engång fann den svarta frun på Ljungars sysselsatt med stjärntyderi. Rummet var oförändradt, Birger igenkände det ganska väl. Hörnfönstret med den stora tuben och den svarta gardinen, madonnabilden på väggen, planetarium med dess silfverställning och de på bordet kringströdda underliga pergamentsrullarna, allt utvisade att den lärda och stjärnkunniga frun på Ljungars fortfor att sysselsätta sig med samma hemliga vetenskaper, som ådragit henne det allmänt spridda ryktet om häxeri och förbund med den onde. Vid Birgers inträde hade hon troligen nyss rådfrågat stjärnorna och varit nöjd med deras ställning, ty öfver hennes läppar spelade ett förstucket löje, som hon knappt bemödade sig att dölja.

— Gå du din väg! sade hon till Kycklingen.

— Får jag ej vara med, när gumor städslar min ridknekt? frågade gossen i en mankerad ton.

— Nej, svarade fru Ursula. Det är tid att du går till hvila.

Gossen gick med en lång, missnöjd och misstänksam blick på sin stränga herskarinna. Fru Ursula och hennes styfson blefvo allena.

Ynglingen sökte samla sitt mod, ty han anade att förklädningen ej kunde bedraga hans sluga styfmor.

Han var beredd på ett stormigt uppträde, men lika godt; han önskade öppet spel.

Fru Ursula betraktade honom några ögonblick stillatigande och med ett underligt frågande, nästan gäckande uttryck, likasom ville hon först utspana, om det blifvit af den forne gossen en man, som hon borde frukta, eller en förläst djäkne, som hon kunde bespotta. Därpå sade hon helt vänligt:

— Birger Bosson, var välkommen till Ljungars!

Han hade icke misstagit sig: hon visste allt.

— Jag tackar er, min fru, svarade ynglingen, i det han tog plats.

— Min ädle och välbördige son torde ursäkta, att han ej blifvit mottagen på vår ringa borg med all den aktning och ärebetygelse honom med rätta bör tillkomma och som jag visst ej skulle underlåtit, därest jag kunnat förmoda ett så kärt besök. Jag ser att han af något misstag råkat tillbyta sig en mjölnares jacka, och man säger mig att han värdigats i egen person förse våra hästar med foder.

— Min fru — svarade Birger, retad af den gäckande tonen — jag har hitkommit, emedan min väg förde mig i andra ärenden till ert grannskap och emedan jag gärna ville återse mina fäders borg. Jag har hitkommit i denna dräkt och på detta sätt, emedan jag ville bespara er ett mottagande, som ni kanske funnit besvärligt. Ni har förekommit mig, och jag är tacksam, om ni tillåter mig att sofva en natt under detta tak.

— Som väl rätteligen är ditt? Var det ej så du menade?

— Det tillhör alla min fars arftagare, och jag aktar hans minne för högt, för att någonsin anse hans änka som främling i hans borg.

— Icke illa sagdt, för att vara studeradt i Raumo klosterskola! Men låt mig betrakta dig, min son, det är länge sedan vi sett hvarandra. Ja, du börjar verkligen redan få fjun på hakan. Så mycket mera besvär får du att raka dig, hvar gång du skall läsa en mässa. Hvad? Du bär ännu icke tonsur? Man har likväl sagt mig, att du är biskopens guldgosse; skall man icke likna sina vördade förmän i allt? Den rakade hjässan är en sinnebild af helgonglorian, och du, min kära Birger, var alltifrån barndomen bestämd att blifva ett helgon.

— Jag vet ej, min fru, hvartill jag är bestämd, men åtminstone icke till föremål för ert gyckel. Jag ber er ihågkomma, att det blod jag bär i mina ådror icke är kändt att vara af is.

— Ja — det är sant, din mor, fru Cecilia, skall ha varit from som ett lamm. Du gör rätt i att likna henne. Världen är så ond och full af dårskaper. Lycklig den, som i ett klosters stilla frid, eller i den lugna hamnen af ett fett pastorat kan på engång bevara sitt hull utan skråmor och sitt samvete utan förebråelser! Men säg mig, hur mår den gode bispen nu för tiden? Är det sant, som man säger, att han med kräkla och mitra försvurit sig åt kung Kristiern och danskarne?

— Det vet jag icke.

— Man säger — ja, man säger så mycket! — att bispen lofvat kungen locka våra herrar i fällan, för att rädda sitt eget skinn. Han skall ha skickat en ung glop med bref kring landet, och dessa bref påstås vara på förhand aftalade med riddar Wulf von Grewensdorp i Åbo, för att locka herrarne till ett dumdristigt uppror och få sak med dem.

— Det är en nedrig lögn. Biskop Arvid är ingen förrädare.

— Å, hur kan du veta det? Känner du kanske något af brefvens innehåll?

— Nej, min fru.

— Det är rätt väl, ty riddar Esbjörn Svarte sade sig ha träffat bispens budbärare vid Kumogård och öfverenskommit med honom att lura Flemingen, för att så fort som möjligt taga Flemingens hufvud.

— Det ljuger Esbjörn som en ärelös skurk!

— Så? Huru vet du det? Hör mig, Birger — och här blef fru Ursula på engång hjärtlig och öm — du skall fåfängt söka att bedraga mig, ty jag läser i stjärnorna, och därför vet jag allt; ja, tro mig, jag läser dina innersta tankar. Du är biskopens budbärare; du tror dig varna herrarne och anar icke att du med dessa förrädiska bref störtar många af vårt lands ypperste män i ett säkert fördärf. Men jag vill dig väl — jag har älskat din far, skulle jag icke älska hans barn! Jag vill ej att man skall säga om dig, att du bragt olycka öfver ditt land. Du ämnar dig härifrån till Laukko med ett bref till Jöns Kurck, biskopens frände. Gif mig det, så skall jag öfvertyga dig, att detta bref är lika förrädiskt som alla de andra.

— Men ni misstager er, stammade ynglingen, rodnande, full af tvekan och oro, ty han ihågkom biskopens långa, misstänkliga sammankomst med riddaren Wulf von Grewensdorp.

— Jag trodde icke — suckade fru Ursula med en mildt förebrående blick — att dessa falska präster skulle så tidigt ha fördärfvat äfven min Birgers fläckfria själ! Är du en Ljungars, du? Hela din släkt har bekämpat kyrkans ränker, och du blygs ej att gå denna kyrkas ärenden! För en biskops listiga svek vill du förråda ditt land och ljuga för din fars änka!

— Nåväl, jag har brefvet; men bed mig icke därom, jag kan ej visa er det.

— För din, för allas välfärd — Birger, min älskade son, gif detta bref åt mig, åt din sannaste vän, åt din andra mor!

Fru Ursula bad så hjärtligt, hennes stora mörka ögon voro fästade på ynglingen med ett så ömt och bedjande uttryck, att han kände sina föresatser vackla och med möda förmådde svara:

— Jag har lofvat, och ett löfte är heligt.

— Men — fortfor den sköna, bedjande frun med fördubblad enträgenhet — finns något heligare än en mors bön och fäderneslandets välfärd? Vet, jag har läst ditt öde i stjärnorna, och där står skrifvet, att du kan rädda ditt land, eller bereda dess och din egen undergång!

Det svindlade för Birgers ögon; han kände sig döfvad, berusad, bländad mer än öfvertygad; han stack handen i sin barm, där han bar brefvet insydt i liftröjan... Då föll hans blick på den gula nålen, som skiftade så underligt helt nära intill honom vid fru Ursulas bröst... Han ihågkom med fasa mjölnarehustruns varning, bemannade sig, ryckte nålen ur dess plats i sammetströjan och slungade den långt bort i rummet, där den gula stenen föll till golfvet, blinkande ännu i sitt fall.

— Där — ropade han utom sig af harm — där ligger ditt otyg, du svarta trollpacka, och numera skall du icke hafva makt att förhäxa mig till att svika min herre!

Likasom för att besanna hans ord, förvredos plötsligt den sköna borgfruns drag till ett afskyvärdt uttryck af vrede och raseri. Hon sprang flera steg tillbaka, hennes nyss så ömma ögon blefvo med ens förfärligt mörka och

olycksbådande, och i stället att svara stampade hon häftigt i golfvet. Då vek den del af rummet, där Birger befann sig, plötsligt undan hans fötter, och innan han fick tid att sätta sig till motvärn eller ens försöka en flykt, sjönk han hastigt ned i ett mörkt, obekant djup. Högt ofvanom sig såg han ännu ett svagt ljussken och hörde fru Ursulas hånande stämma hviska efter honom:

— Sof, Birger Bosson, herre till Ljungars, sof i dina fäders borg! I natt skall du gästa hos den svarta trollpackan.

Rösten tystnade, ljuset försvann, allt blef mörkt.

13. Arvid Kurck och Hemming Gadd.

I detta blodets och fasornas år 1520, när fädernes-landet stod som en sörjande änka efter Sten Sture den yngres död, när statens redlösa farkost dref vind för våg att lida skeppsbrott mot främmande tyranni, och vida omkring syntes ingen annan räddning än neslig undergifvenhet eller en ärofull död — då uppstodo två män, som åtogo sig att tänka och handla, den ena för Finland, den andra för Sverige och Finland tillika. Desse män voro biskopen i Åbo Arvid Kurck och *electus* i Linköping Hemming Gadd.[1]

Båda voro djärfve, förslagne, snillrike män, hvilka klart genomskådade tidens ställning, och båda stodo som glänsande aftonstjärnor vid horisonten af det katolska tidehvarfvet i norden, just då dess sol sjönk ned i blod-röda moln. Båda böjde sig statsklokt i farans ögonblick för den annalkande stormen, och båda blefvo till slut af denna bortsopade från jorden. Men de böjde sig olika: den ena för att åter stå upp, den andra för att krälande i stoftet uppnå sitt mål, och därför, när de båda föllo,

[1] Han kallades *electus* eller vald, emedan han ej erhållit påfvens stadfästelse på biskopsämbetet i Linköping.

föll den ena där han nyss rest sig upprätt, den andra blef liggande där han låg.

Sedan Hemming Gadd, med makten af denna vältaliga tunga, som så ofta besegrat Roms påfvar och kardinaler, i början af September förledt Stockholm och Kristina Gyllenstjerna att kapitulera, sändes han af kung Kristian med en här till det sannolikt redan på sommaren underkufvade Finland, för att äfven där »göra unionen till sanning». Han var då åttatio år gammal; men aldrig har en yngling om fem och tjugu år med rastlösare verksamhet besegrat alla hinder mellan sig och sin älskarinna, än denne gubbe inom föga mer än två månader vände allt i sin väg till kung Kristians och danska väldets förmån. Hans snille hade kort tid öfrig att lysa: han måste begagna tiden, och han genomilade denna höst södra Finland i alla riktningar. Den 10 November, två dagar efter Stockholms blodbad, bekräftade han i Viborgs rådhus denna stads privilegier, och en månad därefter stod han åter i västra Finland, utan aning om att han där skulle finna sin graf.

En dag, säger vår berättelse, öfverraskades biskop Arvid i Kuustö af ett okärt besök. Doktor Hemming, som pratat omkull hela Finland, kom slutligen äfven att försöka sin vältalighet emot dess sista bålverk. Men han fann sin mästare.

När man såg dessa båda märkvärdiga män — den finska kyrkans högreste, kraftfulle, ridderlige, men kloke, varsamme furste och öfverherde vid sidan af den lille hvithårige åttiårige renegaten med hans spelande ögon, hans fyndiga tunga, hans ännu vid en så hög ålder utomordentliga liflighet — och när man såg dem, öga mot öga, mäta mot hvarandra all sin vältalighet, all sin statskonst, då såg man i deras personer den hierarkiska

högheten, hvilken beherskade världen i Guds den högstes namn såsom hans ståthållare, mäta sig med den hierarkiska listen, hvilken, äfven i Guds namn, smög sig in som en dogm i den kristna tron, förbrände folkbibeln, beherskade samvetena och kallade sig skrymtande *servus servorum Dei,* Guds tjenares tjenare. Hierarkin i mitra, staf och purpurkåpa, det var biskop Arvid; hierarkin i den svarta doktorskappan, jesuiternes föregångare, som med krökt rygg lurade i rådkammaren på världsherraväldet, det var Hemming Gadd. Dessa båda grundelement af den katolska kyrkans världsliga makt stodo nu fientliga mot hvarandra i norden. Förenade skulle de kanske än en sekund förmått hejda tidens rullande hjul, men söndrade måste de båda krossas under dess fart.

— Hvad, min vise och högvördige broder? sade den lärde doktorn, i det han än en gång fann för godt att upprepa de argumenter, hvarmed han hittills förgäfves sökt rubba biskopens förbehållsamma vägran. — Ni tvekar ännu att rädda vårt fädernesland? Ni vill fortfarande öfverlämna det åt en tygellös adels självsvåld och hersklystnad? Ni, som själf tillhör denna adel med börden, ehuru vida höjd öfver den genom er vishet och er fosterlandskärlek, ni fruktar då icke beskyllningen att uppoffra folkets väl för ståndsintressen och partifördomar? Man skall anklaga er, högvördige broder — och Gud vet bäst huru orätt man gör er däri — för att själf vilja förtrycka Finland och lösrycka det från Sveriges rike.

— Såvidt jag vet — svarade biskopen småleende — har Finland alltid befunnit sig bättre af att styras från Åbo, än att styras från Köpenhamn. Men min vördige broder glömmer att jag hyllat kung Kristiern. Hvad fordrar man därutöfver? Vill man att jag skall låta sjunga *tedeum* i Åbo domkyrka öfver händelserna

i Stockholm? Eller vill man att jag skall taga befälet öfver danska knektar i Åbo slott? *Vestigia terrent.* Vår nådige konung har i sanning ett eget sätt att uppmuntra sina trogna borghöfdingar. Jag erfor just nu ett bevis därpå. Åke Göransson Tott har den 27 November blifvit halshuggen i Tavastehus. Vill man kanhända att jag skall bortlägga kräklan och gripa till bödelsyxan?

— Intet af allt detta, svarade doktorn. Min högvördige broder vet ganska väl, att den världsliga makten har sina kättare, liksom kyrkan. Kyrkan bränner dem, konungen halshugger dem, och när ogräset är bortrensadt, frodas hvetet. Det är förbi med adelsväldet. Vi äga nu endast en konung och ett folk. Bönderne hafva lärt sig tala.

— Jag vet att min vördige broder gifvit dem ordet. Kanhända skall en ny Engelbrekt gifva dem svärdet.

— Kung Kristiern, säger man, är en bondekonung. Jag säger: detta gör honom till kyrkans beskyddare.

— Utan tvifvel. Ett bevis därpå äro de biskopar, som nyss ha bugat för hans nåde så djupt, att de glömde upptaga sina hufvuden från Stockholms stortorg.

— Hör mig till slut, och eder vishet skall, oaktadt den blandar malört i honungen, gifva mig rätt. Vår nådige herre har icke, och vill icke mera hafva någon upprorisk adel i riket; därför kan han så mycket mindre umbära kyrkan. Folket, det är numera kyrkan, ty hvad kyrkan vill, det vill folket. Konungen herskar, men kyrkan styr.

— Kyrkan är af Guds nåde och icke af konungars eller herrars gunst, det torde min vördige broder själf ha förnummit! genmälde biskop Arvid med höghet.

Det var den af påfven stadfästade, laglige kyrkofursten, som nu talade till den af riksföreståndaren utnämnde, men af påfven bannlyste *electus* i Linköping.

Doktor Hemming bet sig i läppen.

— Låt oss icke tvista om dogmer, genmälde han. Jag erbjuder eder, på min konungs och herres vägnar, oinskränkt andelig makt, som icke ens påfven kan fråntaga eder, och världsligt ståthållareskap. Jag lägger Finland för edra fötter; ni äger nyckeln till dess samvete; jag bjuder eder nyckeln till dess världsliga makt. Stockholm är långt borta, och edra företrädare ha förstått att draga nytta däraf. Men Köpenhamn är än längre borta, och ni skall draga än mera nytta däraf, än edra företrädare. Jag frågar er således: vill ni, icke till namnet, men till gagnet, blifva konung af Finland?

— Och som villkor för denna ära fordrar man af mig...?

— Som villkor fordrar man af eder, att ni begagnar nyckeln att binda och lösa till kung Kristierns bästa; att ni vänder folkets sinnen till honom och från hans fiender, bekämpar dessa fiender med alla medel som stå i er makt, och för alltid betryggar i Finland Kalmare union.

— Ingenting mer?

— Det är tillräckligt.

— Hör då mitt svar. Säg hans nåde kung Kristiern, att han skattar mitt ringa inflytande alltför högt. Jag är Guds, men icke furstars tjenare. Äger jag nyckeln till Finlands samvete, så var viss att jag skall nedlägga den inför Hans tron, som anförtrott mig densamma. Jag är Finlands herde; skulle jag sälja min hjord? Och om jag vore nog pligtförgäten att byta min lagliga makt mot den olagliga, som ni bjuder mig och hvilken vore ett uppror mot den helige fadern i Rom, om jag, i stället att vara den finska kyrkans rättmätiga jordiska hufvud i Guds, Sankt Henriks och den helige faderns

namn, blefve kung Kristierns satrap i dag; hvilken borgen ställer ni mig, att icke mitt hufvud faller i morgon, såsom Vincentius af Skara, såsom Mattias af Strengnäs och de öfriga blodsvittnena i denna fasansfulla tid? Hvem säger mig, att ni själf, vördige broder, som nu lägger Finland för mina fötter, i morgon ens råder öfver ert eget hvitnande hufvud?

Den lille hvite gubben reste sig med en falkblick och utropade:

— Hvem som säger oss detta? Icke pergamenter som ljuga, och furstars ynnest, som växlar med ny och nedan, utan detta något uti vår panna, i eder och min, som beherskar tingens gång och tvingar furstarne för deras egen fördel att skona och skydda oss. Vi äro tidehvarfvets män; det hvilar på oss såsom på tvenne pelare, en i öster, en i väster, och dessa pelare kan man icke sönderkrossa, utan att allt störtar öfverända. Ni är Finlands biskop, det är ett ringa ting, ty det hafva två och tjugu varit före eder. Men ni är mer, ni är Finlands själ och samvete; det tänker med edert hufvud, det känner med edert hjärta; därför säger man till eder: blif Finlands arm! Hvad mig ovärdige angår, har jag rykte om mig att vara ett slags konungamakare.

Biskop Arvid mötte falkblicken med en örnblick.

— Förblindade! utropade han. Inser ni då icke, att orkanen, som går öfver jorden, först måste nå de högst stående bergspetsarna? Ni har gifvit Sverige två riksföreståndare och en konung. Edert vältaliga ord har samlat krigshärar, stormat fästen och hufvudstäder, ja fört i ledband tre påfvar och deras kollegier. Ni har två gånger räddat edert fädernesland, men blott för att tredje gången köpslaga därom och sälja det åt den mestbjudande. Och ni anser eder trygg på en höjd, där

hatet nedifrån stinger er häl och despoters fruktan ofvanför er hvässer bilan mot eder hjässa.

— Om jag öfverlämnat riket åt unionen — svarade doktor Hemming uppbragt — så har det skett för att tredje gången rädda det, där ni och alla andra stått rådville. Jag är svenska folket, därför skall ingen våga kröka ett hår på mitt hufvud. Akta er, stolte biskop; ni torde med detta språk och med eder finska envishet kröka eder hjässa förr än jag kröker min!

— Det är sant — svarade biskop Arvid med högt lugn — vi stå båda på branten, och båda torde vi falla, ty den konung ni prisar tål ingen makt, hvarken svärdets eller tankens, vid sidan af sin. Men om jag faller, skall jag falla med och för mitt fädernesland; det är ett godt sällskap, min broder; jag önskar att ni måtte kunna hoppas detsamma för er. Ty om ni faller, doktor Hemming Gadd, skall icke ett helt lif af ära och trohet kunna friköpa eder från eftervärldens dom, och ni skall falla två gånger: för tiden och för historien!

— Är detta edert sista ord, högvördige broder?

— Mitt sista ord.

— Farväl. Må vi båda gå vårt öde till möte; Sverige med mig, Finland med er!

---

14. Huru kung Kristian Tyrann belönade Hemming Gadd.

En söndag efter morgonmässan satt doktor Hemming i Raseborg, alltid lika lifligt upptagen af sina stora planer till unionens genomförande, då man hos honom anmälde en förnäm adelig fru, som ditkommit att utbedja sig ett samtal med den mäktige mannen. In trädde strax därpå en högväxt och svartklädd dam af stor skönhet och mycken stolthet. Det var fru Ursula, änka efter riddaren Bo Knutsson af Ljungars.

Mera världsman än klerk, hyste den högvördige doktorn alldeles ingen fasa för fruntimmer; men då hans tid var upptagen, beslöt han affärda besöket så kort som möjligt, i tanke att det åter gällde någon ny klagolåt öfver tidens betryck och danskarnes utpressningar.

— Min fru, sade han, hvad kan jag göra för er?

— För mig något litet; för konungen och Finland mycket, svarade fru Ursula djärft.

Doktorn blef uppmärksam.

— Tala! sade han.

Fru Ursula skildrade nu, visst icke i den mildaste färg, alla de förföljelser hon nödgats utstå såsom det danska partiets trogna tjenarinna och förklarade därpå,

att hennes nit för konungens sak lyckats förskaffa henne viktiga upptäckter, dem hon vore beredd att ställa till doktorns disposition. Som belöning hoppades hon endast, att man till henne återlämnade hennes styfdotter Beata, hvilken hon älskade så moderligt och som biskop Arvid så orättvist frånröfvat henne.

— Ingenting är billigare och naturligare, svarade doktor Hemming. Tala, min fru! I vår nådige herres och konungs namn lofvar jag, att eder önskan blir uppfylld redan i morgon dag.

— Till en början — fortfor den kloka frun — öfverlämnar jag här till eders vördighet en lista på alla de riddare och ädlingar, hvilka sammansvurit sig att bekämpa och ur Finland fördrifva den danska makten.

— Väl, min fru, ganska väl! — och doktorn genomögnade papperet. — Erik Fleming; jag kunde tro det — Åke Tott; han är numera oskadlig — Henrik Stensson Renhufvud; också han? — Nils Eskilsson Banér; vi bevistade nyss mässan tillsamman — Jöns Kurck; det var att förmoda — Tönne Eriksson Tott; hvad? Själfva höfdingen i Raseborg? Men är ni säker därpå?

— Fullkomligt, ers vördighet.

— Ni har rätt, förräderiet lurar som ormar öfverallt omkring oss. Jag saknar likväl namn ... betydande namn.

— Ers vördighet kan vara lugn. Om ligan på detta papper saknar sitt hufvud, så är det blott emedan jag äger särskilda bevis på biskopens förräderi.

— Min dotter, hvad vågar du yttra om min högvördige broder, biskopen i Åbo! utropade doktor Hemming med en väl spelad öfverraskning.

— Jag säger blott, att slottskällrarna under Kuustö äro bräddfulla af krut och alla slags vapen, och jag

skall bevisa mina ord genom en af biskopens egna tjenare, hvilken varit behjälplig vid undandöljandet.

— Men det är omöjligt, otroligt! Skulle man våga tänka något sådant om en så from och helig man! Nej, min fru; man vet att bortjagade knektar ofta ljuga afskyvärdt på sina herrar.

— Om eders vördighet lofvar att hafva sin ringa tjenarinna i gunstig åtanke inför konungen, så är jag beredd att i edra händer lämna ett skriftligt bevis af biskopens egen hand.

— Det vore i sanning förskräckligt, ja i högsta grad oväntadt! Men tala, min dotter, lämna mig för rikets säkerhet detta bevis, och så sant jag kan fröjda mig åt vår konungs synnerliga gunst och nåd, skall ni för ett sådant bevis kunna fordra den mest lysande belöning af konungens egen hand.

Fru Ursula framräckte ett litet prydligt papper med biskopens egen handstil.

— Läs! sade hon.

Doktor Hemming läste: »Till ädelborne och välaktade Jöns Knutsson, min käre frände, på Laukko gård. Käre broder, tager eder tillvara, ty onda tider äro tillstundande. Gud hafver tillstadt den vrånge menedaren och gudsförsmädaren kung Kristiern att framfara med grufveligt tyranni och oskyldigt blod i Stockholm ... Och torde samma regemente vara oss själfve hardt när pågående ...»

— Vid vår heliga fru! — utropade Hemming, ur stånd att dölja sin glädje — detta papper är värdt ett grefskap! Det gör mig ondt om biskopen; men säg, huru har ni lyckats bekomma brefvet i ert våld?

— Genom den budbärare biskopen skickade kring landet till adelsgårdarna. Jag har inspärrat honom i

Ljungars källrar och fråntagit honom brefvet, medan han sof.

— Min dotter, den tjenst ni bevisat riket är så stor, att ni förtjenar en furstlig belöning. Konungen har nyss fråntagit den upproriske Sturens änka hennes förläning, Tavastehus slott och län. Välj eder en make bland konungens trogne höfdingar i Finland, och Kristina Gyllenstjernas rika förläning skall i eder hand finna en värdig mottagarinna!

Fru Ursulas ögon blixtrade.

— Min högsta åstundan — sade hon — vore att genom eder gunst, högvördige herre, få tillfälle att personligen betyga konungen mina underdåniga tänkesätt.

— Konungen vistas ännu i Sverige, och ni skall följa mig dit. Vi ha en svår årstid, min dotter, men hafvet skall frysa; då skola vi bege oss öfver. Jag längtar härifrån; man har onda drömmar i Finland. Kan ni tänka, i natt... Men drömmar som strömmar; det är icke värdt att tänka därpå.

— Täckes ers vördighet berätta mig sin dröm? Jag har något litet sysslat med tydning af sådant.

— Jag förstår, ni har tagit seden i landet; här vet man då intet annat än allt slags vidskepelse. Men lika godt; jag drömde att konungen sände mig ett silfverhalsband, beprydt med rubiner, och att det lämnades mig af Rolf Mattsson, ståthållaren i Viborg, som följde mig hit. Hvad menar ni om en sådan dröm?

— Ers vördighet kommer utan tvifvel att snart undfå något nytt och lysande nådebevis, svarade fru Ursula undvikande.

— Jag vill tro det. I synnerhet om det räckes mig af Rolf Mattsson, min vän och pålitligaste man, som från en simpel knekt kommit genom mig till sin nuvarande

heder. Min trogne, ärlige Rolf, det skulle göra dig glädje! Godt, godt, bry er ej om ett dylikt lappri; ni vet att ålderdomen är pratsam. Det ser ut att bli skarp köld... Nå vid Sankt Eriks ben, här spränger just en ryttare in på borggården! Jag känner fälttecknet; det är en af konungens egna löpare. Han måste hafva något synnerligen viktigt att förkunna, ty hästen är löddrig och ryker som en kittel.

— Ser ers vördighet, drömmen slår redan in! Men jag vill ej längre falla besvärlig...

— Nej, blif kvar, min fru! Ni har tydt mina drömmar; ni skall också blifva vittne till deras fullbordan. Nådiga helgon, skulle verkligen konungen ämna mig någon glad öfverraskning? Ja, det är möjligt, det är sannolikt. Har han icke mig att tacka för Stockholms stad och Sveriges krona? Har jag icke nyss med den mest förvånande framgång inom få månader underlagt honom hela Finland? Ja, ja, han vet att jag håller hans rikes nycklar i mina händer, och han har så ofta försäkrat mig, att ingen lön kunde vara nog stor för så stora tjenster. Min hulde och nådige herre! Hvad kan han ämna mig? Månne Åbo biskopsstol? Men nej, där skulle Hemming Gadd numera sitta för lågt. Eller kankända ärkebiskopsstolen i Upsala? Men nej, man kan *ännu icke* stöta Trollen för hufvudet. En kardinalshatt...? Hvarför icke en kardinalshatt? Kung Kristiern förmår allt hos sin svåger kejsar Karl, och hvad kejsaren begär, det vågar vår helige fader i Rom icke vägra. Engång kardinal, skall jag stå på trappsteget till den påfliga stolen... Sverige, som smädar mig nu, skall prisa sig lyckligt att kallas mitt fädernesland. Jag skall hämnas med att göra det lyckligt mot dess vilja; jag skall grunda ett nytt tidehvarf med ett

fritt folk under en stark konungamakt. Men I, mina nådige furstar af kyrkan därborta, I som så ofta hånlett åt den ringe *electus,* när han utmanade eder med sina ljungande tal, I skolen kanske ännu en dag kyssa fållen af hans purpurkåpa, och den bannlysning I vågaden slunga mot mig, när jag stöttes från Linköpings fattiga biskopssäte, den skall jag slunga sjufaldt mot eder tillbaka. En gång kyrkans och kristenhetens herre, skall jag trampa eder i stoftet, men lyckliggöra världen och omskrifva historien...

Och den lille hvithårige gubben, barn på nytt vid sina åttio år, men likväl ännu full af snille, djärfhet och högtflygande ärelystnad, tycktes vid dessa ord växa till en jätte, förvandlas till en yngling! Hans tonlösa stämma blef åter klangfull, hans gulnade kinder fingo ungdomens färg, hans blick lyste af stolt hänförelse — aldrig hade den berömde och världskloke Hemming Gadd i sin ålders och äras kraftfullaste dagar talat med mera eld, hänryckt med mera snille och skådat framtiden i ett mera purpurskimrande ljus...

Då inträdde Rolf Mattsson, åtföljd af knektar, i rummet och ropade med barsk stämma:

— Där står förrädaren! Gripen honom i konungens namn!

— Hvem? Mig?... genmälde den gamle med mera förvåning, än häpnad.

Han hann icke säga mer, innan knektarne grepo honom hårdt vid axlarna och släpade honom med sig.

— Uslingar, vågen I bära händer på konungens fullmäktige i Finland? utropade doktor Hemming med värdighet. — Veten I icke, att ett ord af mig kan kosta eder hals? Och ären I nog oförskämde att för ett sådant missdåd åberopa konungens namn?

— Hvad är det han pratar, den gamle narren? röt Rolf Mattsson otåligt. Se här, läs! Är du doktor, så måste du kunna läsa konungens bref.

Och därvid höll han framför sin fånge ett bref med konungens egenhändiga underskrift och befallning till ståthållaren i Viborg att genast, hvar han anträffades, låta gripa och afrätta doktor Hemming Gadd.

Nu först begynte sanningen i hela sin fasansfulla verklighet med ens blifva klar för kung Kristians olycklige, förblindade taleman.

— Ve mig, utropade han, ve den dag, då jag lärde att stafva skrift och läsa en konungs namnteckning! Ve de furstar, som stjäla kronor! Ve de folk, som låta frånröfva sig dem! Ve de dårar, som vänta tack för konungatjenster och glömma att förslitna verktyg kastas på elden! Ve mitt land, som jag gifvit i bödlahänder! Och ve, sjufaldt ve öfver mig, som sådde blåst och skördar storm, jag vansinnige dåre, som kröp till min graf, där jag trodde mig klifva till ärans höjder, och som slutar ett långt ärofullt lif för fäderneslandet med en neslig död i främlingars sold!

Så fortfor den olycklige gamle mannen att klaga, ända tilldess att han, utan vidare rannsakning och dom, genast fördes till afrättningsplatsen utanför Raseborgs murar. Där vaknade hos honom ett annat bekymmer.

— En biktfader! ropade han. Gif mig en biktfader! Jag har syndat mot den heliga romerska kyrkan! Jag har burit kyrkans tjenares namn, men all världens lystnad uti mitt hjärta!

— Bikta för mig, din gamla tok, men gör det fort, ty jag har brådt, jag tänker ej för din skull låta min elgstek kallna till middagen! svarade Rolf Mattsson, som lärt af sin mästare att vara nitisk i konungatjenst.

— Du, du, du, min vän, min son! utropade den förtviflade gamle. — Du, som jag framdragit ur intet och på hvilken jag trodde mig kunna lita, om än hela världen öfvergåfve mig — du är min bödel och förhånar din välgörare i hans sista ögonblick! Måttet är fylldt, jag är beredd... Farväl, mitt land! Hata mig icke, beklaga min lott! Mitt blod komme öfver kung Kristiern och låde, med så många andras, för alltid vid hans namn. Farväl, farväl, *Kung Kristiern Tyrann!*

Strax därpå föll doktor Hemmings hvita hufvud för bilan och med honom Nils Eskilsson Banér, som afrättades samma stund och på samma ställe. Så stor, säger häfdatecknaren Tegel, var kung Kristians och hans handtlangares brådska, att man icke gaf sig tid till att anskaffa en bödelsyxe, utan skedde härvid så, att den berömde, af sin samtid engång så högt beundrade Hemming Gadds lif slocknade för en vanlig timmerbila.

Men fru Ursula återvände med skräck till sin borg.

---

15. Hvad därefter hände Ljungars barn i slottet och huru fru Ursula miste sin talisman.

Flera veckor hade förgått. Birger Bosson till Ljungars satt fången och bedröfvad i källarhvalfvet under hans fäders borg. Det var en kall vinter; de flesta forsar i Kumo älf belades med is. Fången hade ingen eldstad, och hans bädd bestod af en grof matta, bredd öfver halm. Likväl frös han icke. Hvar dag sändes åt honom endast en kaka hårdt bröd, doppad i saltlake, och intet vatten till dryck. Likväl kände han hvarken törst eller hunger.

Den benägne läsaren, som funnit så många oförklarliga, för att ej säga öfvernaturliga händelser i denna berättelse, skall kanske icke finna detta mera sällsamt, än mycket annat. Tiden var så till sitt innersta genomträngd af allt slags vidskepelse, hednisk och katolsk vantro om hvarandra, att alla dessa företeelser hade däri sin sanning och verklighet. Tron, som försätter berg, är alltså i stånd att rubba naturens kända lagar, och det som en tid eller en människa fullt och fast tror, det är för den tiden och för den människan fullt och fast verkligt.

Den unge Birger till Ljungars var sålunda, redan första natten sedan han blifvit fången genom en af dessa försåtliga falluckor, som voro så vanliga i denna förrädiska tid, fullkomligt öfvertygad att han här i fäderneborgen skulle återfinna samma spökbild, som så länge förföljt honom, samma Ljungars hvita flicka, som folktron ansåg beskydda hans släkt alltsedan hon vid hans stamfaders födelse frammanades af den lapske trollkarlen att räcka prinsessan Jutta silfverbägaren. Och hon kom. Hon kom icke blott den natten, utan alla nätter, att besöka honom i fängelset. Hvarje gång, och alltid på samma tid — ehuru han ej ägde annan tidmätare än den svaga dagstrimman, som föll genom en liten, förgallrad glugg i muren — syntes på den motstående väggen ett blekt sken, som efter hand växte till, tog gestalt och blef den välbekanta hvita flickan med silfverbandet om pannan, guldbältet om lifvet, röda strumpor och skor. Hvarje gång gick ett sakta sus genom hvalfvet och tätnade efter hand till ord och sång, alltid på den likaså välbekanta, halft sorgsna, halft gäckande melodin:

Ljungars vackra, bleka gosse,
dina bojor lätt du losse.
Vänd från svarta munkar åter;
Ljungars flicka dig förlåter.
  Nöd förbi!
  Kom, var fri!
Ljungars vackra, bleka gosse,
dina bojor lätt du losse.

— Nej — hade Birger svarat — vik från mig, onda väsen! Ditt villkor kan jag ej uppfylla; min tro kan jag ej afsvärja; förr må jag dö.

Och då hade hvarje gång sången upplöst sig i en sakta suck och gestalten smultit bort i mörkret, men därefter hade alltid en mild värme uppfyllt hvalfvet och den toma vattenkrukan blifvit fylld med mjölk, det saltade brödet ersatts med färskt bröd och ost. Om denna välvilja, förutan hvilken han längesedan skulle ha dött af köld och törst, hade Birger sina egna tankar. Han anade att det var samma mat som den gamla dejan nu hvarje natt brukade framsätta åt tomten, förvissad om att hennes gåfvor mottogos med välbehag, efter korg och krus hvar morgon befunnos tömda.

Så hade dygn efter dygn, vecka efter vecka förgått. Tiden blef dödande lång, men Birger gaf icke vika för frestelsen. Han ville fly, men med egna krafter. Han undersökte hvalfvet. I ett hörn var muren nedrasad och en öppning synlig. Han kröp in och fann ett annat hvalf, uppfylldt af kruttunnor. Ingen utgång, och hvilket grannskap!

Fru Ursula, återkommen från Raseborg, trodde sig finna sin styfson långt för detta försmäktad, men fann honom, till sin häpnad, frisk och stark. Hon rådfrågade stjärnorna och trodde sig läsa i dem, att en stor förändring snart skulle inträffa. Godt, tänkte hon, gossen har en dag att lefva ännu.

Morgonen därpå, ankommo två slädar, eskorterade af några ryttare, i friskt traf från Myllyrantasidan. Det var hennes egen styfdotter fröken Beata, åtföljd af sin amma, den gamla Renata, och eskorterad af stallmästaren David med några af biskopens folk. Anledningen till besöket var icke svår att gissa. Den försvunne Birger hade öfverallt blifvit sökt och efterfrågad. Slutligen hade man genom Josuas hustru i Myllyranta kommit på rätta spåret, och fröken Beata, brinnande af oro att

återfinna sin broder, hade fattat det raska beslutet att själf uppsöka honom, sedan hon likväl förut varit nog omtänksam att förskaffa sig biskopens tillstånd, eskort och lejdebref, med sträng hotelse för hvemhelst det vara månde, att icke hindra eller förnärma henne i detta lofliga företag.

Fru Ursula gnuggade sina händer af hemlig skadefröjd.

— Allt går väl — sade hon till sig själf — ja i sanning, här skall en stor förändring inträffa, ty nu har jag dem alla i mina händer.

Hon lät alltså mottaga sin styfdotter med all ärebetygelse, slöt henne ömt i sin famn och kunde ej nog beskrifva sin fröjd att återse den kära, så länge saknade dottern.

— Min fru — sade Beata otåligt — jag är hitkommen att fråga efter min bror, som för fyra veckor sedan hitkom i bondekläder, körande ett lass halm från Myllyranta. Häst och släde har ni sedan skickat tillbaka, men körsvennen är försvunnen.

— Hvad? utropade fru Ursula. Skulle den olycklige unge mannen ha varit Birger själf? Men det är icke möjligt!

— Hvarför kallar ni honom olycklig? frågade Beata oroligt. Hvad har då händt?

— Jag såg honom icke — svarade styfmodern — ty han låg här blott öfver natten i drängstugan. Dagen därpå berättade man mig att han velat gå öfver forsen, men isen var mycket svag, han föll in och försvann i strömmen.

— Helgonmakt! utropade den bestörta flickan. — Men nej, jag tror er icke; det är ni, som har dödat honom!

— Kom, min dotter, låt icke sorgen förvilla dig. Kom i mitt rum, så skall jag närmare beskrifva denna sorgliga händelse.

Och därvid drog hon ömt Beata med sig, under det att Renata, David och de öfriga lika bestörta stannade i nedra salen.

Medan detta tilldrog sig i slottets öfre delar, erhöll Birger i sitt underjordiska fängelse ett oväntadt besök. Någon knapprade länge på låset till dörren; slutligen öppnades den, och vår gode vän, den lille Kycklingen, trädde in.

— De trodde icke att jag skulle höra dem — sade han, förtjust öfver sitt lyckade spratt — men jag hörde fru Ursula säga till Kukko, att du ej mer skulle få någon mat här i hvalfvet. Och efter Kukko råkat lägga nyckelknippan ifrån sig, tänkte jag: nej, åtminstone skall han få min frukostsmörgås! Vet du, jag har haft så ledsamt efter dig! Sedan du blef borta, har ingen brytt sig om att skura mina vapen, och ingen ridknekt har jag; drängarna äro så lata och dumma, de ryckte i går min sadelgjord tvärt af. Då tycker jag mycket mera om dig, fast du också är litet dum och okunnig, men af dig kan jag kanske få folk med tiden.

— Tack skall du ha — sade Birger vänligt — men ät din smörgås själf, ty jag är ej hungrig.

— Nå, då skola vi dela, sade gossen, i det han mumsade friskt på sin bit. — Jag tar ena hälften, och du gömmer den andra, ifall du skulle svälta ihjäl. Är det icke en gruflig skada, att de ha stulit mitt lilla silfversvärd? Jag vet ej hvad jag skulle ge för att få igen det. Ser du, den här gula stenen, som gumor alltid bär på bröstet, tappade hon nyss, när hon sprang att

taga emot den främmande fröken. Jag tog för ro skull upp honom, och se hur han glimmar i mörkret!

— Har en främmande fröken kommit till slottet?

— Ja, helt nyss. De hade två goda hästar, en röd och en hvit, men resten var bara skinnkampar. De säga att fröken skall vara min gumors styfbarn.

— Gif mig stenen, så skall jag gifva dig silfversvärdet! sade Birger, knappt i stånd att tygla sin otålighet.

— Hvad? Är det du, som har stulit mitt svärd? skrek Kycklingen uppbragt. Vill du strax ge igen det, eller skall jag låta hänga dig, sedan du svultit ihjäl!

— Jag har icke stulit ditt svärd; värjan är min, och mitt namn står där skrifvet med tydliga bokstäfver. Jag är Birger Bosson till Ljungars. Men jag skall skänka dig värjan, om du ger mig den gula stenen.

Om det icke varit så skumt i hvalfvet, hade man kunnat se Kycklingen gapande af förvåning vid denna upptäckt. Men han fick annat att tänka på, när han kände den så länge efterlängtade klingan vidröra sin hand. Frestelsen blef honom öfvermäktig.

— Tag hit svärdet, sade han, det må nu förr ha varit mitt eller ditt. Och här har du stenen; sådana struntstenar kan jag när som helst plocka åt gumor vid forsen.

Birger grep den beryktade amuletten; han tyckte den bränna i handen.

— Nu skall du också släppa mig ut, sade han raskt och närmade sig den halföppna dörren.

Men Kycklingen förekom honom.

— Åhå, sade han, tror du att jag för din skull vill ha stryk af Tuppen?

Med detsamma slank han vigt förbi, sprang ut och slog dörren i lås.

Förgäfves pröfvade Birger sin styrka mot järndörren. Den motstod alla försök, och Kycklingen hördes ej mera till. Fången var åter instängd och just i den stund hans syster och vänner, okunniga om hans härvaro, befunno sig ofvanom honom!

Då hördes ett rasslande ljud i taket ofvanför. Samma fallucka, på hvilken Birger nedstörtat, sänkte sig hastigt, hans syster Beata sjönk, till hälften medvetslös, ned uti källarhvalfvet, och en välbekant hånande stämma ropade uppifrån:

— Farväl, min dotter, hälsa din bror!

De båda så oväntadt förenade syskonen sjönko gråtande i hvarandras armar.

Knappt hade de hunnit meddela hvarandra en del af sina öden, innan deras uppmärksamhet fästades vid ett blekt sken på den motstående muren af hvalfvet, och hastigare än vanligt stod Ljungars flicka framför dem med ett sällsamt vildt och triumferande uttryck i sitt späda, trotsiga och nyckfulla barnansikte. Hastigare än vanligt bildade sig äfven suset till sång och de båda fångarne urskilde tydligt följande ord:

Fru Ursula, fru Ursula,
gråt de röda kinder gula!
Gråt de svarta ögon röda!
Lyckostenen skall dig döda.
Sten af eld,
släckt och fälld!
Fru Ursula, fru Ursula,
gråt de röda kinder gula!

Därpå rörde sig gestalten vinkande mot dörren, i det hon fortfor att sjunga:

Borta är det trolska hinder,
vår är nu den makt mig binder.

Järnets hjärta kan jag spränga,
hårda murar genomtränga.
Nöd förbi!
Kom, var fri!
Borta är det trolska hinder,
vår är nu den makt mig binder.

Medan den hvita flickan ännu sjöng, vidrörde hon sakta järndörren, som ljudlöst vände sig på sina hakar och lämnade fångarne fri utgång. Komne på borggården funno de allt i villervalla. En dansk trupp hade anländt och förde det öfvermodigaste språk. Slottsfolket syntes förskrämdt; något föregick därinne, som uppfyllde alla med hemlig bäfvan.

Midtunder denna allmänna bestörtning lyckades Birger och Beata återfinna sitt folk och sina hästar samt obemärkta undkomma genom den öppna porten, som syntes öfvergifven af väktarne. Ännu i skogen tyckte de sig af ett eget fladdrande skimmer på snön förmärka att Ljungars flicka följde dem åt, men snart försvann hon, och de båda syskonen ilade, glada och lätta om hjärtat, framåt vägen till Nådendal.

16. Huru Ljungars flicka bebådade fru Ursulas undergång.

Sedan fru Ursula låtit sin styfdotter försvinna på samma sätt som Birger förut blifvit begrafven i Ljungars fängelser, flög ett mörkt och föraktligt löje öfver den stolta borgfruns läppar. Hon tänkte ej på den unga flickans sorgliga öde, hon begrundade blott hvad följderna skulle blifva af biskopens brutna lejdebref.

— Jag har nu tagit steget ut, sade hon till sig själf. — Mellan mig och den öfvermodige prelaten är nu uppenbar fejd på lif och död. Lyckligtvis har jag makten på min sida, och den tjenst jag bevisat danskarne är så stor, att kung Kristiern icke skall kunna vägra mig hvadhelst jag begär. Det lönar visst mödan att bråka så mycket för detta usla skogsnäste! Högre, högre skall jag stiga. Den dag skall komma, när jag genom en konungs passioner beherskar norden...

— Norden? fortfor hon. Hvem säger att jag skall nöja mig med herraväldet öfver dessa tre eländiga riken af snö och kronor af is? Kung Kristiern skall för mig vara endast ett trappsteg till kejsarens ynnest. Man säger att i kejsar Carls rike går solen aldrig ned. Ett

sådant välde, det vore något för mig; det ensamt vore värdigt en herskarevilja som min!

Vid dessa ord gick genom rummet en susning, som fru Ursula hört engång förr, och när hon vände sig om, stod Ljungars hvita flicka bakom henne. Ett besynnerligt gäckande, hotande och trotsande löje tycktes likasom återspegla borgfruns eget leende i den späda spökbildens nyckfulla drag. Fru Ursula lät dock ej skrämma sig: hon tog blott ett steg tillbaka och frågade djärft:

— Hvad vill du mig, elaka ande? Hur vågar du trotsa min makt?

Flickan sjöng:

Fru Ursula, fru Ursula,
världen vill du söndersmula!
Ljungars bleka tjenarinna
hälsar världens herskarinna!
    Tag din lott:
    land och slott!
Fru Ursula, fru Ursula,
världen vill du söndersmula!

— Hvad betyder denna plötsliga djärfhet? utbrast borgfrun harmfullt. Eländiga spöke, vågar du håna den som är mäktigare än du? Vet du icke att jag äger den talisman, glödgad i afgrundens eld, hvarmed konung Salomo bundit elementernas andar? Fall ned, vanmäktiga luftbild, och blidka min vrede, att jag icke binder dig vid hafvets botten, eller fjättrar dig långt borta i norden vid plågornas berg!

Nu förvredos gestaltens drag än mera hotande, än mera hånande, och hon sjöng ånyo:

Fru Ursula, fru Ursula,
gråt de röda kinder gula!

Gråt de svarta ögon röda!
Lyckostenen skall dig döda.
Sten af eld,
släckt och fälld!
Fru Ursula, fru Ursula,
gråt de röda kinder gula!

Fru Ursula for med handen till sitt bröst och betogs af förfäran. Borta var bröstnålen, borta den gula stenen... Hon ville knappt tro det... hon sönderslet sin svarta tröja, hon sprang till hörnskåpet, där hon förvarade sina dyrbarheter, men smycket stod icke att finna... Ur stånd att längre uthärda gestaltens hånande blickar, ilade hon ut.

I nästa rum mötte hon Kycklingen, fattade honom hårdt i armen och fordrade af honom det förlorade smycket.

— Du måste hafva det! Ut med sanningen, falska byting! Du har länge haft lust till mitt smycke! Du har stulit det!

— Menar gumor den gula stenen? frågade gossen, hvars samvete slog honom.

— Ja. Hvar är han? Hit med honom!

— Jag har ej stulit honom. Jag hittade honom på golfvet. Men det är så, att... jag har lånat bort honom.

— Lånat bort honom? Åt hvem?

— Åt den unga drängen från Myllyranta, som skulle blifva min ridknekt och som nu sitter fången i hvalfvet. Han gaf mig i stället tillbaka mitt silfversvärd. Var ej ledsen för det, gumor; du kan ju strax taga stenen tillbaka, eller också skall jag plocka åt dig en annan vid forsen.

— Hvilken orm har jag födt vid min barm! utropade fru Ursula och grep så häftigt om gossens arm,

att han skrek till af smärta. — Olycklige pojke, du vet ej hvad du gjort! Och du — du skulle beröfva mig min talisman — du, Sten Knutssons eländiga afföda, hvilken jag upptagit från landsvägen och varit svag nog att älska såsom mitt eget barn! Men det är rätt åt mig — fortfor hon och vred sina händer — jag hade bort utrota hela denna förbannade släkt, som för olycka med sig. Jag har afhuggit den ena grenen, men vattnat och vårdat den andra. Svara mig, är det ett spöke, som förledt dig att så bedraga mig?

— Fy, gumor, nu är du åter elak, svarade gossen med ett försök att återtaga sitt forna välde som favorit. — Kallar du den lilla hvita flickan med silfverbandet och de röda skorna ett spöke? Henne har jag ofta mött, och det var hon som nyss bad mig gå ned i hvalfvet. Jag trodde hon var en flicka från byn.

— Trodde jag icke det! Jag är förrådd, förlorad, och det är ditt verk! Gläd dig, olyckliga barn! Du har försvarat din släkt; du är en Ljungars!

— Hvad säger du, gumor? Är jag af Ljungars släkt?

En hämndfull tanke blixtrade i fru Ursulas sinne.

— Hör mig nu, sade hon, ifall jag ej mera får tillfälle att säga dig det! Din fader var Sten Knutsson, herre till Letto samt broder och dödsfiende till herr Bo, som ägde stamgodset Ljungars, ty så är sed och arf i denna släkten. Din moder var herr Stens tjenarinna Mariana. För att spara dig till mina framtidsplaner, öfvertalade jag herr Sten att låta viga sig vid din moder, som strax därpå lämnade världen, och erkänna dig såsom sin äkta arfving. Skulle jag dö, så finner du i mitt hörnskåp bevisen därpå. Men lofva mig, svär mig, att hata och utrota din öfriga släkt, såsom din fader gjort

före dig och såsom din son skall göra efter dig! Lofva mig det; annars måste du genast dö!

— Jag skall göra som gumor säger, svarade gossen darrande.

— Svär vid Sankt Olof!

— Jag svär vid Sankt Olof, stammade Kycklingen. Inom sig tänkte han: nog skall Sankt Olof vara stark, men jag vet dem som säga att Sankt Erik är starkare, och Sankt Henrik, säga de, skall vara starkast af alla.

— Gå nu, och tig med hvad du vet, om ditt lif är dig kärt!

Med dessa ord skyndade fru Ursula ned till hvalfvet för att frånrycka Birger det smycke, med hvilket hon, efter tidens vidskepliga tro, ansåg sin lycka eller olycka vara så nära förbundna. Men hon hann ej längre än till trappan, innan hon hindrades af en trupp danskar, som nyss ankommit med Rolf Mattsson i spetsen och utan motstånd blifvit insläppte i borgen.

— Här är hon. Gripen den landsförräderskan! ropade Rolf till knektarne.

— Här måste vara något misstag, invände fru Ursula högdraget. Jag är så litet förräderska, att jag tvärtom är vår nådige konungs trognaste tjenarinna i Finland och har gjort allt för att här befrämja den danska saken.

— Hvad, min fru? Ni känner då icke detta papper, som ni kvarlämnade på Raseborg, när ni ingick en hemlig sammansvärjning med den förrädaren Hemming Gadd, och som innehåller listan på alla edra medbrottslingar?

— Men denna lista ville jag ju öfverlämna i konungens händer af nit för hans sak!

— Inbilla oss det! Kanske vill ni också neka, att den bofven Hemming lofvat eder som belöning Tavastehus

slott och län? Å, min fru, ni trodde er säker, men man har lyssnat på er, och man vet nu att ni stått i komplott med Hemming för att förråda konungen.

— Dumma människa! Icke konungen, utan finnarne har jag hatat och svikit!

— Jaså, ni anklagar er själf för ett dubbelt förräderi? Så mycket mer har ni förtjent ert straff. Gripen henne, knektar!

Men fru Ursula var icke den som så lätt lät fånga sig. Hon vände hastigt om uppför trappan, flydde undan till tornrummet och tillstängde dörren. Danskarne följde henne.

När de ej utan möda uppbrutit dörren, var rummet tomt. De kunde ej veta, att fru Ursula nedstigit genom den hemliga falluckan, som endast hon kände, till källarhvalfven, och ännu mindre kunde de ana, att hon där hade förvarat ett betydligt krutförråd, i förväntan på ett anfall af biskops Arvids folk.

Medan de ifrigt fortforo att genomsöka slottet i alla riktningar, hade fru Ursula för afsikt att undkomma från källaren. Men oaktadt hon hade nyckeln och låset lydde dess vridning, var det henne omöjligt att öppna dörren. Hon ansträngde förgäfves hela sin styrka: det var som hade någon med större kraft än hennes hållit emot utifrån. Hon kunde slutligen ej misstaga sig därom; hon trodde sig urskilja en sakta, välbekant melodi, som fortfor att klinga i hennes öron:

Lyckostenen skall dig döda...

I detsamma hade danskarne upptäckt falluckan och deras röster hördes i hvalföppningen. Fru Ursula var icke hugad att låta fånga sig i en råttfälla. Denna ärelystna kvinna hade för länge spelat om lif och död, för att icke vara beredd på möjligheten att tappa.

— Välan, sade hon, jag skall dö, som jag lefvat, utan fruktan. Allt eller intet, lika godt! Sjung, du bleka spöke, dina usla visor! Jag trotsar ditt hån och skall med mig begrafva hela Ljungars släkt. Birger och Beata kunna ej hafva undkommit. De måste ännu befinna sig i källarhvalfven.

Hon stod vid öppningen till krutkällaren och bar i sin kjolsäck elddon. Snabbt tände hon fnösket och slungade in det genom öppningen. En del af danskarne nedhissade sig genom hvalföppningen, medan de öfrige utifrån inträngde i källaren, då hvalfven hastigt uppfylldes af rök och sviktade för ett förfärligt lufttryck. I samma stund darrade jorden, isen remnade i Kumos forsar, och med ett doft brak störtade Ljungars slott i ruiner.

---

17. Om biskop Arvid och junker Thomas Wulf.

Birger och hans följeslagare hade hunnit ett stycke från Ljungars, när de varseblefvo Kycklingen, som ifrigt letade stenar vid älfstranden.

— Hvad gör du här? frågade Birger, ett ögonblick hejdande sin hastiga ridt.

— Jag söker åt gumor en bättre sten, svarade den lille, hvars samvete vaknat vid hågkomsten af fru Ursulas vrede.

Birgers veka hjärta rördes vid tanken på gossens öde.

— Följ med oss! ropade han. Din gumor är en häxa, och du skall få rida bakpå min häst.

— Att du ej skäms! svarade Kycklingen, högeligen förnärmad af detta anbud. — Jag rida bakpå din häst! Jag skall sätta dig att rida bakfram på en ko.

— Men fru Ursula skall dränka dig i forsen, för att du tog hennes sten.

— Kantänka! Jag har hittat en mycket vackrare.

Vid dessa ord darrade marken, isen på älfven brast, och vattnet forsade ut ur remnorna. Ett doft, åsklikt dån efterföljdes af ett tungt, askgrått rökmoln, som insvepte den nejd, där man nyss såg tornen af Ljungars slott.

Flyktingarne stannade häpna och sågo sig tillbaka. Birger ihågkom krutkällaren.

— En olycka! utropade han. Låt oss vända om!

— Framåt! ropade David. Jag såg danskar i slottet och ansvarar inför min herre biskopen för de kvarlefvande af Ljungars släkt.

— Det är mitt slott! genmälde Birger i sin faders tonart.

— Men mina lif! svarade David lika beslutsamt.

— Framåt! inföll Beata. David har rätt.

Birger tvekade.

— Välan! sade han slutligen. Farväl, Ljungars! Men vi medtaga Kycklingen!

Hvarpå han sprang af hästen, ryckte pojken med sig och kastade honom i Renatas släde, där han, ursinnigt stretande, kvarhölls af kusken, medan Renata tog tömmarna.

Flyktingarne fortsatte utan äfventyr sin färd söderut till Nådendal, där David lämnade dem för att afgifva rapport om sin beskickning till biskopen. Med klosterluften återvände Birgers vankelmodiga tankar till det andliga ståndet. Han hade fått nog af de världsliga äfventyren, nog af källaren i Ljungars slott, som för honom varit en fasta, uppfylld af spöken. Hans första nya omvändelse var att förära fru Ursulas gula topas till den heliga Brigittas krona i klosterkyrkan. Helgonet mottog utan invändning denna misstänkeliga gåfva och bar den som ett segertecken triumferande i sin krona. Legenden om konung Salomos ring, i hvilken denna sten varit infattad, var vida känd och bidrog ej litet att förhöja helgonets ära. Fru Ursulas topas var likväl icke den enda. Likasom det på denna tid fanns många skäggstrån af Petrus och många oxeltänder af Paulus, så

funnos äfven många sådana stenar, med hvilka konung Salomo beherskat andarna, och såldes och köptes för stora summor af kristne och judar.

Birger Bosson förnyade sin anhållan att blifva invigd till munk i Nådendals kloster.

— Icke ännu, min son, icke ännu, sade biskopen. Bered dig ännu ett år med böner och studier! Tidens lägenhet är sådan, att kyrkan nu behöfver flera harnesk än mässor till sitt försvar.

Och farorna trängde på; det gällde nu lif, ära och frihet. Den omilde kung Kristians skugga utbredde sig öfver hela Finland, dess fallande kyrka, dess oeniga adel, dess splittrade, under långa fejder söndrade folk. Natt och dag spejade väktarne på Kuustö murar efter misstänkta fartyg på sjön och danska lansar i skogsbrynet. Åbo låg hjälplöst i fiendens våld, Nådendal värjde sig med knapp nöd och undfallande gästfrihet mot de danska ströfpartiernas utpressningar. Biskop Arvid lyssnade på hvarje budskap från Sverige. Reste sig icke där en ny Engelbrekt för frihetens sak? Jo, en ung man vid namn Gustaf Eriksson hade under många faror ställt sig i spetsen för dalkarlarne, rensat de norra provinserna, valts till riksföreståndare och tågat mot Stockholm. Men danskarne voro herrar på hafvet; för Finland sågs intet hopp.

Då skref biskop Arvid den 21 September 1521 till konung Kristian en ny försäkran om sin orubbliga trohet med begäran om Sagu socken och Runa gård i utbyte mot Pargas, väl vetande, att tyranner ej tro på andra försäkringar än egennyttans. Lika kärligt och lika hycklande kom därpå konungens nådiga svar. Och Birger Bosson med alla biskopens redliga vänner sörjde öfver detta förräderi af kyrkans och landets främste man.

De hade icke sett biskopens hand darra, när han skrymtade detta bref. Ett anskri af förbittring gick öfver landet, och när Gustaf Eriksson senare på hösten sände Arvid Västgöte öfver till Finland, strömmade många till honom för att utdrifva fienden. Den 24 November ryckte finnarne fram mot Åbo slott, och nu kunde, nu ville biskop Arvid ej längre skrymta. De fördolda vapnen framdrogos ur Kuustö slottskällrar och sändes med allt det manskap biskopen kunde umbära till att förstärka belägringshären. Masken var fallen: nu ville biskop Arvid stå eller falla med fäderneslandet.

Det fanns en man, som vid denna underrättelse belåten skrattade i sitt röda skägg, och denne man var bispens gamle bekante, kommendanten i Åbo slott, junker Thomas Wulf von Grewensdorp. Han hade länge väntat detta.

— Potz tausend! Jetzt soll der schlaue Fuchs icke mere lure den dumme Wolf. Jetzt halte ich ihn bei den Ohren; wette, er kommt nicht los uden han levner den Pelz im Stiche.

Junker Thomas var ock den som kunde begabba sina fiender. De belägrande hade inga kanoner, och Åbo slott var starkt befästadt, väl försedt med proviant och en krigsvan besättning. Tid efter annan gjordes lyckliga utfall, och fångar togos, dem junkern, som bevis på sitt goda lynne, lät upphänga på slottsmuren. Från kung Kristian anlände befallning att icke skona förrädarne, och junker Thomas hade förvarat några finska herrar som gisslan för folkets trohet. Han var genast färdig, han lät halshugga höfdingen i Viborg, Tönne Eriksson Tott och lagmannen i Norra Finland, Henrik Stensson Renhufvud. Då skrattade åter junker Thomas Wulf i

sitt röda skägg och hoppades att en vacker dag kunna bevisa biskop Arvid samma heder.

Om allt detta förde bispens trogne stallmästare David budskap till sin herre. Det mörknade allt mera kring den finska kyrkans ärorike öfverherde. Ännu var han trygg inom Kuustö murar, ännu stängdes hafvet af isarna, men första vårdag skulle se danska flottans segel; då var landet förloradt, och han med landet. En dag i början af April anmälde hans trogne David, att fjärdarna utanför inloppet till Åbo blänkte blåa i solskenet. Då lät biskopen inpacka sin dyrbaraste egendom och flydde med sin dekanus, magister Conrad, och talrikt följe på kustvägen norrut till Raumo. Icke långt därefter togo danskarne det obevakade Kuustö.

I Nådendal blef stor uppståndelse, när man förnam att biskopen nattetid rest klostret förbi. Nunnorna gräto, mässan fastnade i munkarnes halsar. Hvem skulle nu försvara Sankt Brita, när kyrkans furste lämnat sin fasta borg? Många ville följa honom; mäster Gervasius stängde på abbedissans befallning klosterporten. Den goda syster Margaretha Jönsdotter visade, för första gången i sitt lif, ett mod som andra saknade. Sankt Brita var kvinna; om männen öfvergåfvo henne, skulle hon försvaras af kvinnor!

Det beslöts, att Birger och Beata, båda faderlösa, skulle följa sin andlige fader. Jungfru Elin Kurck bortsändes till Laukko gård. Kycklingen anförtroddes åt mäster Gervasius, som åtagit sig det mödosamma uppdraget att uppfostra den lille vilden till folk.

Icke långt därefter visade sig Severin Norrby med en mäktig dansk flotta, kanoner och proviant utanför Åbo. Nu måste den illa utrustade finska belägringshären uppgifva alla försök att taga Åbo slott och draga sig tillbaka till Tavastland. Vid dess aftåg den 23 Maj

1522 antändes i staden ett krutförråd, som man ej ville lämna till pris åt danskarne, och en eldsvåda uppkom, som lade största delen af Åbo i aska. Severin Norrbys folk landsteg och plundrade den brinnande staden. Af Finlands dåvarande hufvudstad återstodo nu blott några öfvergifna hus, hvilkas invånare flytt, men kvar stodo, oförbränneliga, domkyrkan och slottet, väntande en ny uppståndelse för stad och land.

Hvem triumferade, om icke den rödskäggige junker Thomas Wulf von Grewensdorp! Två motgångar grämde honom: den ena, att han ännu icke fått hänga biskopen, och den andra, att han låtit junker Erik Fleming undkomma ohängd ur fångenskapen i slottet. Junker Erik hade bedyrat, att han var kung Kristians stora beundrare och en afsvuren fiende till Gustaf Eriksson. Alltså lät junker Thomas honom medfölja ett utfall från slottet, och detta tillfälle hade den otacksamme begagnat att vända sin svärdsudd mot danskarne och slå sig fri. I krig händer att man tröstar sig öfver sådana missöden, men junker Thomas fick en annan anledning att ångra sin godtrogenhet.

Gustaf Eriksson fann nämligen ett sådant behag i Erik Flemings lyckade list, att han gaf honom befälet öfver en liten flotta, som han samlat i Ålands skärgård för att bevaka sin fiende. Den tiden led det af svenska hären belägrade Stockholm brist på proviant, och kung Kristian gaf junker Thomas befallning att ditföra förnödenheter från Finland. Junker Thomas afseglade med en flotta från Åbo och hade kommit till Åland, när han fann rådligt att utsända en liten esping för att speja om farleden var säker. Erik Fleming låg med sina skepp bakom en udde, tog det danska fartyget, lät sitt folk påtaga besättningens kläder och styra mot danska flottan.

Junker Thomas var nyfiken, lät ro sig i en båt till spejarefartyget och frågade: alles sicher? Ja, svarades. Hvarpå junkern steg ombord på spejaren och oförväntadt befann sig fången hos Fleming, som strax styrde till de sina igen. Nu anföll svenska flottan den danska, som var utan befälhafvare, och tog den efter en hård strid, där danskarne värjde sig så manligt, att ett af deras skepp, »Finska prinsen» benämndt, måste skjutas i sank och förgicks med all sin besättning.

Junker Thomas fördes till Gustaf Eriksson, som, till tack för hans skämt att låta hänga sina fångar i Åbo slott, dömde honom till samma ändalykt i en passande ek. Junker Thomas var icke rädd för döden, han skulle ännu ha skrattat i sitt röda skägg, om icke repet varit af bast, och en ärlig krigare hade åtminstone förtjent ett rep af hampa!

18. Huru Ljungars barn följde biskop Arvid till döden.

Ljungars slott låg i grus och aska. Dess rättmätige arfving, Birger Bosson, fann efter fru Ursulas död intet hinder möta sin äganderätt och donerade godset, jämte underlydande fiskevatten, åt Nådendals kloster, där han själf skulle ingå i munkarnes konvent. Ingenting kunde vara angenämare för klostret än att införlifva denna farliga granne med sina besittningar vid Myllyranta och sålunda betrygga därvarande rika laxfiske. Inkeri kunde icke nog prisa sin käre unge herres beslut, och Silla glömde ej att för barn och barnabarn omtala, huru hon engång gifvit den unge herren till Ljungars ett rapp öfver skuldran. Nu återstod endast bekymret för Letto gård, som skulle ärfvas af Kycklingen, när han kommit till myndig ålder.

— Äpplet faller ej långt från trädet, menade Inkeri. Faderns art sitter i ormaaffödan. Hvarför skulle han blifva vid lif, när den fule reste i luften af med hans gumor?

— Han skall lefva för att en vacker natt om igen tända Myllyranta i alla fyra hörnen, sade Josua med sitt gamla groll till Ljungars. — Mor skulle gå

till Siveris häxa. Siveri skall trolla honom lam och blind.

— Är du från vettet? Kycklingen står under den heliga Britas beskydd.

— Å, han rymmer nog, menade Josua.

Likasom för att besanna denna spådom, befanns Kycklingen, samma morgon Birger skulle afresa, försvunnen från klostret. Han hade förgäfves tiggt att få medfölja på resan, och nu hade han, tio år gammal, listat sig bort från klostrets tvång och den fruktade mäster Gervasius. Vid samma tid saknades den dyrbara topasen i Sankt Britas krona.

Birger och Beata sade sina vänner i klostret farväl och anträdde resan, i hopp att finna biskopen i Raumo. Han var icke där, han hade hållit en kort mässa i klostret och fortsatt sin flykt norrut. Ljungars barn följde hans spår och kommo till Ulfsby. Icke heller där hade biskopen stannat, af fruktan för danskarnes skepp, som hvar dag kunde visa sig. Högre i norr fanns ingen enda stad i dåtidens Finland; endast Korsholms till hälften förfallna fäste lofvade ännu ett osäkert skydd. Birger och Beata fortsatte resan och funno ändtligen kyrkans flyende fader vid Österbottens sydliga gräns i Nerpes. Här hade han hvilat ett par dagar, medan den sjövana kustbefolkningen höll ständig utkik efter misstänkta segel på det stormiga hafvet. Severin Norrby var lika outtröttlig som junker Thomas att fånga detta dyrbara byte för kung Kristians hämnd.

Nerpes är ett bördigt slättland, hvars svenska befolkning dref en lönande handel med den motliggande kusten af Sverige. Kyrkoherden hade församlat en talrik menighet i den åldriga kyrkan för en så sällsynt högtidlighet, som att höra biskopen läsa mässan. Ännu engång

stod biskop Arvid, högrest i sin skrud, framför altaret och utdelade kyrkans välsignelse öfver det knäböjande, gråtande folket. Ännu engång böjde detta nackstyfva folk sina hufvuden för Roms herravälde och alla dess helgon. Men det var Roms och helgonens afsked i norden: en allhelgonanatt, som skulle efterföljas af reformationens morgon.

Nerpes var lika litet som den sydligare kusten säkert för Norrbys landstigningar. Biskopen hade förhyrt en af dessa små halfdäckade jakter, som här brukades, för öfverfarten till Sverige. Fartyget var trångt och obekvämt, det lastades med biskopens dyrbaraste egendom och kunde inrymma tjugu personer, men biskopens följe öfversteg fyrtio. Tiden var dyrbar, faran öfverhängande, det fanns intet val, och en större, odäckad skötbåt, den enda som fanns att tillgå, befraktades för dem af sviten, som ej fingo plats på jakten.

Tidigt en vacker majmorgon begaf sig biskopen med sitt följe till de väntande fartygen. Himlen var klar, luften varm, en lätt sydost krusade fjärdarna och lofvade gynnsam färd öfver hafvet. Alla voro vid godt mod; man hoppades att innan aftonen uppnå svenska kusten.

Då närmade sig David Birger, som gick tätt efter biskopen, pekade mot stranden och frågade med låg röst om han såg något.

Birger bleknade. Han följde med ögat den anvisade riktningen och såg de tydliga konturerna af Ljungars hvita flicka, sväfvande öfver vattnet mellan stranden och fartygen. Han hade icke sett henne sedan den dagen Ljungars slott sprang i luften och hoppats vara för alltid befriad från hennes efterhängsenhet.

— Res icke, junker Birger, res icke i dag, blif kvar med Beata, bad David enträget. Ni ser att hon

afvärjande utsträcker båda händerna. Det är eder hon varnar; vi andra äro för henne likgiltiga.

Birger gjorde korstecknet.

— Skulle jag frukta ett hedniskt spöke? Nej, David, nej; om jag ej hade andra skäl att följa min andlige öfverherre, vore detta ensamt tillräckligt att icke öfvergifva honom i landsflyktens stund.

— Nej, res icke, res icke! Ni vet att blixten och stormen alltid åtfölja Ljungars släkt. Känner ni icke åska i luften? Res icke, käre junker; om icke för eder, så för biskopens och eder systers skull!

— Hvad är det om? frågade biskop Arvid, som hört de sista orden och vände sig om.

Birger svarade:

— Eders högvördighet vet att jag en tid förföljts af ett hedniskt spöke, och David vill inbilla mig att det varnar för resan.

Biskopen smålog.

— Bländverk! Min son, du skall ofta förnimma, att de onda makterna vilja göra Guds vilja om intet. Detta är intet annat än ett af deras vanliga konstgrepp.

— Jag vill tro det, ers högvördighet, och följer eder, hvad än hända må.

— Följ mig, min son. Vill du dela mitt öde, så ske Herrens vilja med dig och oss alla!

Birger och Beata åtföljde sin herre i båt till fartyget. Den hvita skepnaden fortfor att afvärjande sväfva öfver vattnet, och båten gick genom den som genom en lätt dimma. Endast Birger kände en hastig, kylig fläkt i den varma vårluften.

Fartyg och båt, tungt lastade, hissade segel och styrde sydväst mot hafvet. Stranden var uppfylld af

åskådare, som med tårade ögon betraktade afresan. Långt ute på fjärden sågs ännu biskop Arvid Kurck välsignande utsträcka sina händer mot detta kära land, som han aldrig skulle återse.

David hade fått befälet öfver den mindre båten, i hvilken några af biskopens folk med flyttgods och två roddare följde det större fartyget. En gammal fiskare satt vid rodret. Båten hade passerat de inre fjärdarna, när den ute på öppna hafvet märkte att biskopens jakt förde styfvare segel och vann försprång. Afståndet ökades. Vinden mojnade af; vid middagstid befann man sig i fullkomlig stiltje och måste gripa till årorna. Det stormiga Bottenhafvet var nu en lätt-gungande spegel, och hoppet att före kvällen uppnå svenska kusten syntes mer och mer osannolikt.

David växlade några ord med den gamle fiskaren, hvilken yrke och nödtvång gjort till väderspåman.

— Hvad jag tror? upprepade karlen vid rodret buttert. — Jag tror att vi ha åskan här om en half timme. Vinden kantrar om till nordväst.

— Tror ni att jakten håller sjön?

— Hvad skulle han icke hålla sjön, om han vore skapligt lastad? Såsom han nu ligger, må Sankt Brita hålla honom på kölen. Jag menar vi vända om, medan ännu är tid.

— Vända? Aldrig! Raska tag vid årorna!

Och David grep själf en åra för att, om möjligt, upphinna jakten, som med slappa segel krängde för dyningen.

Emellertid mörknade himmelen för de uppstigande åskmolnen. Båten hade uppnått jakten på ett par kabellängders afstånd, när tunga regndroppar begynte falla och den första blixten genomskar skyn i sydost. Icke

långt därefter krusades hafsytan af en framilande mörk vågrand, och nordvästen var där med pipor och trummor. Jakten fick ny fart, fortsatte med örnavingar sin kurs mot sydväst och hade snart återvunnit ett långt försprång. Båten följde med styfva segel öfver det upprörda hafvet. En timme därefter syntes jaktens topp endast som ett gungande flarn på de hvita vågorna. En kvart senare var han försvunnen, och nu gällde det för de efterföljande att tänka på egen räddning i stormen och regnskurarna.

Båten lofvade hårdt i vinden med kurs åt väster för att söka uppnå närmaste land på svenska kusten. Aftonen kom, natten kom, lyckligtvis en majnatt, och ännu syntes intet land. David tänkte på Beata, på Birger, på biskopen. Hvar voro de nu?

Ett ögonblick var båten nära att kantra. En störtsjö slog öfver bord i lovart, och läsidan tog in vatten. Båten reste sig åter och länsades i någon mån fri från störtsjön, men dess mast hade gått öfver bord och släpade med i sjöarna. Man lyckades ej utan möda frigöra sig från detta farliga bihang, men dref nu redlös på sida för vågsvallet. Allt hvad armar hade, grep till årorna för att länsa på rätt köl undan vinden. Och så fortsattes denna förtviflade kamp till inpå morgonen, när solen åter höjde sig i nordost öfver det upprörda hafvet.

Endast den som genomlefvat en sådan natt kan föreställa sig med hvilka känslor flyktingarne åter sågo solen glimma i vågtopparna. Vinden mojnade nu efter hand och sprang öfver på nordost. Man kunde uppsätta ett nödsegel af klädesplagg på en åra, och båten lydde nu bättre rodret. Vidpass klockan fyra syntes rätt förut en af dessa kala klippor, som bilda utanverket för

svenska, liksom för finska kusten. Klockan fem hade man landstigit på klippan och kunde egna någon vård åt de kvinnliga passagerarne, sex till antalet, som dittills legat på båtens botten, genomdränkta af vatten och skälfvande af köld.

Man fann drifved vid stranden och uppgjorde eld. Modet återvände med värmen och hoppet. Flyktingarne torkade sina kläder, anlitade vägkosten och prisade helgonen. Än troddes Sankt Henrik, än Sankt Brita, än Sankt Erik, än Sankt Olof vara den som räddat dem alla. Den gamle fiskaren, styrmannen, hade sin mening för sig.

— Man skall vara god vän med jungfru Maria — sade han — och kunna besvärjelseorden:

Jungfru Maria satt dödan
i morgonrödan.
Tvi, draka i Babel!
Statt stilla, väder,
rör ej jungfruns kläder!
Hon sofver.

Mot middagen kom en ostlig bris, båten kunde nu godt hålla sjön, och före kvällens inbrott hade flyktingarne lyckligt landat vid svenska kusten i närheten af det nuvarande Söderhamn. Första sorgen blef att efterfråga biskopens, Birgers och deras följeslagares öde. Ingen i denna trakt hade sport något om dem. David begaf sig söderut, frågande utefter hela kusten. Ändtligen förnam han i Öregrund den länge fruktade visshet, som försänkte hela Finland i sorg. Spillror och några döda hade flutit till land. Det fanns intet tvifvel mer. Biskopen, magister Conrad, junker Birger, jungfru Beata, alla ombord på det öfverlastade, olyckliga

fartyget hade funnit sin graf i strandens bränningar den 23 Maj 1522, och ingen enda räddad fanns öfrig att förtälja om deras sista stunder. Med biskop Arvid Kurck hade det katolska tidehvarfvet i Finlands historia sjunkit i hafvets djup, men hans land och hans folk lefde för att se en ny tid randas.

19. En midsommardag på Myllyranta.

Såsom junisolen om aftonen åter närmar sig den ort, hvarifrån hon utgått om morgonen, så återvänder nu denna berättelse, efter många strider och äfventyr, till sin första fredliga utgångspunkt, Myllyranta kvarn vid Kumo älf i Satakunta. Det är nu tolf år efter biskop Arvids död i vågorna, alltså nådens år 1534, och åter vid midsommartid. Mycket hade under dessa tolf år förändrats i nordens riken, mycket äfven i människornas tro, i hvilken historiens hjärta klappar. Reformationen hade afsatt påfven i Rom och hans kyrka från deras obestridda domsrätt öfver allas samveten, men det behöfdes ännu tid och lugn för att finna en annan och högre domare, än konungen, hvilken trädt i påfvens ställe som kyrkans öfverhufvud. Bibeln, som Luther öfversatt till tyskan, och Nya Testamentet, som trycktes på svenska 1526, voro för Finland ännu latin och prästlärdom. Folket kände på sitt språk endast Fader vår samt helgonlegenderna, och nu ville man inbilla det, att helgondyrkan var vantro. Hvem skulle man tro? På hvem förlita sig, när allt tycktes vackla?

Myllyranta bar intet annat yttre spår af ofrid, än att hälften af dess stridbare invånare hvarje natt vakade under vapen af fruktan för ett röfvareband, som från nejden af Letto utbredde skräck öfver Satakunta. Kvarnen, laxpatan, gärden, åkrar och åbyggnader vittnade om fortsatt omsorgsfull vård. Och likväl hade en stor förändring timat äfven i denna vrå af världen. Efter Västerås recess år 1527 hade Myllyranta, såsom de flesta klostergodsen, nyss indragits till kronan och underlydde nu närmast fogden i Satakunta, som väntades till orten för att öfvertaga besittningen i konungens namn.

Det fanns således ingen brist på samtalsämnen för den lilla krets af gamla bekanta, som midsommardagen satt församlad under gårdens ekar vid forsens entoniga brus, medan förstugukvisten var prydd med halfvuxna björkar, och en majstång på gården inbjöd byns ungdom till lekar. Inkeri, nu sjuttiårig, satt där, fryntlig och rask, på sin gungplanka; bredvid henne till höger mäster Gervasius, ansenligt skröpligare än i sin myndiga välmakts dagar, till vänster Josua och Silla, medan en talrik skara af byns invånare hade lägrat sig på gräset eller på hela och halfva kvarnstenar, som voro upplagda på gården. Föremålet för allas uppmärksamhet var en tjuguårig djäkne, Josuas äldste son, Elias, en lärjunge af reformatorn Peder Särkilaks, nyss hemkommen från Åbo och ifrig att för släkten utlägga den nya tron.

— Det är så — slöt ynglingen sitt föredrag i predikoton och med ungdomens hela tillförsikt till sin nyss förvärfvade lärdom — det är så, sen I, att vi nu kommit från kvarnkammarens mörker med en liten

dagstråle från gluggen till klara solskenet. Mörkret, det är påfven i Rom och hans munkar med deras afgudadyrkan; solskenet, det är vår frälsares nåd, som allena upplyser världen och förlåter oss alla våra synder, icke för guld eller silfver eller mässor, fastor och goda gärningar, utan för sitt blods och sin barmhärtighets skull, allenast vi tro. Påfven och allt hans anhang äro intet annat än syndiga människor, som fara till helvetet i sin egenrättfärdighet, dragande andra med sig, och helgonen må se till huru de kunna frälsa sig själfva, långt mindre hafva de något till öfverlopps för andra syndare... Jag säger eder, att skärselden är en saga, bikten ett örontassel och mässorna påfund af lata munkar för att lura penningar af sin fattiga nästa...

Man hade hört något förut, men detta tyckte man gick för långt. Ett knot uppstod bland åhörarne, några korsade sig, mäster Gervasius reste sig, och Inkeri hördes i tysthet bedja den heliga Brita förlåta hennes sonson, den valpen, en så grufvelig gudsförsmädelse. Men ynglingen fortfor oförskräckt:

— Sankt Brita, Sankt Henrik, Sankt Erik, Sankt Olof, Sankt Fransiscus, hvad de alla må heta, jag säger eder, godt folk, att alla de stackrarne ligga nu på sina bara knän inför domaren öfver lefvande och döda och bedja honom förlåta fåvitska människors afgudadyrkan! Fråga deras beläten af träd och sten, kunna de höra eder? Kunna de svara eder? Men I utsiren dem med silfver och guld och fåfängelig grannlåt, likasom hade Gud intet bättre att gifva dem. I tänden rökelse för dem, och om elden kommer vid dem, äro de aska. Jungfru Maria var förmer än de alla, och ändock var hon intet annat än en fattig synderska, som vi, och all hennes salighet var af nåd allena. Hvarför böjen I knä

för henne? Hafven I icke lärt första budet: du skall inga andra gudar hafva för mig!

Han fick icke fortfara. Rop af vrede afbröto talaren. Josua befallde honom tiga. Mäster Gervasius hotade honom med sin knöliga käpp, Silla sprang fram för att beskydda honom.

— Låt mig tala, mor! ropade den unge Elias. Slån mig, stenen mig, som de stenade Stefanus, jag vill tala, jag vill vittna om sanningen, och helvetets portar skola icke varda mig öfvermäktiga!

— Hvad var det jag sade dig, Silla, snyftade Inkeri, när du lät pojken få sin vilja fram och blifva djäkne i Åbo? När har du sett en mjölnarpojke läsa latin? Annat var det med David; jag vånne Elias hellre tagit till svärd och stormhufva, som han och far hans; men fåfängan satt i dig, och du ville höra honom läsa själamässan öfver din döda mull.

— Guds fred, mor! Hvad är det om? Jag bär svärd och hufva, men jag har lärt mig af Birger Bosson stafva pränt, sade oförväntadt bakom henne en järnklädd man, som ridit in på gården, obemärkt under tumultet.

— David! utropade på en gång Inkeri, Silla och Josua.

Ja, det var David, som efter många års frånvaro åter befann sig i den gamla hembygden och med barndomskänslor omfamnade moder och släkt, så att det skramlade i hans järnrustning. Efter det första återseendets glädje och frågor ville han veta hvad som förorsakat detta ovanliga tumult på det fredliga Myllyranta.

Tio röster svarade på en gång:

— Det är Elias, Josuas son, som kommit med gudlösa, kätterska läror från Åbo! Han försmädar helgonen,

förnekar mässan, påfven och all gudaktighet. Han är Antikrist, som skall komma i den yttersta tiden.

— Men hafven I icke hört, att vår fromme biskop Martinus Skytte och alla gudfruktiga män i Åbo, ja, konungen själf, bekänna samma tro som Elias?

— Visst hafva vi hört så många nymodiga ting, att fattiga kristna icke mer veta skilja Guds ord på latin från människoläror på finska; men man har sagt oss, att den nya tron är intet annat än den gamla tron med några förbättringar. [1]

— Hvarför då strida? Svara mig, Elias, tror du på Gud, på Kristus, Guds son, och på Guds uppenbarade ord?

— I lif och död! svarade ynglingen. Men...

— Det är nog, afbröt honom David. I hören det självfve. Skulle Antikrist bekänna en sådan tro? Och ären I ense om det viktigaste, hvarför låta mindre viktiga spörsmål skilja eder åt? Guds ord är nu svenska; vi skola upplefva den dag, när Gud talar finska.

Djäknen blef oantastad, och folket skingrade sig för att söka skydd mot ett annalkande åskväder.

Reformationen banade sig väg i Finland under mycken tvekan och samvetsoro, men tillika under det allt lugnande intrycket, att nu förstod Gud äfven folkets språk. Agricolas finska nya testamente trycktes år 1548. Först nära ett århundrade senare följde hela bibeln på folkets modersmål 1642.

David förtäljde sina öden efter biskopens olyckliga skeppsbrott. Han hade tagit tjenst bland Erik Flemings knektar på flottan, varit med om att hänga junker

[1] Konung Gustaf var angelägen om att införa den lutherska läran blott som en förbättrad form af den katolska.

Thomas Wulf, intaga Kastelholm, Åbo och Kuustö samt därefter tjenat konung Gustaf med samma trohet som fordom Bo Knutsson och biskop Arvid. Nu hade han fått återvända till Finland i konungens ärenden.

— Men — tillade han — huru reder sig min käre gufar i denna nya tiden?

— Utsliten kvast! suckade mäster Gervasius. Kungen har tagit Sankt Britas bröd och våra feta laxar från Myllyranta. Gud signe syster Margaretha i tiden; hon förstod att skilja taimen från vraklax. Den nya abbedissan, syster Valborg, är en Fleming med skinn på näsan; hvad skulle hon behöfva min fattiga tjenst? Så har jag nu kommit på gamla dagar till Myllyranta som kronans förvaltare.

— Och tänk, David, att det var slut med gamla Renata, när hon fick höra om Ljungars barn! inföll Inkeri. Men berätta oss mer om dig själf och din nya tjenst! Du är längesedan vid de år, då en bra karl söker en bra hustru. Är du gift, gossen min?

David teg ett ögonblick.

— Det är med den saken, mor, som med Renata och Ljungars barn, sade han dröjande. Mjölnargossar borde aldrig tänka på fina fröknar. Men det sitter kvar, mor. Hvarför skulle jag gifta mig?

— Nej hör! Vara krigsman och vara rädd! Du hade nog varit karl att tjena dig till sporrar i kriget, och så hade vår välsignade fröken aldrig kommit på ofärd i villa hafvet! Men hvad är nu din tjenst och hvarför rider du hit med tio ryttare i ditt följe?

— Jag är konungens länsman i öfre Satakunta och kommer att införa god ordning i länet, efter här klagas öfver stigmän och herrarnes godtycke.

Inkeri fick stora ögon.

— Konungens länsman! Men då är du ju herrarnes vederlike!

— Och min förman! inföll mäster Gervasius häpen, i det han reste sig för att betyga den forne gudsonen sin skyldiga vördnad.

— Jag är icke den ende af ofrälse börd, som blifvit betrodd med ett högt ämbete, förklarade David. Kung Gustaf får se sig om, att bispar och adelsherrar ej växa honom öfver hufvudet. Flemingarne, sägs det, ha i sinnet att återbörda Ljungars och Myllyranta från kronan. De veta ej att en Ljungars lefver ännu, och för Myllyranta skall jag sörja.

— En Ljungars lefver! utropade Inkeri. Då kan han ej vara långt borta, efter vi fått åska på midsommardagen.

— Han är i mitt följe, mor. Kanske minns ni ännu Kycklingen, som engång följde mig hit från Ljungars?

Mäster Gervasius mindes honom blott alltför väl.

— Å, den oförskämde vildbasaren, som rymde från min faderliga tuktan i Nådendal och som man sedan ej hört af! Jag trodde honom längesedan vara död.

— Den vargaffödan! utropade Inkeri. Honom få vi snart se i spetsen för Kukkos folk, som huserar i Ljungars skog. Ställ ut dubbla nattvakter, mäster Gervasius!

— Knut Stensson är ingen vildbasare mer, han är två och tjugu år gammal, genmälde David. Jag tog honom till fånga i Aggerhus vid kung Kristians sista krigståg, och alltsedan har han följt mig. Han är nu här för att bevisa sin lagliga arfsrätt till Ljungars och Letto, men han vill tillsvidare vara okänd. Låt honom obemärkt få nattläger med de öfriga ryttarne. Vi rida i morgon vidare.

20. Den siste Ljungars.

Följande morgon återfinna vi David och hans följeslagare Knut Stensson till Ljungars, fordom kallad Kycklingen, på den öde ruinen af Ljungars slott. Utan känd ägare, hade godset några år öfvertagits af Nådendals kloster och därefter reducerats till kronogods, men ingen hade i tidernas trångmål varit betänkt på att återuppbygga det gamla herresätet. Af murarna kvarstodo grusade lämningar; aska och halfförkolnadt timmer lågo strödda kring källarhvalfven. Af byn återstodo några få usla kojor, där Davids ryttare inkvarterat sig och hvilkas invånare voro starkt misstänkte att stå i förbund med stigmännen.

Knut Stensson satt tyst på de nedrasade murar, som nu skulle kalla honom sin herre. Han var en vacker, mörkhårig yngling, högvuxen och starkt byggd, som hela sin släkt, men ungdomsmod och hälsa hade flytt hans bleka kinder. Hans blick var svårmodigt fästad på den dystra omgifningen. Antingen han lefvat för fort eller lidit för mycket, liknade han vid så unga år en uttröttad ryttare, som gör halt vid en skiljoväg.

— Hvarför dröja vid det som varit? tröstade honom David. Ljungars är det förgångna, Letto är icke mer

och hade aldrig bort vara till. Du är framtiden, du är hoppet, och ett nytt Ljungars skall under din hand uppstå ur askan.

— Tack, sade ynglingen sorgset. Jag vill berätta dig något, som jag aldrig förtrott åt en annan förr. När du fann mig, åtta år gammal, vid forsen och Birger ryckte mig med sig, kände jag första gången i mitt lif samvetets makt. Känner du samvetet?

— Något, svarade David.

— Nej, du känner det icke, du vet ej att det bestämmer hela vårt lif. Jag hade en gumor; säg hvad du vill om fru Ursula, men hon älskade mig, och mig allena, i hela världen. Hon förlorade genom mig sin lyckosten, som för henne betydde allt. Jag förstod då blott att hon var ledsen på mig; men när jag hörde Ljungars springa i luften, då förstod jag att jag vållat henne döden. Denna tanke bet mig som en orm. Birger hade gifvit stenen åt Sankt Brita. När jag flydde från Nådendal, tog jag stenen och sprang genom natt och dag till Ljungars, i hopp att med den kunna väcka min gumor ur grafven. Jag fann henne icke, hon låg under askan, min skuld blef oförsonad. Siveris häxa fann mig halfdöd i skogen, tog mig till sig och gömde mig två år i sin koja. Då rymde jag, alltid otacksam, till stigmän i bergstrakten. Åter efter två år rymde jag från dem till Åbo: Gick så i sjötjenst ombord på ett danskt fartyg, tjenade sex år kung Kristian, och resten vet du.

— Hvarför oroa dig för barndomens oförstånd? Förstår du icke att Gud har burit dig genom så många faror och öden för att du som man skall godtgöra det framfarnas skuld?

— Nej, David, nej, det är ännu ett, som jag icke kan godtgöra. När min gumor bannade mig för stenen, måste jag svära henne en ed vid Sankt Olof att utrota Ljungars hela släkt...

— Men detta är numera omöjligt!

— Hvarför omöjligt? Ännu lefver en Ljungars, ännu binder mig denna förskräckliga ed. Hvarför skulle jag den olyckliga dagen gå ned till älfven att söka en ny lyckosten? Hvarför blef jag ej vid tio år liggande död i skogen? Hvarför omkom jag ej med stigmännen eller stupade bland så många döda på slagfälten? Eden har räddat mig, eden binder mig. Och se, David, nu vändes den mot mig själf, den siste Ljungars! Det är förbannelsen öfver vår släkt. Jag måste döda och har ej, som mina fäder, en bror att uppoffra. Hvad skall jag göra? Jag föraktar självmordet; det är den feges tillflykt. Gif mig en strid, man mot man, gif mig en ärlig död, David, och du skall aldrig höra mig klaga mer!

— Välan, sade David, vårt land behöfver nu fred och ordning. Vi äro utsända att bortrensa det röfvarefölje, som ännu är kvar i landet från de förra laglösa tiderna. Dessa stigmän slåss för lifvet, du skall få strid nog, men du skall lefva och lösa din ed. Du skall utrota våldets Ljungars och börja en ny ätt af Ljungars, som bär lag och rätt i sin vapensköld.

Knut Stensson sprang upp. Färgen återvände på hans kinder, mod och lefnadslust glänste åter i hans ynglingaögon. Denna tanke var för honom så oväntadt ny, så hoppfull och allt upprättande, att han kände sig plötsligt såsom förvandlad.

— Du har rätt, jublade han. Ja, jag skall lefva! Af de gamle Ljungars återstår ingen mer!

Ryttarne hade utsändt spejare i skogen, och desse återvände med det budskap, att stigmännen hade sitt tillhåll i ett trångt bergspass en half mil från Ljungars. De voro trettio beväpnade män, förlitade sig på bergens otillgänglighet och kände sannolikt ryttarnes ringa antal. David beslöt att utan dröjsmål kringränna dem och, kosta hvad det ville, befria upplandsbygden från denna landsplåga, som redan i åratal varit dess skräck. Han kände från barndomen hvar klyfta i denna skog, och på denna kännedom grundade han sin plan.

Hvad stigmännen ej kunde veta var att tio uppbådade män från Myllyranta by åtföljde ryttarne till fots och anländt en timme efter dem till Ljungars. Ryttarne lämnade sina hästar under bevakning af fyra bland byamännen och fördelade sig med de sex öfriga i tre afdelningar, som från olika håll inträngde i den oländiga skogen.

Knappt hade David med Knut Stensson och fyra af ryttarne kommit under granarnas skugga, innan Knut utropade:

— Stanna, gif akt, hon står framför oss och stänger vår väg!

Knut igenkände blott alltför väl Ljungars hvita flicka, som många gånger förut varnat och vägledt honom, men hvilken han nu ej återsett sedan två år.

David ryste. Han ihågkom synen när Birger och Beata rodde med biskopen till olycksfärden från Nerpes. Men nej, han fick ej tveka, han fortsatte marschen. Gestalten sväfvade öfver gångstigen, och de gingo tvärt genom hennes fållar, utan att förnimma annat än den förra kyliga fläkten.

Deras väg förde dem förbi Ljungars källa. Dagen var varm, en dryck vatten efterlängtad, men källan var

torr. Knut Stensson stannade och petade med udden af sitt svärd i källans sandbotten.

— Framåt! ropade David.

— Vänta ett ögonblick, bad Knut. Det var här jag som barn kastade lyckostenen i källan, när jag ej lyckades väcka min gumor ur grafven.

David hörde honom icke; han stod vänd med ryggen mot källan. I denna skog behöfde man öppna ögon. Något rörde sig bakom den röda klippan. David spände sin båge, men varseblef ej, att i samma ögonblick susade en pil genom luften och träffade Knut Stensson där han stod lutad vid källan.

En flyende man sprang åt skogen. Han fälldes af Davids pil. Hvem var denne man? Kukko! Den gamle förrädaren lät ännu i sitt fall höra en signal, samma tuppläte, som förskaffat honom hans öknamn. Han hade ej kommit ensam. Gömdt bakom snåren låg hans folk i bakhåll, väntande sina angripare på gångstigen vid källan.

Rollerna voro nu ombytta. I stället att angripa, nödgades David och hans följeslagare, tillsammans fem utom Knut Stensson, försvara sig mot trettio röfvare, som rusade fram ur skogen.

David blåste i det jagthorn han alltid bar vid sin sida. Från berg till berg svarade ekot med att upprepa signalen. De fem väntade anfallet vid den röda klippan, där de hade ryggarna fria. De hälsades med en skur af pilar, som maktlösa och smattrande slogo mot klippan. Davids båge blef icke svarslös. Vilda skrin uppfyllde skogen, medan Ljungars välkända åska lät, ännu på afstånd, förnimma sin närvaro.

När stigmännen sågo sina pilar studsa mot klippan, ryckte de närmare med lansar och björnspjut. Bågarna bortkastades, klubbor lyftades mot stridsyxor. David och

hans folk hade endast sina harnesk och stormhufvor, dem stigmännen saknade, att tacka för lifvet. Men när slutligen den ena röfvaren efter den andra begynte uppklättra på klippan och nedslunga stenar öfver sina fiender, hotade striden att sluta med den lagliga ordningens afgjorda nederlag. Två af Davids folk hade, svårt sårade, dignat till marken, två andra hade fått lättare sår. David ensam var oskadd. Hvar är Knut Stensson? Intet svar. Det katolska Finlands stridsrop: Sankt Erik till hjälp! ljöd från de hårdt beträngdes läppar, då plötsligt ett anskri från de längst bort stående gaf striden en oväntad utgång.

De två afdelningar, som David utsändt att kringränna röfvarekulan, hade funnit den obevakad och, vägledda af jagthornets signaler, med möda banat sig väg öfver berg och snår. De voro blott tolf man, men deras spridda rop läto stigmännen frukta en antågande öfverlägsen styrka. Förvirring uppstod i angriparnes leder. Striden upphörde, stigmännen bortkastade sina vapen och spredo sig i vild flykt till sina gömställen bland bergen.

David förföljde dem med sitt förenade folk. Det var en outtröttlig, mödosam jagt, som varade större delen af dagen. Fram på eftermiddagen hade hälften af stigmännen blifvit fångne och bundne, när ett åskväder af oerhörd våldsamhet tvang David att upphöra med jagten. Himmelen stod i lågor, blixt efter blixt genomkorsade luften, de stoltaste furor störtades af stormbyn eller klöfvos af ljungelden. Aldrig förr hade man i dessa trakter, där dock åskan så ofta är sommarens dagliga gäst, bevittnat någonting liknande.

Mot klockan sex på aftonen upphörde ovädret, och himmelen klarnade. Uttröttade, våta, uthungrade, kunde nu David och hans folk lämna de bergsklyftor, där de sökt sig en tillflykt, och återvända med sina fångar till

Ljungars by. Åter förde dem deras väg förbi källan. På dess torra sandbotten, skymd af klipporna, låg en yngling i sitt blod. Det var Knut Stensson till Ljungars, sårad till döds och redan förblödd. Kukkos pil hade genomträngt hans vänstra skuldra på det ställe, som blottats mellan hjälmen och rygharnesket, när han stod lutad öfver sanden, sökande lyckostenen. Öfver hans panna och läppar hvilade ett lugnt, lyckligt drag af frid; icke ett spår af smärta, icke en skymt af sorg öfver ett brustet hopp vid den ålder af lifvet, när man hoppas allt.

Han andades ännu. David såg sig om efter en droppe vatten att läska den döendes bleka läppar. Tätt invid klippan varseblef han den kända skepnaden af Ljungars hvita flicka. Hon syntes honom sorgsnare, mindre och smärtare än förr; det gyllene bältet kring hennes lif hade smalnat till en fin tråd, som knappt tycktes sammanhålla hennes töckengestalt. En lätt susning förnams i trädens kronor, men utan ord. Medan David ännu betraktade töckenbilden, såg han den fina guldtråden kring hennes lif brista och hela gestalten upplösas i luft. Han vände sig om; den döende hade upphört att andas.

På den stormiga, åskdigra dagen följde en klar och lugn sommarkväll utan natt. Det var icke Finlands öde under Gustaf Vasas och hans efterträdares regering; där saknades icke stormar; det var förebudet till en lycklig framtids afton i dagar som komma. Våldets laglösa tidehvarf, med dess blod och dess godtycke var förbi. Och solen gick strålande klar ned bakom berg och sjöar öfver den siste Ljungars förgätna graf.

Slut på senare delen.

Innehåll.

Förra delen.

Senare delen.

NAME	DATE	NAME	DATE